

ایشیق

سایى ۳، آذر ۱۳۹۷، قیمت: ۱۵,۰۰۰ تومن

اۆزل بۆلوم:

آذربایجان و

مهاجرت مسأله سی

مرکز دندانپزشکی و زیبایی

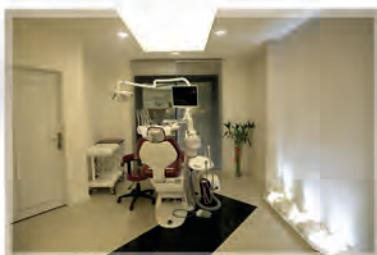
دکتر زهدی

جراح - دندانپزشک

استفاده از ست استریل شده اختصاصی برای هر بیمار
 مجهز ترین دوربین داخل دهانی
 اتاق رادیوگرافی مجزا ۱۰۰٪ کنترل اشعه
 سیستم رادیوگرافی با Vista scan با بهترین کیفیت تصویر دیجیتال (RVG)

ارتودنسی- درمان ریشه - جراحی دندان عقل
 ایمپلنت - زیبایی

اشرفی اصفهانی، بالاتر از میدان پونک، نبش بلوار امام حسن، پلاک ۳۳۳، طبقه سوم، واحد ۸

WWW.ZOHDI.IR

۴۴۶۲۰۰۳۵ - ۴۴۴۵۸۰۰۷

سایت مجله ایشیق

خرید آنلاین نسخه‌های چاپی

و نسخه الکترونیکی مجله

www.ishiq.ir

مستول مدير و درگي نين صاحبي:
روشن نوروزي

کاتب لرشوراسي نين نظارتی آلتیندا

يازيچي لار کاتبي: راميز قلی نژاد

يازيچي لار هيئتي: سودابه تقی زاده زنوز،
مسعود داوران، نيگار نوروزي، ايمان
پاک نهاد، علی دانشيان، روشن نوروزي

عکس: پريسا هاجري، آذين حقيقي
گرافيك و صفحه آرايي: استوديو پيکساد

ایشیق

آذربايجان تورکجه سينده ايکي آيلىق درگي
بيرينجي ايل، اوچونجو سايي
۱۳۹۷-جي ايلين آذرآيي
قيمت: ۱۵ مين تومن

▲ عکس جلد: جلال شمس آذران

مدنيت اوجاغي | روشن نوروزي

۴

اؤزل بؤلوم: آذربايجان و مهاجرت مسأله سي

۷

- مهاجرت و آذربايجان کيمليگي | همت شهبازي ۸
- «قيرخ مئتير» محله سي نين ساکن لري ايله دانيشيق | باقر خوش منش ۱۰
- نه گمي لردن خبر وار، نه ده گميچي لردن | حسين واحدي ۱۴
- سياسي مرز لر ين آغري لاري | ارسطو مجرد ۱۸
- مني «من» ائدن | نيگار نوروزي ۲۰
- ايشيق لار سؤنور | مجتبي اسماعيل زاد ۲۲
- بو پارادوکسا نه دئييم؟ | وحيد نريمان ۲۵
- تبريزده «مهاجر»، تهراندا «متجاسر» | هاشم ترلان ين خاطره لر يندن ۲۶
- غربت ده اولن ايگيد | روشن ايشيق ۳۳
- اين مردم بي دريا | جلال شمس آذران ۳۴
- ۵۰ ايل آيريليگدان سونرا ... | بالاش آذراوغلونون خاطره لر يندن ۴۲
- زينب ننه مين قند قتيچيسي | مسعود آذر ۴۸
- بي خانمان هاي شهري؛ مهاجراني طرد شده | افشين خاكي ۵۰
- عادله خانيم چرنيک ايله دانيشيق؛ هله ده اينام ياشادير | ايبيش ۵۲
- آتالي ايکن آتاسيز ياشاديم | زهرا ياسمن ۵۶
- وطن رۇياسی | احد واحدي ۵۸
- هله ده ايش آختاريرام | حيدر آرازلي ۶۰
- گؤزوم آرازين او تاييندا قالميشدي | نوروز چاپياره اي ۶۲
- خراسان تئاتري و آذربايجانلي مهاجرلر | احمد عسگرپور ۶۴

اۆزل بۆلومون مصلحتچیسی:
ائلدار موغانلی

اندیت و ترجمه: ناهید شری زاد، تارلا
سلطانوند، سودابه تقی زاده زنوز

ایشیق سائیتی نین باش یازاری:
ائلدار موغانلی
www.ishiq.net

داخلی مدیر: تارلا سلطانوند

بوسایی نین امکداشلاری:

صابر قاضی، داریوش محمدی مجد،
مریم هاشم پور، حیدر ایمانی، کیوان
فائض پور، روزبه جدیدالاسلام، شهرام
اسدزاده، مجید پرست تاش، مسعود
حاج جعفری، سیامک آرش آزاد، ندا
فرشاف

آنلاین سائیش و آبونمان:

www.ishiq.ir
info@ishiq.ir
۰۹۳۷۹۹۹۶۳۷

آدرس: تهران، خیابان خردمند جنوبی،
بن بست حقانی (پنجم)، پلاک ۱۲، طبقه
اول تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۳۰۱۶۴

چاپ: چاپخانه عمران
تلفن: ۰۲۵۱۶۶۶۱۰۹۱

مطبوعات دکه لرینده سائیش:

شرکت نشرگستر امروز
تلفن: ۰۲۱-۵۴۰۸۱۰۰۰

کتاب ماغازالاریندا سائیش:

پخش ایشیق
تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۳۰۱۶۴

خاطره لی شکیل

آبیده لریمیز؛ قیز کۆرپوسو | مسعود داوران

آموزش بی ستاره ها | حبیب فرشاف

تبریز فیلامونیک ارکسترینین رهبری، یاشار شادپورایله دانشیق | نیگار نوروزی

بین الخالق صنعتکار: رشام؛ نوری ای یئم (۱۹۱۵-۲۰۰۵)

ادبیات ایشیغیندا: یازیچی؛ رقیه کبیری

آلما دادلی او تای [جنت باغی] | رقیه کبیری

بیر سوال، ایکی جواب | ناصر داوران، سوسن نواده رضی

آج اولولر | سودابه تقی زاده زنوز

کؤلگه | اسماعیل خرمی

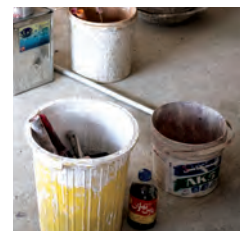
غربت نغمه لری | س. تبریزی، هادی قاراجای

ضمیمه فارسی

روزگار سپری شده ی یک صنف | علی دانشیان

از «تُرک تهران» بودن | معصومه تُرکانی

برای قشقای ها و رفتن هایشان | محمود خداوردی

یازینی دینله یین

مدنیت اوجاغی

روشن نوروزی | مسؤل مدیر

■ اوشاقلیق خاطره لیمده «استاد علیایی» نین ائوی، فانتزی فیلم لرده اولان گۆرنتولره بنزه ییردی. ائوین دیوارلاریندان قیلینج لار، قالخان لار آسیلمیشدی؛ بۆیوک پنجره لر ائوی ایشیق لاندیریدی و دیوارلارین بوتونو کتاب قفسه لری و ویتترین لرله بورونموشدو. آقازاده علیایی (علیا) ۱۳۰۶- جی ایله آذربایجانین باکی شهرینده مهاجر بیر عائله ده دونیا یا گۆز آچمیش، یئددی یاشیندا ایکن عائله سی ایله بیرلیکده ایرانا دؤنوب، سراب ماحالی نین «دوننی» کندینده مسکونلاشمیشدیر. گنج لیک یاشلاریندان بیر چوخ آذربایجانلی لار کیمی ایش آردینجا اؤلکه نین شمال بؤلگه سینه، سونرادا کرج شهرینه کۆچموش و عؤمرونون سونونا قدر بو شهرده یاشامیشدیر. اؤز دیلینه و آنا یوردونا باغلی بیر آذربایجانلی کیمی شعرین و ادبیاتین وورغونو اولموشدور. اول لر فارسجا و داها آرتیق کلاسیک فُرم لاردا شعرلر دئمیش، سونرالار آذربایجان دیلینده یازیپ یاراتماغا باشلامیشدیر. آذربایجان دیلینده کی شعرلری «آذری نغمه لری» و «قانادسیز پروانه لر» آدیندا چاپ اولموشدور. کرج شهرینده «فرخی یزدی» آدینا ادبی درنگین قوروجوسو، تهراندا «ساهر» ادبی - مدنی درنگی نین موسس لریندن و آذربایجان جمهورى سینده یازیچی لار بیرلیگی نین فخری عضوی ایدی.

علیایی نین ائوی ۶۰ و ۷۰- جی ایل لرده آذربایجان ادبیات اوجاغینا چئوریلیمیشدی. او حیات یولداشی ایله برابر، آنا دیلینده یازیپ یارادان آذربایجان شاعرو یازیچی لارینا قوللوق ائدی، اونلارین اثرلری نین یایلماسیندا اللریندن گلنی اسیرگه میردی. او ایل لرده آذربایجان ادبیات و مدنیتینده چالیشانلارین بیر چوخو بو ادبیات اوجاغیندان خاطره سیز اولمازلار. علیایی بیر معنوی آتا، بیر مدنیت خادمی کیمی، اؤز اوزه رینه گؤتوردویو مدنی و اجتماعی مسؤلیتی لایقینجه یئرینه یئتیرمه یه چالیشدی؛ یازیچی و شاعر یولداشلارینی بیرینجی توتدو و اؤزونون همیشه ایکینجی سیرادا اولماغینا قرار وئردی.

▲ استاد آقازاده علیاری / کرج، ۲۵ بهمن ۱۳۸۸ / عکس: روشن نوروزی

علیایی نین مهربان و گولر سیماسی و اونون نه قدر گنج لری صمیمی قارشیلاماسی حاقدا، چوخلو خاطره لر ائشیتیمیشم. او ایل لرده علیایی و حیات یولداشی او قدر ادبیات سئور گنج لری آپیق اورک له قارشیلاییردیله کی، بو شاعر و یازیچی لار بیر چوخ واخت لار ائو صاحبنه اؤنجه دن خبر وئرمه دن اونون ائوینه گئدرمیشلر.

۱۳۷۵- جی ایلده، خالق شاعری «بالاش آذراوغلو» اوزون بیر مهاجرتدن سونرا ایلک دفعه ایرانا سفر ائندنه، همین گنج شاعرلر و یازیچی لار، علیایی یه گووه نرک، بالاش آذراوغلیا آغیرلاما مراسمی تشکیل ائتمک قرارینا گلیرلر و طبیعی کی بو بؤیوک و طنطنه لی مراسم، علیایی نین ائوینده کئچیرلمه لی ایدی. من او مراسمه حاضر ایدییم. تکجه ۱۱ یاشیم وار ایدی. او طنطنه لی مراسمه گئدن دانیشیق لاری و اوخونان شعرلری خاطیرلاماسام دا، اما استاد علیایی و استاد هاشم ترلان لا برابر رقص ائتدیگیمی و بیرده کی مراسمین سونوندا چکیلن خاطره شکیلینی چوخ یاخشی خاطرلاییرام. او خاطره لی شکیلین کادریندا منی مجلسین ان کیچیک اشتراکچیزی اولاراق ایلک سیرادا اوتورتدولار!

۸۰- جی ایل لر گلیب چاتدی. آغیرلاما مراسملرینین یئری دیشیمیشدی و علیایی نین ائوی نین یوکونو، فرهنگسرا لار چکیردی. هر ایل آذربایجانین ادبی مدنی شخصیت لرینه اوچ - دؤرد آغیرلاما مراسمی کئچیریلسه ده، علیایی نین سیراسی گلیب چاتمادی کی چاتمادی. آخی او همیشه یولداشلارینی بیرینجی سیرادا گؤرمک ایسته میشدی. نهایت ۱۳۹۲- جی ایلین شهر یور آیی نین باشلانیشیندا حیاتا گؤز یومدو.

اؤلوموندن بیر نجه ایل اول، استاد علیایی نین گؤروشونه گئتدیم. چلیک ایله یئری بیردی و او بؤیوک ائوین عوضینده بیر کیچیک آپارتماندا یاشاییردی، اما هله ده قیلینج لارینی و قالخان لارینی دیواردان آسمیشدی و ائوین هر طرفینده کتاب گورونوردو. شکل لر چکدیم و اونون و مهربان حیات یولداشی نین اوشاقلیق خاطره لریمده قویوقلاری شیرین تاثیرات دان دانیشدیم. گؤروش سونا چاتاندا، قوناقلاری یولا سالماغا چالیشدی. ائوین پله سینده الینده چلیک دوروب، حسرت له گئدن قوناقلارینا باخدی. دوربینی گوتوروب، او خسته، قوجا و حسرت له باخان مدنیت خادمیندن شکل چکدیم. سونونجو و هئج زامان پایلاشماق ایسته مه دیگیم بیر شکل.

یازی لارین کناریندا اولان «بارکد» ی اسکن آندیب، یازینی دینله یه بیلر سینیز

با اسکن بارکد کنار هر مطلب
توسط تلفن همراه، به نسخه
صوتی مطلب گوش کنید.

اپلیکیشن های زیر جهت اسکن بارکد های QR، با
استفاده از دوربین تلفن همراه و تبلت کاربرد دارند:
Barcode Scanner، QRcode Scan و... برای اندروید
QR Reader، NeoReader و... برای اپل
Winphone QR -Scanner و... برای ویندوز موبایل

اۆزل بۆلۆم

آذربايجان و مهاجرت مسأله سی

آچیق یئلکن عادتی وار یئل لره
آراز، دلی سئل لره
آینا، گۆزل لیگه
داراق، تئل لره
غریب آدام،
عادتی وار وطنه...

عمران صلاحی

یازینی دینله یین

مهاجرت و آذربایجان کیملیگی

| همت شهبازی | ادبیات تدقیقچیسى |

■ مدرنیته فردی لیگی منیمسه میر. بونو و اجتماعى دوشونجه لری قاپسایان حال لارا قاپیلما سینی نظره آلاق یئنی-یئنی ایری توپلوم لار یاراندى؛ بئله کی اقتصادى، اجتماعى، اؤزلیک له صنایع لشمه گنیشی، انسان لارین کیچیک بیر محیطدن ایری محیطه کؤچ ائتمه سینه سبب اولدو. کندلر و کیچیک شهرچیک لر بؤیوک شهرلره آخیندی. صنایع لشمه نین ییغجاملیغی و عمومیتله بؤیوک شهرلرده اودا قلاشما سى (متمکز) و باشقا یۇندن مدرنیته نین، اکیچی لیک و کندلی لرین یاشاییشینی عنعنه وى بیر یاشام ساندىغی اوجباتیندان، کندلر بوشالیب شهرلره کؤچ ائتدیلهر. (بونو بیز ناصر منظوری نین «قاراقوچا» رمانیندا گؤزل بیر بیچیمده گؤروروک).

شهرلره کؤچ ائتمک له بیز عنعنه ایله مدرنیته آرایان دوشونجه لرین قارشى قارشیا دورماسینی دا گؤروروک. بو قارشیلیق ایسه، عمومیتله مدرنیته نین خئیرینه تماملانیر. چونکی بو انسان لار او ساحه نی گؤردوکده و مدرنیته نین مادی گلیشمه سینی داددیقدان سونرا، داها او عنعنه وى انسان اولمور (بورادا مدرنیته نین باشقا آلانی یعنی اؤزگه لشمه سورجی آریا چیخیر). بو او دئمکدیر کی انسان لار داها عنعنه وى شرایطده یاشاماغی تینمیر و یئنی باشقا بیر عنعنه ایله یاشاماغا حاضرلا شیر. بونا گؤره شهرلره آخین، مسأله سینی ایره لی سورور.

بو مسأله اؤزلیکله بیزیم یوردوموزدا، قارایق بیچیمده گؤرونموشدو. رضا شاه دؤوروندا اؤنجه بو آخین، آخاری و گنیدب قایدیشلا بیرگه بیر دورومو یاشاییردی. (حتی دئمک اولار کی تبریزین ولیعهدنشین اولدوغو اوچون باشقا ملت لرین آذربایجانا کؤچ ائدهرک مسکونلاشمالاری نین دا شاهدی اولوروق). عمومیتله بو دؤنم آخینین مقصدی، باکی و اورادا اولان نفت و ایری صنایع کارخانالاریندا ایشله مک اولموشدور. بو کؤچگون لر، «کؤچ» ائتدیک لرینی مسکونلاشماق لا عوض ائتمیردیلهر. بئله کی اورایا گئدن اورادا قالمیردی. مۇسوم و فصل لیک ایشلرینی گؤردوکدن سونرا اؤز یوردلارینا قایدیدیردیلهر.

ایلیک دفعه رضا شاه دؤوروندا باشلایاراق «کؤچ» مسأله سی اؤزونو مسکونلاشدیرماق لا گؤستریر. اقتصادى توپلومون ایری شهرلرده - اؤزلیک له تهراندا اودا قلاشما سى - اؤلکه میزده کی ایریلی-خیردالی توپلومون (هم تاجر و هم ده ساده ایشچی و کندلی لرین) کؤچ ائتمه سینه سبب اولدو. بو آخین ایسه، اودا قلاشما و مسکونلاشما ایله سونوجلاندى.

رضا شاه دؤوروندا، تاجر لرین ایری شهرلره کؤچ ائتمه سی، سونرا محمدرضا شاه دؤنمینده چوخلو کندلی و ایشچی لرین کؤچمه سی چوخ یئیین اولموشدور. انقلابدان سونرا کی دؤنمده، ایران-عراق ساواشی بو کؤچ ائتمه نین آردینی آزاماندا لنگیتدی. چونکی ساواشدا عمومیتله، بؤیوک شهرلر بومباردمان اولوردو. بونا گؤره هامی کیچیک شهرلرده سیغیناجاق تاپیردیلهر؛ آنجاق ساواشدان درحال سونرا، ایری بیر کؤچ آخینی باشلادی. بو کؤچ، عمومیتله تاجر لرین یوخ، کندلی و کیچیک شهرلرده ایش سیز اولانلارین و بؤیوک شهرلرده ایش تاپماق اوچون سیغیناجاق آختاران ایشچی لرین آخینی و کؤچ ائتمه سی ایدیر. بو آخین دا ائله، اودا قلاشیب مسکونلاشما ایله سونوجلاندى. مسکونلاشما عمومیتله تهرانین قیراق، گنجه قوندو، محیطینده نجه دئییرلر شهرین «گونئی» بؤلومونده اولموشدور.

► «مهاجرت»
«پن روتمن» ین اثری

بو ایکی کۆچ آخینی زامانیندا، ایکی فرقلی مدنیتین قارشى-قارشىبا دورماسینی گۆروروک. بیرینجی کۆچده قارشى-قارشىبا دورما، تاجرلر و عمومیتله سوادلی انسانلارین قارشى-قارشىبا دورماسی ایدی. بونا گۆره ده، قارشى دورما ایلیک دفعه، بیر سیاسى-اجتماعی قورولوش بیچیمینده آذربایجاندا قوردوغو «ملى حؤکومت» شکیلنده اۆزونه گۆستردی. ایکینجی کۆچده ایسه، ایش سیز آدمالار بالنیز ایش تاپماق اوچون سیغیناجاق آختاریر و بونا گۆره ده، باشى باشقا شئیلره قاریشمیر. دوغرو دور، بورادا یوخاریدا دئدییمیز ایکی فرقلی مدنیتین قارشى دورماسی واردیر. آنجاق بو آخیندا، یاشاییش مسألهسى اونلار اوچون باشقا شئیلردن داها اؤنملی ایدی.

دئمه لی بییک کی هر ایکی آخیندا، مدرنیته نین اساس اؤزل لیگیندن اولان «اؤزگه لشمه» سوره جی اولدوقجا کسگین بیچیمده اؤزونه گۆستیر. ایلیک آخینین اول لرینده (رضاشاه دؤنمینده) اؤزگه لشمه ایله یوخ، اؤز کؤکونه قورویان بیر توپلوم لا توشلا شیریق. بو آخیندا، عمومیتله کوتله لر اؤز منلیک و کیملیگینی قورویور. بالنیز بو دؤورده، کیملیگینی ایتیرن لر، بعضی یئرلی اولان آدینی اوزدن ایراق «ضیالی» قویان یالتاقلار اولور. بونلارین قارشیسیندا اصیل ضیالیلاردا وار ایدی کی، اؤز کیملیگینی قوروماق اوچون مبارزه آپاریردیلار. ایکینجی آخین (ایش سیزلر آخینی) و انقلابدان سونرا کی آخین، عمومیتله معیشتی بیر آخین اولدوغوندان، اؤزونه ایتیره رک اؤزگه لشمه سوره جینی قبول ائتدی. آنجاق بو دؤوردن اعتبارا یئرلی و کۆچ ائتمه یین اهالی نین آراسیندا یئرلی آیدینلار دیرچه لیشی ایله توشلا شیریق. بو دیرچه لیش، عمومیتله کیملیک دیرچیشی اولراق بؤیوک بیر ساحه نی چئوره ییز: یعنی کی یئرلی آیدینلار تکجه معیشتی کیملیکلری یوخ، اقتصادی، اجتماعی، مدنی، تاریخی و حتی ایدمان کیملیکلرینی ده ایره لی سورورلر (اونلار «فوتبال» اوزره، یئرلی فوتبالین دا حقینی مدافعه ائدیرلر). او ساحه لرده گئری قالمیش آذربایجانین هارایینی یوکسلدن آیدینلار عمومیتله او ساحه لرین کیملیگینی آختاریلار.

یازینی دینله یین

«قیرخ مئتیر» محله‌سی‌نین ساکن‌لری ایله دانیشیق کاش انسان اۆلنده ده اۆز تورپاغیندا اۆله

| دانیشیغی آپاران: باقر خوش‌منش |

تبریز شهرى نین شمال حصه‌سینده یئرلشن و قدیملیگی ۴۰ ایل دن آرتیق اولان «قیرخ مئتیر» محله‌سی بوگون تبریز شهرینده مسکونلاشان کند مهاجرلری نین تانینمیش محله‌لریندن دیر. هر بیر مهاجر قبول ائدن شهر محله‌سی کیمی قیرخ مئتیرین ده اؤزونون طالعی و سرگذشتی اولوبدور. شهرین گؤرکمینده اؤز یوخسول سیماسی ایله گؤرونن بو محله ۴۰ ایل بوندان اول و انقلاب عرفه‌لرینده آذربایجان کندلریندن خصوصیلده ده قاراداغ و آراز قیراغی کندلریندن تبریزه اوز قویوب اؤز طالعینى بو شهرده آختاران کند اهالیسی نین مسکونلاشماسی ایله یارانیدیر. ستارخان (یئکه توکان‌لار) خیاوانیندان باشلاپ عینالی داغی نین اتک‌لرینه دک چکیلن بو محله ایندیلیکده نچه حصه‌دن عبارت بویوک بیر محله‌دیر و چؤره‌سینده یئرلشن «رضوانشهر»، «خلیل آباد»، «حیدرآباد» محله‌لری ایله برابر عینى طالعی یاشاییر. قیرخ مئتیر و اونون طالعی باره‌ده بو محله ساکن‌لری نین باخیش‌لاری و اونلارین اورک سؤزلری بیزی بو محله‌نین هانسی یاشادیغی طالعی ایله داها آرتیق تانیش ائده بیلر.

ایلیک مصاحبیم، اؤزونو «ذاکر علیزاده» تانیئدیران ۴۴ یاشلی قیرخ مئتیر محله‌سی ساکنی دیر. اؤز دئدیگینه گؤره اوشاقلیق‌دان زحمت چکیب، ۲۰ ایله یاخین فرش توخویوب سونرا بیمه کارمندى اولوب، عین حالدا اؤز شخصی علاقه‌سی اوزره عکاسلیق‌لا دا مشغولدور. علیزاده جنابلاری «سیز بو محله‌یه هاردان و نییه گلیبسینینز؟ انتظاریندا اولدوغونوز شرایطه چاتیبسیز می؟ ایندیلیکده کؤچدویونوز کندله علاقه‌نیز وار می؟» و باشقا سواللاریمایا بئله جواب وئیر: «بیزیم طایفامیز آراز قیراغیندا اولان «حاج علیلو» طایفاسی دیر. «آبش احمد» ماحالی نین «قازلو» کندینده یاشاییردیق. کؤچری اولموشوق و یایلاق- قشلاق ائدرمیشیک. آتام او منطقه‌دن کؤچوب تبریزه و تبریزین اطرافیندا یاشاماغا باشلاپ. من ده ائله اوشاقلیق‌دان بو محله‌ده اولموشام. حال حاضردا هم اوراینان رابطه‌میز وار هم بوراینان. آتام رحمتلیک صحبت ائلییردی کی او زامانلار هئچ ایش اولما ماغینا گؤره و هر نه الدن گئتدیکدن سورا کنددن کؤچوبدور. دامپزشک اولما دیغینا گؤره حیوانلار قیریلیب، امکانات دا یوخوموش. آتامین دوه‌لری، قویون- قوزولاری

هامیسی قیریلیب و هر نه الیندن چیخیب. حتی دئییردی کی فقط بیر توقلوم (قویون بالاسی) قالمیشدی، اونو دا تبریزه کؤچنده ساتدیم اؤزومه یول خرچی ائله ییم، بیر نفر نسیه آلدی بیر ایلدن سونرا پولون وئره. آتام الی بوش و بئکار اولدوغو اوچون، معاش و زندگانلیغین تامین ائتمک اوچون گلیب تبریزه. ائشیتیمیشدی تبریزده ایش وار. دئییب گئدیم اوردا ایشله ییم اهل عیالیمین یانیندا شرمنده اولماییم. بیرگون بوردا، بیرگون اوردا فهله لیک ائله ییب، ائوی دولاندیریب دیر.

ایلک مصاحیم،

اؤزونو «ذاکر

علیزاده» تانیبدیران

۴۴ یاشلی قیرخ مئتیر

محله سی ساکنی،

اؤز دئیگیینه

گۆره اوشاقلیغدان

زحمت چکیب، ۲۰

ایله یاخین فرش

توخویوبدور؛ سونرا

بیمه کارمند

اولوب، عین

حالدا اؤز شخصی

علاقه سی اوزره

عکاسلیق لا دا

مشغولدور.

■ بوردا ایسته دیگیمیز شئی لره یئتیشمه میشیک. شهرده بیرینجی مشکل بودور کی ایش یوخذو. زورلا-گوجله چۆرک چیخارتمیشیق بورا کیمی. شاید اؤز یوردوموزدا دا قالسا یدیق گئنه یئتیسه بیلیمیه جکدیک. چون اوردا دا کافی امکانات یوخذو؛ اما شهرده ده بیز فقط ۵۰ درصد امکاناتدان استفاده ائلییه بیلیریک کی، البته او ۵۰ درصد ده هئچ بیزیم منطقه لرده یوخذو. دوزدو کی کندلرده سو، برق، گاز، تلفن امکاناتلاری یارانیب، اما مشکل حددن آرتیق دیر. بیمارستان، اورژانس، آتش نشانی و او امکانات کی شهرده وار، اوردا یوخذور. بوردا دا آتامیز ۴۰ ایل بوندان قاباق بیر چؤلکدن، شهرین حاشیه سیندن یئر آلیب تیکیددی. ۲۰ ایل بوندان قاباق اچاق شهرداری هئچ بیزی رسمیته تانیمیردی. ایندی بورالاردان او اوزدن بو اوزه شهرک گئدیپ، رسمیت قازانیلار. قاباق بیزی «خارج از محدوده» یازاردیلار. هله ایندی ده «حاشیه نشین» حساب اولوروق. هئچ بیزه باخان یوخذور.

■ شهرین وسطینده «ولیعصر» یا «منظریه» ده یئرین متری مثلا ۴ میلیون اولسا، بیزیم یئرده بیر میلیون دیر. اوردا یاشایانلارین ایش لری باشلاری نین آلتیندادیر. دانشگاه، اوشاقلاری نین فرهنگلی مجموعه سی، پارکی قاپیسیندا. بیزیم منطقه ده هئچ زاد یوخذور. گرک بیز نه قدر خرج قویاق گئدک اونلارین پارکیندا اوشاقلاریمیزا پارکی گؤسترک؛ دای پولوموز اولماسین اوشاقلاریمیزی میندیرک پارکداکی دستگاه لارا. یا شهرده «شاه گۆلی» وار، «باغلار باغی» وار. حاشیه نشین اهالی هئچ بلکه بونلاری گۆرمه ییب. شاید من چوخ گئدیپ گۆرموشم؛ ایشیم ایجاب ائله ییب گئدم گۆرم؛ چون من عکاسچیلیق ایشینده ییم، آنجاق بیزیم کیمی حاشیه ده یاشایانلارین اکثریتی بو جور یئرلره گئده بیلیمیرلر. بوردا بعضی انسان لار بعضی زحمت لردن شاید ده آرزولارینا یئتیسه بیلیرلر، اما یوزده هشتادی اوغورسوزدولار.

■ بیز منطقه میزدن علاقه میزی کسمه میشیک. اوردا عمی لریمیز، دایی لریمیز، قوهوملاریمیز واردی. حتی بیز اؤزوموز ایندی اوردا چادیر قورموشوق. حیوانلاریمیز وار. موغاندا، قیشلاقدا زمی میز وار. اکیریک، بیچیریک. تقریبا ۱۵ ایل اولار کی قایدیب گئتمیشیک قیشلاقیمیزدا کی یئریمیزی بازسازی ائله ییب، دام-داش تیکمیشیک. امکانات قاباغا نسبت چوخالیب. هردن ده ملت شمالا گئندنه، بیزده کنده گئدیریک؛ بئش گون قالیریک هم فک و فامیل له گۆروشوروک، هم یئرلیمیزه باخیریک. اوندان علاوه، ۲۴ ساعتی تلفنی ارتباطیمیز وار. توی دا، یاسدا گئدیریک. من فیلمبردار اولدوغوما گۆره اکثر تویلاردا اولارام، فیلمبردارلیق ائترم. فامیل لریمیزله معاشرتیمیز وار؛ مصلحت مشورت ائله ریک. بیر- بیریمیزه الیمیزدن گلن کؤمکی ائله ریک.

■ بیروللوق کنده قاییتماق فکریمیز یوخذو. بورا انس تاپیمیشیق. اوشاقلاریمیز دا بیرده گئدیپ اوردا یاشایا بیلملر. گۆز آجیب بوردا بویا باشا چاتییلارو بیرده ائلییه بیلمه ریک بورداکی زندگانلیغی کی پایه دن جورله میشیک، قاتیپ قاتیشدیریب، بوراخیب قاییداق اورا. دای اوردا

هئچ ایش گۆره بيلمه ریک. بورا عادت ائله میشیک. اورانین اوشاق لاری چوخ زحمتکشدی. قیزلاری، اوغلان لاری گنجه صبحه دک قویونا، مال - داوارا یئتیشیرلر؛ چۆرک پیشیریلر؛ حددن اضافه ایشله ییرلر. اونلار بورا گلسه لر بورانین کارمندلری نین اللى نفرى نین ایشین فقط بیرى گۆرر. اوردا جوانلیقدا گۆردویوم گلین لر دوه یه یوک وورادیلار؛ ایندی ده نیسانا یوک ووروب، اۆزلری ده سورورلر. قادینلارین کیشی یه احتیاج لاری یوخدو. قویون بیردن ایکى یوز، اوچ یوز دنه ده اولسا، اونون اوتون دوغراییب وئره جک لر؛ دامین قارین کورویه جک لر؛ قیشینا، یایینا دۆزه جک لر. چوخ توقع لری یوخدور حیات دان. حس ده ائله میرلرکی آیری بیر حیات دا وار. ایندی بو شهره کۆچن لر او ایش لری اصلا گۆره بيلمزلر؛ هئچ سوپورگنی گۆتوروب، قویونون آلتین دا سوپوره بيلمزلر. بیرده کی اوردا بعضی امکانات اصلا یوخدور. مثلا بیر هفته قاباق منیم قایین آتام کنده سکت ائله ییب؛ نیسان لا آپارییلار آباش احمده. دکتر باخیب دئیب: بیزیم هئچ امکاناتیمیز یوخدور، آپارین اهره. آپارییلار اهره. اوردا دا دئیبلر: بوردا امکانات یوخدو، گرک بیمارستاندا بستری اول. اوردان دا تبریزه انتقال وئیبلر. دکتر باخیب دئیب: اگر ایکى ساعات تئز یئتیرسئیدیز وضعیتی بوجور اولمازدی. مریضین بدن نین یوزده هشتادی آرادان گئدیب. بو دلیل لره گۆره کنده قاییتماق ایسته میریک.

■ بیز مهاجر آدمالار بوردا چوخ شئی لری ده الدن وئیریک. مثلا یاواش - یاواش فرهنگیمیزی الدن وئیریک. بیز ایندی اۆزوموز عشایریک، بیزیم قیزلار، گلین لر شلته گئیردیلر؛ ایندی گلیب شهرده اولاری سویونوب، اسپرت گئیرلر. البته شهر فرهنگى ایندی اورایا سرايت ائله ییب. شلته لر، یاشماق لار، یاللیق لار دبدن دوشوب. منیم ننه م اۆز قایینی نین یانیندا بورونون اوستونه جک یاشماق ویراردی؛ یاللیغین آچمازدی؛ اوتان دیغیندان قایینلاری نین یانیندا دانیشمازدی؛ دئیردی: من اونلارین گلینلری ییم؛ گلینین، قاینانا و قاین آنا ائوینده دلی اولماز؛ سسین گرک هئچ کس ائشیمه سین، اما ایندی هر نه دییشمکده دیر. مختلف فرهنگ لریمیزی الدن وئرمیشیک. بوردا تویدا خواننده دعوت ائلیریک، اوردا عاشیق چالیردی. بوردا اصلا اۆز دیلیمیزه یول وئرمیرلر کی اوخونا. ایندی اوشاق لار فارسی، کردی، استانبولی، خارجی ماهنی لار ایستیرلر.

■ سون سۆزوم بودور: کاش انسان اۆز تورپاغیندا یاشایا، اۆلنده ده اۆز تورپاغیندا اۆله.

عزیزیم وطن یاخشی

گئیمگه کتان یاخشی

گزمگه غریب اۆلکه

اۆلمگه وطن یاخشی

«هله ده مهاجرت

ائله دیگیمیز یئرله

ارتباطیمیز وار.

اورا گئدیریک،

گلیریک.

اورا یئریمیز

اکینه جک لریمیز

وار، ولی اورا

اصلا قاییتماق

فکریمیز یوخدو.

اورا زندگانلیق

حددن اضافه

چتین دیر. گئدیب

گۆرمیشیک،

عشایرلرین

امکاناتی چوخ آزدیر؛

مخصوصا قیشلاغا

گئئنده.»

ایکینجی مصاحبیم، عائله سی آراز قیراغی کندلری نین بیریندن شهره کۆچوب و قیرخ مئیر محله سینده یئرلشن، «منیژه سربازی» دیر. منیژه خانیم بو مهاجرلرین ایکینجی نسلینه منسوبدور. او بورادا درس اوخویوب، عالی تحصیلی بیر خانیم اولوبدور. او ایکینجی مهاجر نسلی نین نماینده سی کیمی مختلف سواللاریمایا بئله جواب وئیر:

■ آباش احمد ماحالیندا عشایر ایمیشیک. اوردان کۆچوب تبریزه و بو محله یه گلمیشیک. کنده کئچینمک هر جهتدن چوخ چتین اولوبدور. اوردا هئچ سو، برق ده یوخ ایمیش.

▲ عكس: آدين حقيقى

خانواده مهاجرت ائله ييب تېرىزه. اونلار اۆز هدف لرينه ايسته دىكلرى قدر يئتيشمه ييبلىر، ولى بيزه امكانات يارادىبلار، بيز هدفيميزه چاتميشيق.

■ بيز بوردا بۆيۈمۈشۈك، آنجاق لهجه مېز فرقلى اولوبدور. سوروشورلار كى هاردان گلبسىز، هاراليسىز؟ بيز اۆزۈمۈزۈ بو حيات ايله تطبيق وئرمگه چاليشاقتا، دانىشيغيمىزدان، گئىنىشىمىزدن مهاجر اولدوغوموز بىلىنير. دىل بىراز جوانلار يىن ايچىندە چتىن دىر.

■ هله ده مهاجرت ائله ديگيمىز يئرله ارتباطيمىز وار. اورا گندىرىك، گلىرىك. اوردا يئرىمىز، اكينه جك لرىمىز وار، ولى اورا اصلا قايتماق فكرىمىز يوخدور. اوردا ياشايش حددن آرتىق چتىن دىر. گندىب گۆرمۈشۈك، عشايىرلر يىن امكاناتى چوخ آزدىر؛ مخصوصا قىشلاغا گئىندە.

■ بورا كۆچن انسانلار بىرشى لرى اله گتيرىبلر، بىرشى لرى ده الدن وئرىبلر. مثلاً، آزاد ياشايشى الدن وئرىبلر. عشايىر ده طبيعت چوخ گۆزل دىر. گزمك، دولانماق؛ اما بورا فقط بىر دۆرد دىوار دىر. ارتباط هئچ كس ايله او جور يوخدور. اوردا غم غصه آزدىر، چونكى هامى بىر- بىرىن گۆرور، چىخىب ائشيكده دانىشورلار؛ ولى بوردا هئچ كس بىر- بىرىنه گوونه بىلمىر. فامىل دئىل كى بيله كىمدى؛ تانىمىر.

■ جوانلار شىهرده اولماقلار يىندان چوخ راضى دىرلر. كنددن گلن جوانلار يىن چوخو اىستىر بوردا قالسىن. چوخلارى دا كى بوردان اۆز يوردلار يىن قايدىدىلار پشيمان دىرلار. دئىرلر: بيز تحصيلاتىمىزدان دالى قالمىشيق. كندده بئشه قدر اوخويا بىلرلر. امكانى اولاتلار اوشاقلار يىن آيرى يئرە يوللايىب اوخودورلار؛ امكانى اولمايانلار دا اوخودا بىلمىرلر. بوردا، شىهرده اولسايدىلار پولسوز دولتى مدرسه لردە درس اوخويوب پيشرفت ائلدردلر.

■ سون سۆزۈم بودور: عشايىرى منطقه لردە امكانات اولسايدى، اوردا قالماق چوخ ياخشى اولاردى، تاسف كى امكانات يوخدور. نه مدرسه، نه بهداشت. اونا گۆره اوردان بورا كۆچمك ياخشى دىر، آنجاق بوردا دا ايش يوخدور.

یازینی دینله یین

«گۇلمانخانا» كندى نىن ساكنى ايله دانىشيق نه گمى لردن خبر وار، نه ده گمىچى لردن

| حسين واحدى | ژورناليست

■ هر گون ميليون لار جا انسان اۇز يوردلار يندان كۆچمه يه مجبور قاليرلار؛ ايستر كۇنوللو اولاراق، ايستر سه ده كۇنولسوز. كۆچمك مجبوريت ينده قالميش آدم لار بير چوخ سببلره گۇره، آنا يوردلارين، ياشادىق لارى تورپاق لارى، بويا-باشا چاتدىق لارى يئرلىرى بوراخيپ، يئنى بير يوردا گئدرک، حياتلار يندا تزه بير صحيفه آچيرلار. بو كۆچمهلر، مختلف ندىن لره گۇره اولور؛ اقتصادى، سياسى، اجتماعى و... بو آرادا، اورميه شهرينه گلديكده، حددن آرتيق بير مهاجرت له اوز-اوزه گليرىك. ئنچه دۇورده مختلف سوي قيريم لار، ساواش لار و امنيت سيزليك لرن نتيجه سينده، شهرين بوشالماسى و بو شهرده ياشايان لارين قاچماسينا گۇره، وضعت عادى لشينجه، مختلف شهرلردن و قونشو اۆلكه لردن بئله، بورايا گلن لر اولوب. هله قالسين كى كندلريميز ده گئت-گنده بوشاليپ، كندلى لر، شهرلرده مسكونلاشيرلار.

سون ايل لرده، آذربايجان دياريندا، اورمو گۇلونون قوروماسى دا بعضى گۇله ياخين كندلرده اۇز تائيريني بوراخيدير. اورميه ده، بو مهم كندلردن بيرى، اورميه نين «درياولو» آديندا جاده نين ۱۵ كيلومترليگينده يئرلشن «گۇلمانخانا» كندى دير. بو تاريخى يئر، كئچميشدن برى، اورمو گۇلونون اۇنملى بير ليمان لاريندان ساييليردى. آنجاق، نه يازيق كى نه قدرده اۇنملى اولسا دا، ايندى قوپ-قورو بير چۆله چئوريليدير. نه گمى لردن خبر وار، نه ده گمىچى لردن. نه بير يوكچو اورادا دايانيب، نه ده بيرى يوك داشينماسيني گۇزله يير. گۇلمانخانالى لارين بير چوخو دا بورانى ترك انديپ و كئچميش ده يوز ائودن چوخ ائوى اولان كندده اون بير ائو قاليدير.

«گۇلمانخانا» كندىنى ترك ائتمه ين لرين بيرى جناب «ايرج بهزادنيا» ايله بير باييز آخشاميندا كندده كى باغيندا گۇرورشوروك ۸۰ ياشلى اولماغينا باخميا يارق ياشيندان چوخ جوان، چوخ ديرى باش و چاليشقان آدمى اۇز اۇنومده گۇرورم. منى محبت له، قوجاق دولو سئوگى له قارشىلايير. او گۇلمانخانانين يئرلى اهالى سيندن دير و آتا-بابالى بو كندده ياشاييب دير. مى حۇكومت دۇورونده درسه باشلاييب و توركجه يازيب-اوخوماغى او زامان اۇيره نيبيدير. سوادلى بير عائله ده اولدوغو اوچون، اونون حياتيندا مطالعه نين اۇزونه مخصوص يئرلى اولوبدور و ادبياتا مارقا گۇسترمه نتيجه سينده آرا بير شعرده دئير. اوندان ايلك سوالييم، گۇلمانخانانين كئچميشى اولور. گۇزلينده حسرت دولو بير گۇرونتو گۇرونور، درين بير آه چكندن سونرا دئير:

▲ عكس: حسين واحدى

«آتامین دئیگیگنه گۆره، یادینا گلندن بورا لیمان ایمیش و بورادان شاهى (اسلامى) آداسینا یوک و مسافر داشینارمیش. گۆلمانخانا اورمو گۆلونون ساحیلینده یئرلشدیگی اوچون کئچمیشدن برى -دریادا سو اولان گونه کیمی- مسافرلرین گل- گئت یئری اولوبدور و اورمونون مهم کندلریندن ساییلیر. کند اهالیسی نین گلیرى، قاباقجالار مال-داوار ساخلماق دان و ایستی آى لاردا دا مسافرله وئریلن خدمت لردن گلیردی. انقلاب دان قاباق، بورادا ایگنه سالماغا یئر اولماز ایدی و مختلف شهرلر ایله اۆلکه لردن بورا تورپیست گلردی. آمریکادان، اروپادان، یاخین قونشو اۆلکه لردن گلن لر اولاردی. آنجاق گئت-گئده هر نه قاریشدى؛ دریا قورودو؛ بو وضعیت پوزولدو و اهالى شهره کۆچدو و ایندى تقریباً اون بیر ائو قالیر و بو ائولرین بیر-ایکیسی ده شهردن گلمه دیلر.»

کنددن کۆچن لر حقیقنده سوروشورام. ناراحت بیر قیافه ایله وضعیت دن ناراضی اولدوغونو وورغولاییب دئییر:

«کندیمیز چوخ گۆزل و گزملی کند ایدی. گوندوزلر گون چیخان منظره سی و گئجه لر گون باتان منظره سی و مسافرلرین هر یاندا اوتراق ائتمه سی چوخ باخمالی اولوردو. مگر گۆلون منظره سینه باخماقدان دو یاردیق! مگر زامانین کئچمه سینى بیلردیک! گۆزل گون لریمیز وار ایدی. امکانات آزا اولسا گون لریمیز بیر-بیریندن دیرلی و اومیدلی ایدی. آنجاق ایکی دؤره ده بیزیم کندین اهالیسی کۆچمه یه مجبور قالدیلار. اول دؤره، انقلاب دان قاباق اولوب و بیزلر کی گۆل ده اولان آدالار حیوان لاریمیزی آپاریب اوتاراردیق، گئتمه گیمیز یاساق اولدو و دئدیله هئچ کیمین حقى یوخدور اورایا گئتسین، نییه کی ارباب لار اؤز لرینه ویلا و یایلاق یئری جورلمیشدیله و کندلی لرین آدالار گئتمه لرینی قاداغان ائتمیشدیله. کندلی لر ده اوت-علف تاپا بیلمه دیک لری اوچون -خصوصاً سو یوق آى لاردا- بعضیسی شهره و یا آیرى کندلره کۆچدولر. البته ایلیک کۆچوشده گئدن آزا اولدو، آنجاق دریا قورویاندان سونرا گئدن لر داها چوخالدى و دئمک اولار کی کند بوشالدى و اهالى نین چوخو شهره گئتدی.»

بیر آزا دایانیر و فکره دالیر. چکدیگی بو حسرت لردن چوخ سۆز گۆتورمک اولور. درین بیر آه چکیر و سۆزونو دواملا ییر:

«بلى، کندلی لرین چوخو شهره کۆچدولر و ائولر گئت-گئده خارابالغا چئوریلدى. ایندى گئدیباخساق گۆررسیز کی ائولر بیره بیر داغیلیب و ائولیک دن چیخیب؛ یعنی صاحابی اولمایان یئر بئله اولار دا!»

«سيزجه گوناھ كيمدهدير؟» سوالينى وئريب، صۇحبتينى دوام ائتديرمگى ايسته ييرم. حزنلى بير سس له دئير:
 -«واللاھ نه دئييم؟ آباد اولمايان، چۆله دۇنموش اولان يئرده ياشاماق اولماز كى. گلير اولمازسا، لاپ چتين اولور.
 كندلى لرین باغلاری قالير و هميشه ليك ال چكمه ييب لر؛ آنجاق كندين جمعيتى چوخ آزاليب و چوخلاری فقط آيلنجه
 اوچون، گزمك اوچون، تویا، یاسا گۆره كنده گليرلر. گۆل دولسا، امكانات آرتيريلسا، اهالى نين ده قاييتماسينا آرخايين
 اولماق اولار.»

- اوميد نيز وار گله جگينه؟

-«او قدر اوميديم وار كى بورانين دوزلمه سينه. من نئجه دفعه دريانين قوروماغيني گۆرموشم. بو قدر قوپ-قورو
 اولماميشدى، اما سونرا دوزلميشدى. ايندى ده اينانيرام دوزله جك بير گون. بونا يقينيم وار.»

- كندلى لر نئجه قاييدارلار؟

-«الته! دولت بورايا يئتيشسه، امكانات ياراتسا و آباد ائله سه، كندلى لر ده بيرداھا كنده قاييديب، ييخيلميش دام-
 داشلاريني آباد ائدرلر. ايندى نين اينديليگينه، بايق دا عرض ائله ديم، نئجه ائو شهردن گليب. بس آباد اولسا گۇرون
 وضعيت نئجه اولار!»

بهزادنيا جنابلاری دانیشاركن من ده فكره داليرام. بئله دويورام كى من ده بورانين او رۇنق لى گون لرینی ياشاميشام.
 حس ائديرم من ده گۇلمانخانالی لار كيمي اورمو گۇلونون قوروماسی ايله بيرگه قوروموشام، يوخ اولموشام. اوزولموشم...
 قاييديرام دانیشيغا و سوالیمی بئله دوام ائديرم:

-اښيتميشم سيز ده بير دفعه شهره كۆچوبسوز. نييه كۆچدونوز و نئجه اولدو كى شهرده قالا بيلمه دينيز؟

-«من انقلابا نئجه ايل قالان، ايش اوچون و بعضى شخصى مسأله لر اوچون ائوى شهره آپاردیم. آنجاق چوخ
 چكمه دی بيلديم كى من شهر آدمی دئييلم. بيلديم كى بو وضعیت -شهرده قالمق- بير آز دا دوام ائتسه من اؤله رم.
 آرواد-اوشاق قالدی شهرده و من يئنه ده كنده قاييتديم. ايلين بير نئجه آيين چيخ -قاريئر دوشن چاغ لاری- قالانين
 من باغدايام. اول ده ده دئديم، ۱۳۱۸-ده دونيايا گلميشم، آنجاق اؤزومو چوخ جوان، چوخ انرزی لی و روحیه لی بيليرم.
 شهرده، اينديكى اولدوغوموز آپارتمان دا فقط آپارتمان يين مديرين تانييرام، اوندان سونرا هئچ كيمي تانييرام. بس
 من نه جور قاليم بو شهرده، بئله بير شرايط ده. كنديميز بو جور دئييل، هامی بير-بيرين تانيير، هامی بير-بيری نين
 شادليغي ندا، ياسيندا و هر شرايطينده دادينا چاتير.»

سونرا گولومسه ييب، شعرلری نين بيريندن بير بند اوخويور:

-«كنددن گئتديك شهره

دوشدوك عجب دردسره

تاپيلمير بير دسته تره

نه ايسته ديك جاواب اولدو.»

- ايندى سيزی بورادان آييرساق نئجه اولار؟

-«واللاھ بئله بير سؤزون جاوابی بير دنه دی. من اؤله رم. دئميرم مريض لرم، دئميرم سولارام، بير كلام؛ اؤله رم. يعنى
 تصور بئله ائده بيلميرم. منيم بورادا خاطره لريم وار، حياتيم وار، يادگارلاريم وار، خوش و پيس گون لریم وار. آتا-بابام،
 آنام وار. من خانيميم ايله اوشاق لاريم دا تاپشيريب، وصيت ائله ميشم، من اؤلسم ده بورادا تورپاغا تاپشيرين، شهره
 آپارماييم.»

و يئنه بير بند شعريندن، كدرلی آهنگ ايله اوخوماغا باشلاير:

-«بيزوو داغی بيز كندلری بوشلاديق،

گئتديك شهره، تنبل ليگی خوشلاديق،

ياواش-ياواش سيگار ساتماق باشلاديق،

هارد قالدی خوش گونلرین یوخ اولدو!

دردین آلیم نیسگیل لرین چوخ اولدو!

سونرا دئییر:

– «بیلدیگینیز کیمی، بیزوو داغی، گؤلماخانا کندی نین یاپیشیغیندادی و بیزه چوخ دیرلی بیر داغ ساییلیر و ساخلوو (پادگان) اولمامیشدان اول، اورادا خاص گون لر قوربانلیق دا کسردیک و نذرو نیاز اوچون اورانین اتهینه گئردیک. گؤلماخانالی لارا بیزوو داغی چوخ مهم ایدی.»

– عائله نین سیزین بو قدر آتا-بابا یوردونوزا اولان عشقینیزه عکس العمل لری نئجه دیر؟

– «اونلار دا منه تای باغدا قالمای سئیرلر. اوشاقلار آتو-اٹشیک صاحبی اولوبلار و هر دن بیزه باش چکرلر، اما خانیمیم بورادا تک قالسا بئله، منله بیرلیکده ایمل بایرامیندان بری بورادا قالار و هئچ واخت گیلئیلی اولماز. گوردیونوز کیمی قاپی-قونشوموز یوخدور، اما بیزی بورادا ساخلایان، بیزی بورادا یاشادان، کئچمیشده کی خاطره لریمیز، کئچن گونلریمیز و یوردوموزا اولان عشقیمیزدیر، من بورالاردا عؤمور سورموشم و ائلیمین، یوردومون عاشیقی یم.»

جناب بهزاد دنیا دانشارکن اؤزونو ساخلایا بیلمه ییب و حسرت دولو نفس له شعری نین آردینی

اوخویور:

– «بیزوو داغی کندلر قالیب خارابا،

نه کل کوتان، نه آت، داشقا، آرابا؛

حسرت قالدیق یون کؤینه یه، جورابا،

هارد قالدی خوش گونلرین یوخ اولدو!

دردین آلیم نیسگیل لرین چوخ اولدو!

– «اوغلوم، بورالاردا نه خاطره لر کی یاشامامیشیق، نه گون لر کی گؤرمه میشیک، هامیسی بو سینمه مده یادگار قالیب. بو پلازلاردا بیر چوخ هم کندلی لریمیز چؤرک قازانیر، پول چیخارداردیلار.

قوناق لارا خدمت ائدریلر. ائلیمیز نئجه شاد، نئجه خوش گون لر، گؤزل آن لار یاشایاردیلار!»

ساحیله دوغرو گئدیریک. ساحیلده کی پلازلارین چوخونون دامی اوچوب، دیوارلاری سؤکولوب،

داغیلیب و قوردون، ایتین، بايقوشون مسکنی اولوبدور. بیلیمیرم نییه، آنجاق چوخ باخماق

اولمور. سانکی جان اوسته اولان عزیزینی گؤزونون قاباغینا قویوبلار و او اؤلور، سنین ده

الیندن بیر ایش گلمیر! بو قوجامان وطنداشیمیزین اورک دولو عشق ایله اولان حیاتی دیر کی

بوجور وضعیتیه قالدان ساحلی، کندی و یوردو-یووانی بورا خا بیلمه ییر و هله ده گؤلماخانانین

چیراغینی یانیق ساخلایانلاردان بیرى اولور.

جناب بهزاد دنیا ساحل بویو اوزاق لارا باخارکن سون سؤزونو دئییر:

– «آنامین یوردوسان آذربایجانیم

یولوندا کئچهرم باش ایله جانندان.

دوغرام-دوغرام اولسام دانمارام سنی،

آدینی تورپاقدا یازارام قان نان»

چوخ باخماق اولور.

سانکی جان اوسته

اولان عزیزینی

گؤزونون قاباغینا

قویوبلار و او اؤلور،

سنین ده الیندن بیر

ایش گلمیر!

سیاسی مرز لرین آغری لاری

ارسطو مجرد | یازچی |

۱
آوروپالی لار قدیم عصرلردن بری بیر- بیریله اوزون- اوزون محاربه ده ایدیلر. آن سون فاجعه لی محاربه لر ایسه بیرینجی و ایکینجی دنیا ساواشی آدلانان محاربه لر ایدی. او محاربه لر کی اون میلیونلارلا گوناھسیز انسان جانینی آلدی. شهرلر، کندلر وئراننا قالدی.

اونلار نهایت اوتوروب دوشوندولر. سئز دیلر کی ۲۰- جی عصرده اولماقلارینا باخمایاراق، آن ابتدایی انسان فورمونا چئوریلیرلر! اورتاق بیر مخرجه چاتدیلا: چیخیش یولو آنجاق بیرلشمک و انسانلیق نامینه یاشاماق و ایره لی له مکده دیر. ۲۸ اؤلکه اؤز آرالاریندا «شنگن» مقاله سی باغلادیلا: ویزا و گمرک دوراقلارینی آرادان قالدیردیلا...
گونو گوندن سیویلیزاسیانی سیمبوللاریندان اولان بئله تیپلی بؤیوک آددیم لار آتدیلا. باخمایاراق کی شرق هله ده اؤز دسپوتیسمینده چالیقلا ییردی.

۲
آتام «شوروی» ده دونیا یازا گؤز آچمیشدی. گنج یاشیندا عائله وی اولاراق «ایران» ا کؤچورلر.
۱۳۲۵- جی ایلده ملی حؤکومت دئوریلدیکدن سونرا، عائله، ایکی یئر بؤلونور! یاریسی سرحدی کئچیب شوروی یه قاییتماغا موفق اولورلا؛ لکن، یاریسی (آتام و بیر باجیسی) سیم خاردارین ایران طرفینده قالیرلار. آیریلیق اوزون چکیر. بو مدت ده اؤلن اؤلور، قالان قالیر بیر- بیریندن خبرسیز؛ بیر- بیریندن سوراقسیز.

۳
بیز اوشاق ایدیق، آنجاق دقیق یادیمدا دیر بیردفعه آتام «سربند پاسگاه» یندان آرالیدا بیر دیکین اوستونه چیخیب، آراز چاپی نین قوزئی ساحل لرینی سوزوردو. او منظره نی اونودمورام. صحنه، بیر رمانتیک رسم اثرینه بنزه ییردی. آتام اورادان آستا- آستا کئچن پاسلی قاطار واگن لارینا اوغرون- اوغرون باخیب، پیچیلتی یلا بیزه، «اوشاقلار! باخین، اورالارا شوروی دئییرلر، عمینیزین ائوی آرازین او تاینیندا اولور» دئدی.
او واختی، او نیسیگیل دولو باخیش لاری دویماق، درک ائتمک بیزه چتین ایدی. اوشاق ذهنیمیزده چوخلو سورغو- سوال یارانسادا جوابی سانکی اهمیتسیز ایدی؛ چونکی فرقینده دئییلدیک. آخی هاردان بيله جکدیک؛ «آغاچ مینیب آت گزدیرن گونلریمیز» ایدی.

او گونلردن ایچیمده، روحومدا، حوجئیره لریمده بئله داغلانیب داییم آخان تکجه شئی، اوشاق ایکن معناسینی ائله بیلمه دیگیم بیر بیت شعر دیر؛ آتامین هر سؤیله یرکن گؤزونو یاشاردان شعر:

«من آن مرغ سیه بختم که افتاده ام در دام تو
یا مرا دانه ده، یا بگش یا ازین قفس آزادم کن»

باشقا سیاسی مرز لر نه قدر غدار اولسا دا، کئچمیش شوروی نین سیاسی مرز لر کی قدر نیسیگیلی، هم ده غدار مرز چتین تاپیلاردی.

یازینی دینله بین

۴

۱۳۵۷-جی ایلیدیر. ایراندا انقلاب اولوب. آنجاق، یئنه سیاسی مرزله یئرینده دیر و هله ده عائله لری ایکی یه بؤلن تیکانلی تئل لر، دره لرین، تپه لرین بزه یی دیر. اوزون زاماندا سونرا، آتامدان دورد-بئش ایل بویوک اولان غلامرضا آدلی عمیم، گنجه شهریندن مکتوب گؤندیرر و بیر تلفن نومره سی. مکتوب عین حالدا یئنی نسلین سیمالاری نین عکس لرینی داشییر. عمیم اوغلان لاری و قیزلاری نین عکسینی!

«شاهلیق رژیمی» دئوریلدیکن آزا سونرا، ۱۳۵۸هـ، «شوروی» اؤز یان-یؤره سینده چکمیش «دمیرپرده لر» ینی نسبتا قیراغا چکیر. آتام قارداشیم لا بیرلیکده تهرانا یولا دوشورلر. (او واختی کیچیک یئرلرین «کد» لا نومره بیغماق امکانی یوخ ایدی. بوندان علاوه امنیت مسأله لره گؤره شوروی یه تکجه تهراندان زنگ وورماق اولورموش). اوتوز نئچه ایل آیریلیقدان سونرا تهران مخابراتی «گنجه» یه عمیم گیله زنگ وورور. عمیم قیزی -عارفه- تلفنا جواب وئیر:

- آلو! بویورون!

«سالام قیزیم!» دئییر آتام. تانی شیرلار! گؤز یاش لاری آمان وئرمیر. بیر آزدان آتام قارداشینی ایسته ییر. عارفه دئییر: «عمی، جانیم قوربان! آتام تاسفله اون دقیقه قاباق ائودن چیخدی. او، ایل لر بویو سیزین حقینیزده بیزه دانی شیب!» سونرا توتولوب قالیر. آتام بیر قدر دانی شاندا سونرا، دئییر: «قارداشیم دئنن ائوده اولسون، زنگ ائده جه یم یئنه!» موقتاً ساغوللا شیرلار. مخابرات ادا وئیر؛ ایکی گون لنگیدیر ایشی. سونرا یئنه ایلگی قورورلور. تلفن آراسیندا یئنه آتام، یئنه عمیم قیزی دیر! طالع، قسمت، اراده، سرنوشت، یا بلکه همین انسان اوغلونون پوچ عمل لریندن اولان «سیاسی مرزله» حؤکمدور، نه دیر بیلیمیرم، دانی شماق ایکی قارداش آراسیندا یئنه میسر اولمور.

عمیم قیزی دئییر: «آتام ایکی گوندور اوتوروب تلفن یانیندا گؤز یاشی تۆکه رک سیزین زنگینیزی گؤزله ییردی عمی جان! آنجاق بیر آزا قاباق، اومید سیزجه سینده ائودن چیخدی!» عمیم ایکی گون گؤزله دیکدن سونرا چیخیر گئدیر «شمکیر» چایی نین قیراغینا، سیگارا ساریلیر. آتام ایسه گؤزو یاشلی، تهراندان موغانا دوغرو قاییدیر.

۵

۱۳۶۴هـ، یئنی دن گنجه دن مکتوب گلیر؛ قارا مکتوب: «آتام دونیاسینی دییشدی!... امضاء: ائلخان. م» (عمیم اوغلو). او مکتوبدان دورد ایل سونرا، ۱۳۶۸هـ شوروی نین «دمیر پرده لر» ی سؤکولدو. لاکن گؤروشمه یه قارداشلاردان بیر یوخ ایدی.

منی «من» ائدن

| نیگار نوروزی | موسیقیچی |

یازینی دینله یین

■ گۆزومو تهراندا آچمیشام و ایکی توپلومدا بویا-باشا چاتمیشام: بیرنجیسی بویوک بیر شهرده «قوناق» و طنداش کیمی؛ ایکینجیسی ایسه قوهوم-آقربادان اوزاقلیق دویغولارینی آزالدان دوستلار آراسیندا. بو گونه قدر هنج واخت کوچه ده «قاچان-قاچان» اوینامادیم، آنجاق چوخ واخت لازی «گرگم به هوا» اویونلاری ایله اوشاقلقدان لذت آلدیم. یالنیز ایلهده بیر ایکی دفعه قوهوم لایریمین یاشادیغی یئر بیر نئچه گونلوک «قوناق» گتدیگیم زامان، بو اویون لارین دادینی چیخاردیردیم.

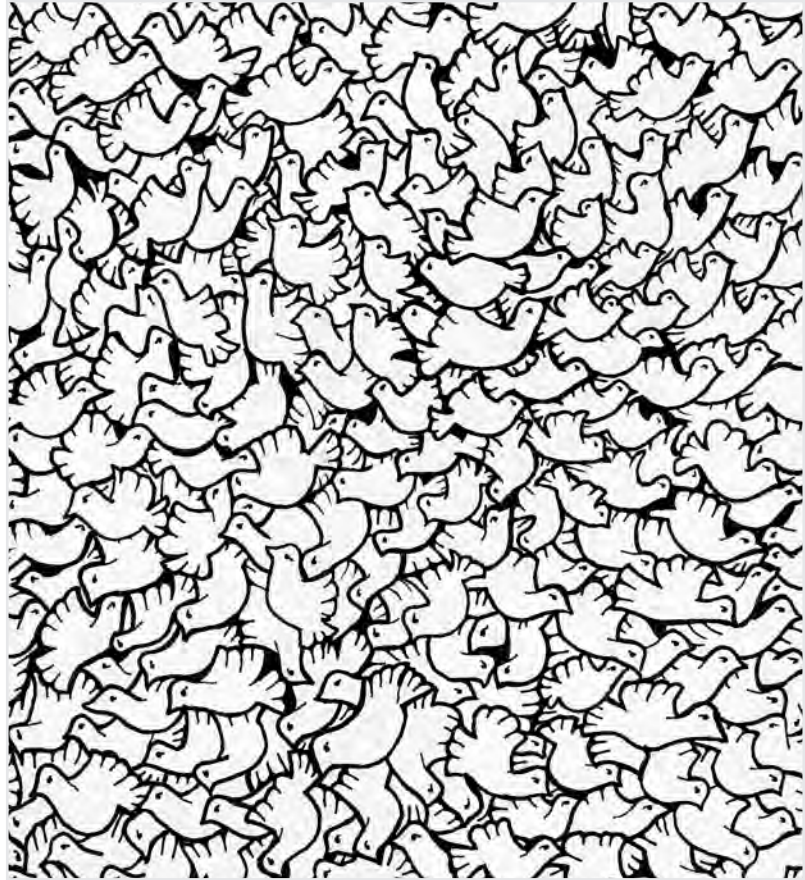
اورتا مکتبی اوخویارکن باکیلی بیر موسیقی معلمین صمیمیتیندن تکجه موسیقی درسی یوخ، حیات و مدنیت درسی ده آلیردیم. من باشقالاری ایله فارسجا دانیشاندا منه گولومسه ییب دئییردی: «باخ، سن نه گۆزل فارسی دانیشیرسان! من نه واخت دیر بوردا یاشاییرام، اما هنج سنین کیمی دانیشانمیرام. بیلیرسن، هر انسان کی بیر ملتن موسیقیسینی، کولتورونو، تاریخی و دیلینی باجاییرسا، اونداه او ملته ده عاید بیر وطنداش سایلییر.» معلمین سۆزوندن بئله باشا دوشدوم کی تکجه کۆکوم اولان یئر یوخ، یاشادیغیم شهرده منیم سایلییر.

دانشگاهها گتتمک اوچون اوخویاجاغیم شهری اؤزوم سئچمه یه قرار وئردیم. ایران آذربایجانین نین نماینده سی بیلدیگیم شهره یول آچماق ایسته دیم. منیم هیجانیم بو شهرده یاشاماق اوچون هنج ده تعجیلی دئییلدی. یاخشی خاطیرلاییرام کی بیر نئچه باکیلی هم یاشیدلاریملا تانیش اولدوغوم زامان اونلار دا آن آزی منیم قدر بو شهری گۆرمگه جان آتیردیلا. اونلار دا منیم قدر بو شهری مقدس بیلیردیلا. بو خوش دویغولار «هاردا آلنی آچیق انسان گۆرسنیز» کیمی ماهنی لاردان منده یارانمیشدی.

ایکی ایل بو شهرده یاشاماق خیالی، منی خوشلاندیریردی. بهمن آییندا دانشگاهدا آد یازدیرماق اوچون یولا دوشدوم. آغلارا بورونن خیابان لاردا اؤز دیلمده آدرس سوروشماق منی اوچوردوردو. دوشونوردوم «هاردا اورک لرده عصیان گۆرسنیز» شهر منیم یاشاماق ایسته دیگیم یئر اولمالی دیر. اؤزومه، گئری دؤنمه مگه سۆز وئردیم. یئنی مستقل حیاتیم باشلاماق اوچون عائله له چوخ تله سیک و سوپوق و داعلاشیب و اؤیرنجی لر یاتاقخانا سینا قاچدیم. قیسا بیر زاماندا بویوک بیر دوست گروپو بیغدیم و اؤزوم له دلدش اولانلاری اوره ییمین باشیندا یئر وئردیم. او شهرین ساکن لرینی تانیمدان اورکدن سئویردیم. «بی دنه چۆرهک» دئدیگیم شاطری، «الریز آغریماسین، بوردا دوشورم» دئدیگیم تاکسی سوروجوسونو، «اون دنه یومورتا ایستیرم» دئدیگیم بقالی، «باغیشلا» دئدیگیم بولدان کئچنی بئله بیر دیلهده دانیشدیغیمیز اوچون سئویب، قوجا قلاماق ایسته ییردیم. بیر شهر وسعتینده آدمالارین منله بیر دیلهده دانیشماغی اوره ییمی اوخشا ییردی. تنزلیک له «هاردا مکتبدن چوخ زندان گورسنیز» شهرین وطنداشی اولماق ایسته ییردیم. اولادا بیلردیم؛ نییه کی، معلمین دئدیگی قدر بو شهرین تاریخی، دیلی، موسیقیسی و کولتورو ایله تانیش ایدیم. قارشیمدا هنج مانع گۆرموردوم.

ائله بیل کی، هر سئوگی منیم بیلدیگیم سئوگی دن دیر؛ هر دوستلوق، منیم ایناندیغیم دوستلوق کیمی دیر و هر سۆز، اؤز صمیمیتیم قدر دوزگوندور. اصلینده، من تکجه سۆزلره اینانیردیم. بلکه ده باشقا بیر دیلهده دئییلسه ایدی، او قدر ده منه اینانیردیجی گلمزدی؛ یا دا باشقا بیر شهرده دئییلسه ایدی بیر آرز حقیقنده دوشونردیم. من، منیم دانیشدیغیم دیلهده دئییلن هر سۆزه اینانیردیم. او انسانلارلا عائله دئییلدیم، دوست دئییلدیم، دئمک اولار هنج نه دئییلدیم؛ تکجه دلدش اولدوغوم اوچون اونلار صمیمیتیم له اینانیردیم.

منیمله هم فکر اولانلار آزا دا اولسا، وار ایدی. یئرینده اولمایانلاری یئرینه قویماق قرارینا گلدیم. صمیمیت سیز «سنی سؤورم» جمله سینه «سنی سئویرم» دئمک له صمیمیت یوکلده دیم. یئر آلمان ساتان حاجی بابانین «تامام» سۆزونون

► «هجوم سقر»
طرح: نیگار نوروزی

جوابیندا «یاخشى» سۆزونو مؤحكّم دئديم. كامانچا چالاندا تعجب له منه باخان ياشيدلاريمين، «بو مننه دى چاليرسان؟» سوال لاريندا «چوخذاندير توى بايرام گۆرمه ييب اوبام» سۆزو ايله اؤزومو راضى سالدديم. منى «تهران» دا دوغولدوغوما گۆره سئومه ين و تحقير ائدن ايکى درس استاديم لا يئنه ده دوزگون آذربايجان ديلينده دانيشديم؛ بلکه منيمله ده باشقا اؤيرنجى لر کيمى تحقير سيز داورانسين لار. کؤمگيمه گلهمه ين دوستلاريم، حياتيمدا معنالى يئر داشيمالارينى وورغولاييرديم. بعضى لرينه گؤندردیگيم شعر مئساؤى جوابيندا يازيلان «دنيز که نوشتی یعنی چی؟» جمله سيني اوخوياندا، «هله اؤلمه ميشم، يارالى يام من» له ساکينلشدیم. «دریا به ترکی میشه دنیز» يازديم جوابلاريندا. من اونلارى باشا دوشموردوم. آخى نئجه «بيلين او يئرلى يم، اورالى يام من» ايفاده سيني ثبوت ائده چکلر. مشترک ديلده دانيشديگيم بير توپلومدا اؤزومو چوخ يالقيز حس ائديرديم. «دیلداش» اولماق مندن باشقا بير چوخلارى نين نظرينده گرکسيز بير مسأله ايدى. من ايسه بير ايل اؤنجه «ايللردير اوزونه حسرت قالدیگيم» شهرى گۆرمک هيچانيمى دوشونوردوم.

يالنيز باشقا بير شهرده دوغولدوغوم اوچون منليگيم، حياتيم، دوشونجم و سؤز لريم اؤزگه لنيردى. بير «قوناق» کيمى قارشيلانيرديم. بير شهر وسعتينده ديلداشيمين منى ايستمه ديگى قدر اؤزومو يالقيز حس ائديرديم. مشترک بير ديل بيزى ياخينلاشديرماغا و بيرلشديرمگه يئترلى دئييلدى. شهر، منى گۆرمک ايسته ديگيم توپلوم قدر سئويندirmirdى. بير شهرده گؤز آپميشديم، باشقا بير شهر کؤکوم ايدى و باشقا بير شهرين وطنداشى اولماغا چاليشيرديم. من هارالى ايديم؟ بيلمه ديم.

یازینی دینله یین

ایشیق لار سۆنور*

مجتبی اسماعیل زاد | عکاس و بازیچی

۱ دونن گون اورتا چاغی ایدی کی حسن گلدی. گونش سمانین اورتاسیندایدی. آنا یولدان کنده قدر یئرمیشدی. قاپیدان ایچری گیرن کیمی کۆینگینی چیخارتدی. قان تراپچینده ایدی. ال- اوزونو یویوب، دئدی: «داها کیمسه بورالارا گلیمیر، «قالقچی» اونودولماقدادیر. من ده درحال بو کندی ترک انڈیب شهره گئتملی یم.»

منی یالنیز بوراخدیغیندان سونرا بو سۆزو دفعه لرله تلفن آرخاسیندان اوشاقلاریمیزین دیلیندن ائشیدیرم. تزه سۆز ده دئییل؛ دفعه لرله جواب لارینی وئریپ دئمیشم کی، «بو کندده اؤلکم ایسته ییرم. سنین یانیندا باسدیریلماغیمی ایسته ییرم.» آنجاق ایندی حوصله سیز اولموشام. سنه یازماغی اوشاقلارلا دانیشماقدان اوستون توتورام. بو سکگیز ایلده چوخ حادثه لر اولوب؛ نچه قیز، اوغلان نوه و نتیجه لریمیزه علاوه اولوب؛ مکتبه ده گئدیملر. ائوده اونودولموش بو کاغیذ و مداد دا اونلارین بیر یسی نین اولمالی دیر. هر گنجه حسن بولاغدان سو گتیریر. قابین دولماسی اوچون ساعتلارجا بولاغ باشیندا اوتورور. بولاغین سویو چوخ آزالیب. گوندوزلر اهاالی قابلارینی دولدورماق اوچون اورایا قویورلار. حسن شهرده بیر یئر کیرالاسا دا هر ایل بامادور و بیبر شیتیل لرینی بوردا، حیطین بیر گوشه سینده یئتیشدیریر. دئییر بوردا یاخشی یئتیشیر. یورغون اولدوغونو و اکینچیلیگی نین سونونجو ایلی اولدوغونو ایللر دیر دئییر. شهرین چئوره سینده کی اراضی نین تورپاقلاری نین یاخشی اولمادیغینی و محصولونون کندده کی نین یاریسی قدر اولدوغونو سؤیله ییر، دئییر: «بورانین تورپاغیندا بیر شئی وار کی شهرین تورپاغیندا یوخدور. آنجاق یاخشی اولار کی من ده کندی بوراخیم شهره گئدیم. چونکی قارشیداکي ایل یاخشی اولمایاجاق و بو اکینچیلیگیمین سون ایلی دیر.»

ایللر دیر کی باهارین سون گونلرینده بورا گلر؛ شیتیل لری بوی آتیب، یارپاقلاری بارماق بندی قدر اولاندا اونلاری بیر- بیر تورپاقدان چیخاریب شهره آپارار. آرواد اوشاغی ایله اورمویا کۆچمه سیندن دۆرد بئش ایل کئچیر. اونلار گئندن بو ائوین بیر حصه چیراق لاری کئچدی. کۆچمه مگه چوخ جهد گؤسترسه ده، آنجاق باجارمادی. سو یوخ ایدی. سلماسدان سو بوروسو چکیلجه جک دئدیله؛ بیر آی، ایکي آی، اولدو ایکي ایل؛ بیر خبر اولمادی. بو مدتده ایشی گون اورتا یادک یاتماق و گون اورتادان سونرا گنجه یاریسینا قدر محمدین قفه خاناسیندا کندلی لرله اوتوروب، بیرلیکده سیگار چکیب،

▲ عكس: مجتبیٰ اسماعیل زاد

قورویان قویولاری سایماق، اورمویا زنگ اندیب بامادور و بیبرین قیمتی آلیب بو ایل اکسه ایدیلر نه قدر گلیر الدهه ائده بیله جک لرینی حسابلا بیر دیلار.

سلماس دان گلن سویون دا فایداسی اولمادی. شور ایدی. بادام آغاclarینا بئله یارامادی و اونلاری بیر-بیر قورتدو. خسته لندی. گنتمک ایسته دیگینه اونا مانع اولمادییم؛ قال! دئمه دیم؛ آلاه بؤیوکدور! ده دئمه دیم. قیزی دا بؤیوموشدو؛ تحصیله نه دوام ائتدیرمک اوچون شهره گئتمه لی ایدی. کندین مدرسه سی یاری تعطیل ساییلیر. سس سیزلشیب، گمان اندیرم دؤرد-بئش شاگردله بیر معلمی واردیر. هله ده بیر چراغی یانیر. هله ده قارا تاختاسی نین اوزرینه یازیب سیلیرلر...

۲ هفته آراسی کند چوخ خلوت و نادر حال لاردا شهردن گلن اولور. اوچ ایلدیر کی کندین مینی بوسو چالیشمیر. شوفرین دئدیگینه گؤره سون زامانلاردا «قالقاجی» مسافری ایکی اوچ نفر دن آرتیق اولمور. گاهدان بیر نفرله بئله کنده گئدیپ قاییدیپ، کیرایه سی هئج گزول پولونو بئله قارشیلایمیب. ایندی قالقاجی مسافر لری قاراباغ مینی بوس لارینا مینیر، آنا یولدا ائتیرو کنده قدر اوچ دؤرد کیلومتر لیک مسافه نی پیدادا گلیرلر، اما هفته سونو شانسللی اولسالار بلکه یولدان بیر ماشین کئچیب اونلاری میندیر سین.

کندین چۆرک خاناسی دا ائله همین زامان لار باغلانندی. صرفه لی اولماییب زحمتینه دیمز میس، دئدیله. ایندی چۆره بییمیز ایکی گوندن بیر قاراباغ دان گلیر. چۆرکچی کندین میدانیندا دایانیر، مسجدین مئگافونوندا چۆرک آلاق ایسته ین لری سسله ییر.

میرزعلی ده بقال دوکانینی نین قاپیسینا قفل ووروب، اوغلونون یانیندا یاشاماق اوچون اورمویا گئتدی. اهالی یه دئدیگینه گؤره جنس لر ماغازادا قالیر، مصرف تاریخی کئچیر، خراب اولور؛ آلاق اوچون ده کیمسه ده گلیر یوخدور. آنجاق محمدین قفه خاناسی هله ده آچیکدیر و گئجه لر کندین آشاغی طرفینی ایشیقلا ندیریر.

۳ امرالله اوغلو اسدالله اۋزونو قويويلا آتدی. منیم دایی اوغلو، سنین ده باخین دوستون ایدی. دئدیلا اسدالله ایتیب. بوتون کند اونو آختاریردی. جانسیز بدیننی نعمتاله نین قویوسوندان چیخارداندا، هئچ بیر یئرینده ووروشما ایزی گۈرونمه دیگیندن، «انتحار ائله ییب» دئدیلا. آروادی سندن نئچه آی سونرا اۋلادو. مریض اولدوغونو بیلیردین. شکر خسته سی ایدی. عۋمرونون سون آیلا ریندا کور اولموشدو. بۋیوک قیزی الیندن توتوب دولاندیریردی. آناسی نین یانیندا قالماق اوچون ائلیسینی بئله قایتاردی. «گۈیرچین قالا» دان گلمیشدیلا. دئییردیلا یاخشی اوغلاندى، اما قیز گئتمه دی. سونرا آناسی اۋلادو. سنین قبریندن بیر آریوخاریدا باسدیردیلا. اسدالله قالدی و اوچ قیزی. اسدالله نین باغی یادیندامی؟ باغینی چوخ سئوردی. باغ او قدر تمیز و دوزنلی ایدی کی آیاق ایزلریندن، باشقاسی نین اورا گیردیگینی بیلردی. باغی دیری ساخلا ماغا چوخ چابالادی. کندين بولاغیندان باغینداک سو چکمیشدی و یاواش - یاواش و دامجی - دامجی سوواریردی. آنجا بولاغین سویو آزالدی. دئییردی هاردان اولسا سو تاپا جاغام؛ قوروماسینا مانع اولاجاغام. اما باغ گئت گئده قورویوردو.

اسدالله هر گون سحر چاغی ائودن چیخیب گئجه قاییدیردی. «دلی اولوب» دئدیلا. البته بو سۋزلر تزه دئییل ایدی. بۋیوک اوغلو «عوض» ین کنکور وئریب همیشه لیک شهره کۋچمک ایسته دیگینی بیلنده، بوتون کتابلارینی یاندیرمیشدی. او زاماندا اونون آرخاسیجا چوخ سۋزلر دئمیشدیلا. بونلارین هامیسی سن منه دانیشدین. گئجه یاریسی ایدی. های دوشدو. یادیم گلیر کی آلمان مالی یاشیل اوئرکوتو چیگینه آتیب باییرا چیخدین. اسدالله عوض ین درس کتابلارینی ایشیغیندا درس اوخودوغو لامپانین شعله سیله یاندیرمیشدی. عوض چالیشقان شاگرد ایدی. همین گئجه دئدین اسدالله دلی دئییل؛ یالنیز کندی و عائله سینی چوخ سئویر و اوغلانلارین اورمویا گئتمه لرینی ایسته میر. بیر گون اسدالله نین کیچیک قیزی بیلدیرمه دن آرخاسینا دوشوب هارا گئتدیگینی اۋیرنمک ایسته ییر. آتاسینی گۈرور کی قوروموش بادام آغا جلاری نین سئیرک کۋلگه سی آلتیندا اوتوروب، بئله اوخویور:

دریادا گمیم قالدی

اکمه دیم زمیم قالدی

آرزون گۈزوند قالسین

نئجه کی منیم قالدی

اسدالله نین قیرخیندان سونرا قارداشلار گلیب اوچ باجینی اورمویا آپاردیلار. او گوندن اونلارین دا ائولری نین ایشیغی سۋندو. کند داها دا قارانلیقلاشدی.

۴ یوخودا گۈردوم قویولارینی دن سویا دولوب؛ شیرین سویا. گۈردوم حسن قاییدی، کنده اکین اکیر. بیلیرسن، من چوخ آریوخو گۈرهرم. منجه بیر گون بورا یئنه همین سولو و حیات دولو «قالقچی» اولاجاق. اولایلسین کی من او گونو گۈرمه ییم؛ بلکه ده بیرلیکه اولاق، بیلیمیرم!

اوره ییم سسینه داریخیب. اۋلوموندن سونرا ضبط اولونموش سسینی مدت لر مسجدين منگافونوندان یایاردیلار. «الله اکبر!» سسین کنده یایلاندا چاپی دمله یردیم. گومان ائدردیم کی نئچه دقیقه دن سونرا ائوه گیریب، بیر دملی چای ایچدیکن سونرا، دستاماز آلیب نماز قیلاجا قسان. سونرا ایسه اوجا سسله باشلا یاجا قسان اوخوماغا:

آخشاملارهای آخشاملار

شاهلاریاتار آخشاملار

ائولی ائوینه گندر

غریب هاردا آخشاملار؟!

بو پارادوکسا نه دئییم؟

| وحید نریمان | یازیچی |

🔊 یازینی دینله یین

■ استعدادلی بیر گنجه «مغز» و اونون اؤلکه دن چیخماسینا «فرار مغز» آد وئریلن یئرده، او استعدادا «انسان» یوخ، گلیشمک «ابزاری» گؤز و ایله باخیلدیغی آچیق آیدین گؤرونور البت. انسان لارا بو متود یاناشماق بیر طرفدن انسانلیغا سابغیسیز یاناشماقدیر؛ اوندان داها پیسی، او پیسیلیگین بیرینه پیسی، بیرینه یاخشی اولدوغودور. بیر اؤرنک و سوال لا بو مسأله یه بیر آز یاییندان باخاق.

آیلیق بیر میلیون گلیرله هانسی شهرده داها سویه لی یاشاماق اولار؟ جواب معلومدور. ایل لر بویو بوتون مدیالاردان اؤرنک گؤستریلن یاشام طرزی، یالنیز بیر سیرا شهرلرده واردیر. عادى بیر متخصص گنج ایسه، البت گلیشمک قصدی ده اولماسا، یاشامی ایل لر بویو مدیالاردا گؤردویونه بنزه سین دئییه، او شهرلرین بیرینی سئچیپ، اورا کؤچه جک. ئرمال شرایطده انسان یاشاماق ایسته دییی یئری سئچه بیلر و هئج ده پیس گورونمور بو کؤچ لر؛ اما بیلرک شهرلر آراسیندا یاشام سویه سینى کنترل ائدیپ، آلت-اوست ائتمک و بونونلا مادی و معنوی سرمایه لری او شهرلر سورگون ائتمک، البت پیس دیر. «۲۰ قطب پلانی» دا ائله بو اوزدن قورولدو. «ایران بین دو انقلاب» دا بو رپورتاژ اشاره اولونوب: «در سال ۱۳۵۳ برای سازماندهی روستاها، جمعیت زدایی برخی مناطق و پرجمعیت کردن مناطق دیگر «دیوان سالاری» تصمیم می گیرد تا برنامه ریزی مخصوصی در این زمینه انجام دهد. یک مقام بلندپایه به یک جهانگرد امریکایی می گوید: روستاهای بسیار زیادی در ایران وجود دارد. بیشتر آنها غیر قابل دسترس است. ما نمی توانیم به آنها رسیدگی کنیم. بنابراین می خواهیم شماری از آنها را در مناطقی که قطب می نامیم، مستقر کنیم.^۱ مقام بلند پایه دیگری توضیح می دهد کشور از یک سو به بیست قطب توسعه و از سوی دیگر به نواحی توسعه نیافته حاشیه ای تقسیم خواهد شد.^۲ قطب های توسعه از حمایت های دولت به صورت اعتبارات کشاورزی، طرح آبیاری، جاده، کود شیمیایی، سموم دفع آفات گیاهی، تراکتور، مدرسه، مراکز درمانی رایگان و سوخت ارزان قیمت برخوردار خواهند بود، ولی نواحی حاشیه ای چیزی دریافت نخواهند کرد و امید می رود که شمار زیادی از جمعیت خود را از دست بدهند.»

سئچیمیش مرکز شهرلرده یاشاماق ایسته یین لره بیر سیرا اوستونلوک وئریلدی و قیراق شهر/کندلرده یاشایانلارین اورالارا کؤچوب گئتمک اومیدی ایله یاشام سویه سی نئچه قاتا بؤلوندو. کولتورل فیلدرلر توتوموش ساغلاملیق بیلگیسی امکان لاری و سئچنک لرینه قدر. حتی تحصیل امکان لاریندا دا اورالاردا پولسوز مکان لار یارادیلدی. تجارت مرکز لری ده اورالارا چکدیریلدی.

ایندی، بیر سیرا شهرلر اولوبلار استعداد قاینای و بیر سیرا شهرلر اولوبلار او استعدادلارین ایش و یاشام اوچون سئچنک لری. بیر شهرده هزینه لر خرج اولور، بویا-باشا چاتیر، و بیر شهره آیلیق ایکی اوچ میلیون ساتیلیر بو انسان لار. مشخص بیر آمار اولماسا دا، چئوره میزه باخیب گوره بیلیریک. چئوره قالسین قیراغ، سن هانسی شهری دولانماق، یاشاماق و ایش اوچون سئچیرسن؟ بو یاشا چاتماغین، تحصیلین، تخصص قازانماغین اوچون نه قدر هزینه اولونوب؟. بو مسأله یه باخارکن، گیزیلر بیر استعمارال لری گؤزه چارپیر. یاشام سویه سی مرکز توپلانیب و او ال لر سنی یوردوندان سوموروب، قوپاردیب، اورالارا باغلاییر. ماراقلی بودور سنین باشقا اؤلکه یه گئتمک ایسته دیگینده بیر متودلا، یوردوندان قوپوب مرکزده حل اولماغینا، باشقا بیر متودلا داورانیرلار. بو پارادوکسا نه دئییم؟

(۱) ف. فیتزگالد، "Giving the shah what He wants"، هارپرز، نوامبر ۱۹۷۴-ص ۷۴

(۲) ت. بورن و ر. دومنت، "Imperial perensions and Agricultural Dependence"، Middle East Research and Information Project، شماره ۷۱، اکتبر

۱۹۷۸-ص ۱۸

یازینی دینله یین

«هاشم ترلان» ین خاطره لریندن*

تبریزده «مهاجر»، تهراندا «متجاسر»

حاضرلایان: ائلدار موغانلی

۱۳۲۵-جی ایلین آذر آیی نین ۲۱-سی آذربایجان، او جمله دن تبریز اؤز آغیر و چتین گونلرینی یاشاییردی. سینه سیندن چیخان نفس بوغازینداکی بوغونتولارین ایچینده ایتیردی. بو قوجامان شهر اؤز قارا طالعی بویو آپاردیغی مبارزه لرده آغ گون دئییه آياغا قالخمیشسا دا منحوس شاهلارین اسیری اولموشدو. ایندی یئنه ده ستارخانین بایراغی اینده اول-اولا اوره یی دؤیونور، نفسی تۆیشه ییردی؛ اما تبریز مشروطه زامانینداکی کیمی باشینی دیک توتموشدو. او سانکی دؤوره سینده کی باش وئرن فیرتینالارا دوداق بوزه رک «بو منیم نه اولیم، نه ده آخیریمدیر»، دئییردی. تبریز عادی حالدا دئییلدی. اکثر آدمالار ائولرینده قالیب قاپینی دالدان باغلامیشدیلار. فقط دربارین قیرینتی هدیه سی ایله دولانان اوباش لار لرینده توفنگ کوچه - خیابانلاردا ملی حؤکومت ایله همکارلیق ائدنلری اوولاییب یوخ ائدیردیلر. ساعات میدانینا طرف یولا دوشدوم. هله اورا چاتمامیش سول طرفده یئنی ساختمان عملیاتی گئدن خرابه بیر یئرده نئچه نفرین صؤحبتینی ائشیتدیم. اونلارین بیر یی دئییردی: «بستان آبادین صدری علی اکبر فردی نی ووروبلار، هله اؤلمه ییب جان وئیر.»

من علی اکبر فردی نین آدین ائشیدن کیمی قورویوب قالدیم. اونو یاخشی تانییردیم. «مهربان» حومه سی او زامانلار بستان آبادا باغلی اولدوغو اوچون اونو «مهربان» دا چوخ گؤرموشدوم. ایندی اونو بوردا اوباش لار تانییب اؤلدورموشدولر. آرتیق یوخاری چیخیب اونون قانلی جنازه سینی گؤرمک ایسته مه دیم. چونکی هیجان منی بوروموشدو. اورادان قاییدیب گؤی مسجدین کوچه سیندن کؤهنه بازارا گیردیم. یاشادیغیم مسافرانا بو بازارین اولینده ایدی. مسافرانا ناهلر باش وئردیگینی بیلمک ایسته ییردیم. بازارین دوکانلاری باغلی ایدی. فقط چؤرک ساتان و بقال لار آچیق گؤرونوردو. مسافرانا نین قباغیندان اؤتنده سلاحلی اوباش لارین هله ده اورادا اولدوغونو حس ائتدیم. اؤزومو لاقید گؤستریب بازار ی اوزو آشاغی یئربدیم. بورانین آخیری کؤهنه خیابانا چیخیردی. بازار آغزیندا آدمالار چوخ ایدی. من اونلارا یئتیشنده سلاحلی اولدوقلارینی گؤردوم. اونا گؤره ده بورا گلدیگیمه پشیمان اولدوم. نهایت ایش ایشدن

کئچمیشدی. من بورادان آیريلمالي ایدیم. هله اونلار منی گۆرمه میشدیلر، اما کۆهنه خیابان خلوت ایدی. بیر نفر ده اولسا خیاباندا گۆرونموردو. اونلارین ائندیگی صۇجتلره گۆره بازارلا روبرو ائوین دامیندا ایکی مهاجر آتا، اوغول سنگر توتوموشدولار. ساحلی اوباش لار جسارت ائدیپ خیابانا باش اوزادا بيلمیردیلر. بئله دئییردیلر کی، مهاجر فدایی لر دامین اوستونده مسلسل قویوب اؤزلرینی مدافعه ائدیردیلر. بازار باغلی اولدوغونا گۆره خلوت ایدی. مال ساتاندان مال آلاندان خبر یوخ ایدی. من وضعیتنی بئله گۆروب گئری قاییتماق قرارینا گلدیم. ائله جه ده گلدیگیم یول لا گئری یه دوغرو یئریدیم. هله اونلاردان اوتوز اددیم آرالانمیشدیم کی، ایست سسی بازارین دیوارلارینی سارسیتدی. من دایانیب اونلارا باخدیم. بازار آغزیندا جمع اولان اوباش لارین هامیسی منه طرف قاچیردیلار. اونلارین آتدیقلاری هاوایی گولله لر بازارین سقف لرینه توخونوب توزاناق سالمیشدی. بیر آزدان سونرا اونلار منی احاطه ائتمیشدیلر. قاپیسی باغلی بیر دوکانا دایانمیشدیم. اونلار منه امر ائدیردیلر:

– اللرینی یوخاری قالدیر!

اونلاردان سوروشوردوم:

– مندن نه ایسته ییرسینیز؟

بیری، «سن فدایی سن»، او بیری «سن فرقه چی سن»، بیر باشقاسی ایسه «سن مهاجر سن»، دئییردی. من اونلارا دئییردیم:

– سیز دئیین لرین هئچ بیریی دئیيلم. کئندن گلیمش، تبریزده ایشیم وار ایدی.

منی احاطه ائدن لرین بیری یانینداکی بیر نفره دئدی:

– احمد آغا سن اونون بدنینی، جیلیرینی آختار!

احمد آغا دا باشقاسینا امر ائتدی. بئله لیکه اونلارین بیری سلاحینی باشقاسینا وئریپ منیم بدنیمی، جیلیریمی آختارماغا باشلادی. آختاریش قورتارانندان سونرا دئدیلر:

– دوش قاباغا!

بو زمان بیرنجی توفنگ قونداغی کوره گیمه دئدی. باشقالاری دا تپیک و توفنگ قونداغی ایله وورماغا باشلادیلار. من بیره ییخیلندا اونلار تپیک ایله ووروب منی آیاق اوسته قالدیریپ ایره لی یه طرف ایته لیردیلر. بازار خلوت ایدی. گل-گئت چوخ آز ایدی. فقط اوباش لارین سسی بازاری بوروموشدو. اونلار منه ووردوقلاری توفنگ قونداغیندان لذت آپاریردیلار. شاققیتلی گولوش سس لری خلوت بازاری باشینا گۆتورموشدو. من ایسه اؤزومو ضربه لردن قوروماق اوچون هر تشبوته ال آتیردیم. اونلار منیم اعتراض سس لریمی ائشیتیمک ایسته میردیلر. اونلار منیم کیملیگیمی، هانسی یووانین قوشو و هارالی اولدوغومو بيلمیردیلر. یوخسا اؤزلرینه زحمت وئرمزدیلر؛ اما اللرینه مدرک اولمادیغی اوچون ایندی قاباقلارینا قاتیلیمیش بیر اسیر ایدیم. توفنگ، تپیک ضربه لری نین آلتیندا فیرفیرا کیمی ساغا-سولا فیرلاییردیم. اوباش لار منی اولدوغوم مسافر خانایا طرف آپاریردیلار. بو آرالاردا منی تانیان فقط بیر نفر اولاییلردی، او دا مسافر خانایا صاحبی ایدی. اونون ملی حؤکومتیه میلی وار ایدی و منه احترام بسله ییردی. منیم راحتلیغیم اوچون الیندن گلنی اسیرگه مزدی. قارشیدا سنگکچی وار ایدی. اونون قاپیسیندا پئندیر، کره، قایماق و بعضی گۆرتیلر ساتان جوان بیر اوغلان تاباق اوستونده آل-وئر ائدیردی. منی اوزاقدان-اوزاغا تانیسا دا کیم و نه کاره اولدوغومو بيلمیردی. آرامیز ساز ایدی. اونون ساتدیغی شئی لردن آلردیم. ایندی اوباش لار منی چۆرکچی دوکانینا طرف آپاریردیلار. گومانیم همین جوان اوغلانا گلیردی. اؤز-اؤزومه دوشونوردوم کی، بلکه ده تانیش اولدوغوم جوان اوغلان منی بو ظالم لرین الیندن قورتارا بیلدی. او منی اوباش لارین الینده اسیر گۆرنده نه اینکی کؤمکلیک ائتمه دی، اوسته لیک اؤزو اونلارا قوشولوب کؤتک وورماغا باشلادی!

هله منی هارا آپارماقلارینی بيلمیردیم. چۆرکچی نین قاباغیندان کئچیب یاشادیغیم مسافر خانایا طرف گئدیردیک. اونلار آرخادان توفنگ قونداغی ایله ووروب ایره لی یه دوغرو ایته له ییردیلر. مسافر خانایا آز قالیردیق. هر گون اونونلا

سلاملاشیپ و خرید ائله دیگیم قوجا بقال کیشی دوکانین آغزیندا گۆرۈندۈ. بیر اییل تامام ایدی سحر چاغلاری اونونلا اوز به اوز اولوردوم. قوجا بقال منی گۆرن کیمی تانیدی، اما اۆزونو گۆرمه مزلیگه ووروب دوکانا قاییتدی. من اونو چۆرکچی قاباغیندا پئندیر کره ساتان جوان اوغلان ایله اۆز فکریمده مقایسه ائدیردیم. ایندی مسافر خانانین قاباغیندان اۆتوردوک. گۆز آلتی اورا باخا-باخا مسافر خانانی آرخادا قویدوق. من یاشادیغیم یئرین دالانداریندان احتیاط ائدیردیم. بئله لیک له بورانی خطرسیز آرخادا قویدوق. گۆی مسجدین قارشیسیندان اۆتندده ایکی نفر اۆز کندلی لریمیزله اوز به اوز اولدوق. اونلارین تبریزده اولماقارینی سونرادان بیلدیم. اونلار تهران قوشونلاری ایله مبارزه ائتمک اوچون فرقه نین چاغیریشی ایله کۆنللو فداپی دسته لرینه قوشولموشدولار. ایندی ایسه آوارا، سرگردان تبریز کۆچه لرینده دولایردیلار. من اونلاری گۆرن کیمی آزالسا دا یئریمده دایاندم. بوینومون آردیندان دین توفنگ قونداغیندان یئره سریلدیم.

تبریزین هر طرفیندن گولله سسی ائشیدیلیردی. آرا-سیرا مسلسل لردن آچیلان رگبار شهری تیتهدیردی. پیس وضعیتده کریم خان میدانینا یئتیشدیک. میداندا ازدحام وارایدی. هامی بیر یئره توپلاشمیشدی. اونلار منی گتیرن اوباش لاری گۆرن کیمی هورا چکدیلر. بو آندا جمعیت آرالاندی. اورتادا بیر جنازه گۆرۈندۈ. اونو تزه شکار ائدیپ اۆلدورموشدولر. جنازه قان ایچینده ایدی. یانینا دوشموش کئی سیندن مهاجره اوخشا بیردی. منی جنازه نین یانینا ایتله دیلر. جنازه آدلاندیردیغیم آدام هله اۆلمه میشدی. من اونون قیرمیزی قان لار آراسیندا بدنی نین تیتره مه سینی گۆرۈردوم. اطرافینا جمع اولموش اوباش لار ایسه اۆز داش قلبی و قان چاناغینا دۆنموش گۆزلری ایله بو مدحش جان وئرمک منظره سینا اشتیاق ایله تماشا ائدیردیلر. دۆوره یه بیغیلیمش آداملارین اکثریتی ساحلی ایدی. من جنازه نین یانیندا آیاق اوسته دایانمیشدیم. ایندی عۆمرومده ایل لر، آی لار، گون لر، دقیقه لر یوخ، ثانیه لر حساب اولونمالی ایدی. قلیبم نفرتله دولو ایدی. دۆوره می آلمیش اوباش لار لارینده کی توفنگین گلن گنده نینی چکیپ لوله سینی منه طرف توشلامیشدیلار. من داها اۆلومومو گۆزومون قاباغیندا گۆرۈردوم. بو آندا اۆز-اۆزومه فکرلشدیم: «من اۆله جه یم. هئچ اولمازسا اۆز نفرتیمی بونلار بیلدیرمک اوچون قلیبمده کی سۆزلری بو اوباش لار دئمه لی یم». بو فکرین ایچینده ایدییم، دۆوره مده کی آداملاردان بیر سس گلدی: «آند اولسون حضرت ابوالفضلین دوشن قوللارینا، هر کس اونو وورسا من ده اونو ووراجام»- دئییب، اینده کی توفنگین چاخماغینی چکدی. سس گلن طرفه باخدیم. اورتا یاشلی بیر کیشی ایدی. آیینده قیریشیقلی قدیمیکی پاسبان لارین پالتارلاری وارایدی. بو ملی حۆکومتدن قاباق خدمت ائدن پاسبان لار اوخشا بیردی. منه طرف گلیب بیر قولونو بوینوما سالدی. او بیرری ایله توفنگی اوباش لارین اوستونه توتوب «هئچ کسین بونو وورماغا حق یوخدور، بو آدام گناهکار دیرسا اونو کلانتیره تحویل وئرملی ییک، دئدی. پاسبان منی قوجا قلامیشدی. او منه باخیب دئییردی:

- قورخما، سنی گولله ایله وورسالار گرک منی ده وورسونلار.

او منی اوباش لارین ایچیندن چیخاریب کلانتیره آپارماق ایسته بیردی، اما پاسبانین قاباغین کسمیشدیلر. من اونو تانییمیردیم. او دا منی تانییمیردی. قانون پرستلیک هاردان اونون قلیبینه قونموشدوسا بیلیمیردیم. بو، اوباش لارین ایچینده نادر بیر آدام اوخشا بیردی. منی آرادان چیخارتماق ایسته بیردی. باشقالاری ایسه بیر الیمدن توتوب پاسبانین ایندن آلماق ایسته بیردیلر. بو آندا او عصبانی اولوب منیم الیمدن توتوب گئرییه چکن لرین اوستونه قیشقیردی. - «من گرک بو آدمی کلانتیره تحویل وئرم» دئییب، توفنگینی اونلار طرف توتدو. نه ایسه منیم خلاصکاریم غالب چیخدی. کلانتیرده منی بوش کیچیک بیر اوتاغا سالیب قاپیسینی باغلادیلار. ایندییه قدر توفنگ، تپیک، یومروق ضربه لر نین آغریسینی حس ائتمه یین جانیمین هر طرفی آغریماغا باشلامیشدی. بوینومون آردینا وورولان توفنگ قونداغی نین آغریسی منی الدن سالمیشدی. بوینوم هر طرفه دۆنوردوسه سانجیسی آمانیمی قیریردی. یاواش-یاواش بو سلولون دیوارینا سۆیکه نیب قورو یئرده اوزاندیم. فکر ائدیردیم. واختیندا اۆز جانیمی بو معرکه دن قورتارما دیغیم اوچون پشیمان دئییلدیم. اوزامان منیم ۲۳ یاشیم اولسا دا مبارزه یول لارینی یاخشی تانییردیم. اۆزومو بئله گون لره حاضرلامیشدیم. بو منیم بیرینجی امتحانیم ایدی....

▲ ۱۹۲۹ / هاشم ترلان (سولدان اوچونجو) ۶ یاشیندا عائله‌سی ایله بیرلیکده، دوغولدوغو باکی شهرینده / عکس: ایشیق درگی سینین آرشیویندن

نظمیه زندانیندا

من ۲۳ گون نظمیه زندانیندا حرکتسیز قالان بدنیمین، عصب‌لری آپیل‌سین دئییه ایری آددیم لازلا حیطین بو باشیندان او باشینا آددیم آتیردیم. بوردا تانیدیغیم آدم‌لار چوخ ایدی. هله هئچ کیم له گۆروشمه میشدیم. قارشیم چيخان بیرینجی آدام «صمد صباحی» ایدی. او ملی حؤکومتین ملی تئاتری نین هم رهبری، هم ده رئیسیسور اولموشدو. بیز گۆروشدوک. بیرلیکده گزمه یه باشلادیق. بیرینجی سوالیم بو اولدو:

- «بالاش آذر اوغلو» دان، «علی توده» دن خبرین وارمی؟

- علی توده نین جۇلفایا طرف گئتدیگیندن خبریم وار، اما بالاش آذر اوغلونان خبریم یوخدور.

- «گنجعلی صباحی» دن نئجه؟

- او هله گیره کئچمه ییب.

صمد صباحی ده اوتایدان گلن مهاجرلردن ایدی. او گنجه شهرینده یاشامیش، آکتیورلوق مکتبینی قورتاریب اوردا دا صحنه یه چيخمیشدی. استعدادلی آکتیور اولدوغونا گۆره ایرانا گلندن سونرا تبریز تئاتریندا رئیسیسورلوق وظیفه سینده ایشله میشدی. ملی حؤکومت تشکیل اولاندا آذربایجان تئاتری نین رهبری اولموشدو.

سورگون

۱۳۲۶- جی ایلین خرداد آیی ایدی. هاوالار قیزماغا باشلامیشدی. زندانین وضعیتی گئتدیگجه آغیرلاشیردی. زندانی‌لردن آزاد اولان یوخ ایدی. بلاتکلیف قالانلار گئتدیگجه داریخیردی‌لار. بونو هامی نین قیافه سیندن اوخوماق اولوردو. هئچ کسین اؤز گله‌جک طالعیندن خبری یوخ ایدی. ساعت‌لار، گونلر اؤتدوکجه بلاتکلیف قالان دوستاق‌لار گۆزلیرنی زندان قاپیسینا دیکیب، اؤز آدلاری نین سسلنمه‌گینی گۆزله ییردی‌لر. زندانا ایسه سکوت چؤگموشدو. فقط دار آغاجی نین آلتینا گئدن لری سئچیب دوستاقلاردان آیی‌یردی‌لار. ایکی گون قاباق «اؤدر» آدلی بیر نفری ده اعدام ائتدی‌لر.

اولی حؤکومتین انتظامی افسرلریندن ایدی. اودا «غلامرضا جاویدان» کیمی شهادتی قبول ائتدی. گون اورتادان قاباق ایدی. دوستاق لارین اکثریتی حیطده ایدی لر. بعضی لری دیوارلارین کؤلگه سینده حلقه ووروب صؤحبت ائدیردیلر. بعضی لری ایسه هاوانین ایستیسینه باخمایاراق قدم ووروردولار. بو زامان حیطین او باشیندا اولان قاپی آچیلدی، بیر نچه نفر ایچری داخل اولدولار. آدلاری چاغیران آدامین اونلارین آراسیندا اولدوغونا گؤره تزه بیر خبرین اولدوغونو گؤزله ییردیلر. آدلار بیر-بیر اوخونماغا باشلادی. زندانین اوتاقلاریندا اولانلار دا حیطه گلیدیلر. ایندی هامی اوزونو قاپی یا دؤندریب گؤزلی آدلاری چاغیرانین آغزیندا قالمیشدی. آدلاری چاغیریلانلار چوخ ایدی. آدلار قورتاراندا دئدیله:

- شئیرینیزی باغلییب حاضر اولون. گون اورتادان سونرا بوردان آزاد اولاجاقسینیز. بو مسأله آدلاری اوخونمایانلارین دا سئوینجینه سبب اولموشدو. چونکی اونلار دا بیلیردیلر کی، بیر تحول وجودا گلیمیشدیر. اونلارین دا بو گون صاباح تکلیف لری آیدینلاشاجاقدیر. زنداندا بؤیوک بیر هممه وجودا گلیمیشدی. آدلاری چیخانلار گون اورتا اولمامیشدان شئیرینی ساھمانا سالماغا باشلامیشدیلار. آدی اوخونانلارین ایچینده من ده وار ایدیم.

بیر قایدا اولاراق آزاد اولان دوستاقلاری نظمیه یه آپاریب اوردا سخنرانلیق ائدیردیلر. دوستاقلارا دلیل نصیحت دئیردیلر کی، داها دؤلتین قارشیسیندا جسارت ائتمه سینلر. بیز بونلاری ائشیدیب بیلیردیک، اؤزوموزو نظمیه یه گئتمگه حاضرلاییردیک، اما ایندی وضعیت آیری بیر موضوعدان خبر وئریردی. بو زامان یاخینداکی بینادان بیر سروان چیخیب بیزه طرف گلمه یه باشلادی؛ اما بیز سهو ائدیردیک. سروان صفین اولینده دایانیب، هامی نین حیرتی ایچینده بیرینجی دوستاغا بیر سیلله ووروب دئدی:

- سن شاهنشاهین اوزونه عاق اولوب آذربایجانلی ایراندان آیرماق ایسته ییردین؟ سروان بو سؤزلی فارسجا دئیردی. اوزونه سیلله وورولان دوستاق سروانین ضربه سیندن غافل اولدوغو اوچون ایکی آددیم دالی یا چکیلدی. سونرا اوزونو صفده دایانان دوستاقلارا توتوب اوجادان فریاد چکدی:

- من ایندی سیز «مهاجر»، «متجاسر» لر گؤستره جه یم.

بیز هله ایندی یه قدر بو ۵۳ نفرین هامیسی نین مهاجر اولدوغونو بیلیمیردیک. بیز ائله بیلیردیک کی، بو گروهون ایچینده هر جور آدم وار. ایندی بونلارین سئچیلیمش مهاجر اولدوقلارینی درک ائدیردیک. سروان ایکینجی دوستاغین قارشیسیندا دایاندى و «سن بیلیمرسن کی، ایرانا شاهنشاه حؤکمرانلیق ائدیر؟»، دئییب، بیر سیلله ده اونا ووروب، اوزونه توپوردو. صفده دایانان دوستاقلارین آراسیندا ولوله دوشموشدو. هامی ناراحت ایدی. سروان اوچونچو زندانی نین قارشیسیندا دایاناندا دوستاق بیر آددیم قاباغا یئریب یومروقلارینی ماهر بوکسورلار کیمی سروانین گؤزلی قاباغیندا توتوب اوجا سسله دئدی:

- من آذربایجانلی بالاسی یم. اؤلمه گیمه حاضر اولام، اما تحقیری قبول ائتمه رم. کیشی سن الینی یوخاری آپار! سروان دایانیب اورتا یاشلی بو مهاجرین اوزونه باخیردی. صفده دایانان مهاجرلرین گؤزلینده تبسم اویناییردی. سروان نچه ثانیه یئرینده قورویوب قالدی. نهایت آماده حالیندا دایانان ساحلی عسگرلره باشی ایله اشاره ائله دی. عسگرلر گلیب جسارتلی مهاجرلی قوللاریندان توتوب صفدن چیخاریب آپاردیلار. دوستاقلارین دایانندیقلاری صفدن بیر آزارالی ایکی بؤیوک اتوبوس دایانمیشدی. بایاقدان هئچ کیمین نظرینی جلب ائتمه یین بو اتوبوسلار ایندی هامی نین نظرینی جلب ائدیردی. ایندی اونلار بیلیردیلر کی، بو ماشینلار اونلاری گؤزله ییر، اما مقصدی هئچ کیم بیلیمیردی. بیر آرسونرا سروان بینادان خارج اولوب صفه دوغرو گلمه یه باشلادی. او تک تنها گلیردی. یانیندا هئچ کیم یوخ ایدی. سروان عسگرلرین گروهانینا اشاره ائدیپ اؤز طرفینه چاغیردی. گروهان قاچا-قاچا اؤزونو اونا یئتیردی. اونون بیر الی قولاغی نین دبیبنده ایدی. سروان اونا دستور وئریب اؤزو یئنه ده زندان اداره سینه قاییتدی. گروهان دوستاقلارا طرف گلیب اونلاری بیر آزارالی دایانیمش اتوبوسلارا طرف هدایت ائتدی. ۵۳ نفر دوستاق مهاجر بو منوال ایله ایکی

یئره تقسیم اولوب، بو ایکی اتوبوسا میندیلر. اون دقیقه دن سونرا اؤزو ایله آلتی یا یئددی ژاندارم گتیردی. بیزی بو ژاندارملارا تحویل وئردیلر. یاریم ساعتان سونرا اتوبوس لار حرکت ائله دیلر. هله بیزی هارا آپاردیقلا رینی بیلیمیردیک، اما اونلارین بیزه وئردیک لری وعده لر دوز اولسایدی، یا خود آزاد ائتمک خیال لاری اولسایدی، گرگ نظمییه آپاریب اوردان بیر باشا آزاد ائده دیدیلر. اتوبوس لار زندان دروازاسیندان چیخیب شهره طرف یوخ، زندانین آرخاسینا طرف حرکت ائتمیه باشلادی. زندانین آرخاسی بیابان ایدی. دوستاق لار تعجب ائتمیه باشلامیشدیلا. بیزی هارا آپاریرلار؟ بو سؤال هامی نین فکرینی مشغول ائتمیشدی. نهایت دوستاق لار کاروانی تبریزین قورتاران یولو ایله گئدیپ شرق طرفده تهران جاده سیننه چیخدی و تهرانا طرف یوللاندی.

دیگرگین لیک

آذربایجان کندلرینده وضعیت داها دا آغیرلاشیردی. ملی حؤکومتین آزادان گئتمه سی کند ارباب لاری نین ال - قولونو آپمیشدی. اونلار آج قوردلار کیمی کندلره سوخولوب، کندلی لری سویماغا باشلامیشدیلا. ارباب لار، ملی حؤکومتین کندلی لره کئچدیگی مالکانه بهره سینی یئنی دن نچه برابر آلماقا جان آتیردیلا. دولت ژاندارم لاری فدایی لرین یئرینی توتوب، ارباب لارین آرخاسیندا دایانیب، کندلی لری سوپوردولار. «ساراب» یین «آلان براغوش» ماحالی نین ارباب لاری: بهادری لر، اسکندری لر، حسینعلی خان لار، سردارخان لار، یئنه ده قویون، قوزو، تیوق و... وئرگی لرینی بیر قانون کیمی کندلی لرین بویونا قویوردولار. احوالاتی بئله گؤره کندلی لر جان لاریندان بئزب، شهرلره، باشلیجا اولاق تهرانا آخیشماغا باشلامیشدیلا. ایندییه قدر اؤز آیین ترلری ایله اؤلکه نین اکین ایش لرینی قایدایا سالان کند زحمتکش لری، اؤز یورد - یووالارینی ترک ائتمیه مجبور اولموشدولار.

تهراندا

البرز سیرا داغلاری نین قویوندا یئرلشن تهران شهری، بویونو چینینده قالمیش مفلس دینچی لره اوخشاییردی. تهران، ایکی ایل بوندان اول ترک ائتدیگیم همان شهر ایدی. خیابانلاردا آخیب گئدن انسانلار ایستکلی بیر شئینی ایتیرمیش آداملار کیمی اوپان - بویانا قاجیردیلا. اونلارین آیین لاریندا اولان قیریشیقلا ران، گؤز لرینده کی وحشتی، باخیش لاریندان ایسه بیر درده مبتلا اولدوقلارینی آنلاماق اولوردو؛ اما بیر تزه لیک ده نظریمی جلب ائدیردی؛ او دا عئینی فرمدا اولان مینیک ماشین لاری نین خیابانلاردا آخیشماسی ایدی. بو ماشینلار تانیدیغیم تاکسی لر کیمی دئییردی لر. سونرا اؤیرندیم کی قاجار نسلیندن اولان فخرالدوله آدلی بیر خانم نچه یوز عدد بو تزه تاکسی لاردان ایلک دفعه اولاق خارجدن ادخال ائتمیشدیر.

۱۳۲۶ - جی ایل ایدی. ایکی ایلدن سونرا یئنه تهران کوچه لرینده ایش آختاریردیم. فاشیزمین دونیادا یاراتدیغی محاربه یئنیجه قورتارمیشدی. بیر ایل ایدی دونیادا توپ، توفنگ سسی ائشیدیلیمیردی. محاربه دن ضرر گؤرموش اؤلکه لر یئنی دن قورو جولوق ایش لرینه باشلامیشدیلا. ایراندادا باشلیجا اولاق تهراندا قدیم دایر اولان کارخانالارین چوخو قاپی لارینی باغلامیش، صادرات و وارداتین اولمادیغیندان کسادلیق و ایشسیزلیک وجودا گلیمیشدی. چؤرکچی دوکان لاری نین اؤوندنه صف لرین سایى گئتدیگجه آتماقدا ایدی. هر بیر آذربایجانلی تهرانا وارد اولان کیمی چینینه بیر صانديق پرتقال آلیب، اونو دنه - دنه ساتماغا مشغول اولوردو. تهران دوغروسو اوستو آچیق بیر مزارا بنزه ییردی.

ایش آختاریشیندا

من ایش دالینجا دولانیردیم. او زامان لار تهراندا اولان «چیت سازی» کارخاناسی تزه تیکیلیب، ایشه باشلامیشدی. ائشیتدیگیمه گؤره اوردا کارگر قبول ائدیردی لر. اونا گؤره ده اؤزومو حاضرلایب، اثرته سی گونو چیت سازی کارخاناسینا گئتدیم. اوردا منیم کیمی ایشسیز آدم لارین سایى حدیندن آرتیق ایدی. بئله گؤردوکه بیر آزال - آیاغیم سوپودو، اما

چاره یوخ ایدی. مجبور اولوب دؤزمه لی اولدوم. بیر آزدان سونرا کارگرلر آراسیندا آنکتت پایلادیلار؛ هامی اونو دولدورمالی ایدی. من آنکتتی دولدوراند «آنادان اولدوغون یئر» سوالینا جواب یازمالی ایدیم. سیجیلیمد «باکی» یازیلیمیشدی، اما باکی سؤزونو یازماغا الیم گلیمیدی. بیلیردیم کی بو سؤز اونلاری ایلدیریم کیمی چالاجاق. اونا گؤره ده باکی سؤزونون یئرینی بوش قویدوم. آنکتتین آلتینی امضالاییب آماده ائتدیم. ازدحام او قدر چوخالمیشدی کی نؤوبه نین منه چاتماغینی گومان ائتمیردیم. ائله ده اولدو. او گون ساعت اوچه کیمی گؤزله دیدیم. نؤوبه منه یئتیشمه دی. تصمیم توتدوم صاباح سحر تئزدن کارخانادا حاضر اولام. اثرته سی گون سحر تئزدن گلیب اؤزومه یئر توتدوم. گون اورتایا یاخین دفتره وارد اولدوم. دولدوردوغوم ورقه نی تقدیم ائتدیم. مسئول کارمند ورقه نی اوخویوب، باشینی قالدیردی:

– نه اوچون دوغولدوغون یئرین آدینی یازمامیسان؟

او مندن جواب گؤزله مه ییب دئدی: «سیجیلینی وئر منه!»

من نا امید اول- اولادئدیم: «بویورون».

او سیجیلینی مندن آلیب ورقه دی: «سن کی بادکوبه ده آنادان اولوبسان. بیز ایرانلی ایشه قبول ائدیریک.»

– من ده ایرانلی یام. آذربایجانلی.

او قاش لارینی دویونله ییب دئدی: «سیز مهاجرسیز!»

قاپیدا دایانان مامور اشاره ائتدی. مامور گلیب قولومدان توتوب ائشیگه چیخارتدی. بئله لیکله بیر دنیا اومید بسله دیگیم آروزلاریم هاوایا دؤندو. یئنه ده دوننکی مبارزه یول لاریم گؤز لیریمین اؤنونده جلوه لندی. یولومون حق اولدوغونا بیر داها ایمان گتیردیم. دوشونوردوم، نه قدر کوروش لارین، دارالارین، محمدرضا کیمی تۇر- تۆکونتولری وارسا، ایران و آذربایجان خالق لارینا شن حیات، رفاه امکانی اولمایا جاق دیر. یول لاری ایشیق لاندیران یالیز مبارزه دیر...

یئنه تحقیر، یئنه اذیت

آذربایجان نهضتی نین غروبوندان سونرا ایراندا خصوصاً تهراندا سیاسی، اجتماعی وضعیت آغیر و دؤزولمز اولموشدو. فارس شوونیستلری تورک لری گؤرنده اون لاری آجی گولوش لرله قارشیلاییردی. آذربایجانین شهر و کندلریندن آخیب گلن لرتهرانین جنوبونو – «جوادیه» نی، «نازی آباد» ی- دولدورموشدولار. باشقا دیلله دئسک آذربایجانلی لارین دیوارلاری آشاغی گلدیکه، شوونیستلرین دیوارلاری یوخاری قالخیب اوجالیردی. دربارین هوا دارلاری کؤنول لری ایسته مه دیگی آدم لاری «متجاسر» آدی ایله تحقیر ائدیردی.

هله یوز ایل بوندان اول اورتا شرقه، مثلی اولمایان مشروطه قیامینی یارادان، آذربایجانین قهرمان اوغلو ستارخانین قالدیردیغی بایراغین آلتیندا لیاقتسیز قاجار شاه لاری نین تخت- تاجینی لرزیه سالان، شیخ محمد خیابانی نین آزادستان شعاری نین آلتیندا آپاریلان مبارزه نتیجه سینده ایران ارتجاع حؤکمرانلیغی نین آیاغینی بیر ایل تمام آذربایجاندا کسن، ۱۳۲۴- جی ایلین ۲۱ آذرینده پیشه وری نین رهبرلیگی ایله یاراتدیغی ملی حؤکومت، آزادلیغین، اصلاحاتین نه اولدوغونو نه اینکی آذربایجانا، حتی بوتون دونیایا بیلدیرن بیر قهرمان خالقین ائولادلاری، ایندی تهران شوونیستلری طرفیندن مختلف شکیل لرده تحقیرلره، اذیتلره معروض قالیردی.

آذربایجان نهضتیندن سونرا رضاخانین اوغلو محمدرضا آمریکادان آلدیغی غالبیت نشانین سینه سینه تاخاراق اؤزونو اسکندر کیمی فاتح حساب ائدیردی. یالتاق مطبوعاتچی لار «آریامهر» آدینی بیر مدال کیمی شاهین یاخاسینا یاپیشدیرماغا حاضرلاشیردی. دربارین دؤوره سینده قارین لارینی پیی باسمیش لقب صاحب لری، سلطنتین پایه لرینی مؤحکم لتمکده ایدی لر، اما صاباحکی باش لارینا گله جک قضا- قدردن خبرلری یوخ ایدی. ایران و آذربایجان خالق نی ن دؤرومو اولسا دا، کؤهنه شاهلیق اصولونون عئیبجرلیک لرینه قارشى نفرتینی اؤز قلیبینه یاشادیردی.

غربت ده اۆلن ایگید

| روشن ایشیق | ژورنالیست

غربت ده اۆلن «احمد اسدالهی» نین خاطره سینه

🔊 یازینی دینله یین

آخ کی سن نه دیل بیلیمزن
 آخ کی سن نه بی خبرسن «زلذت شرب مدام ما»
 و نه دیل قانمازسان ای نازلی آفت...
 نازلی آفت... نازلی... آفت...
 یوخ! یوخ! سن نازلی دئییلسن!
 نازلی منم;
 «نازلی سخن نگفت»
 و نازلی «سرافراز دندان خشم بر جگر خسته بست و رفت»
 و نازلی منم،
 آراز منم،
 دیرناق منم;
 جان منم،
 و سن... سن... سن...
 ساده جه آفت سن ای اۆلوم الهه سی
 آفت! آفت! یوخلغون سسی
 ماراتون سونا چاتیر
 و سن نه دیل بیلیمزن،
 نه دیل قانمازسان کی «غرب آدم عادت و واروطنه»
 و منی توتسان دا،
 منی بوغسان دا،
 منی اؤز قانیما بولاشدیرسان دا،
 من هله ده
 هله ده سندن اؤنده یم ای آفت
 ای آفت... ای اۆلوم الهه سی!
 ای یوخلغون سسی
 و سن هله ده دیل بیلیمز،
 هله ده دیل قانمازسان
 و کاش، کاش، کاش بیلیردین
 «غربت ده اۆلن ایگید،
 اؤز باشقا بیر شهیددیر.»

... و هر یئر بوران، هر یئر دومان؛
 و سن هله ده گؤزلسن ای نازلی آفت، ای جان آلان
 ای ملک، ای اۆلوم الهه سی!
 و «یئنه سورمه چکییسن ائولر بیخان گؤزونه»
 و ایل لر بویودور آختاریرسان منی -
 ای نازلی آفت، ای اۆلوم الهه سی، ای گؤزل پری!
 و گؤز لرینین سورمه سی آرازین قوملوغوندان دیر،
 آراز... آراز... خان آراز...
 «آرازی آبیردیلار»، جان... جان...
 «آبی رلار می کؤنول جانان» ای اۆلوم الهه سی؟!
 گل، گل، گل ای نازلی آفت!
 ایل لر بویو یاریشدیغیمیز ماراتوندا -
 سنین ایکینجی اولماغین سونا چاتیر؛
 گل منه چاتما ماغینی بیر داها خاطیرلایسان
 گل، گل، داها سونا چاتیر یاریش، سونا چاتیر ماراتونوموز
 و کیم سندن داها یاخشی بیلیر،
 همیشه آرخامجا منی توتماغا چابالاییردین؟
 و سون دفعه، دوز او زامان کی کلبتینین دوداقلاری
 دیرناقلاریمین او جون اؤپوردو، سوموروردو،
 یاخینلاشدین و دوداقلارینی قولاغیمین دیینه قویوب:
 «آی... آی... ابن الخلق...! اؤز قانینین ایچینده اوزورسن»
 - دئدین منه
 و من سنه دئدیم: سن نه دیل بیلیمزن ای اۆلوم الهه سی!
 نه دیل قانمازسان ای نازلی آفت!
 که «جمعه ها خون جای بارون می چکه»
 و کاش... کاش... کاش بیلیردین
 «دؤشونده باخ قیزیل گوله» نه دئمکدیر.
 و یئنه ده من... سن... من... سن...
 بؤیوک بیر ماراتون ایچینده هله قاچیردیق؛
 و من کتفی - آییق بیر حالدا قانیمین ایچینده اوزهرک،
 اوخویوردوم سنه:
 «قوی منی اۆلدورسونلر دانیشدیغیم سؤز اوسته»

خشک شدن دریاچه‌ی ارومیه و مهاجرت‌های اجباری

این مردم بی دریا

| جلال شمس آذران | عکاس |

■ تاریخ یک ملت، اقتصاد، روابط اجتماعی و فرهنگی آن با طبیعت و جغرافیایش گره خورده است. دریاها، کوه‌های اطراف، باغ‌ها و رودخانه‌ها نوع این روابط را تعیین می‌کنند و به آن مسیر می‌دهند. کوچکترین تغییری در اکوسیستم منطقه می‌تواند تمامی معادلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک ملت و منطقه را تحت تاثیر خود قرار دهد. در سال‌های اخیر بیش از ۹۰ درصد از دریاچه‌ی ارومیه خشک شده است. گرم شدن زمین، بارش‌های کم در سال‌های اخیر، احداث سدهای زیاد در مسیر رودهایی که به دریاچه می‌ریزند، استفاده‌ی بی رویه از آب‌های زیرزمینی، حفر چاه‌های عمیق، احداث پل و اتوبان کلانتری - که باعث کور شدن چشمه‌های درون دریاچه گردید - و... از دلایلی هستند که کارشناسان برای خشک شدن دریاچه ارومیه بر شمرده‌اند. تبعات اقتصادی و اجتماعی این

فاجعه مثل لکه‌ای در حال بزرگ شدن است.

بندرهای شرفخانه و گلخانه خالی از مسافرنند. قهوه‌خانه‌ها مشتری ندارند. مسافر خانه‌ها متروک شده‌اند. آنچه می‌توان دید چاه‌های دهان باز بی‌آب، زمین‌های خشک کشاورزی، خانه‌هایی که یکی پس از دیگری متروک می‌شوند، مدرسه‌هایی خالی با پنجره‌های شکسته هستند. ریزدانه‌های خاک و نمک باعث بیماری‌های ریوی و خشک شدن باغ‌های اطراف دریاچه شده است. جوانان بیکار برای امرار معاش به شهرهای اطراف مهاجرت می‌کنند و ده‌ها مشکل دیگر گریبانگیر مردم این منطقه شده است. شاید مردم اطراف دریاچه‌ی ارومیه آخرین خاطراتشان را با دریاچه سپری می‌کنند. این عکس‌ها داستان مستند مردمی هستند که دیگر دریا نخواهند داشت.

▲ ایستگاه اتوبوس سه راهی قالقاچی به طرف قره باغ. بعد از خشک شدن دریاچه ی ارومیه و مهاجرت روستائیان به شهرهای دیگر، جمعیت روستاها به شدت کاهش یافت. برای مینی بوس هایی که در مسیر روستاها به ارومیه کار می کردند، این شغل صرفه ی اقتصادی اش را از دست داد. شرکت واحد اتوبوسرانی در مسیر اصلی روستاها به طرف ارومیه و بالعکس، ایستگاه هایی را تدارک دیده است که هر روز دو تا سه نوبت در ساعت های مشخص از این مسیر عبور می کنند. گاه مسافران از روستاهایشان تا ایستگاه باید ساعت ها پیاده طی کنند و منتظر بمانند تا در زمان مقرر، قبل از آنکه اتوبوس رفته باشد به ایستگاه برسند.

▲ روستای بورچالو در شمال جزیره اسلامی. این روستا هم مثل دیگر روستاهای حوزه ی دریاچه ی ارومیه به علت خشک شدن دریاچه و به تبع آن خشک شدن زمین های کشاورزی و باغ ها به تدریج خالی از سکنه می شود. شاید در این دبستان دیگر هیاهوی هیچ کودکی به گوش نرسد و صدای زنگی به صدا درنیاید.

▲ نیروگاه فسیلی شهرستان بناب در کناره شرقی دریاچه ی ارومیه . مرد جوان در حال آماده کردن زمین برای کاشت سیب زمینی است . او می گوید: با خشک شدن تدریجی زمین های کشاورزی و شور شدن آب های زیر زمینی، مجبوریم فقط درختان شورزی بکاریم؛ یا اینکه کار کشاورزی را رها کنیم و برای کار به شهرهای بزرگ برویم .

▲ نامش معصوم است . ۶ سال دارد و اهل روستای بهرام آباد در کناره شرقی دریاچه ارومیه است . می گوید: «بعد از خشک شدن دریاچه، چاه هایمان خشک و آب چشمه ها شور شده است . زمانی اینجا گندم می کاشتم . الان آب نیست . مجبوریم نوع کشتمان را عوض کنیم که با بی آبی و آب شور سازگار باشد . این استخر را درست کرده ایم، به امید اینکه پاییز و زمستان بارش خوب باشد و آن را برای آبیاری زمین ها ذخیره کنیم.»

▼ روستای قالچاقی؛ درختان و مراتع بر اثر طوفان‌های نمک به تدریج خشک می‌شوند. مرد چوپان گوسفندهایش را برای چرا به مناطق دور دست می‌برد.

▲ روستای آق بلاق کنار دریاچه خشک شده‌ی ارومیه که زمانی رونق اقتصادی و اجتماعی خوبی داشت. بچه‌ها از نماد میدان روستا بالا رفته‌اند. از دور دریاچه‌ی خشک و پراز نمک ارومیه دیده می‌شود که کامیون‌ها، نمک‌هایش را برای کارخانه‌ها حمل می‌کنند. این روزها نه از گردشگر خبری است و نه از زمین‌های پررونق کشاورزی. مردم روستا نگران بادهای نمکی هستند که سلامت خانواده‌ها را به خطر انداخته است. به خاطر این مسأله بیشتر مردم به شهرهای دیگر مهاجرت کرده‌اند.

▲ روستاییانی که بعد از خشک شدن دریاچه به شهرهای دیگر مهاجرت کرده‌اند، دوست دارند برای شرکت در مراسم‌های مذهبی به روستای خود برگردند. در روز عاشورا، دسته‌ها در حال عزاداری کنار دریاچه‌ی خشک شده ارومیه هستند. آنها به طرف میدان اصلی روستای «آق‌کُنبَد» برای نماز ظهر عاشورا حرکت می‌کنند. قایق کوچک که روزگاری برای تفریح مسافران استفاده می‌شد، اکنون آب‌شخور گوسفندان است.

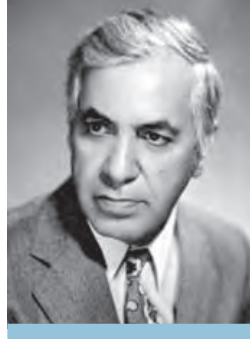
▲ ارومیه قطب والیبال ایران است. بچه‌های روستای جبل‌کندی علاقه‌ی زیادی به بازی والیبال دارند. جمعیت این روستا رفته‌رفته به خاطر خشک شدن زمین‌های زراعی و باغ‌ها کم می‌شود. سه کودک روی ریشه‌های درخت زردآلو که پیش از این به خاطر کم‌آبی و وزش بادهای نمک خشک شده‌اند، ایستاده‌اند و منتظر همبازی‌هایشان هستند. اگر جمعیت این روستا به همین روال کم بشود، این کودکان نیز همبازی‌های خود را از دست خواهند داد.

▲ جوانان روستا برای کار به شهرها می‌روند، اما بزرگسالان دوست دارند در خانه‌ی اجدادی‌شان بمانند. مادر بزرگ بیش از هشتاد سال دارد. شوهرش سال‌ها پیش مرده است. او می‌گوید: «نمی‌توانم در شهر زندگی کنم. اینجا به دنیا آمده‌ام و اینجا هم خواهم مُرد.» او تنها زندگی می‌کند. هر از گاه پسرش برای دیدنش به روستا می‌آید.

يازىنى دىنلەيىن

«بالاش آذراوغلو» نون خاطرەلريندن* ۵۰ ايل آيريليقدان سونرا وطنە دۇندوم

| حاضرلايان: بۇيوك عبدالحسين وند |

■ ۱۳۲۵-جى ايلين آذر آيى نين ۲۰سى ھاوا قارالان كيمى، شەھرين كنار محلەلريندە گوللە سسلىرى ئاشىدىلمگە باشلادى. بو گوللەلەرين چوخو آدمالارى واهيمەيە سالماق اوچون ھاوايا آتيلان گوللەلرايدى. يولوم ستارخان كوچەسىندىن ايدى. يولدا «فريدون ابراهيمى» يە راست گلديم، گۇرۇشدوك. چوخ پرت ايدى، ھارا گىتتىگىنى سورۇشدوم. مركزى كميتهنى گۇستردى.

من ائوھ چاتاندا آتامين حيط قايىسى آغزىندا نگران داياندىغىنى گۇردوم. مسألە آيدىن ايدى، بير طرفدن دە گوللە سسلىرى چوخاليردى. آتام منى قورخوتماق اوچون تمكىنىنى پوزمادان آستادان: «اوشاقلار، «على تودە»، «عاشيق حسين جوان» بير دە «يعقوب دايى» سنيين دالينجا گلميشدىلر، آنجاق سنى گۇزلەمگە واختلارى اولمادىغى اوچون دئدىلر كى بيز گىتتىك دمير يولو واغزالينا، ائوھ گلن كيمى او دا گلسين اورا. ھامى جۇلفايا گىدىر...» من بير سۇز دئمدىم، چونكى آرتىق گىچ ايدى، ھم دە واغزال طرفدن داھا چوخ گوللە سسلىرى ئاشىدىليردى. آتام يئنە تمكىنلە: «گل ايچرى، گۇرك نە اولور. آلاھ كرىم دىر. گىجە نين خىيرىدن گوندوزون شرى ياخشى دىر» - دئدى.

ائويمىزدە ھامى نگران، ھم دە ناراحت ايدى. ائودە اولان كتابلاريمى و ال يازمالاريمى آتام كۇمور تورباسينا ييغيب آپاريپ انباردا كۇمورلەين ايچىندە گىزلتىدى. آتام انباردان گىچ گلدى، آنجاق ھىچكس بونون فرقىنە وارمادان دىنمىز - دانىشمىز، ياشلى آدمالار كيمى، خالچانين اوستوندە اوتوروب، ھرە اۇز عالمينە دالمىشىدى. من ايشين آخىرىنا قدر اداره دە قالدىغىم اوچون اۇزوم - اۇزومو دانلايىردىم. بير قدر تىز ايشىدن چىخسايدىم، من دە يا «على تودە» ايلە، يا دا تانىشلاردان بيرى نين ماشينينا اوتوروب جۇلفايا گىتتىم، ائوھ دە سفارش گۇندىردىم كى نگران قالماسينلار. سونرا فكلرشىردىم كى «چشم آذر» ين اولمادىغى شرايطدە، من رادىونو نىجە باشلى باشينا قويا بىلردىم؟ و كىم بىلير بو قارىشىقلىقدا كىم ميكروفونا كىچىپ اۇلكە يە ھانسى شايەلەرى ياياردى.

آتام انباردان گىلپ بير طرفدە اوتوردو. بئلەجە سحرە قدر كىمسە گۇزۇنو يوممادى. سحر تىزدن حيط قايىسى مۇحكىم دۇيۇلدو. آتام آستادان «گلدىلر» دئدى و منى انبارا آپاردى. قىش اوچون دوغراتدىرىپ سلىقە ايلە ييغىلمىش اودونلارين

آرخاسینا کئچیردی، کئچیدی تئز هۇروب قاپینی آچماغا گئتدی. گلن لر: «کیشی! اوغلون هانی؟» دئییب آتامین باشینا قیشقیردی. آتام: «دونن آخسامدان گلمه ییب، هئچ بیزیم ده خبریمیز یوخدور» - دئدی. کیشینی اؤلوم له هده له دیلر. آتام تمکین له: «اینانمیر سینیز گلین آختارین»، دئدی. سس - کوی له یوخاری قالخدیق لارینی ائشیتدیم. پله لردن ائنده یئنه آتامی هده له دیلر. «اوغلونو تاپ، دئنه کی گل سین ناحیه یه، پلیس اداره سینه، یوخسا گلیب سنین اؤزونو آپارا جاقیق.» بو زامان بیر نفر انبارا داخل اولدو. سلیقه ایله ییغیلمیش اودون لارا و کؤمور کیسه لرینه باخیب قاییتدی. - «گئدک!» دئدی. - «بورادا واخت ایتیرمگه دیمز». گئتدیلر.

آلتی آی سو انباریندا

آتام انبارا گلیب آستادان دئدی: «داریمخا، آلاها شوکور هله لیک خطر سوو شدو. گۆره ک نه اولور.» آتام بو سؤزلری دئییب گئتدی. تقریباً بیر ساعاتدان سونرا یئنه انبارا گلیب «داریمخا» دئدی. «انشالاه، آخسام هاوا قارالاندا سنی سالامات یئر ه آپارا جاقیق.»

آتامین دئدیگی «سالامات یئر» حقیقته آخساما قدر فکرلشدیم. آنجاق هارا اولدوغونو تاپا بیلمه دیم. آخسامدان خئیلی کئچمیش آتام یئنه ده انبارا گلدی، اودون لاردان گۆتوروب کئچید آچدی و «آردیمجاگل» - دئدی، حیطدن چیددیق. کوچه بویو صۇحبّت اندیریک کیمی یاناشی گئتدیک. چوخ دا اوزاقدا اولمایان بیر حیطین قاپیسینی آچدی. ایجری کئچدیک. بورا کیمسه یاشامایان بوش بیر حیط ایدی. آتام منی بینانین آلتینداکی سو انباری نین وانینا گئیریپ آستادان دئدی: «انبارین اوستو تاختا ایله دولودور. یورغان - دؤشک ده اوردادیر، کئچ یات، چالیش گوندوز حیطه چیخما، گۆره ک نه اولور.» من آتامدان سوروشدوم: «سالامات دئدیگین یئر بورادیر؟» آتام دئدی: «بورا محله بقالیمیز مشدی حسن ی بوش حیطی دیر. چوخ یاخشی کیشی دیر، آلا ه آدمی دیر. اومیدیم تک اونا گلدی. گئتدیم خواهش ائله دیم. آلا ه ایمانین کامل ائله سین، راضی اولدو. آلا ه کریم دیر، گۆزله یک گۆره ک نه اولور.»

مشدی حسنی من ده تانییردیم، کوچه بقالی ایدی. بیز «قره آعاج» محله سیندن کؤچندن سونرا بوتون آل - وئری اونونلا اندردیک. آتام ساعتلارلا گئدیپ اونون دوکانیندا اوتورور صۇحبّت اندردیلر. آتام دئییردی کی مشدی حسن ده قدیم باکیلی لاردان دیر، آتاسی اؤلندن سونرا آناسی اونو تبریزه گئیریپ. اوزامان ۸-۱۰ یاشی اولارمیش. باکی گوجل یادینا گلیر. هر دفعه آتامدان خواهش اندیرمیش کی باکی حقیقته اونا صۇحبّت ائتسین. حسن کیشی چوخ چالیشیب کی باکی یا گئتسین، دوغولدوغو شهری گۆرسون، آتاسی نین قبری نی زیارت ائتسین، آنجاق آرزوسو باش توتما ییب.

من بوتون گونو انباردا اودون لارین دامیندا آیاق اوسته دوردوغومدان چوخ یورغون ایدیم. اودور کی آتام گئدن کیمی یئریمه گریپ اوزاندیم. آنجاق یاتمادیم. فکرلشیردیم کی «بئله قورخولو زاماندا گۆره سن حسن کیشی دوغرو دانمی منه اورهی یانیب، بو حیطده قالما غیم ا اجازه وئریب، یوخسا بورادا باشقا بیر کلک وار؟! بلکه سحر گئدیپ پلیسه خبر وئره جک کی بیر دموکرات منیم حیطیمده گیزلن یب، گلین آپارین». سونرا فکرلشدیم کی «پلیس حسن کیشی یه اینانماز، اونون اؤزونو ده سورغو - سولا چکر. یقین مشدی حسن بونو بیلمه میش دئییل.» سونرا آتامین گئندنه دئدیگی سؤزلری یادیم دوشدو. - «مشدی حسن دئدی کی من حیط اوچون هئچ کرایه ده ایسته میرم. آلا ه ائله سین ایشلر دوزلسین، اوغلون ساغ - سالامات اولسون، مشدی «آلا ه باغیش!» آتالار دئییب «شر دئمه سن، خئیر گلمز»، ایش دیر بیل یب ائله یین اولسا، منیم بو ایشدن خبریم یوخدور» بو فکرلر ایچینده نه واخت یوخویا گئتمیشدیم سه، سحر قونشو حیطدن گلن اوشاق و قادی ن سسینه اویان دیم. هارادا اولدوغومو اونوتموشدوم. دوروب حیطه چیخماق ایسته دیم. بیردن آتامین سؤزلری یادیم دوشدو. - «گوندوزلر حیطه چیخما، گۆرن اولر»

هر آخسام آتام گلیر آستادان، تمکین له شهرده باش وئرن حادثه لردن دانشیردی. حس اندیردیم کی دهشتلی لرینی دئمیر، منی قورخو تماق ایسته میر، بو زامان بیز حیطین قونشو اولمایان، کوچه یه باخان قارانیق طرفینده دایانیب صۇحبّت ائدیر، عینی زاماندا من هاوا آلیر و کئیمیش آیاقلاریمی آستادان یئر ه ووروردوم. آتامین صۇحبّت لریندن

اۆیرندیم کی شاه قوشونو اوچ گون شهره گیرمه ییب. یقین امکان وئریب کی تبریز اهلی بیر - بیرینی اؤزلی قیرسین. اوچ گوندن سونرا حبس لر باشلاییب. دونن دموکراتیادان دم ووران بعضی آدم لار ایندی سوخولوب دموکرات آختاریلار کی توتوب دؤولته تحویل وئرسینلر. آتام دئییردی کی زندان و کاروانسرا لار محبوس لارلا دولودور، سحردن آخشاما قدر «الله اکبر» قیشقیریر، اؤز اعتراض لارینی بیلدیریرلر، دؤولت ده هم بو اعتراضی هم ده بو قدر آدمی حبسده ساخلا ماغین ممکن اولمایا جاغینی نظره آلاق تبریزی لردن کومیسسیا دوزلدیب محبوسلاری یوخلاییر، شبهه لی اولمایانلاری آزاد اندیر. بیر گون آخشام آتام، «تیمور هاشمی» نین بیزه گلدیگینی سؤیله دی. من ائله بیلیردیم کی تیمور ایندی اردبیلده دیر. سن دئمه تیمور همین حادثه لر باش وئرن گونلرده اردبیلده گئدرکن یولدا اونو تانی ییب، حبس اندیرلر. ۱۵ گون حبسده قالیر، ایندی آزاد اولونسا دا تبریزدن چیخماغا قورخور. تیمور منیم هله ده گیزلندیگیمی بیلنده سئوینیر، آتام دئییر کی «شهردن چیخماغا هله تلسمه سین. قوی آرا بیر آزادا ساکتلشسین.»

آرتیق ۱۳۲۵- جی ایلیں اسفند آیی گلیمشیدی. نوروز بایرامینا آز قالیردی. آتام هرگون گلسه ده، بوتون گونو تک قالدیغیم اوچون چوخ داریخیردیم. اوره ییمدن بیر گئجه شهردن چیخیب گئتمه یی کئچیریردیم. قاچیب قورتارا بیلسم نه یاخشی، توتوب زندانا سالسار یئنه زندان بوردا قالماقدان یاخشی اولاردی. هئج اولماسا محبوس لارلا حیط گزینتیسینده گؤروشردیم. من بو فکرلریمی آتام دئییه بیلیردیم. اونسوز دا خیلی عذاب چکن کیشینی یئنی دن عذابا سالیردیم. سس سیز - خبر سیز گئتمه ییم ایسه هئج شبهه سیز قوجالارین اؤلومونه سبب اولاردی. بیر آخشام آتام یانیمدا خبرلری دانیشماغا یوخ، بلکه ده مصلحت اوچون گلیمشیدی. او شهر ده «تیمور هاشمی» نی گؤردوگونو و اونون منه سلام گؤندریدیگینی دئدی. دئدی کی «نوروز بایرامی گونلری تهران یولا دوشور. قارداشی سفارش گؤندریر کی اردبیلده گلمه سین.» سوروشدوم کی «یولدا کی پست لاردان نجه، خبرلری وار؟» دئدی کی «داها پست لاری گؤتورولر. بیر ده تبریزده «نجات جمعیتی» یارانیب، اونلارین ماشینیندا گنده جک. منه دئدی کی «آذراوغلونا دئی کی بو جمعیتین مقصدی تبریزده گیزلنپ قالمیش تانیمنیش یولداشلاری آختارماق و اونلار شهردن چیخماغا کؤمک ائتمکدی. بیلدیگیمه گؤره خئیلی آدمی تهران و سرحد یولا سالیلار. بو یاخشی امکان دیر. ایسته سه نیز من سیزی بیر نفرله تانیش ائدرم. او جمعیتین عضوودور. آذراوغلونا کؤمک ائدر.» آتام بو خبردن سونرا اؤز فکرینی دئمه سه ده من باشا دوشدوم کی او راضی دیر، آنجاق منیم فکریمی اؤیرنمک ایسته ییر. من بو خبری ائشیدن کیمی سئویندیم. بو، سوانباری نین اوستونده کی اؤلوم باتاغیندان قورتارماق اوچون یاخشی امکان ایدی. بیر ده چوخ کتابلاردا اوخوموشدوم کی بیر چوخ اؤلکه لرده انقلاب مغلوب اولاندا پارتیا کادرلارینی خلاص ائتمک اوچون مخفی تشکیلاتلار یارادیلیر. خیلی صؤحبتدن سونرا بئله قرارا گلدیک کی «هاشمی» آتامی او آدم لا تانیش ائتسین. تهران ساغ - سلامت چاتدیغینی دا بیزه مکتوبلا خبر وئرسین.

تبریزده نجات کمیته سی

بو صؤحبتیمیزدن تقریباً ایکی هفته سونرا تهراندان «تیمور هاشمی» دن مکتوب گلدی. او آقای «نقدعلی اخلاقی» نین تهراندا اولدوغونو و بیزه سلام گؤندریدیگینی بیلدیریدی (بو بیزیم آرامیزدا اشاره ایدی) داها هر شئی آیدین ایدی. جمعیته ایانماق اولاردی. قرار اولدو کی آتام همین آدم لا گؤروشسون. گونون، وخت و گؤروش یئرینی تعین ائتسینلر. گؤروش گونو قارشیدا کی هفته نین جمعه آخشامینا، آخشام ساعت ۱۰ دا گولستان باغی نین آرخا کوچه سینده اولاجاقدی. او کوچه ده بیر مینیک ماشین دایانماق. سوروجو تکرر دوزلتمک له مشغول اولاجاقدی. همین گونو آخشام آتام لا ائویمیزه گلدیم. آنام و «نوبار» آغلاییردی لار. آتام اونلاری دانلادی کی سفره چیخانین دالینجا آغلمازلار. سو آتارلار کی یولو آیدین اولسون.

گولستان باغی «قره آغاج» محله سیندن چوخ اوزاق دئییلدی، یقین کی جمعیت (یولدا چوخ آدم راست گلمه ییم) دئییه، بورانی تعین ائتمیشدی. بو یئر منیم اوچون مناسب ایدی. نجه آیدان بری یول گئتمه دیگیم اوچون

▲ ۱۳۷۵ / کرج / بالاش آذراوغلونون آغیرلاما مراسمی / عکس: ایشیق درگیسی نین آرشیویندن

آیاقلاریم یئر توتموردو. یاخشی بیړیه بیلیمیردیم. آتامین قولوندان توتموشدوم- آتام دا گۆزونه قارا عینک وورموشدو. گویا، قوجا کیشی نین گۆزلیری یاخشی گۆرمور، من اونون قولوندان توتوب آپاریرام. اصلینده آتام منی آپاریردی، قورخوردو موازنه می ایتیرم.

بیز گۆروش یئرینه چاتاندا بورادا بیر مینیک ماشین دایانمیشدی. سورجوده تکرری دوزلدیردی. من ماشینا میننده، آتام عینکینی چیخارتدی، ماشینین ایچینه باخدی کی گۆرسون باشقا آدام دا وار یا یوخ. سورجوده تکرری دوزلدیب، ماشین سوردو. ماشین شهرین مرکزینه یاخین یئرده، دروازالی بیر حیطة داخل اولدو. بیزی قارشیلادیلار و حیطین باش طرفینده ایشیق گلن بیر مرتبه لی بینایا آپاردیلار. اوتاغین قاباغیندا بۆیوک بیر شوشه بند وار ایدی. اوتاغا داخل اولاندا آقای «اخگری» نی گۆردوم. گۆروشوب اؤپوشدوک. هر ایکیمیز ساغ قالدیغیمیز اوچون سئویندیک. «اخگری» (جعفر) کۆهنه انقلابچی لاردان ایدی. ایکی گون مندن قاباق گلیمیش و منیم گله جگیمی اونا دئیمیشدیلر. «اخگری» دئدی کی بیزدن قاباق «بی ریا»، «میررحیم» و «چشم آذر» بورادا اولوب، اونلاری یولا سالیلار. صاباحیسی آخشام «علی شمیده» نی گتیردیلر، «شمیده» کندلی پالتاریندا ایدی. ساچ- ساققال باسدیغیندان تانینماز اولموشدو. داها کیمین گله جگی بللی دئییلدی. اودور کی اوچوموز ده بئله قرارا گلدیک کی تهرانا گئتمه یک. اورادا بیزی تانیان چوخ اولار. یاخشیسی بودور آرازیین او تاینینا کئچک. بو قراردان سونرا آتاما کاغیذ یازیب ساغ- سالامات اولدوغومو، آنجاق تهرانا یوخ، باشقا یئره گنده جگیمی و چاتان کیمی مکتوب یازا جگیمی بیلیردیم (فقط اونلار ایلک مکتوبومو ۱۹۵۰- جی ایلده عاشیق حسین جوانین مکتوبونون ایچینه قویوب گۆندره بیلدیم). قراریمیزی دوستلارا بیلدیرنده مصلحت گوردولر کی گلن هفته نین جمعه آخشامی حرکت ائدهک.

▲ ۱۳۷۵ / تهران / بالاش آذراوغلونون شرفینه تشکیل اندیلمیش قوناقلیق / عکس: ایشیق درگیسی نین آرشیویندن

بو آیریلیق ابدی اولدو

۱۳۲۶- جی ایلین باهریندا آخشام هاوا قارالاندان سونرا ماشینیمیز تبریزدن شمالا حرکت ائندنه ایچیمده ایلیک دفعه آیریلیغین کدرینی دويدوم. بو کدر هارادان گلدی؟ نییه بیردن قلبیمه دولوب اونو سیخماغا باشلادی؟ اولومون پنجه سیندن، زندانین ایشکنجه لریندن یا خاقورتاریب گئتدیگیم زامان بو نه کدرلنمک ایدی؟ بلکه بو کدر آیریلدیغیم عائله مین، قویوب گئتدیگیم تبریزین، ایتیردیگیم آزادلیغین، شهید اولموش دوستلاریمین، گله جکده خاطره یه دؤنه جک و خاطرلاندیقجا منه عذاب وئره جک گونلرین ایلیک علامتی ایدی؟ بلکه ۲۶ یاشیندا اولان بیر گنجین سونو اولمایان طالع سفری نین ایلیک قارانقوشو ایدی بو کدر؟ نه ایسه ... یانیمیزدان اؤتن فایتونون آتاری نین آسفالتا دَین نالاری نین سسی منی بو کدردن آییردی. دؤنوب سون دفعه آرخادا قالان، «دومانلی تبریز»ه باخدیم و غیراختیاری «قاراگیله» ماهنسی نین ایلیک مصراع لارینی اوخودوم. سونرالار، ایل لر کئچندن سونرا باکی دا «شمیده» ایله گؤروشنده او بو مصراع لاری یادیم سالار، اؤز ده کؤوره لر و منی ده کؤورلدردی ...

ایراندا انقلاب

۱۳۵۷- جی ایلین بهمن انقلابیندن سونرا بیزیم ایران آذربایجانلی ایله علاقه لریمیز داهادا گئیشلندی. ایران آذربایجانیندن چوخلو کتاب لار آلیردیق؛ بونون عوضینده بیز ده اونلار «آذربایجان ائنیسکلوپدیا سی» نین جلدلرینی، «ایضاحلی لغت» و یازجی لارین، شاعرلرین کتابینی گؤندریردیک. تبریزده کی عنوان «تربیت» کتابخانا سی ایدی. بللی اولدوغو کیمی اورادا آیدا بیر دفعه «یحیی شیدا» نین باشچیلیغی ایله شاعرلرین ییغینجاق لاری کئچیریلیردی. آنجاق بو شرایط تقریباً بیر ایل چکدی. بیر ایلدن سونرا علاقه لریمیز پوزولدو. اوندان سونرا بیز کتابلاری تهرانا «ملی مجلسین کتابخانا سینا» گؤندریدیک، آنجاق اؤل کی علاقه لریمیز برپا اولمادی. کتابلارین مبادله سی فاصله لرله دوام ائتدی. ایرانندان دعوتنامه آلدیم. ۱۹۹۳ نجو ایلین مای آیی ایدی. بیر گون عمیم نوه سی «سهیلا» تهراندان منه تلفن ائدیپ

دئدى كى «سيزه دعوتنامه گۇندرميشيك، ايرانين باكى داكى سفيرليگينه مراجعت ائت.»
باكى دان چيخاچاغيم گونو تلفن لا خبر وئرديم و دئديم كى، طياره مئيدانينا گلسينلر. باكى دان
سحر ساعات ۱۰دا اوچان طياره ميز خزر دنيزى اوستوندن اوچوب، ساعات ياريمدان سونرا
تهران طياره مئيدانيندا ائندى....

سئوگيلى تبريزله گۇرۇش

تهراندا قرار قويوموشدوق كى، من اول اردبيله، سونرا تبريزه گئديم. اردبيلدن قايتيديغيم گونون
صباحيسى آقاي «عليايى»، عميم اوغلو «حسين»، بير ده من طياره ايله تبريزه اوچدوق.
سئوگيلىسى نين گۇرۇشونه گئدن آدام كيمي قليم دؤيوندو، منه ائله گليردى كى، طياره چوخ
ياواش اوچور، بلكه ماشين لا گئتسيديك داه تئز چاتاردىق. فكريمدن كئچيردى كى، تبريزه
چاتان كيمي دوشوب قديمى وطن تورپاغينا قويان كيمي اييلىب ۵۰ ايل قاباق آيريلديغيم
شهرين تورپاغيندان اوپوم. سونرا فكرلشيديم كى، گۇره سن مسافرلر بونا نئجه باخلار، يقين منى
دلى ساناجاقلار... من فكريمه بير قرارا گله بيلميرديم. دئديلر طياره ميز تبريز شهرينه چاتدى. بير
آن دا اولسا من طياره دن يانار داغى، واسمينجى، سهندى سئير ائتديم؛ كؤهنه خاطرلر اوياندى؛
كئچن گونلريم گليب گۇزومون قاباغيندان كئچدى. آياغيمي وطن تورپاغينا قوياندا قرار يما گۇره
اييلىب تورپاغى اوپمك ايسته ينده بيزى قارشىلاماغا گلن دوستلار منه گول دسته سى وئرديلر.
من تورپاق عوضينه تبريز گول لريني اوپوب سينه مه سيخديم. بيزى قارشىلاماغا گلن تبريز
شاعرلريندن «سليمان ثالث»، «چاي اوغلو»، «غلامحسن صديق» و باشقالارى ايله گۇرۇشودوم.
اونلار منى ايل لرجه حسرتيني چكديكى، ايلك دفعه گۇردوك لرى ان ياخين آدام لارى كيمي
باغريلارينا باسپرديلار. ماشيني سورن «غلامحسن» قرارلارينا اساسا اولجه بيزى «صمد بهرنگى» نين
قبريني زيارته آپاردى. سونرا شهرين ايچى ايله خيلى يول گئتديك؛ بيرده گۇردوم اؤنوموزده
«شاه گؤل» (ايندى اورا تبريزلى لر «ائل گؤل» دئييرلر) آنجاق شهرله قورتارماييب. اول لر بو
گؤل شهردن ۱۰ كيلومتر آلى ايدى. بيز بورا ماشين يادا فائتونلا گليرديك. «غلامحسن» ين ائوى
بو گؤلون يانيندا اوچ مرتبه لى عمارت ايدى. «غلامحسن» ين عائله سى بيزى چوخ حؤرمته
قارشىلادى. خانيمي نين آدى «زهر» ايدى. آنام زهرا يادىما دوشدو؛ آنجاق تئز اؤزومو اله آلديم.
بيزيم گليشيميزدن خبردار اولان شاعرو ادبياتچى لار آخشام گۇرۇشوموزه گلديلر. گلن لر ين آراسيندا
ايكى عاشيق و ايكى آرتيست ده وار ايدى. تهراندان گلن لر ده وار ايدى. گۇرۇشوموزه عاشيق لار،
شاعرلر شعر اوخودولا؛ ايكى نفر آرتيست (اونلار ار-آرواد ايدى لار) بالئتدن پارچالار گۇسترديلر.
گۇرۇش گئجه ساعات ايكى يه قدر دوام ائتدى.

صباحيسى گونو آقاي «عليايى»، «سليمان ثالث»، عمى اوغلو و من آقاي «غلامحسن» ين
ماشينيندا تبريزى گزمگه چيخديق، تبريز او قدر بؤيوموش، آبادلاشيب، دييشميشدى كى،
«گولستان باغى» ندان، بيرده حصارا ساليئميش «ارك قالاسى» ندان باشقا هر يئر تزه و آباد ايدى.
تبريزى اوچ گون گرديم، آنجاق دويماديم. عاشيقلار دئميش، آدام سئوگيلىسيندن دويارمى؛ طياره
مئيدانينا گلنده گۇزوم آرخادا قالميشدى. كوچه لرى بيرده، بيرده گۇرمك ايسته ييرديم. يانيمدا
اولان آدام لاردان اوتانماسايديم يول بويو شهرله خدا حافظلش كيمي قول لار يمي آچيب هاوانى
سينه مه سيخيب دئيرديم: «سلامات قال آرزولار يمين، اوميدلر يمين شهرى! سندن دويماديم.
عؤمور وفا قيلسا بيرده گۇرۇشونه گله جگم، گۇزله منى تبريز....!»

* بو خاطرلر «عؤموردن
اؤتن ايل لر» كتابى (نشر
ياز - ۱۳۸۴) و چاپ
اولونمايش خاطرلرى
اساسيندا حاضراتيب دير.

یازینی دینله یین

زینب ننه مین قند قئیچیسی

| مسعود آذر | شاعر |

هر ایل خرداد امتحان لازى قورتاران کیمی کنده گئتمه لی ایدیم. ایلک گونلر کندين باغ- باغچاسیندا، چای- چاییریندا هوسله اوینایاردیم، دالاشاردیم. اوت بیچینی باشلارکن اویناماق دا قورتاراردی؛ عاغیلا سیغماز وضعیتده اوت بیچینینه گیرردیک. سحرلر زورلا یوخودان او یانیب مکتبه حاضرلاشان شهر اوشاغی، ایندی گون چیخمامیش یوخودان او یانیب، بیچینه باشلامالی ایدی. اؤزومو کنده گلدیگیم اوچون هئی دانلایردیم. آخی منیم کنده نه ایشیم واریدی! آنام کنده گلسه یدی، ایشیم بیر آرز یونگوللشردی. آنجاق هر حالدا «زینب ننه» م ایدی کی قایغیمی چکردی. منی سحردهن آخشاما بیچینه آپاران عمیم له دائیما دالاشاردی و دئیردی: «سن بو اوشاقدان نه ایستیرسن؟ بو ائولرینده نه ایش گؤروب کی سن اونو گون چیخاندان گون باتانا قدر خلور دالیسنا قاجیردیرسان؟» اما، عمیم بو سؤزلری بو قولاغیندان آلیب، او بیرى قولاغیندان بوراخاردی.

زینب ننه م کندين سؤز بیلنى، ایش گؤرنى، حکیمی، آشپزی، آغ بیرچگی ایدی. هامی یا «زینب خالا» اولسایدی دا، منه یالنیز «زینب ننه» ایدی. کنده گئتدیگیم گونلر منیم قایغیمی چکن یالنیز او اولاردی. سو قویوب چیمیزدیردی؛ باشیمی بیتلردی؛ پالتارلاریمی یوواردی؛ هر گون بیر ال چؤرگینده قایماق یا کره یاخماجی وئریب، گؤیلومو آلاردی.

زینب ننه مین او تاي دان گتیردیگی بیر «قند قئیچیسی» وار ایدی. گویا جهیزیندن قالان تکجه او «قند قئیچیسی» ایدی. قونوم- قونشو واختلی واختسيز گلیب، قند دوغراماق اوچون ننه مین او «قند قئیچیسی» نی آپاراردیلار. یازیق آرواد دا کیمسه یه یوخ دئمزدی. «قند قئیچیسی» نی وئره رک چوخ تآکیدله دئیردی: «موغایات اول و ایشین قورتاردی تئز قایتار!» اما بو دئدیگینه رغم، چوخ کئچمه میش اؤزوده قئیچی نین دالیسینجا گئردی و دئیردی: «آی بالا، ایشیز قورتادی سا حاجاتی قایتارین!» قونشولارین سسی چیخاردی: «آی آرواد نه خبریندی؟ ایندی آلدیق دا. قوی دوغروباق گتیرم.» زینب ننه بو سؤزلری سایمازدی. دایاناردی قونشونون قاپیسی آغزیندا، دئیردی: «تئز دوغرا، وئر آپاریم!» منی ماراقلانديران بو «قند قئیچیسی» نین زینب ننه مه بو قدر اهمیتلی و عزیز اولماسی ایدی. دفعه لرله بو ماراغیمی

زینب ننه له آرادا قویدوم. اوندان نه اوچون بو «قند قئچیسی» ندن بو قدر نگران اولدوغونو سوروشدوم؛ اما بیر دوز جواب آلا بیلمه دیم. چوخ سونرالار بو قناعته گلدیم کی زینب ننه مین دونی ایله بو گونونو بیرلشدیرن ائله بو «قند قئچیسی» ایمیش. او «قند قئچیسی» زینب ننه مه دوغولدوغو «آغدام» ماحالینی خاطرلادیردی. شیرینلی آجی لی خاطرلرینی عکس ائتدیرن تکی او «قند قئچیسی» ایدی.

زینب ننه مین بعضا خیال قوشو او تایا، «آغدام» ماحالی نین «مراد بیگلی» کهیزی نین کناریندا اولان آتا اواجینا اوچاردی. ائولری نین حیطینده اولان قیزیل گول لردن، کردیلرینده بیتیردیگی گوی- گویرتی لردن دانیشاردی. هر جمله باشی گوزلری دولاردی. یایلیغی نین اوجو ایله گوزلرینی سیلردی. بعضا ده آخساملار کندین یول قیراغیندا کی آچا آغاجی نین آلتیندا اوتوروب، بیر کیمسه نی گوزله یین کیمی اوزاقلارا گوز تیکردی. بیرگون سوروشدوم: - ننه، نه اولدو گلدیز ایرانا؟ سن کی دئییرسن اوتای دا کئفینیز ساز ایدی. اوشاقلارین دا مکتبه گنیدیلر، اوزونده اکابر اوخویوردون، یاشیشیزدا پیس دئییلدی. پس نه اوچون گلدیز؟

- بالا، گرفتار اولدوق. بیرگون گلدیلر دندیلر ایرانلی لار یا گرک شوروی وطنداشی اولسونلار یا دا ایرانا قایتیسینلار. باباندا ایکی ایاغین سوخدو بیر باشماغا کی، «انام باجیم اوتایدی، گرک قایدیم ایرانا». ددیم باجین «سمایه» کی بوردا قالیر، اوغلو «اسداله» دا بویویوب. بیز ده کی بوردا کیمسه سیز دئییلیک! قبول ائتمه دی کی ائتمه دی. اولنار دا چوخ دندیلر «علی کیشی، گل بو داشی اته ییندن تۆک! آنجاق اولمادی. چوخ آغلادیم، یالواردیم، تهدید ائله دیم گلیمیه جاغام، اوشاقلاری اوزون گۆتور گئت، اولمادی کی اولمادی. نهایت من تسلیم اولدوم؛ بالالاریمین آردینجا یوللاندیم. کاش تئز گئئدیک، کئشگه یوبانماسایدیق.

- آتان، آنان، باجی، قارداشین، قوهوم اقربان دئمه دیلر هارا گنیدیرسن؟

- هامیسی ارمنی- مسلمان دعواسیندا اؤلوب داغیلیمیشدیلار. بیر داییم قالمیشدی منی گۆتورب گتیرمیشدی قاراباغ. سونرالار بویودوم، وئردیلر علی باباوا. ۱۰- ۱۲ ایل یاشادیق. هر نه کدرلی خاطرلریم واریدی اونودوردوم کی بو فلاکت یاخامیزی توتدو. آخیرگون داییم گلدی کی، «زینب بالالاریوی باشسیز قویما، اولنارینان گئت. سنین بوتای دا کیمین وار کی؟ بیر منم، من ده بوگون صاباح باشیمی قویوب اؤله جاغام». چوخ دئدی. نهایت من راضیلاشدیم.

- دئدین کئشگه یوبانماسایدیق؟

- هه، بیر ایرانلی دوستوموز وار ایدی «مدد کیشی»، او دا کان کن ایدی. اولنار تئز گلدیلر، هر نه لری واریدی اؤزلری نین گتیردیلر. بیرگون عدلیه قاباغیندا گۆرور اوچ تویوق قویوب لار؛ بیرى توکلو، بیرىسی یولوق، اوچونجوسو اتنه. بیر قالتاق یاراماز دا اوردا دوروب دئییرمیش: ایرانلی لاردان هر کیمسه ایندی گئتسه توکلو گئده جاق بو توکلو تویوق کیمی؛ یوبانان بو تویوغا تایی یولوق یوللاناجاق؛ آخیرا قالاتلار دا بو یازیغاتای اتنه یولا سالیناجاقلار. ائله ده اولدو. مددکیشی تئز گلدی توکلو گلدی. بیز یوبانندیق، اتنه گلدیک. هر نه ییمیزی، بوتون باهالی اشیالاریمیزی آلدیلار، یولا سالدیلار بو تایا.

- هارا گلدیز؟

- گلدیک «انزلی» ده دوشدوک؛ اوردان دا گلدیک «رشت» ه. باخدیم گۆردوم بو مکان نه گۆزل یئردیر. ددیم: «کیشی گل بوردا قالاتق، اوشاقلار دا گئتسین مکتبه. سن بوردا ایشله، نه واخندا ایسته دین گئت ننه باجیوا باش چک». یوخ کی یوخ. قبول ائتمه دی. گلدیک قاراداغا، نه ایشیق، نه مکتب، نه حکیم، نه یئییب ایچمک. فلاکت دام- دوواردان یاغیردی. بیر نچه گون ایچینده گول کیمی اوشاقلاریمیزی مکتبدن، باغچالی ائودن چیخاریب سوخدوق قارا بیر داما؛ مکتب یئرینه گۆندردیک قوزو اوتارماغا. ایندی بالا، ایلر کئچیب؛ هر دن یوخدا اؤزومو قاراباغدا، آغدام، مرادبیگلی کهیزی نین کناریندا ائوییمیزده گۆرورم. ائله ییل او ایل لر فقط بیر یوخو ایمیش. یوخو اولمایان فقط بو «قند قئچیسی» دی. او منیم آتا ائویندن گتیردیگیم، داییمین منه آلدیغی جهیزیمدن دی. اونا گۆره ده ایتمه سیندن، سینماسیندان قورخورام. بو «قند قئچیسی» بو قوجا واختیمدا هر دن منی ائوییمیزه، او خوش گونلریمه آپاریر. یامان پیس یئرده قوجالیدیم بالا.

بی خانمان های شهری؛ مهاجرانی طرد شده

افشین خاکی | پژوهشگر

با نگاهی به پدیده مهاجرت مشخص می شود لزوما این فقیرترین افراد نیستند که مهاجرت می کنند و پدیده مهاجرت نیاز به امکاناتی دارد که در اختیار فقیرترین قشر جامعه نیست. این موضوع خصوصا در تخلیه انرژی جوامع روستایی که جمعیت اندکی دارند بسیار پراهمیت می شود. با این حال، مهاجرانی که از روستاها مهاجرت می کنند معمولا فقیرتر و کم سوادتر از اکثریت غالب جمعیت شهری هستند و در جامعه جدید از نظر اقتصادی و اجتماعی دارای موقعیت مناسبی نیستند.

مطالعات نشان می دهد که هر چند مهاجران روستایی الزاما در کم درآمدترین کارها مشغول نمی شوند، اما در مقیاس کلان مشاغل اکتسابی، در جایگاه به مراتب پایین تری قرار می گیرند و اشتغال آنها عمدتا در مشاغل غیررسمی صورت می گیرد. بخش مشاغل غیررسمی مقصد مهاجرت نیز معمولا بر شبکه های خویشاوندی و زادگاهی مهاجران پایه گذاری شده اند. این بخش غیررسمی سهم مهمی در حمایت از مهاجران دارد. به این معنی که وقتی مهاجران از یک منطقه خاص به شهر وارد می شوند امکان پیدا کردن شغلی در آن بخش غیررسمی را دارا هستند. این امکانات می تواند در بخش های دیگری همچون تامین مسکن و سرپناه، ساماندهی رفت و آمدها، امنیت و ساخت خانه و ... نیز نقش حمایت کننده ای از مهاجران جدیدالورود به مقصد مهاجرت را داشته باشد.

علیرغم این مکانیزم های حمایتی که به شکل طبیعی در روند مهاجرت انسانها در دوران معاصر شکل گرفته و به وجود آمده است، بخشی از جامعه مهاجر معمولا با مشکلات اساسی روبرو می شود و رفته رفته در دام آسیب های اجتماعی جامعه جدید گرفتار می شوند و توانایی بازگشت به جامعه را از دست می دهند. یکی از حادترین این مسائل به شکل «بی خانمانی» مهاجران و در نهایت «کارتن خوابی» آن ها بروز می کند.

مطالعات انجام شده نشان می دهد که معمولا کارتن خواب ها با طرد، عدم اطمینان و انزوای اجتماعی همراه هستند و ناامیدی، بی پناهی، ترس و آسیب پذیری را تجربه می کنند و اغلب افراد دیگر پیوند محکمی با خانواده ندارند و از ارتباط مجدد با خانواده، اقوام و حتی دوستان سابقشان گریزان هستند. معمولا احساس شرم و گناه دارند که بخش مهمی از این احساس ناشی از مصرف مواد مخدر و بخش دیگری از این احساس گناه ناشی از بی تفاوتی و یا ضعفشان در پرداختن به وظایف و مسئولیتشان در مقابل پدر و مادر یا فرزندان است. بعضی از این افراد بی اطلاعی خانواده از وضعیت اسفناک خود را یک موهبت می دانند. بخش قابل توجهی از آنها از اینکه خانواده خود را ترک کرده اند پشیمانند، اما احساس شرم را مانع بزرگی برای بازگشت و پیوند مجدد با خانواده می دانند. (جوادی و پیلهور، ۱۳۹۶)

مسئله بی خانمانی یکی از پیچیده ترین مشکلات اجتماعی است. رابطه ای خطی بین گسست روابط خویشاوندی، بیکاری، فقر و از دست دادن خانه وجود دارد. این شرایط در نهایت منجر به بی خانمانی و طرد افراد شده و فرد طرد شده از محیط، داد و ستد مادی دور نگه داشته می شود. طردشدگان فقط به لحاظ نژادی، جغرافیایی یا مادی طرد نمی شوند، یا فقط از سرمایه های مادی مانند بازار و معامله کنار نمی روند؛ بلکه از سرمایه های معنوی نیز بی بهره

می‌شوند؛ ارزش و اعتبار آنها درک نشده و در دنیای سمبولیک نیز جایی پیدا نمی‌کنند. گروه طرد شده آنقدر از دنیای ذهنی و مرزهای مکانی ما دور نگه داشته می‌شوند که خارج از دسترس و دید ما قرار می‌گیرند. درست مانند بیگانه‌ای که تا وقتی دور است باعث مزاحمت ما نمی‌شود، اما جامعه از همجواری و پذیرش این افراد امتناع می‌کند و احساس ترس دارد. این شرایط به وجود آمده را نمی‌توان به ویژگی‌های فردی بی‌خانمان و طرد شده تقلیل داد؛ این شرایط محصول ساختارها و شرایط اجتماعی حاکم بر جامعه و فقدان سیاست‌گذاری مناسب دولت در این زمینه است. فرهنگی که فرد را انسان اقتصادی تعریف می‌کند، افراد ناموفق در عرصه اقتصادی را به طرد اجتماعی محکوم می‌کند و متأسفانه به جای این که انگشت اتهام به سمت ساختار اقتصادی نشانه رود که چرخه فقر را ایجاد می‌کند، به سمت افراد بی‌خانمان و مطرود جامعه نشانه می‌گیرد. فرد بی‌خانمان در جامعه رها می‌شود و در معرض مستقیم آسیب‌های اجتماعی و بیماری‌های خطرناک قرار می‌گیرد. اگر آسیب‌های وارد شده از حدی بگذرند، امکان بازپروری و بهبود نیز دیگر وجود نخواهد داشت.

کشورهایی که توانستند بی‌خانمانی را کنترل و کاهش دهند، مسئولیت فراهم کردن سرپناه افراد فقیر و بی‌خانمان را بر عهده سازمان‌های محلی گذاشته‌اند. برای آنکه بتوانند گروه‌های آسیب‌پذیر بیشتری را جذب کنند تعریف اولویت‌بندی خود را تغییر دادند. سازمان‌های مردم‌نهاد در سطوح خرد به شناسایی و نیازسنجی بی‌خانمان‌ها پرداختند و راهکارهای عملی برای حل مسئله به کار بستند.

باید به مهم نیز توجه داشت که یک سیاست‌گذاری واحد و یک بازوی اجرایی در این زمینه نتیجه بخش نخواهد بود. پدیده‌ای به این اندازه پیچیده نیازمند ورود همه نهادهای ذی‌مدخل است. همچنین اجرای این طرح‌ها نیازمند ورود سازمان‌های مردم‌نهاد با رویکرد انسانی‌نگر به افراد است. سیاست‌گذاری در این موضوع باید در سطح ملی انجام شود و مسئولیت‌ها و اختیارات نهادهای شهری به نهادهای محله‌ای واگذار شود. برای مبارزه با پدیده بی‌خانمانی انجام طرح‌های گسترده در مقیاس شهر موفق نخواهد بود. همچنین خدمات باید متنوع و متکثر و براساس نیاز فرد ارائه شود. سرپناه‌های اضطراری، اقامتگاه‌های موقت، سوئیت‌های خانوادگی، مراکز نظافت و خدمات بهداشتی، دادن یک وعده غذایی گرم می‌تواند فرد بی‌خانمان را از آسیب‌های شدید محافظت کند. دولت و شهرداری‌ها باید به تقویت نهادهای محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد بپردازند تا این نهادها بهتر بتوانند برای مبارزه با بی‌خانمانی عمل کنند.

مطالعات انجام شده بر روی مراکز نگهداری بی‌خانمان‌های شهر تهران نشان می‌دهد که مهمترین کارکرد این مراکز برای بی‌خانمان‌های شهر کاهش مرگ و میر آنهاست؛ اما نامناسب بودن ارائه خدمات در این مراکز احتمال ابتلا به بیماری‌های واگیردار را افزایش خواهد داد. در این مراکز امکانات بخش‌ها بسیار اندک است و تمامی مددجویان در کنار هم نگهداری می‌شوند و احتمال افزایش سوءاستفاده جنسی و سرایت بیماری‌های واگیردار، شکل‌گیری خرده گروه‌های کجرو و تقویت شبکه‌های جرم وجود دارد. مجموع این شرایط سبب می‌شود بسیاری از مطرودین و بی‌خانمان‌های شهر تمایلی به ماندن در اقامتگاه را نداشته باشند. شرایطی که به نحوی همچنان این افراد را مطرود اجتماعی می‌داند و آنها را به عنوان یک شهروند دارای حق نمی‌داند.

راهکارهایی مناسب به صورت کلی در جلب مشارکت نهادهای محلی، همسوسازی نهادهای دولتی ذیربط و توانمندسازی افراد بی‌خانمان خلاصه می‌شود. برای رسیدن به این شرایط نیازمند تقویت سازوکارهای نظارتی شهرداری، جلب حمایت سازمان بهزیستی و دانشگاه علوم پزشکی، واگذاری بخشی از مسئولیت نظارتی به هیئت امناء محله، استفاده از ظرفیت سمن‌ها، بهبود شرایط کاری نیروی انسانی شاغل در مرکز، تکمیل خدمات حمایتی و توانمندسازی مددجویان و جلب حمایت نیروی انتظامی است. برای مثال تجربه شهر تبریز می‌تواند در این زمینه مورد توجه قرار گیرد. سازمان‌های مردم‌نهاد در این شهر ضمن حفظ آبروی نیازمندان واقعی، مشکلات معیشتی، درمانی و تحصیلی بسیاری از خانواده‌ها را حل کردند. این رویکرد هم پیشگیری و هم درمان بود. اگر این اقدامات انجام نمی‌شد کارتن‌خوابی و مصائب و مشکلات شهرهای بزرگ در این شهر نیز فراگیر می‌شد.

یازینی دینله یین

باکی دا یاشایان ایرانلی بیر مهاجرله دانشیق

هله ده اینام یاشادیر

| دانشیغی آپاران: ابیش |

کنچمیش یوز ایللیک ده آذربایجاندا معین اجتماعی و سیاسی سببلر اوزره، مهاجرت آخینی اؤلکه دن خارجه باش وئرمیشدیر. هر مهاجرت دؤورونون اوزونه مخصوص سببلری، مهاجر ترکیبی و مهاجر طالعی اولموشدور. بوگون ده آذربایجان جمهوری سینده یاشایان قدیم مهاجرلردن بیر دکتور «عادل خانیم چرنیک بلند» دیر. ۱۵ یاشیندا اردبیل شهریندن اجتماعی مبارزه یه قوشولان عادل خانیم، بوگون ۹۰ یاشینا چاتماق اوزره دیر. عادل خانیمین مهاجرت دؤوروندن خاطره لرینی ائشیتیمک اوچون، اونونلا باکی شهرینده آپاردیغیمیز اطرافلی دانشیغیمیزین خلاصه سینی تقدیم ائدیریک.

■ عادل خانیم، سیز یئنی یئتمه یاشلارینیزدا سیاسی مهاجرت مجبور اولدونوز. اؤنجه بو یاشدا سیاسته قاتیلماغینیزین سببلریندن دانیشین.

■ ۱۳۲۴-جی ایلده آذربایجاندا ۲۱ آذر نهضتی نین نتیجه سینده ملی حؤکومت یارانندی. او ملی حؤکومت دؤورینده بوتون او زامانکی جوانلار کیمی، من ده بو حرکتا قوشولدوم. اردبیلده جوانلار تشکیلاتی نین فعال عضوی اولدوم و قیزلار شعبه سینده چوخ یاشخی ایشلار و جمله دن تئاتر و کنسرت پروگراملاری گؤردوک. او زامان منیم ۱۵ یاشیم وار ایدی. آتام و آنام دا سیاسی فعالیت لری وار ایدی و ملی حؤکومت یاراناندا سونا، اونلار دا گلدیلر دمکرات فرقه سینین عضوی اولدولار. «آرازی او تاییندا» کی فیلمده، آذربایجان فیلامونیاسی نین شکیل لری وار. بیزیم ده شکیل لریمیز وار. من ده ۱۵ یاشیندا ایکن او فیلمده چکیلیمیشم

■ نه عامل لر سیزی بو یاشدا مهاجرته مجبور ائله دی؟

■ آذربایجان ملی مختاریت ایسته بیردی، ایراندا آنایرلماق ایسته میردی. آنجاق خارجی دؤولتلر و ایران شاهلیق رژیمی نین قشون لاری قورخدولار کی بو ملی ایستک یاییلسین ایرانین باشقا ملت لری نین آراسیندا. دونیادا سیاست لر دییشدی، خارجی قوه لر خصوصیه آمریکا و انگلیسین کؤمگی ایله، شاهلیق رژیمی نین قشون لاری بو نهضتی و مختاریتیمیزی یئرینده بوغماق ایسته دیلر. طبیعی کی ظلم لر اولوندو. باشلاندى بیرینجی زنگاندان. زنگاندا ائله حادثه لر تورتدیلر کی دهشته گتیریدی آدمی. حتی بئله ائشیتیمیشدیم زنگاندا بیر خانیمی دمورات قیز ایدی دئییه، آیینده پالتار اولمادان کوچه نین اورتاسیندا گزدریمیشدیلر. بو ظلم لر، بو جنایت لر، ایستر ایسته مز بیزلری ده واهمه یه سالمیشدی.

آذر آییندا قشون گلدی آذربایجانا. منیم آنام دا باشقا آدمالارلا بیر یئرده، منی گؤتوردو کئچدی شوروی یه. البته بیزیم بوتایا کئچمه ییمیزی ده شخصه من نه آنام بیلیمردیک. بیز ائله بیلیمردیک کی داغلارلا چکیلیک، داغلاردا محاربه ائله مک ایسته بیریک. اولاییلر او جمعیتده نئچه نفر بیلیمردیلر، اما بیز بیلیمردیک. حتی بیز گئتدیگیمیز ماشینین ایچینده بوللوجا توربالاردا سلاح و فشنگ وار ایدی. جوانلاریمیز آوادلارینی، اوشاقلارینی، ائوینی، ائشیکینی، قویوب آنجاق سلاح گؤتورموشدولر. بیز ائله بیلیمردیک، اما گؤردوک کئچمیشیک بوتایا.

■ سیز آنانیزلار برابر کئچدیز بوتایا؟

■ آنام زنجان حادثه سیندن نئجه قورخموشدوسا، منی شهردن چیخارتدی کئچدی بوتایا. کؤچدی کی زنجان حادثه سی بیزیم باشیمیزا گلمه سین. هر حالدا ۱۵ یاشیندا قیزیدیم. آذرین ۲۰ سینده گئجه ساعات ۱۲:۰۵ بیز اردبیلدن چیخدیق بیله سوارا. ایران بیله سواریندان کئچدیک او بیرى بیله سوارا. بیزی اول سرحدن قایتاردیلار گئیه، ایران بیله سوارینا، آخسام بیزه تزه دن امر گلدی کی مینین ماشین لارا گئدیریک. او زامانکی پوشکین اداره سینده بیر یئر واریدی، اوردا اوتاق لار آبیردیلار بیزه.

■ او گون لرده سیزین آن مهم پرابلملرینیز نه ایدی؟ نئجه کئچیرتدیز او گونلری؟

■ او ایل لر چتین و آجلیق ایل لری ایدی. جماعت اوندا یاریم کیلو چؤرکله یاشایردی. هر نه محاربه اوچون ایدی، هر نه محاربه یه گؤره دیدی. بیزی و نئچه نفر بیزلری اوردا وئردیلر بیر اینترناتا (شبهه روزی مدرسه). اوردا محاربه ده اولانلارین قیزلاری قالیردی. بیزی ده آپاردیلار اورا کی آجلیق چکمه یک. اینترناتدا من ایدیم، پناه ی نین قیزلاری ایدی، مدینه ایدی، اعظمی ایدی، سروان مرادی نین باجیسی نسرین ایدی و بیر باشقا نئچه نفر. بهزادی نین کیچیک باجیسی هما بهزادی، اودا ۱۴-۱۵ یاشیندا ایدی. بیزی وئردیلر اورا کی هئچ اولماسا یئمکدن تأمین اولاق، پالتاردا وئیردیلر بیز گئییردیک. سونرا بیزی قویدولار همان ۱۳۲ نومره لی مکتبه. مکتبه ده اوشاق لار بیزی چوخ گؤزل قارشیلادیلار، معلم لر بیزی عزیزله دیلر. سونرا ۴۷-جی ایلین اولینده، یاش حسابی ایله بۆلدولر. یاشی آز اولانلاری وئردیلر تئکنیکوما. چوخلو قیزلاری و منی ده وئردیلر بیر نومره لی طب تئکنیکوما. بیزی قویدولار اوردا مامالیق تئکنیکوما. اوغلان لاریمیزی پارماتکس چمبره کند دئییردیلر، اورا قویدولار اوخوماغا. بیر آز بؤیوک لریمیزی، بیر آز سوادلی لریمیزی اینستیتولارلا پیلادیلار. طب اونیورسیتته سینه.

■ بئله چیخیر کی سیز او گون لرده بیر جدی پرابلم له اولشمه دیز؟

■ اولشم دیک کی هئچ، بیز چوخ یاخشیلیق گؤردوک. ائله بیر مثل وار «عاشیق گوردویون چالار»، من ده گوردویومو دئییرم. بلکه باشقاسیندا پرابلم اولوب، من اونو دئییه بیلیمرم. او چتین ایل لرده جماعت چؤللرده آجیندان اولوردو، اما بیزیم یئمکخانا واریدی. مشهور خواننده «فرنگیز احمدووا» نین آناسینی گتیریب قویموشدولار بیزیم یئمکخانانین

مدیری، او بیزه صبحانه، نهار، شام وئریدی.

سحر- سحر گنڊیردیک صبحانه میزی یئیردیک، درسه گنڊیردیک، درسدن قاییدیردیک نهاریمیزی یئیردیک، نهاریمیزی بیئه نندن سونرا گلیردیک فرقه یه. اتاقیمیز واریدی. حتی کامبخش بورا گلنده تعجب ائله دی کی سیز نئجه بیغجامسبز بوردا. او گلنده بیزیم اوشاق کریمیز واریدی، تئاتر تشکیل ائله میشدیک بو تایدا. سونرا دا کی اوچ ایل قورتارانندان سونرا بیر باشا بیزی وئریدیر اینیستوتا.

■ سونرالار سیز ایرانا قاییدیبسیز. نه سبب دن قاییتدیز؟

■ اینیستوتو قوتارانندان سونرا، بیر ایرانلی یولداش ایله ائولندیک. بیر زامانلاردان سونرا، منیم حیات یولداشیم حسین بهمنی دئدی من گنڊیرم ایرانا. او زامان اجازه وئریدیر کیم ایسته بیر گنتسین اؤز وطنینه. بو خروشچفین واختیندا ایدی. آنام، بو سوادسیز قادین، منه دئدی قیزیم سن دونیانین هاراسینا دئسن گنڊرم، اما ایرانا سنله گنڊمهرم. من ژاندارم لارین قاباغیندا دای دورماغا حالیم یوخدو، گنڊیرم. او زامان من مرکزی کمیته ده ایدیم و فرقه نین مهاجرت ده اولان فعال بیر عضوی کیمی ایشله ییردیم، گؤز قاباغیندا ایدیم. منه او بیر یولداشلار دئدی کی عادل، سن گنتسن توتولاجاقسان، سن گنتسن حبس اولاجاقسان، اوشاقلارین اینجییه جک، گنڊمه. دئدیله هانسی باشقا بیر اؤلکه نی ایستیرسن گنت اگر بورانی بیه نمیرسن. دئدیم آی بالا من بورانی بئیرم، اما ایستیرم گنڊم یولداشیمین یانینا، من ایستیرم گنڊم ایرانا، من ایستیرم گنڊم اوردا خالقیما خدمت ائله ییم. او منیم اوشاقلیغدان قانیمدا واریدی، اونا گؤره گنڊدیم ایرانا.

■ ایرانداسیزی نئجه قارشیلادیلار و سیز نه پرابلم لر دن اوزلشدیز؟

■ گنڊدیک ایرانا، یولداشیمی [قاباقجا گنڊمیشدی] سالدیلار حبسه. او قدر وورموشدولار کی گؤز قولاغیندان قان گلیمیشدی. یولداشیم دئیردیلر سنین آرواد اوشاغینی شوروی ده ضامن ساخلاییلار و سنی بورا جاسوس گؤندریدیلر. ایرانا گنڊنده منله «میرفخرایی» آدیندا پروفیسور دا وار ایدی. او مسکودا اوخوموشدو و وطنینه گنڊتمک ایسته ییردی. میرفخرایی نین اوردا قوهوم لاری واریدی، اما اونلاری بیزه یاخین قویما دیلار. هئج کسین بیزدن گؤروشمه یه حق یوخ ایدی. قارا عینکلی کیشی سیویل پالتاردا بیزی قارشیلادی. سونرا لار من بیلدیم او پالتاری آنجاق ساواکی لر گئیردیلر. بیز چاتاندا تاسوعا عاشورا گونلری ایدی و ترانسپورت ایشله میردی. اونا گؤره بیزی تهرانا آپارا بیلمدیلر. آپاردیلار «پهلوی» یه، ایندی کی «انزلی» یه. شهربانی ده ایکی اوتاق آییرمیش دیلار، بوشالتیلار اوتاق لاری وئریدیلر بیزه. میر فخرایی نین قوهوملاری هامیسی بؤیوک آدام ایدیلار، شهربانی نین حیطینده بیزه یورقان دؤشک و چلوکباب وئریدیلر. سهو ائله میشدیلر، ائله بیلیمشیدیلر من میرفخرایی نین آروادیام، اودا اوشاقلاری دیر. بیر آز کئچدی، بیر شهربانی افسری گیردی ایچری، او صحنه نی گؤزوز گؤرمه سین، بیر-بیر بو اشیالاری اوتاغین یئکه پنجره سیندن آتدی شهربانی نین حیطینه. هامیسین آتدی چؤل و «هیچکس با اینا نباید حرف بزنه، هیچکس اینارو نباید بیینه، این امر خود شاهه» دئدی. باخ بو سؤز ایندی یه کیمی ده قولاغیمدا دیر.

اوشاقلاریم اوستونده اولان تخت سفری اؤزومون ایدی، بیر ملحفه چکمیشدیم اوستونه. شهربانی افسری او شئی لری چؤلّه آتاندان سونرا گلدی منیم اوشاغیمین اوستوندن ملحفه نی گؤتورسون آتسین. بیردن ائله بیل او انقلابی روحوم بیردن بیره اویاندی فارسجا دئدیم: «دست زنید اونا همه ش مال خودمه». بو افسر چکیلدی دالی. بیلیمرم منیم فارس دیلین بئله گؤزل بیلمه ییمدن، سسیمین چوخ گوجلو اولماغیندان، ایکی گول کیمی بالانین تخت سفرینین اوستونده یاتماغیندان، منیم دوققوز آلیق حامله اولماغیمدان یا... آخر کی بو چکیلدی دالی و منه و اوشاقلاریم دیمه دی گنڊدی. یازیق میرفخرایی گلدی اوردا منه دئدی: «عادل، دئییه سن بیز تلمشیشیک گلک اؤلکه یه.»

بیزی عاشورا گونونون سحریسی آپاردیلار تهراندا «باغ مهران» دئییلن بیر یئر. اوردا باغین دؤوره سینه تیکانلی سیم لر دن

چکمیشدیلر؛ زندان ایدی. نئچه اوتاق وار ایدی، کیشی لر اوتاقلارین ایچینده زندانی ایدیلر. یئرہ کیلیم سالمیشدیلارونون اوستونده یئرده یاتیردیلا. یای ایدی، ایستی ایدی. گۆردولرمن اوشاغا حاملیم، بیر چادیر قوردولار سیملرین بو طرفینده اوردانی یئرلشدیردیلا. سیملرین ایچینده حبس اولان کیشی لرہ گونده بیرایکی دفعه گزمگه اجازه وئریردیلا. گزیب قاییداندا بیردن حیات یولداشیمی گۆردوم. گۆردوم او گۆزل بدنلی اولان انساندان بیر درلی قالمیشدی بیر سوموک اوستونده. فیلمده گۆستریلر مجنوندان دا پیس ایدی. باشینین سوموکلری ده کیچیلیمیشدی، کله ده کیچیلیمیشدی. اوندان ائل بیل کی منده دیشکلک عمله گلدی. فکرلشدییم کی یوخ، دای من بو دۆولتله باریشا بیلهرم. گۆز بونو نه گونه قویوبیلار، ویرییلار باشینا اونو بو گونه قویوبیلار. چۆله چیخانلار گندیپ مجلهلره، قزئتلره شکایت ائله میشدیلا کی بس بیزیم قیزییمیز گندیپ شوروی ده تحصیل آلیب، حکیم اولوب، اؤز وطنینه گلیب اما سیز اؤنو حبس ائله میسیز، آرینی ده او گونه قویوبسوز. نهایت «سپید و سیاه» آدلی بیر ژورنالدان گلدیلمندن مصاحبه آلدیلار، شکل چکدیلا و نهایت بیز اوردان چیخدیق.

■ نه سببدن شورویہ قایتیدیز؟

■ چیخاندان سونرا بیزه ایش وئرمه دیلا. هارا گئتدیم قاپی باغلی، هارا گئتدیم دَیدیم ساواکین قاپیسینا. آخیرده یاخشی بیر یولداش دندی بوردا شوروی بیمارستانی وار، گئت اوردانی ایشله. من گئتدیم اورا، گۆردولرمن شوروی ده تحصیلیمی قورتارمیشام، دَندیلر قبول ائله بیریک و منی ایشله گۆتوردولر. ایشله گۆتورندن سونرا، اصلی مصیبت باشلادی. ساواک دندی بیمارستان، شوروی نین جاسوسی شبکه سی دیر، سن ده اوردان گلیمسن بوردا بونا گۆره ایشله بیرسن. دَندیم آخی من مریضدن نه جاسوسلیق ائلییه جهیم؟! بو اذیتلردن سونرا گۆردوم منه راحتلیق یوخدو. تهراندا اولاندا بلکه بیر اون دفعه ائو دیشمه یه مجبور اولدوم. هارا گئتسه ایدیک دالیمیزجا ایدیلار. دَیزه گئتمیشدیک انزلی یه، دَیزه گئندده ده دالیمیزجاق گزیردیلا. گۆردوم ائوده یولداشیم مریض، اوشاقلاریم بالاجا، آخیریم گندیپ دوشه جک حبسه، بو اوچ اوغلان قالاچاق آرادا. آنام شوروی ده مراجعت ائله دی دۆولته. منده گئتدیم دَندیم من ایستیرم چیخام گلهم، قالمیرام بو مملکتده و بئله لیکله چیخدیم گلدیم بورا.

■ مهاجرتہ گلمه سه ییدیز، ایراندا قالسایدیز، اورداداها چوخ خئیر وئرریدیز یوخسا بوردا؟

■ بیرینجیسی بالالاریمی نظره آلدیم گلدیم. اگر اوغلانلاریمی نظره آلماسایدیم منجه گلمزدیم. هر نه اولسایدی اولموشدو. من فکرله شیرم بو یولا دوشمه بییمده، هئچ بیر شئی ائله مه میشم، منجه هئچ نه ائله مه میشم. من اؤزوم اؤزومدن او قدر ده راضی دئییلیم. اما فکرله شیردیم کی انسان گلیر گندیپ بو دنیادان، اما آدام بیر ایش گۆرسون گئتسین. ایندی من نه بیلیم چوخ جزئی نه باجارمیشام اونو ائله میشم، آرتیق باجارمیرام. ایندی ده کی هله ایشلیرم، درس وئریرم. منیم طلبه لریم مندن چوخ راضی دیر. چالیشیرام بوردا کی جوانلار تجربه مده نه وار اؤیره دیم. نه قدر موفقم بیلیمیرم.

■ بو سئچدیگینیزدن راضیسیز می؟

■ هله ده او اینام یاشادیر.

بیر-بیر بواشیالاری
اوتاقین یئکه
پنجره سیندن
آتدی شهربانی نین
حَیطینه. هامیسین
آتدی چۆله و
«هیچکس با اینا
ناید حرف یزنه،
هیچکس اینارو
ناید ببینه، این امر
خود شاهه» دندی.

يازىنى دىنلەيىن

آتالى ايكن آتاسىز ياشايدىم

| زهرا ياسمن | فولكلور تەدقىقىچىسى |

■ آذربايجان اۆز آجىلى و قانلى قادالى طالعىنى ياشاماسىندان نىچە آى سونرا، ۱۳۲۶-جى ايلين خرداد آيىندا يارالى تەريزده دونيايا گۆز آچمىشام. ھىچ واخانا اوزونو گۆرمەمىش و آتالى ايكن آتاسىز ياشايب، بويا باشا چاتمىشام. يىتمىش ايل ليك بير عۆمور يوللارينا دوشوندو يوم «آنا» سۆز و بئىنىمدە سسلەن دومانلى ايشيق كىمى گاه يانيب، گاه سۆنوبدور. «آنا» نين كىم و نىچە بير وارلىق اولدوغونو دويوب دوشونمەمىش. يالنىزال چاتمازو ايتىب باتان بيررۇيا كىمى عۆمرومون مختلف آن لاريندا باش قالديريب، سونرا ايل لرين آرخاسيندا يوخ اولوبدور.

■ آنام «نریمان» گنجە شەهرينده «مهاجر» بير عائلەده آنادان اولور، بويا باشا چاتير وائلە بو شەهرده ده «ملايم» آديندا بير قىزلا ائولنير و «اسلام» آديندا بير اوغلودا اولور. ۸-۱۹۳۷-جى ايل لرده بير چوخ ايرانلى «مهاجر» كىمى شوروى اۆلكە سيندن چىخماق مجبوريتينده قالير؛ آنجاق ملايم ين عائلەسى اونون ايرانا گلە سینه اجازە وئرمير. ملايم حيات يولداشى و اوغلو اسلام لا ودا علاشماق اوچون قاتار دايانا جاغينا گلير. نریمان اۇنجه دن حاضرا دىغى جەلى پاسپورت لا و «فاطمە» آدى ايله ملايمى قاتارا مينديريب، ايرانا گتيرير. چوخ زامان چكىمر؛ غريب اۆلكە و آيرىلىق دردى ملايمى اياقدان سالىر. او اۆز وطنى گنجە شەهرىنى دوشونوركن بير ايل كىچمە دن تەريزده حياتدان گۆز يومور.

رضاشاه اۆلكە دن قاچديقدان سونرا مختلف سياسى تشكىلاتلار جمعيتده باش قالديريب. نریمان دا بير چوخ «مهاجر» لر كىمى بو تشكىلاتلار قوشولور و فعاليتە باشلاير. بو ايل لرده ۱۳ ياشلى «گۆيچك» آدىلى بير قىزلا ائولنير. گۆيچك ده اوتايان گلە اولوبدور. آناسى «آغام» لى و آناسى ايرانلى ايميش. ايرانا گلديكده ۱۰ ياشى واريمىش. من ۱۳۲۶-جى ايلين خرداد آيىندا آنام نریمان و آنام گۆيچك ين تكة ائولادى اولراق دونيايا گلیمىش. من دونيايا گلنده آنام بير نىچە آى اولارمىش كى اۆلكە دن چىخىب شوروى يە گىتمىشدير. سونرا آنام آنام حقينده مختلف ناغيل لار سۆيله يردى؛ آنجاق ھميشە بو ناغيل لارين سونو اونون گۆز ياشلارى ايله قورتارادى. او دفعە لرلە اۆز سرگذشتىنى بئله سۆيله ميشدى: «۱۰ ياشيمدا آنام لا شوروى دن ايرانا گلديم. چوخ كىچمە دن آنام دونياسىنى ديشدى. ۱۳ ياشيم واريدى كى دايم منى نریمان ارە وئردى. نریمان بوتون واختىنى آذربايجان نەھضتinde فعاليتە صرف ائيدردى. سنى اوچ آيلىق حاملە ايديم كى قارا گونلريمىز باشلاندى. آذربايجاندا نەھضت شکسته اوغرادى؛ اۆلن اۆلدو، قاچان قاچدى. اوچ گون ايدى كى نریمان ائو گلە ميشدى. چوخ نگران ايديم. دايمين گولستان باغينداكى مدنيت ائوينده ايشلە ييردى. گنجە

مکتوب گۆندریب و عمیم دن بو مکتوبلاری بیزیم الیمیزه چاتدیرماغینی ایسته ییب. آنجاق عمیم اونلاری بیزدن گیزلی ساخلا ییب و وئرمه ییب.

بیر نچه آی دیر کی شوروی سرحدلری آچیلیب و داها قاداغا یوخدور. هامی اوتایلی بو تایلی قوهوم اقرباسین آختاریب. بیلیمرم هاردانسا آتامین ایراندا اؤلن او تایلی حیات یولداشی «ملایم» یین باجیسی و آناسی ائشیدیر کی گویا ملایمین ایراندا «زهر» آدیندا بیر قیزی یاشاییر. ملایمین باجیسی «زرقلم خالا» آختارا- آختارا گلیب منی تاپدی. اونونلا گۆروشوب، اوزون اوزون آغلاشدیق. بیر نچه گوندن سونرا اوزومه اوز باغلا ییب، اونا ملایمین یوخ، گۆچک یین قیزی اولدوغومو سؤیله دیم. زرقلم خالا: «زهر، قادان اوره ییمه. سن هر نه اولسان بیزه بیر یادگارسان. سن بیزیم اؤز جان- جیگریمیز بالامیزسان. نهم یولونو گۆزله ییر» دئییب، منی باغیرنا باسیب آغلا دی.

واختی «شگلان» دان گولوستان باغینا پیادا گئتدیم. رئیس منی گۆردوکده دئدی: «قیز، بو وضعیتده سن بوردا نه گزیرسن؟» دئدیم: «قارداشیم علی اوفو آختاریرام. اوچ گوندور ائوه گلمه ییب. نگرانام» رئیس دئدی: «شاه قوشونو شهره دولوب. علی اوفو تاپشیرمیشام چۆله چیخماسین.» سونرا شوفرینی سسله ییب، منی ماشین لا ائویمیزه آپارماغا دستور وئردی. گونلر، آی لار سووشدو؛ آنجاق نریمانان خبر اولمادی کی اولمادی. سونرالار انشیتدیم کی شاه قوشونو تبریزده قیرغین سالاندا او دا بیر چوخلاری کیمی سرحدی کنجیب و شوروی یه سیغینییدی...

یئددی یاشیما قدر آنام، داییم و نهم له بیر یئرده یاشادیم. بوتون ایل لری آنامین گۆزلری یول چکدی؛ آنامین قاییتماغین گۆزله دی؛ آنجاق بیر خبر اولمادی کی اولمادی. ایلک خبری ۱۵ ایل سونرا ۱۳۴۲- جی ایلده آنامدان آلدیق. بیر گون داییم اوغلو خبر گتیردی کی، «آنان گلیب، بیزده دی، سنی گۆزله ییر.» هئچ بیلمه دیم اؤزومو نجه داییم گیله یئتیردیم. نهم آنامدان دانیشاندا همیشه اونو اوجا بوی، ائنلی کوره ک و قره شین بیر کیشی تصویر ائتمیشدی؛ آنجاق داییمین ائوپنه گلن آدم بلله دئییلدی. بیلدیم کی بو آدم منیم آنام دئییل. نهم دئدی: «بالا بوسنین ایمران عمین دی. اوشاقلیقدا سنی گۆرمک ایسته میردی. ایندی سنی گۆرمگه گلیب، آناندان خبر گتیریب.» اؤپوش- گۆروش دن سونرا عمیم آنامین شکلینی منه وئریب دئدی: «آنان دونیاسین دییشیب. باشین ساغ اولسون.» ایلک دفعه آنامی شکلی واسیطه سیله گۆردوم. اونون اؤلوم خبری بیر یوللوق گۆز- قولاغیمی ییغدی. داها انتظار آغریلایم سونا چاتدی. هئچ واخت گۆرمه دیگیم آنام لا ابدی لیک وداغلاشدیم. بیر نچه گوندن سونرا عمیم منی قوناق چاغیردی. ائولرینده آلبوملارینا باخدیقدا بیر نچه روس حرف لری ایله یازیلیمش مکتوب گۆردوم. او مکتوبلارین آتاما عاید اولدوقلارینی ظن ائتدیم؛ گۆتوروب اؤزومله گتیردیم. مکتوبلاری او الفبانی اوخویا بیلن «حسین سعدی» آدیندا بیر شخصین یانینا آپاردیم. او مکتوب لاری منیم اوچون اوخودو. معلوم اولدو کی آنام دفعه لرله بیزه

یازینی دینله یین

مهاجر انسانین رؤیالاری وطنسیز اولماییر

وطن رؤیاسی

| شاعر | احمد واحدی

■ بیرینجی یول «مهاجر» سؤزونو، اوشاق چاغلاریمدا، آنا - انامدان انشیتدیم. ابراهیم خالوغلویا «مهاجر ابراهیم» دئیردیلر! او ایکینجی دونیا محاربه سیندن نئچه ایل قاباق شوروی دن گئری دونموش و کندده یاشاییردی. کندین چوخ آییق و ساییق انسانلاریندان بیرى و ملی حؤکومت دؤرونده ده جدی فعاللاریندان بیرى ایدی. سونرالار بو «اوج هجالی» آدین آلتیندا، دردلی، نیسگیل لی و ماجرالی یاشاییش و داها دوغروسو یاشاییشلارلا تانیس اولدوم. شاه رژیمینده چوخلو ظلم لر و تبعیض لر معروض قالان بو دیرلی انسانلارین حتی بیر عادی اداره ده استخدام اولمالاریندا «امنیتی مسأله» دئییه رک، چوخ انگل لر توره دیلیردی. سونرالار، وطنیمی ترک ائندیکده، بو کلمه نی احتواء ائدن حسرت، درده و عین حالدا بؤیوک ایده آل لار یاشادان گونشلی بیر گله جگین اینامینا آرتیق واقف اولدوم.

بیرینجی حسرت شعریم، هله سرحدی آشیب آشمدان، «اوتای» - دئییه: «بیر اوزوم هجراندی، بیر اوزوم وصال» مصرعی ایله اوره ییمدن قوپدو. عزیز وطنیمیزدن اوزاقلاشساقدا، هله غربت هاواسی یاشاییشیمیزا اسمیردی - دئمک. عین حالدا «امنیت»، بیر تاپیلماز وارلیق و بیر یوروملانماز رؤیا کیمی تلاطم لی حیاتیتمیزا گولومسه ییردی! اما غربت، غربت دیر! ایستر - ایسته مز انسانى کدرلندیر؛ اونو آرتیق دوشوندور؛ بیر نیسگیل کیمی انسانین اوره یین تئل - تئل ائدر. یئنه اوره ییم بیر نیسگیل هاواسینی زمزمه ائتدی:

«غربتده اوره ییم چکیلیردارا!

دئییرم من هارا، بو غربت هارا؟

یامان اوره ییمه ووروبدو یارا،

وطنین حسرتی، ائلین حسرتی!»

بو شعرلر، بو مصرع لر حیاتیتم بویو دوام تاپدی و تاپیر و تاپاجاق. بلکه بو یئنی دورومو ایضاح ائتمه ده، هر موضوعدان آرتیق شعر دئمیشم!

هئى قوجامان تبریز هئى!.. آدلى بیر شعریمده وطنه خطابا دئمیشدیم کی:

«فصیل لرین دییشمه سی

چوخ اوزونا چکدیه،

سنه ساری دؤنمک هوسی،

نه منده سارسیلدی

نه باشقالاریندا...»

مهاجرتده یاشاماق انساندا غم - غصه، نیسگیل - حسرت له برابر، آرزو و اومیدلرین بئجرمه سینه ده امکان وئریر. انسان غربتده اولاندا بؤیوک بیر مقایسه میدانی اوزونه آچیر: بو مقایسه نین بیر طرفینده وطن دورورسا، او بیرى طرفینده غربت اؤلکه دایانیر تام خصوصیتلری ایله! دردلر، کدرلر، چاتیشما زلیقلار، ظلم لر و تبعیض لر له برابر، گؤزلیکلر، محبت لر،

احتراملى مناسبتلار، عائله سئورلىك كىمى اخلاقى - سجيەۋى خصوصىتلىر. بىزىم آنا وطنىمىزە عايد بو شىخسى و اجتماعى اۆزلىكلىر بو مقايىسە نىن بىر اوجوندا دايا نىرسا، آشاغى - يوخارى امنىت، عدالت، نظم و قانون و ھا بئله بىر نوع نكاتىو فردىت، اۆزونو سئورلىك، اخلاقى چاتىشما مازلىق لار و سايە او بىرى اوجوندا دايا نىر. غربت اۆلكە دە گۆزلىكلىرى منىمسە نىن مەھاجر انسان پىسلىكلىرى اۆزوندىن و اۆزونون آرزو دونياسىندىن اوزا قلاش دىر ماغا چالیشىر. بىر مئىت اوبرازلى حادثە اوندا بو حسى يارالدىر كى عجباً! «كاش بىزدە دە بو خصوصىت اولادى»؛ عىن حالدا بىر چاتىشما مازلىغى و منفى مناسبتى گۆرنە، دوداق آلتى دئىير كى، «نە گۆزلى بىزدە بئله دئىيلدىر». بو او دئىمكىدىر كى، «مەھاجر» دئىيگىن، عىن زاماندا، ايكى دورومدا ياشايان انسان دىر: ذەننىدە كئچمىشلىرىن قويدوغو جىزغى لارىن اىزى لە عۆمور سورن، و حال حاضر دە گۆردويو و ياشادىغى ھر حادثە نى اۆلكە سى نىن مقدار تىنا باغلار كىن بىر «دوال» دورومدا ياشايان انسان.

مەھاجر انسان حتى اۆزو - اۆز لوغوندا اۆلكە نى ترك ائتمك قارارىنا گلە دە، بىر نوع سورگون دە ياشايدىر. بو سورگونون بىرىنجى خصوصىتى اونون اورە يىندە ياشايان وطن حسرتى، قايدىش آرزوسو و سورگونلۇگونە سبب اولان شرايطىن دىيىشلىمە سى دىر. او عۆمرو بويو بو اومىدلە ياشايدىر؛ ھىچ زمان اومىدى نىن شىمى سۆنمەيدىر. اومىد اونون حياتىندا ھر زامان پارلاق گۈجە چۆرۈلىدۇ؛ وارلىغىنى بورويور و زنگىن رۇيالار نىن يارانماسىنا يول آچىر: گۈنشى و گۆزل رۇيالار. آنجاق مەھاجر انسان نىن رۇيالارى ھىچ زامان وطنسىز اولمايدىر. مەھاجرت حياتىنى اوزون ايل لار احاطە ائىدن رۇيالار، تام وطن دە باش وئرىز: قوۋالا - قاپچى لاردان توت، شىنلىك لره كىمى. بو رۇيالار، خصوصىلە دە داھا دوغروسو بو كابوس لار، اوزون ايللر مەھاجر انسان نىن گىجە لرىنى اضطرابلارلا و ھدە - قورخو ايلە دولدورور.

مەھاجر انسان نىن بۇ يۈك رۇياسى وطنىنە دۆنمكىدۇر. وطن دە يورد ايچىندە كئچن حادثە لرو خبرلر مەھاجر انسان نىن غربت دەكى بوتون حياتىنى تشكىل ائىدۇر. وطنىنە دۆنمك اونون دىيىشلىمىز و سارسىلماز اىستىكى دىر.

يازىنى دىنلەيىن

مهاجر حياتى نىن روايتلىرىندىن هله ده ايش آختارىرام...

| حيدر آرازلى | شاعر |

■ مهاجرتىدىن سۆز گىندىدە ايسىتر- ايسىتمەز ايش سىزلىك، معيشت آغىرلىغى و حيات آجى لارى ھر نەدن اول گۆز اۋنۇندە جانلانير. انسان لار يىن آغىر حيات سورمەلىرى بو پىرابلۇمدىن تۈرەنن اساس چىتىنلىك دىير. اۋزاتا- آنا يورلار يىندىن دىدرگىن دوشن و كۆچمەك مجبوريتىندە قىلان بو كۆچرى قوش لار يىن آرزولارى بىر داھا «ۋىتنە» سارى پروزالانماق دىير. ھر كس اۋز تورپاغىندىن مايالانير و ھر بىر تورپاق اۋز اۋلادلار لارى نىن حياتى ايله كىملىگىنى قازانير. بو حىياتى مىن لىر مىنىم كىمى مجبورى كۆچگۈن لىر چوخ ياخشى بىلىرلىر.

اون يىددى ايل بوندىن اۋنچە مجبورى مهاجرت حياتىمى ياشاماغا باشلا دىم. اۋز تورپاغىمدىن آيرىلان زامان، كۆكۈندىن آيرىلمىش و تدرىجە قوروموش بىر بوتى كىمى سارالىب سولمۇش دىم. بوغازىمدا قەھر دويونلنىمىش دى. ھۆنكۈر- ھۆنكۈر آغلاماق لا بو دويونۇ آچماق ايسىتەيىردىم. سانكى وارلىغىمى ايلمدىن آلمىش دىلار. اۋزۇمدە بوشلۇق حس ائدىردىم؛ آنچاق زامان دا اۋز ھۆكۈمۈ وئىردى. اونون دا اۋز قايدا- قانون لارى وار. بعضا سىن ايسىتمە سىن دە، او سىنى ايسىتە دىگى استقامتە يۇنلە بىلىر.

آيرىلدىقدا آنامىن كىچىرتىدىگى حىياتى و ھىجىنى دويماق اوچون اونو گۇزالتى ايزلەيىردىم. اللىرى تىترەيىر، رنگى سارالىب، گۆزلىرى نىن اىچىندە ايكى دامجى ياش مىنجىقلا نىمىش دى. نە «بو ايشىدن واز كىچ!» دىيە بىلىردى، نە دە كۆنۈللۈ مىنى يولا سالماق ايسىتەيىردى. او، مىنى ياخشى تانىدىغى اوچون بو ايشى سالىب، چىخىپ قارارلا گلدىگىمە اينانيردى. وداغلاشماق ايسىتە دىك، آنامىن دورومو گرگىنلش دى. بو ھالى گۇردۈك دە، - «ايسىتەيىرسىن سىن دە بىزىملە گل آنا!» دىدىم. او آن قبول ائتتى.

ايرانىن مىركىز شىرلىرى نىن بىرىنە كۆچۈرم. مىھىتە تانىش دىيىلم. عائىلەم عضولرى ھىجانلى دىر. بو تىزە مىھىتە انسان لارلا اورتاق بىر دىل تاپىپ، علاقە قورماقدا چىتىنلىك كىچىرم. بونا رىغما ايش آختارىرام. نىھايىت بىر شىركىدە ايش تاپىرام. يىواش- يىواش ايش يىرىمە آلىشىرام. دىئەمە حياتىن دا اۋز قانون لارى وار. او سىنى دوشدويون ھر ھانكى بىر تىزە مىھىتە آلىشىدىرا بىلىر.

ايكى اوتاقلى بىر كرايە ائودە ياشايمىرام. سحرلر ايشە گندىپ، آخشام باشى ايشىدن چىخىدىقدا تىزە اۋزۇمو ائوۋە چاتىدىر يىرام. سانكى دوشە بىلە جىك بىر ھادىدەن نگرانام. آنام دا بىزىملە ياشايمىر. او دا عائىلەملە بىرلىكەدە آخشام باشى ايشىدن ائوۋە قايىتماغىمى سىر سىزلىك لە گۆزلەيىر. ھر بىر گۈن كىچىدىكە آنامىن اضطراب لارى چوخالىر. او ھىلە دە بو غرىبە مىھىتە آلىشىمايىپ، ھىلە دە گىزلى بىر قورخو اىچىندە ياشايمىر. مىندىن سونرا باشقا اوشاقلار يىندىن آيرى دىر. آشكارا

گؤسترمه سه ده، بو اونو اذیت اندیر. بعضا اوزون اوزادجی گؤزلرینی منه تیکیر؛ دینمه دن دانشمادان یالنیز آه چکیر. بیرگون اونا - «آنا داریخیرسان سا، قاییت کنده!» دئدیم. دیسکینن کیمی اولوب، جواب وئردی: - «بالا، سنین بوردا ائو انشیگینی گؤردوم؛ اوره ییم بیر آرتوختادی. ایشه ده کی گئدیرسن. دئییرم اجازه وئرسن من گئدیم او بیرری بالالاریمین یانینا. گؤر نه وقتدیر اونلاردان آیریلیمشام!» جوابیندا - «آنا نجه راحتسان ائله ده ائله!» دئدیم.

او گونون صاباحی آنامی تهرانا گتیریب، یولا سالدیم. آیریلارکن بوینومو قوجاقلاییب، - «بالا، اوره ییم پارچالاییب. سیز بوردا، او بیرری بالالاریم اوردا. یووامیز نییه بئله داغیلدی؟» دئدی. اونا توختاقلیق وئریب، کؤیرلدیگیمی بیلمه سین دئی، باشیمی آشای سالیب آیریلدیم. او گئتدی؛ من آتامین ایتگیسینده ده بئله جه اؤزومو یئتیم حس ائتمه میشدیم و بو آیریلیق حیسنی یاشامامیشدیم. ائله بیل بوتون وارلیغیم آنام لا گئدیردی. اؤزومو اله آلیب، ائوه دؤندوم.

یئنه ده هر گونکی کیمی سحر دن آخشاما ایشله ییب، ایش ساعاتی قورتاران کیمی عجله ایله ائوه قاییدیردیم. هله ده استرس لریم آزالمامیشدی. بیرگون ایشدن آتیلجاغیما فکرلشنده اوره ییمین دؤیونتوسو چوخالیر، بئینیم قیزیشیر، سینمه ده بیر آغیرلیق حس اندیردیم. بو ایشسیزلیک قورخوسونون نه زامان مندن آیریلجاغینی بیلیمیردیم.

ایش یئرینده هرگون «ایشچی لردن چیخاراجاقلار!» سؤزو آغیزلاردا دولانیردی. هامی ایشده قالماقدان اؤترو بیر- بیرلرله رقابت اندیر، بعضا ده دالاشیردیلار. خصوصیه ده بئله چیخیردی کی، گویا باشقا ولایت لردن گلن مهاجر ایشچی لر، چیخاریلما سیاهه سی نین بیرینجی سیراسیندا دیرلار. یئرلی ایشچی لر اونلاری بیگانه و اؤزلرینه رقیب سانیردیلار. بونون اوچون ده ایش باشچیسی نین اعتمادینی قازانماق اوچون و ایشدن آتیلما تهلهکه سینى اؤزومدن اوزاقلاندیرماق اوچون ایکی قات ایشله ییردیم. بعضا ائله اولوردو کی گونده ۱۲ ساعات ایشله ییردیم. هله بعضا ایشدن ائوه ده گتیریب گئجه لر ده ایشله ییردیم. بو ایشه سو کیمی، هاوا کیمی احتیاجیم وار ایدی. ایشین آغیرلیغی، تممادی استرس لر، ایشدن آتیلما قورخوسو جانیمدان چیخمیردی. چوخ تئز عصبلشیردیم و بو منیم عائله ایچینده کی مناسب لریمه ده اؤز تاثیرینی قویوردو.

چوخ کئچمه دن شرکتین مدیرلری تزه ایشچی استخدام ائتمک فکرینه دوشدولر. بئله ده اولدو. تزه ایشه آلینان آدمالاری شرکتین مختلف حصه لرینه بؤلدولر؛ ایکی نفر ده منیم ساحه مه دوشدو. من اونلاری ایشین قایدا قانونلاری ایله تانیش اندید و بیر ماهر کادر کیمی تربیه ائتمه لی ایدیم. تزه ایشه آلینان بو ایکی نفری مسؤلیت داشیماغا حاضرلا ییردیم. یواش - یواش ایشین گندیشاتی ایله تانیش اولدولار. بیرگون منیم حاضرلا ییغیم بو ایشچی لر تزه مسؤلیت لر آلیب، شرکتین بیر ساحه سی نین مدیری و معاونی کیمی ایشه باشلا دیلار. تزه ایشه آلینان لار اؤز ایشلرینه باشلایارکن یواش - یواش قدیمکی لرین اذیتینه و اینجیمه یینه ده یول وئیردیلر. هئچ بیر سبب اولمادان اونلاری مختلف و یئرسیز سورغو - سووالا چکیردیلر؛ ایسته ییردیلر اونلار اؤز اراده لرله ایشی ترک ائتسین لر. منیم طالعیمدن بو گرگین ایش گونلرینده عائله م اوچون بؤیوک بیر قضا اوز وئردی. گنج اوغلو احتیاطسیزلیقدان ائوین الکتریک مفتیل لرینه توخونوب و ایکی آیا قدر خسته خانادا آغیر دورومدا قالدیقدا سونرا نهایت وفات ائتدی. حیاتین بوتون آجی لاری و آغریلارینا بو فاجعه ده آرتدی. منیم ایش یئرینده حاضر اولما غایم ایشدن آتیلما مدد شرکت صاحبی نین ایله یاشی فرصت وئرمیشدی. بیر زامان اؤزومه گلدیم گؤردوم کی، ایشیمی ده الدن وئرمیشم.

یئنه بئکارلیق، یئنه ایشسیزلیک؛ کرایه ائوده اوتورماق و عائله خرجینی نجه تامین ائتمک فکرى خورا کیمی جانیم دوشدو. اوردا، اورا، بوردا، بورا ایش آختارماق اولموشدو پئشم. نه تحصیلمه اویغون، نه ده اوره ییم ایسته دیگی ایشی تاپا بیلیمیردیم. مختلف ایش لرله مشغول اولدوم؛ آنجاق بوتون مهاجرت عؤمرومو منی یالقیز قویمایان بو «استرس» همیشه منیمله ایدی. ایندی ده شهرین بیر قیراق محله سینده کرایه بیر ائوده یاشاییب، بئش گون اوردا، بئش گون بوردا داوامسیز بیر ایشده چالیشیرام.

کئچن اون یئددی ایله ده بیر گونده اولسون ایش سیزلیک فکرى باشیمدان آیریلما ییب؛ آنجاق بیرگون اؤز لیاقتیمه اویغون ایش تاپماغا و آنا یوردومون قوجاغیندا یاشاماغا هله ده اومیدیم وار؛ باخمایاراق کی، هله ده ایش آختاریرام.

یازینی دینله یین

گۆزوم آرازین اوتاییندا قالمیشدی

| نوروز چاپپاره‌ای | یازیچی

■ اوچ یا دۆرد ایل اولاردی آتام دونیادان کۆچموشدو. آنام بیزه هم آتا، هم ده آنا اولموشدو. ایکی قارداشیم مندن بۆیوک ایدی لر؛ - «یوسف» و «ایلهام». یوسف قارداشیمین گۆزل سسی وار ایدی. «قره باغ شکسته سی» نی گۆزل اوخویاردی. ایلهام چوخدان ایدی کامسامول اولموش و بیزه چوخ آز باش ووراردی. آنام و قارداشیم یوسف تارالاردا چالیشیب و عائله نین معاشین قازاناردیلار. قارداشلاریمی و خصوصاً ایلهامی چوخ سئوردیم؛ نه یازیق کی دویونجا گۆرمزدیم اونو.

ندنسه آنام او پاییز چوخ دالغین گۆرونوردو و مندن گیزلی، یوسف قارداشیملا هئی پیچیلداشیردی. پاییز ساری یورقانین یئنیجه یئراوزونه سرمیشدی؛ هاوالار سویوماغا باشلامیشدی. بیزیم کندیمیز اولان ساحه ده پاییز دا باهار کیمی بیردن بیره فیشقیرار و ائل - اوبانی شاشدیراردی. آنام، قارداشیم ایلهام گنجه دن الیمیش ایستی پالتارلاریمی گئیندیردی منه. من نه لر اولدوغونو بیلیمردیم. آنام هرگون داییم ائوینه گنذب ساعتلاردا داییملا خلوته دانیشیردیلار. بیلیمردیم آنام نییه بوگونلر منه و یوسف قارداشیم حیدیندن آرتیق محبت ائله ییر. هئی منه و یوسفه باخیر، گۆزلیر دومانلانیرو دولوردو؛ منی باغرینا باسیب اۆپوب، اوخشاییردی.

یوسف ده شاشقین و دالغین ایدی. پاییزین سون آیی ایدی. هاوالار چوخ سویوموشدو. آنام اوگون منی چالاسرده تمیز یویوندوردو. یئنه ایستی پالتارلاریمی گئیندیردی. یوسف اوگون هئچ دانیشمیردی. یئر باخیب فکره دالیمیش و دوردوغو یئرده قالمیشدی.

گونون باتماغینا آزالیردی. یوسف آتیمیزی طؤیله دن چیخارتدی؛ قاشولادی؛ یهرله دی و خورجونون آسدی. یئنه آنام یوسف له بیر پیچیلداشدیلار. آنام منه دؤندو؛ باغرینا باسیب، قوناق اوتاغیمیزا چکدی. گۆزلیر ایستراسته مز آغلاییردی: «سنم بالام، گۆزل قیزیم! شرایط بئله گلیب کی سن و یوسف بیر نئجه مدت بوردان ایران تورپاغینا کۆچ ائده سینیز. سن سیز و یوسف سیز یاشاماق منیم اوچون چوخ چتین اولاجاق، اما چاره م یوخدو. ایلهامین دردی منیم بسیمدی. ایلهام کامسامول اولماسایدی من ده سیزینله ایرانا گله جکدیم. نئیلیم کی منیم کی ده بئله گلدی. من ایلهامی بو دومانلاردا بوراخیب گله بیلیم. تمام تاپشیرمالاری یوسفه تاپشیرمیشام. سنی یوسفه و یوسفی تانیرما امانت ائدیرم.» آنامین نه دن دانیشدیغینی هئچ آنلامیردیم. بیز نییه گنذک کی؟ آنام بیرداها دا منه ساریلدی؛ دویونجا منی اؤپدو.

گنجه اولموشدو. کندیمیز بیر درین سکوتا باتمیشدی. یوسف آتین خورجونون دولدوردو چۆرک، پنیر، قاویرما و ...

ایله. سونرا دامین قامیشلاری نین آراسیندان توفنگی چیخارتدی. توفنگین تورباسین آچیب، سیلدى؛ یئنی دن توربایا قویوب، آتین یهریندن آسدى.

گئجه دن نئچه ساعات کئچمیشدی کی حصار قاپیمیز جیریلدادی و میرزه علی دابی ایچری گیردی. آنام میرزه علی دابی نی قارشیلادی. میرزه علی دابی: «یوسف حاضرلاندی؟» سوروشدو و آنام: «هه قارداش. حاضرلا تیب» جواب وئردی. داییم: «ائله سه یولا دوشک!» دئدی.

آنم یوسفی قوجاقلادی. آغلایارق، سسی چیخماق اوچون هؤنکورتوسونو گیزله دیردی. سونرا منی باغرینا باسدى. قارداشیم منیم الیمدن توتوب، بیرالی ایله ده آتین جیلووون چکدی. میرزه علی دابی گیلده اوچ نفر ایدیلر. میرزه علی دابی، حیات یولداشی و بیرده قارداشی. آنام بولاغین باشینا کیمی بیزیم دالیمیزجا گلدی. اوردا دوردو. بیز قره چی چادیرلاریندان کئچیب «دالی دوزون» کسمه یولونا دوشدوک. بیراز گئندن سونرا قارداشیم آتی ساخلایب، منی آتا میندیردی. نارین سازاق یئلی اسیر، ساچلاریم توخونوردو. شاشقین حالدا دیدیم و هارا گئتدیگیمیزی هئج بیلیمیردیم. ساعات لارجا یول گئتدیک. پاییز گئجه لری قورتولان دئیل کی. بیر یئرده میرزه علی دابی سسلندی: «یوسف، ساخلا یین بیر دینج آلاق!، بیراز چۆرک یئیک.» سازاق یئلی اینجیتمه سین دئی، بیر باغین کؤهنه دیوارینین دیینده اوتوردوق.

آنمین آناسیندان قالان قیزیل بویون باغیسینی منیم بونوما آسمیشدی. قارداشیم الینی بونوما آتیب اونو یوخلادی. دئدی: «صنم، دوشورمه هااا.» باشیمی تصدیق اوچون ایکی دفعه تربتدیم. بیر آزادان یئنه یولا دوشدوک. میرزه علی دابی «شرو» کندینه آزالدیغینی سؤیله دی. بیر آزادان گئجه نین قارانلیغیندا آراز چایینی گۆردوک. «شاه تختی» کندینه چاتاندا کندین ایتلری هوروشدولر. یوسف منی ایتلردن قوروماغا چالیشیردی. کۆرپویه چاتدیق. اوردا کۆرپونون نگهبانلاری اولان بیر ایکی قزاق دورموشدو. میرزه علی دابی اونلار طرف گئدیپ بیراز دانیشدی. بیرى نین اووجونا معین قدر مانات قویدو و کۆرپودن کئچمه ییمیزه اجازه آلدی. کۆرپودن کئچدیک. بیر آزادان سونرا «عربلر (پلداشت)» قصبه سینه چاتدیق. بیر نئچه گون بیر کاروانسرادا اوتاق توتوب، قالدیق. سونرا یولا دوشوب آراز کناریندان کئچیب «چاپپارا» ماحالینا چاتدیق. چاپپارادا میرزه علی دابی دان آیریلدیق. قارداشیم کندلرین بیرینده بیرائو کرایه ائله دی؛ اوردا قالدیق.

گونلر آغیر کئچیردی. یاز اولدی؛ قارداشیم بیر هامپادان یئر توتوب، رعیت لیگینه اكدی. باجی، قارداش چالیشیردیق؛ اما همیشه گۆزوم آرازین او تاییندا قالمیشدی. بیر نئچه آی آنمین خبرین آلا بیلیردیک؛ سونرا خبرلر کسیدلی. ایل لر بیر- بیرى نین دالینجا دوزولوب کئچدی؛ قارداشیم ائولندی؛ من ده ائولندیم؛ اوشاقلاریمیز اولدو، بؤیودولر، اما هئج زامان آرازین اوتاییندان بیر خبر گلمه دی. ۱۳۲۵- جی گونش ایلینده دموکراتلار شوروی اؤلکه سینه قاقچین اولاندا دا قارداشیم آناما ایکی مکتوب یوللادی، اما خبر گلمه دی کی گلمه دی!

حسرتده قوجالدى جانیم؛ نئچه اؤلوم لردن قورتولدو جانیم؛ اما حسرت قورتارمادی؛ همیشه حسرتله آراز چایینا باخماغیم دا قورتارمادی...

شوروی حۆکومتی داغیلدی. بیرگون او تایلی لارا و تایدان و ایرانلی مهاجرلرده بو تایدان بیر- بیرلرینه سسله نیب، قوهوم قارداش آختاردیلار. اوغومو یانیمآ آیب «صنم بولاغی» نا گئدیپ آنمین، آتامین و قارداشیم ایله آمین آدینی سسله دیم. چوخلاری عائله لرین تاپدیلار، اما بیزیم عائله میزدن خبر اولمادی.

ایکی اؤلکه آراسیندا گئت گل باشلادی. پاسپورت آیب، اوغوم لا آرازین او تایینا گئتدیک، اما نه یازیق کی کیمسه منی و عائله می خاطرلا میردی؛ تکجه بیر یاشلی کیشی ایلهام قارداشیمی تانیدی و دئدی: «آلاه رحمت ائله سین؛ قوچاق بیر اوغلان ایدی؛ حیف اولدی.»

گویا بیز ایرانا گلندن اوچ یا دؤرد ایل سونرا آنام خسته نیب و دونیادان کۆچور و ایلهام قارداشیم ایسه گولله لنیر.

یازینی دینله یین

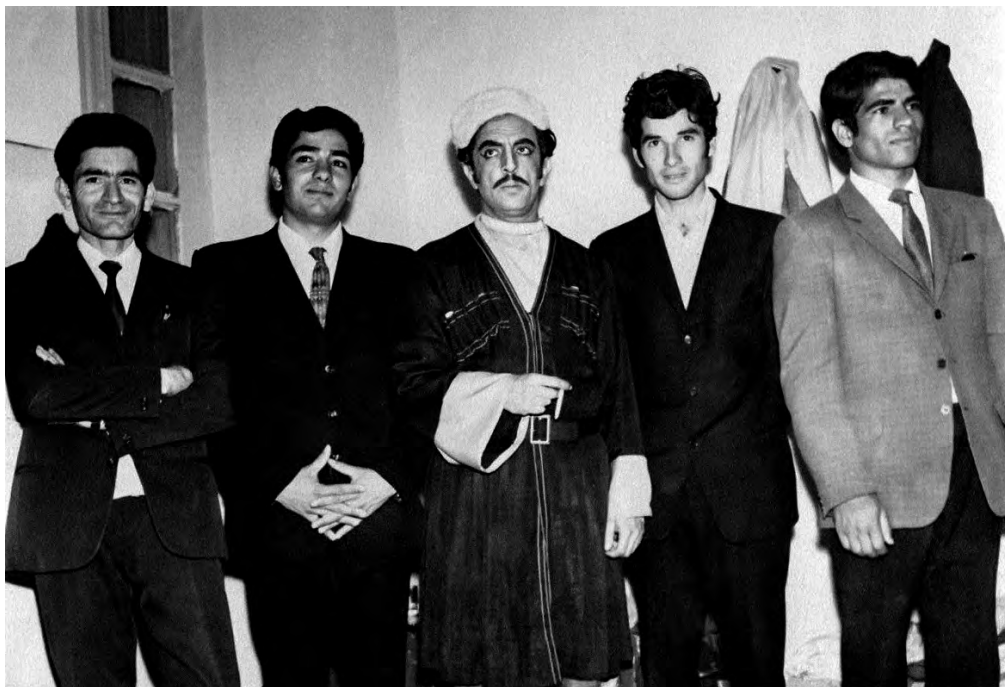
خراسان تئاتری و آذربایجانلی مهاجرلر*

| احمد عسگرپور | تئاتر تدقیقچیسی |

۱ مشروطه انقلابیندان اییل لر اؤنجه تئاتر صنعتی نین یارانماسی، انکشافی، سؤز و دوشونجه آزادلیغی و اجتماعی عدالتین یارانماسی و خالق جهاالت، فاناتیزم و استبداد پنجه سیندن قورتارماق اوچون بؤیوک چتینلیک چکمیش انسانلارین فداکارلیق لارینا بورجلودور. اونلار اجتماعی ساحه لرده سنت و فاناتیزمه قارشى مبارزه ده مدرسه آچماق، شبنامه، اعلان و دؤورون مدرن فورماسیندا قزئت یایماق و ییغیناجاق لار و میتینگ لرده مختلف اویون لار صحنه یه گتیره رک، آل قان لاری ایله بو مدنی حرکتین فیدانینی سوواردی لار.

مشروطه طلبلیگین ایلیک زمزمه لری نین باشلانیب «استبداد صغیر» یین سونا چاتیپ مشروطه حؤکومتی نین ایشه باشلانماسی نین آردینجا تئاتر صنعتی ده ضیالی لار و رفورمیست لرین دقت مرکزینده یئرلشدی. مشروطه انقلابیندان سونرا فورمالاشان صنعت گروه لاری عمومیتله دموکرات و تنقیدچی خصوصیت داشییردی لار. اونلار تاماشالاری نین بؤیوک حصه سینده موجود شرایطی تنقید آتشینه توتوردولار و همین سببدن دولایی آیدین و ضیالی لار تئاترا مارق گؤسترمگه باشلادی لار. همین دؤورده نمایش اندیلیمیش اثرلرین چوخو فرانسانین انقلابچی یازیچی لاری نین اثرلریندن سئچیلیمیشدی؛ آنجاق سونرا ایرانین مختلف شهرلرینده صحنه یه چیخان تاماشالارین چوخو شوروی یازیچی لاری، همچنین «میرزه فتحعلی آخوندزاده»، «جعفر جبارلی»، «اوزئیر حاجی بیگوو»، «حسین جاوید»، «میرزا آغا تبریزی» و «نجف بیگ وزیروف» کیمی آذربایجانلی یازیچی لارین اثرلریندن سئچیلیمیشدی. بو اثرلرین اکثریتی وطنپرورلیک روحونو داشییردی. بیرینجی مشروطه دؤورونده ایران تئاتر صنعتینده سناریو تالیفی، اویونچولوق و رژیسورلوق صنعتی نین کیفیتینی دقت مرکزینده اولسادا ۱۳۰۰-۱۳۲۰ اییل لرده یئتیشن صنعتکارلاردا ملی و ناسیونالیستی تمایل لر گوجلوییدی.

۲ مشروطه دؤورونده آشیری سویه ده سنتی و مذهب روحلو مشهد شهری، تئاتر صنعتیندن چوخ تاثیرلندی. همین دؤورده مختلف صنعت گروه لاری فورمالاشدی. اؤزوده تئاتر صنعتچیسی اولموش «منصور همایونی» «سرگذشت نمایش در مشهد» ادلی دیرلی اثرینده مشهدده تئاتر صنعتی ایله ایلیگیلی اولای لاری قیسا، ناقص، مبهم و پراکنده اولسا دا شرح آندییدیر.

▲ عكس: فریدون صلاحی نین آرشیویندن

مشهدده ایلیک پئشه کار تئاتر گروهو «باجگیران» و «درگز» یولو ایله مشهدده گلمیش تجارتله مشغول اولان مهاجر آذربایجانلی لار اولموشلار. روسیا، اروپا، قفقاز و اؤزلیکله «تفلیس» یین تاماشا اثرلرینی گؤروب تانییان بو مهاجرلر اؤز تجربه لریندن استفاده ائده رک، مشهدین سنتی تئاترینی مدرنلشدیریب یئنی کادرلار ییتیشدیردیلر. حتی بو مهاجرلرین مشهددن گئتمه سیندن ایل لر سونرا بئله مشهد صنعتچی لری نین ایفا ائتدیک لری تاماشالار آذربایجان موسیقیسی تئماسینی داشییردی.

دؤورون مشهور ترجمه چی لری نین بیرى «رضا آذرخشی» ایدی. آذرخشی ترجمه ایله برابر تئاتر اثرلرینی ده صحنه یه حاضرلاییردی. ۱۲۹۰- جی ایله «اعتبار السلطنه غفاری» قفقاز تئاتر گروه لارینا تاماشا سالونو تاسیس ائتدی. همین دؤورده موسیقیلی کمدی لر دبدده ایدی. آذربایجانلی مهاجرلردن اؤنجه مشهدده حقیقی معنادا تئاتر یوخ ایدی. یورغون جماعتی آیلندیرمک اوچون «روحوضی» یا «تخت حوضی» تاماشالار اوینایردی و هیجانلی و مزه لی رولونو اوزونو قارایا بویایان اویونچو (سیاه باز) ایفا ائدیردی.

همین دؤورده قادین اوبرازلارینی «زن پوش» آدلانان گؤزل و اینجه سسلی کیشی لر جانلاندیراردی. مذهبی محدودیت لره گؤره قادین لار و قیزلار تئاتر صنعتینده چالیشا بیلمزدیلر. همین دؤورده خصوصی مهارت و استعدادا مالک اولان و قادین رول لارینی مهارتله ایفا ائدن صنعتکارلاردان «علی اکبر اژدری»، «مژده» و «احمد کاظمی» دن آد آپارماق اولار. سونرالار «مادام سیرانوش» و «مریم گرجی» کیمی خانیم لاردا صنعتکارلارین سیراسینا قوشولدولار.

مشهد تئاتری نین فداکار صنعتکارلاری، اجتماعی طلبات و تاریخی ضرورت لردن تاثیرلنن دوشونجه یه اساسا توپلومدا صنعته دایر عمومی باخیشی دییشدیریب، کؤهنه و چوروک فکرلری بیر کنارا بوراخیب، یئنی بیر تئاترین تمیلینی قویدولار. «سیاه بازی» و «روحوضی» نمایش لری نین یئری اجتماعی مضمونلو اثرلره دییشدی. تئاتر صنعتی آیلنجه و واخت کنچیرمه ماهیتیندن اوزاقلاشدی. توپلومون اورتا صنیف لری اجتماعی مناسبت لرو حؤکومتین فعالیت لربنه قارشى شبهه و تنقیدله یاناشیردی. تئاتر صنعتی نین وورغون لاریندان بیرى «کلنل محمدتقی خان پسپان» ایدی. او

▲ احمد ميربازل / عكس: روشن نوروزى

خراسان، اۆزلىك له مشهدين اجتماعى دىيشىكلىك لرى و رفورم لاريندا خصوصى مۇوقعه مالكدىر. دۇورون عاليم لرى، اديبلرى، شاعرلىرى و فكر صاحبلىرى ايله ساخلادىغى علاقەلر كئلىن مشهدين سنتى توپلومونداكى تائيرىنى گۇستىرير.

واختى ايله «حبیب اژدرى» تئاتر صنعتى نىن بايراقچى لاريندان اولوب. اونون سعى ايله خراسان تئاترى نىن ماهيتى دىيشدى و تئاترىن «روحوضى» ژانرىندان چاغداش ژانرلار كئچمه سينده چوخ يارديمچى اولدو. حبیب اژدرى تئاترا يئنى روح بخش ائتدى و مزەلى و آيلنجەلى تاماشالار صحنه يە چيخارتدى. «حبیب اژدرى» گروهونان اۇنجه كى گروه لار «روحوضى» اويون لار ايفا ائديرديلر. بو گروه صنعتكارلار «سياوون» يا «سياهون» يا «سيابان» كچه سينده يرلشن مشهور «ماشالله نوروز» قفه خاناسيندا ييغيشارديلار و توى مراسيم لرينده قوناق لار ينى آيلنديرمك ايسته ين اهالى بو قفه خانايما مراجعت ائديب، اويونچولارى تويا چاغيرارديلار. «عباس ضربەگير»، «تقى تارزن»، «يحيى خان سنتورزن»، «مهدى خان كمانچاكش»، «محمد آقا كرمانى»، «لوطو نادى»، «عبدى»، «رضا بزرگ»، «كل توب»، «حسين غترى»، «مشهدى رمضان» و.... «روحوضى» تاماشالارى نىن اويونچولارى ايدى لىر. «سياه بازى» و «روحوضى» تاماشالارى مضمون جەتجه چوخ ضعيف ايدى و اكثر صحنه لرى الדהاهه اوينانيردى. «چهار درويش»، «آيينه عبرت»، «سياوش در آغوش حمال» و «يك شب خلافت» همين دۇورون قئيده آينميش تاماشالارى ساييليرلار.

۳ آذربايجانلى لارين دۇرد ايللىك مهاجرتى، خراسان تئاتر صنعتى نىن تملى و مضمونون دىيشمه سينده اساس باشلانغىچ اولدو. فداكار و شرقلى آذربايجانلى صنعتكارلار ايندىكى «آستان قدس رضوى» نىن كتاب سرگيسى مكانيندا «انساب» آدى بىر تشكىلات ياراتديلار. بو گروه تئاتر صنعتينده استفاده ائديلن وسايطه مالك ايدى. مهاجر آذربايجانلى لار تبريزلى «ميلانى» نىن رهبرليگى ايله «ايران فيلم» آدى بىر باشقا تشكىلات دا قوردولار. «ميلانى» لر دۇرد قارداش اولوب، شرقى آذربايجان ولايتيندن مشهده كۇچوب، مدرن فيلم چكمه دوربين لرى گتيرميشديلر. اونلار ۱۳۲۰-۱۳۲۴ ايل لرينده تايى فرانسادا اولان ۷۰۰ متر مربع مساحه سينده بىر بۇيوك و طنطنه لى سالونو مشهدهه اينشاء ائتديلر.

آذربایجانلی لارین تئاتر تاماشالاری اول لر بئش نفر، او جمله دن: «زوار» و «حیدری» نین مدیریتلی ایله ملی تئاترین مکانیندا صحنه لشیردی. «باغ ملی» قارشیسیندا «آستان قدس» کتابخاناسی نین اوست مرتبه سینده یئرلشن اوتاق لاردا آذربایجانلی یا ارمنی صنعتکارلار چالیشیردی لار. نئچه اوتاق دا «انساب» گروهونون الینده ایدی. «مستوفی» اوردا تئاتر تئوریسی کلاس لارینی تشکیل ائدیردی. واختی ایله «لیلی مجنون»، «کدخدا احمد»، «جعفر جبارلی» نین «سئویل» اثری، «مشهدی عباد»، «ناموس»، «کاوه» و «ضحاک» کیمی تاماشالار تورکجه صحنه یه چیخدی. ظالم ضحاک اویرازینی دا «احمد میربازل» جانلاندیردی. بو تاماشانین رژیئور «اکبر حلمی» اولوب، اوندایوز نفر اویناییردی. بو عظمتلی و اجتماعی مضمونلو تاماشا «انساب» گروهونون فعالیتلی نین نتیجه سی ایدی. تاماشانین بوتون گئییم لری شوروی دن گتیریلیمیشدی. «کاوه» و «ضحاک» تاماشاسی نین رژیئور «علی اکبر حلمی» ده آذربایجاندا کؤچموشدو. او فارسجانی مشهده اؤیره نیب، فارس دیلینی یاخشی دانیشیردی. کاوه و ضحاک تاماشاسی اون گنجه بویونجا «شیر و خورشید» سالونوندا صحنه ده ایدی. «پیراسته» بو عظمتلی تاماشانین دکورلاری نین یارادیجیسی ایدی. ایرانین قهرمان گولشچیس «احمد اسکند» کاوه رولوندا اویناییردی.

۱۳۲۵-۱۳۲۶ ایل لرینده شوروی آذربایجانلی لاری نین قاییتما سیندان سونرا ملی تئاتر یارانندی. «احمد میربازل» ملی تئاتر چاغیریلدی و بو سالون دا «آرشین مال آلان»، «مشهدی عباد»، «رستم و سهراب» کیمی تاماشالار اویناندی.

احمد میربازل هم او یونچو، هم ده آرتش تئاتری نین رهبری ایدی. «تیمسار دولو» و «تیمسار کردستانی» اونون یاخین دوست لاری ایدیلر. تئاتر ساحه سینده ده فعالیت گؤسترن همین دؤورون مدنی شخصیت لریندن «نیکوییان»، «مستوفی»، «اؤدری»، «میربازل»، «خانیم سپهرلک» و اورتا مکتبلی قیزلاردان آد آپارماق اولار.

واختی ایله مشهده ایکی تئاتر سالونو چوخ فعال ایدی: بیر «ملی» تئاتر، دیگر ایسه «گلشن» تئاتری.

ملی تئاتر «اصغر قفقازی» و «میرخدییوی» واسطه سیله اداره ائدی لیردی و عمومیتله ده تاریخی تاماشالاری صحنه یه چیخاریردی. میربازل ده اورادا فعالیت گؤستریردی. رستوران دا مالک اولان گلشن تئاتریندا کیچیک تاماشالار اویناییردی. شوروی آذربایجانلی مهاجرلری نین گئدیشیدن سونرا همین سالوندا «لیلی و مجنون» فارسجا ایفا ائدیسه ده، موسیقی و ماهنی لار ائله جه تورکجه ایفا ائدی لیردی. «میربازل» گروهو ایله عینی زماندا اولاراق گنج گروه لار دا فعالیتله باشلادی. «مهرپور» کوللکتیویندن باشقا «خادمزاده»، «محمد مطیع» و «پیراسته» نین تشکیل ائتدیگی گروه دا واختی ایله فعالیتله باشلادی. تئاتر و سینما آکتورو «داریوش ارجمند» ایسه همین گروهلا امکداشلیق ائتمیشدیر.

گنج لرین نزدینده تئاتر سؤگیسی گونو-گونه آرتیردی. همین دؤورده دکتر «محمدعلی لطفی مقدم» سیستماتیک تئاتر درس لرینه باشلادی و گنج لری و هوسکارلاری سربست تئاتر گروه لاری نین تشکیلینه تشویق ائدیردی. ائله همین سعی لرین نتیجه سینده «منصور همایونی» نین «آرش گروهو»، «داریوش ارجمند» یین «رودکی گروهو»، «فریدون صلاحی» نین «نیما گروهو»، «خادمزاده» نین «پارت گروهو» و «کیانیان گروهو» کیمی تئاتر گروه لاری یارانندی.

* بو یازی فارس دیلیندن چئوریلیدیر

آذربایجانلی لارین
دؤرد ایلیک
مهاجرتی، خراسان
تئاتر صنعتی نین
تملی و مضمونون
دیشمه سینده
اساس باشلانغیج
اولدو.

| عکس: استاد محمدعلی جدیدالاسلامین آرشیویندن |

عکسده آذربایجان نهضتینده اشتراک ائدنلردن «بیرینجی
حومه‌نین حوزه‌لرینین هیئت عامله‌لری» گؤرونورلر. بو عکس
۱۳۲۵-جی ایلین فروردین آییندا چکیلیبدیر.

کچی تو برنین حوزده

لر نین پست عامه لری

آبىدەلر يىمىز
قىز كۆرپوسو

مىسعود داوران | مەرمەت مەتخەسسى

يازىنى دىنلەيىن

■ آلیش - وئریش، انسانین معیشت احتیاجلاریندان آرتیق، استحصال الده ائتمه‌سی ایله عرصه‌یه گلیز. آلیش - وئریش راودالاشدیقجا اونون تجارت سویه‌سینه گلیب چیخماسینا امکان یارانیر. تجارت ایسه اؤز بازار طلباتی آردینجا مختلف بؤلگه‌لره، شهرلره و اؤلکه‌لره یول آچماق ضروریتینی ایره‌لی سورور. بئله ضروریتدن دیر کی «تکر» یارانیر و بو اختراع دان سونرا «تکر» ین دیغیرلنماسی اوچون تورپاق اوستو یوللارین چکیلمه‌سی میدانا چیخیر؛ و بئله دیر کی یول اوزونو دره‌لری و چای‌لاری کئچمک اوچون کۆرپولر سالینمالی اولور و گنتدیكجه کۆرپو سالما صنعتی گئیش انکشافا اوغراییر.

اؤلکه‌میزده و بیر چوخ باشقا اؤلکه‌لرده «قیز» سؤزو ایله آدلانان بینالار وار. نمونه اولارق میانانین «قیزکۆرپوسو»، فیروزکوه‌ین «قیز کۆرپوسو» باکی‌نین «قیز قالاسی» و سایره. بو بینالارا سو تانریسی «آناهیتا» یا اتحاف اولونموش بینالار دئییلیر؛ عمومیتله ده ساسانی‌لر دؤورو دوزلمیش و یاخود دا ساسانی‌لر دؤورو باشقا بینالارین بینوره‌سی اوستونده قورولموشلار. کۆرپولر داغلیق ساحه‌لرده و استراتژیک مکان‌لاردا و داها آرتیق قدیم آنا یوللار اوستونده قورولوبدور؛ عمومیتله ده کنارلاریندا قالا یا «قارول‌خانا» انشا ائدیلبیدیر.

تاریخی یازیلی روایت‌لره گؤره «میانانین قیز کۆرپوسو» چوخ احتمال لا ساسانی‌لر دؤورونه، بلکه ده اوندان قاباق میترائیسم دؤورونه عایدیر. بو تاریخی کۆرپو میانا - تهران جاده‌سی‌نین ۲۰ کیلومترلیگینده «قیزیل اوزن» چایی اوسته و «قافلاتنی» داغلارینین کناریندا قدیم «ایپک یولو» جواریندا سالینمیشدیر. اوچ گۆزو وار؛ کرپیچ تاغلی دیر و داش یاتاغی اوسته داریسقال بیر کئچیدده دوزلمیشدیر.

«آلبرت هوتوم شیندلر» (۱۹۶۸ دن ۱۹۱۱ قدر ایراندا اولموش) قیز کۆرپوسونده اولان کوفی خطی ایله یازیلیمیش کتیه‌یه استناد ائدرک یازیر: «بو کۆرپونون بینا تاریخی ۸۸۸ ه.ق ایلخان‌لر دؤورونه عایدیر.» سون دؤورلره قدر قالان باشقا بیر کتیه‌یه ده بئله یازیلیدیر: «۹۳۳ ه.ق ایلینده (صفوی‌لر دؤورونده) شاه‌بیم خانیمین تشبثی ایله بو کۆرپو برپا ائدیلمیشدیر».

بعضی آرخئولوقلار بو کۆرپونون پایالارینی ساسانی‌لر دؤورونه و حتی اوندان قاباغا عاید ائدیرلر. یقین کی ایپک آنا یولونون بو بؤلگه‌دن کئچمه‌سی، بیرده بو چایین چوخ سولو اولدوغونا گؤره بئله نظره گلیز کی، قاباق زامانلاردان بو چایین اوستونده کۆرپو وار ایمیش. هم‌ده بو کۆرپونون ایکی کیلومترلیگینده «اردشیر درازدست» ین واسطه‌سیله تیکلیمیش قیز قالاسیندا دا بو کۆرپونون ماتریالاریندان استفاده اولونموشدور.

بو منطقه‌نین تاریخی آبیده‌لریندن قیز کۆرپوسوندن علاوه، «شهر چایی کۆرپوسو»، «قیز قالاسی»، «داش قالاسی» «گلین قالاسی»، «جمال آباد کاروانساراسی»، قاضیلو کندی‌نین «تاریخی سد» ی و «ترک» کندی‌نین «داش مچید» ینی آد آپارماق اولار. بؤلگه‌نین طبیعی گۆزلیک‌لریندن؛ «آغ داغ»، «اوجاق داغی» و «بهرالان داغی»، «قیزیل اوزن چایی»، «شهر چایی» و «قارانقو چایی»، «بلوکان و دویچ شلاله‌لری»، «گون دوغدو گولو»، «آی دوغموش و آوانلیق سدلی»؛ باشقا گۆرمه‌لی بئرلریندن ایسه: «مامان» و «گۆی دره» ینن ایستی سویو، «اورمان دره‌سی»، «آت دره‌سی» و «توشمانلی کۆهولو» نو سایا بیله‌ریک.

میانانین قیز کۆرپوسو نهنگ بیر بینادیر و ایچ-ایچه کانه‌لری ایله شهرجیک کیمی دیر. معمارلیق تدقیقاتچی‌لارینا گؤره، بو کۆرپونون یوکسک تئخنیکی و بدیعی قورولوشو کۆرپو صنعتینده اونو یاخین شرقین تاییسیز اثرلری سیراسینا داخل ائدیپ. بو بینانین مهم اؤزلیک‌لریندن آشاغیداکیلاری سایماق اولار:

- کۆرپونون چئوره‌سیله منطق‌لی علاقه‌سی اولماسی،
- معمارلیق اینجه‌لیک‌لری، ایچری آیینمیش تاغبندلر، قوس‌لارین کناریندا کرپیجلی قاب‌لار، آرخا دایاناجاقلارین
- پله‌لی کرپیچ هۆرونتولری،
- کۆرپونون بویو و ائنینده کی گیزلی - آشکار کانه‌لر،

▲ عكس: مجتبی اطهری

- كۆرپونون اوچ گۇزونون قوس لو تاغلارنى نىن قورولوشوندا يارانمىش گۇزل كومپلەكس،
- يئىرىن توپوگرافى دورومونون، داش قايالى پايلارلا و كۆرپونون دايندىغى يئرلە گۇزل باغلانتىسى،
- چىشىدىلى قوسلاردان فايدالانماسى.

تاسفەلە كۆرپونون گۇزلىكلىرىنىن بۈيۈك حصەسى ارادان گندىب كوفى يازى لاردان و كتيبەلەردن بىر ايز قالمايىدۇر.
كۆرپونون تمللىرى و پايلالارى سو بوى وئرنەنە قدر داش و ساروج ملاتىنداندۇر. پايلالارنىن يوخارى حصەلىرى، كۆرپونون
گۇدەسى، آرخابايقلازى، تاق بندلىرى و سىغىنچاق لازى كرپىچ و گچ ملاتىنداندۇر و اونون بىنئورەسى تمامىلە بىر داش
ياتاغى اوستوندە قورولموشدۇر.

كۆرپونون اوغرادىغى زىان لاردان بونلارى آد آپارماق اولار: اورتا تاغىن پارتلايىش سببى ايلە تۆكۈلمەسى، زلزە و
پارتلايىشدا گلىن چاتلار، اورتا تاغىن يئنى قورما پروسسىندە يارمازلىق سببى ايلە تۆكۈلمەسى و اوسببەدن اورتا پايلالار
گلىن تضييق، چاى سويوندا چىخان شئە و كۆرپونون اوستوندن ياغىننى سولارى نىن يىغىشماسى و اوسويون پايلالار
و كۆرپونون گۇدەسىنە ايشلەمسى، سويما معروض قالان ماتريالارنىن اوزولمەسى، ياراماز و اويغون اولمايان تعميرات و
بىردە كتيبەلەرنىن اوغورلانماسى.

ايرانىن تارىخى كۆرپولرى نىن ايچىندە، ميانانىن قىز كۆرپوسو ۲۴ مترلىك تاغى ايلە باشدا دورور. ۱۰ مترائى اولان
بو كۆرپو اصفهانىن «سى و سە پل» و «خواجه» كۆرپولرى، شىرازىن «دروازا اصفهان» كۆرپوسو و ورامىن يىن «باقرآباد»
كۆرپوسوندا سونرا لاپ ائىلى كۆرپو سايىلىر. هوندورلويو ۱۵/۵ متر اولان قىز كۆرپوسو، ۱۸/۸ متر اوجالىغىندا اولان
رودبارىن «انبوه» كۆرپوسوندا سونرا ايكىنجى اوجا كۆرپودۇر.

ميانانىن قىز كۆرپوسوندا دفعەلرلە برپا ايشلىرى آپارىلمىشىدۇر. حال حاضردا اورتا گۇزون پارتلايدىلماسىندا ۷۲ ايل
كئچىر و اونون يئنى دن برپا اندىلمەسى ضرورى و گرگلى دىر؛ تكى برپا ائلەمك يوخ، بو بىنانىن چئورەسىندە ايدمان
ساحەلىرى و گزىنتى آلانلارى ايلە حيات روحونو بو تارىخى آبيدەنىن جانىنا جالاشدىرماق لازم دۇر.

آموزش بی ستاره‌ها

حبيب فرشباغ | معلم

این مطلب خلاصه‌ای
از مقاله‌ی بلند
«آموزش بی ستاره‌ها
(یادداشت‌هایی درباره
آموزش کودکان کار)»
است.

■ به باور کارشناسان و نظریه‌پردازان معاصر، توسعه‌ی پایدار در هر کشوری از آموزش و پرورش شروع می‌شود و دوران نظام‌های آموزشی سنتی به سرآمده است. مدرسه باید کانونی برای تمرین برابری، همبستگی اجتماعی، تمرین اعتماد متقابل و فراهم آوردن زمینه‌ای برای تعامل بین افرادی باشد که ریشه‌های قومی و طبقاتی و دینی متفاوتی دارند. همچنین مدرسه باید کانونی برای کاهش پیش داوری‌های افراد نسبت به یکدیگر و نیز برقراری نوعی ارتباط صلح‌آمیز و انسانی بین افراد مختلف جامعه باشد. یعنی ایده‌ی اصلی آموزش و پرورش، آموزش زندگی مدنی به بچه‌ها است. سوق دادن کودکان به سوی فردگرایی و افزایش رابطه‌ی ابزاری حاصل فرهنگ سلطه است.

نظام‌های آموزشی معلم محور، دانش‌آموزان را از کارهای اجتماعی دور می‌کنند؛ فردگرایی را در آنان رشد می‌دهند و باعث رویارویی دانش‌آموزان با یکدیگر می‌شوند؛ بنابراین لازم است انگیزه‌های دیگری جایگزین نمره و رقابت ناسالم باشند.

در این نوشته سعی می‌شود دیدگاه‌های «پائولوفریره» نظریه‌پرداز تعلیم و تربیت انتقادی، فیلسوف تربیتی و آموزگار برزیلی در خصوص «آموزش مشارکتی» معرفی شود.

«پائولوفریره» چه می‌گوید؟

«پائولوفریره» نظام‌های آموزشی مبتنی بر روش سنتی رفتارگرایی (معلم محور) را «نظام‌های بانکی» (بایگانی) می‌نامد و در مقابل، «آموزش فعال» یعنی نظام مشارکتی را توصیه می‌کند؛ در این روش، برخلاف روش‌های سنتی، معلم و شاگرد با کمک هم و با هم فکری و همکاری، روند آموزشی را پیش می‌برند. وی همچنین پیامد نظام آموزشی بانکی (بایگانی) را به حداقل رساندن و از بین بردن قدرت خلاقه‌ی کودکان و برانگیختن ساده لوحی در آنان می‌داند. «پائولوفریره» نظرات خود را نه در آزمایشگاه‌های روانشناسی، بلکه در بطن کار با مردم و توده‌های محروم در فقیرترین بخش‌های برزیل، شیلی و گینه به دست آورده است. او انسان را در بطن جامعه می‌بیند و به واسطه‌ی حضور در میان مردم و مشارکت با آنان به ارتقاء خود و دیگران می‌پردازد.

از جمله تأثیراتی که نظرات «فریره» در نظام‌های آموزشی جهانی گذاشته است، توجه ویژه‌ی وی به بنیان آموزش در بستر زندگی است؛ او بر این باور است که هر آموزشی باید از زندگی ریشه بگیرد و در عین حال بتواند زندگی را غنی‌تر کند. وی معتقد است که انسان باید در رودخانه‌ی زندگی به پیش رود و از رشد خود در تعامل با سایر انسان‌ها خرسند باشد. چرا که

انسان در بستر زندگی است که معنا پیدا می‌کند و زندگی او در فضای مجرد و خلاءگونه بی معنی است؛ در واقع هر انسانی در تعامل با سایر انسان‌ها می‌تواند به سطح معقولی از رشد و بالندگی برسد. «پائولوفریره» اعتقاد دارد: «مقایسه‌های تفرقه افکنانه و تبعیض آمیز و گروه‌بندی کودکان به تیزهوش، ممتاز و دیگر تقسیم‌بندی‌ها، چیزی جز جریحه‌دار کردن احساسات دانش‌آموزان را در بر نخواهد داشت.» وی با نخبه‌گرایی به شدت مخالف بود. او اعتقاد داشت که تمامی کودکان (حتی کم‌هوش‌ترین آنها)، احساس ارزشمند بودن را باید تجربه کنند.

نظام آموزشی مشارکتی و روش‌های آموزش

دنیا لحظه به لحظه در حال تغییر است و به تبع آن شیوه‌های یاددهی و یادگیری نیز باید متحول شود. آن چه مسلم است این است که محور توسعه، تنها تکنولوژی آموزشی نیست، بلکه شیوه‌های آموزشی نیز باید دگرگون شود. فقط الکترونیک کردن برنامه‌های درسی نظام آموزشی را متحول نمی‌کند و تا زمانی که نظام آموزشی تغییر نیافته است، با مدرن شدن ابزار آموزشی راه به جایی نخواهیم برد؛ مدرن شدن ابزار آموزشی و استفاده‌ی صرف از دنیای مجازی را می‌توان همان یادگیری با محوریت حفظ کردن و اصالت بخشی به محفوظات دانست. در نظام دیجیتال، دانش آموز با لمس چند دکمه، اطلاعات لازم را از فضای مجازی می‌گیرد و سپس آن را به نام پژوهش به معلم خود تحویل می‌دهد. کارشناسان اعتقاد دارند که برای شناختن کشورها در وهله‌ی نخست باید روش آموزش کودکان را در نظر گرفت و نه محتوای درس‌ها را. اگر کودکان را پرسشگر، خلاق، صبور، نظم‌پذیر، خطرپذیر و اهل تعامل و گفت‌وگو و برخوردار از مشارکت جمعی و همکاری گروهی تربیت کنند، مطمئناً آن جامعه در راستای توسعه‌ی پایدار حرکت می‌کند. بهبود کیفیت مناسبات انسانی و اجتماعی (توسعه‌ی پایدار)، در هر جامعه‌ای نیازمند یک نظام آموزشی «انسان محور» است که در کنار هوش منطقی، بر هوش اجتماعی افراد نیز متمرکز می‌شود؛ والا فقط با آموزش بدون پرورش، ذهن افراد صرفاً تبدیل به یک ماشین حافظه‌مند پردازشگر و محاسبه‌گر خواهد شد. تنها پرورش است که این ماشین حافظه‌ی محاسبه‌گر را جنبه‌ی انسانی می‌بخشد. هر گاه جنبه‌ی انسانی ذهن آدمی پرورش و تکامل نیابد، موجب رشد عقل فردی انسان‌ها خواهد شد که این امر می‌تواند آنها را به ماشین‌های محاسبه‌گر خطرناکی تبدیل کند. در هر نظام آموزشی، همه‌ی سامانه‌ها، فناوری‌ها، سخت‌افزارها و نرم‌افزارها، همه و همه باید در خدمت پرورش انسان باشد. تمرکز نظام آموزشی بر بعد حافظه‌ای و محاسبه‌گرانه‌ی ذهن افراد، بدون توجه به بعد اندیشه‌های انسانی آنها، افراد را به ربات‌های بی احساس یا حیوانات مودی تبدیل می‌کند.

نظام آموزشی مشارکتی و معلم‌ها

هر نظام آموزشی مدرن به معلم‌های مدرن نیز نیاز دارد. یعنی توسعه از آموزش آغاز می‌شود و هر آموزشی از معلم بدون داشتن معلم‌های آگاه و بدون شناخت نیازهای توسعه‌ای یا رشد، مهیاسازی بستر توسعه و نظام آموزشی نوین امکان پذیر نمی‌باشد.

«پائولوفریره» از پیوند نظریه و عمل، به عنوان یک تئوری آموزشی در برنامه‌های خود استفاده می‌کرد. معلمانی که به رغم کاستی‌ها و نداشته‌ها، برداشته‌هایی (که عشق نمایان‌ترین آنهاست)، تکیه می‌کنند و به آنچه می‌گویند عمل می‌نمایند و دیگران را به غیرزبان خویش، به نیکی‌ها فرا می‌خوانند، به خوبی آگاهند که تغییر نگرش در دیگران، تنها و تنها از طریق رفتار ممکن است. به بیان دیگر، معلمی بیش از آن که دانش باشد، بینش است؛ بیش از آنکه علم باشد، عمل است و بیش از آنکه گفتار باشد، رفتار است.

معلم معاصر، فرا مدرسه‌ای است؛ کتاب‌های درسی او را راضی نمی‌کند، او به شدت جست‌وجوگر و کنجکاو است و در ضمن تدریس به جای پاسخ بیشتر به پرسش می‌پردازد. او در یقینی‌ترین بینش خود نیز شک می‌کند و تقدس‌زدایی از همه‌ی مفاهیم پیشین اساس نگرش او را تشکیل می‌دهد.

معلم مدرن می‌کوشد اندیشه‌اش را غیر سلیقه‌ای، اجتماعی، فرامرزی و کاملاً انعطاف‌پذیر ارائه نماید؛ او در تلاش برای شناختن فرآیند آموزش و پرورش فروتن است؛ او همه‌ی صداها را می‌شنود و به صداهاى مختلف احترام می‌گذارد؛ او بی‌تعصب، انعطاف‌پذیر، نوآور و خلاق و پرسشگر است و ضمن احترام به دیدگاه‌های دیگران به توانایی‌های خود نیز اعتماد دارد و در برابر آنچه در کلاس و در جامعه روی می‌دهد، حساس است. روش کار معلم مدرن تعلیم و تربیت انتقادی است. استدلالی بودن، بی‌اعتمادی به تاریخ، اینجایی و اکنونی بودن و قداست‌زدایی از اشخاص از جمله ویژگی‌های این معلمان است.

نظام آموزشی مشارکتی و عدالت اجتماعی

«فریره» تأکید می‌کند که فقدان عدالت اجتماعی به زوال فضیلت اخلاقی در جامعه منجر خواهد شد و تنها با نظام‌های آموزشی مبتنی بر مشارکت می‌توان انتظار داشت که ماحصل آن غنای آموزشی نوآموزان و ارتقای کرامت انسانی باشد. وی در سال ۱۹۶۲ طرحی را با عنوان «پا برهنه‌ها نیز می‌توانند بخوانند» در برزیل به مرحله‌ی اجرا درآورد. او در این طرح با کمک همکارانش، بر اساس نیازهای مردم، طی چهل و پنج روز تعداد ۳۰۰ نفر از کارگران نیشکر برزیلی را خواندن و نوشتن به زبان اسپانیایی که زبان مادری آنها بود، آموخت. انسانی که «فریره» معرفی می‌کند همواره برای آگاهی خود می‌کوشد. آگاهی منجر به رهایی انسان می‌شود. آگاهی، دانشی است درونی شده و نهادینه شده که در رفتار هر فرد بروز می‌یابد و به انتخاب در انسان منجر می‌شود. کنش آگاهانه وجه تمایز انسان و حیوانات است و انسان با آگاهی است که خود و جهان پیرامونش را می‌سازد. انسان «فریره» همانقدر که منتقد است، اهل گفت و شنود نیز هست. انسان «فریره» انسانی رویاپرداز خلاق نیز می‌باشد که به زندگی و آینده، همواره امیدوار است.

سخن آخر

اساس نظریه «پائولو فریره» تأکید بر «آموزش فعال» است؛ یعنی آن نظام آموزشی دوسویه و همسویه که زمینه‌های مشارکت فعال و خلاق دانش‌آموز را در فرایند یادگیری فراهم کند. این رویکرد برخلاف نظام آموزش سنتی است که رابطه‌ای یک طرفه (معلم محوری) بر فرایند آموزش حاکم است. مطابق با این نظریه، به موازات تغییراتی که در دنیا روی می‌دهد، باید شیوه‌های یاددهی و یادگیری نیز متحول شود. این تحول فقط دگرگونی در تکنولوژی آموزشی نیست، بلکه آن چه که باید ممتول شود شیوه‌های آموزشی است. فقط الکترونیکی کردن برنامه‌های درسی نظام آموزشی را متحول نمی‌کند و فقط با مدرن شدن ابزار آموزشی راه به جایی نخواهیم برد. هر نظام آموزشی مدرن به معلم‌های مدرن نیز نیاز دارد.

موضوع بعدی در نظام آموزش مشارکتی تبعیض‌زدایی و عدالت محوری این نظام است. امروزه نظام‌های آموزشی در کشورهای توسعه یافته نه تنها برای هر منطقه و هر قومی بومی‌سازی شده است، بلکه به سوی نظام‌های مدرسه محور نیز تکامل یافته است. در این میان زبان مادری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و از آن به عنوان عنصر اصلی فرهنگ و هویت انسان‌ها یاد می‌شود. بنابراین تبعیض در میان زبان‌ها و گویش‌های مختلف و نیز فرهنگ‌ها و هویت‌های متفاوت با عدالت همخوانی ندارد. از سوی دیگر، با تبدیل شدن نظام آموزشی به بنگاه اقتصادی و افزایش بی‌رویه‌ی مدارس «غیرانتفاعی» و کلاس‌های کنکور و مدرسان خصوصی، امکان نزدیکی بین طبقات برتر و محروم جامعه به کلی از بین می‌رود و این امر نهایتاً به چرخه‌ی فقر و مطرود شدن طبقات محروم دامن می‌زند و آن را تداوم می‌بخشد.

بنابر این، می‌توان گفت که توسعه از آموزش آغاز می‌شود و بدون شناخت نیازهای توسعه‌ای در نظام آموزشی، مهیاسازی بستر توسعه و استقرار نظام آموزشی نوین امکان‌پذیر نخواهد بود.

تبریز فیلارمونیک ارکسترین رهبری، «یاشار شادپور» ایله دانشیق
آرزوم بودور ارکسترین آدی آلتیندا تانیام

| نیگار نوروزی | موسیقیچی |

← «بیر شهرین فیلارمونیک ارکستری او شهرین شناسنامه سی نین بیر صحیفه سی دیرو
بوگون تبریزین شناسنامه سینده بو صحیفه واردیرو ساخلاماق دا لازم دیر.»

یاشار شادپور

یازینی دینله یین

■ آذربایجانین تانینمیش صنعتکاری «یاشار شادپور» ۱۳۵۷-جی گونش ایلی نین مرداد آییندا آنادان اولور. بئش یاشیندان موسیقی حیاتی، رقص، ناغارا و آذربایجان سونرا کامانچا چالماقلا باشلاییر. ایلک ناغارا استادی رحمتلیک «محمد فرشباغ» و کامانچا اوستاسی ایسه گورکملی آذربایجان صنعتکاری «علی فرشباغ» اولور. ایل لر بویو کامانچا چالیر؛ مسابقه لره قاتیلیر و نهایت ۱۳ یاشیندا مکتب شاگردلری و کونسرتواتور اویرنجی لری آراسیندا کئچیریلن مسابقه ده سولو بخشینده بیرینجی اولور. بو اوغوردان سونرا «هارای» آنسامبلیندا، «استاد علی فرشباغ»، «استاد محمود شاطریان» و «آیدین شاطریان» نین ارکسترلرینده کامانچا ایفاچیسی کیمی اوغورلو چیخیش لار ائدیر؛ کامانچا ایفاچیلیغی ایله برابر ۱۳۶۸-جی ایلدن استاد علی فرشباغ نین توصیه سی ایله سولفژ و تئوری درس لرینی و اونلارین آردینجا کلاسیک موسیقی نی اؤیرنمگه باشلاییر. کلاسیک موسیقی سینی «کلارنت» چالماقلا باشلاییر و دؤرد ایل بو آلتین ایفاچیسی اولور؛ سونرا بیر نئچه آی دا «ساکسیفون» چالماغا باشلاییر. ۱۳۷۶-جی ایلده اصفهان شهر ی نین دانشگاهیندا «متالورژی مهندسلیگی» رشته سینده تحصیل آماغا باشلاییر. درس اوخوماقلا برابر ایل لر بویو سسینی دینله ینده ذوق آلدیغی «أبوا» (آذربایجاندا «گابوی» آدلانیر) آدلی آلتی چالماغا باشلاییر و تهران شهرینده «فرشید حفظی» نین طلبه سی اولور. بو ایل لر سونرالار یاشارین صنعت حیاتیندا و یارادیجیلیغیندا بؤیوک و دیرلی رول اوینایان بسته کار «علی برلیانی» ایله تانیش اولور. بو تانشیلیق یاشارین موسیقی یولونو تام دئیشدیریر.

۱۳۸۰-جی ایلده تبریزده «بهرروز وحیدی آذر» نین رهبرلیگی ایله یارانان کیچیک بیر سمفونیک ارکسترده «گابوی» ایفاچیسی کیمی اشتراک ائدیر. سولفژ بیلدیگی اوچون ایلک رهبرلیک تجربه سینی ۱۳۷۸-جی ایلده تبریزده کلاسیک موسیقی آنسامبلیندا کئچیریر.

یاشار شادپورون صنعت اوغورلاری دوام ائدیر. او یورولمادان چالشیر، اوخویور؛ ایفا ائدیر و اؤیره نیر. ایکی ایل سونرا موسیقی ساحه سینده آکادمیک تحصیل لری اولان «سعید گوگردچی»، «نیما سیفی» و «مراد کاشف» کیمی صنعتکارلارین کؤمگی ایله دریژورلوق فعالیتینه و موسیقی نین هارمونی و ارکستراسیون کیمی بعضی نظری درس لرینی تدریس ائتمگه باشلاییر. اونونلا یاناشی یئنه ده استاد «علی برلیانی» دن، اوچ دؤرد ایل ده رحمتلیک استاد «پور تراب» دان و قیسا بیر زمان ایسه «نادر مشایخی» دن درس لر آلیز؛ سونرا بؤیوک موزیسین «ایرج صهبایی» نین کلاس لاریندا ارکستر رهبرلیگی درس لرینی کئچیریر و رسمی اولاراق ارکستر رهبرلیگی فعالیتلرینه باشلاییر.

۱۳۸۴-جی ایل آذربایجانین تانینمیش صنعتکارلاری علی فرشباغ و مرحوم محمود شاطریانین همتمی ایله ملی سازلاردان عبارت بیر ارکستر فعالیتیه باشلاییر. سونرالار بو ارکسترین ترکیبینه کلاسیک و ایرانی سازلار دا علاوه اولور و ۶۰-۷۰ نفرلیک بیر ارکستر قورولور و یاشار شادپور رهبرلیک درس لرینی کئچیرتدیگی اوچون بو بؤیوک ارکسترین رهبری کیمی اؤز فعالیتینه دوام ائدیر. آنجاق بو ارکسترین فعالیت یی ایکی ایله چکیمیر و داغیلیر. یاشار شادپور یئنی دن تهرانا کؤچور و بو شهرده و آقای برلیانی طرفیندن تشکیل ائدیلیمیش کنسرتواتور اویرنجی لریندن عبارت بیر ارکسترین رهبری اولور و ایکی ایل بو ارکسترله فعالیت ائدیر. سونرا تبریزه قاییدیر؛ ۱۳۹۳-جی ایلین مهر آییندا «فیلارمونیک ارکستر» نی تشکیل ائدیر و یئنی دن فعالیتیه باشلاییر. بوگون بو ارکسترین دؤرد یاشی تمام اولور.

آذربایجانین تانینمیش صنعتکاری و «تبریز فیلارمونیک ارکستری» نین رهبری «یاشار شادپور» لا صنعتی و یارادیجیلیغی باره ده دانیشماق اوچون اونونلایش یئرینده گؤروشوب سوالاریمیزی آرایا قویدوق.

بو مصاحبه نی ترتیب و نرتمک اوچون فیلارمونیک ارکستری نین روابط عمومی گروپونون عضولری، سیامک آرش آزاد، ندا فرشباغ و صابر قاضی دن تشکر ائدیریک.

■ سبز صنعت عالمینه ایفاجیلیقلا داخل اولوبسونوز، سونرا فیلارمونیک ارکستری رهبرلیگی مقامینا چاتیبسیز. هانسی بیر ضرورت و ایستک سیزی بو یارادیجیلیق یولونا گتیریب چیخارتدی؟

■ ایفاجیلیق گؤزل، اما چوخ چتین بیر ایشدیر. معلم لریمین چوخو بو فکده اولدولار کی من چوخ یاخشی بیر ایفاجی یام، اما بو منی قانع ائله میردی. بو سبب دن من بیر نئجه ساز ایفاجیسی اولموشام، اما هر زامان دئییردیم کی من ایسته دیگیم بو دئییل. سونوندا گوردوم کی منیم ایسته دیگیم بو سازلارین هامیسین بیر یئرده دویماق دیر. بسته کارلیق دا چوخ فرقلی بیر چالیشما اولدو منه و دئییه بیلرم موسیقی دونیاسی ایلک اؤنجه بسته کارلارا و اوندان سونرا ایفاجی لارا منتداریر. فولکلور موسیقی سینده ده بسته کار آدسیز سانسیز اولسا دا، فولکلور بسته کاری اولوبدور، بیر ملودی اولایلمز کی، مثل اوچون اون نفر دن یارانسن؛ البته کی بیر نفر بونون باشچیسو اولوبدور. بسته کارلیق نئجه کی چوخ چتین بیر ایشدیر، اما آلا وئرگیسی ده اولمالیدیر. منیم بسته کارلیق دا او قدر استعدادیم اولماییب. ارکسترلر اوچون آرانژمانلار ائله میشم و ایستردیم بالاجا دا اولسا بسته له دیگیم اثرلر اولسون، اما گوردوم کی ملودی منیمسه لنمیر و باشقا بیر ملودی لره اوخشاییر و بو من ایسته دیگیم دئییل؛ اما ارکسترده اوشاق لارلا چالیشماق، موسیقی ده چالیشماق و صحنه ده یارادیجی اولماق تام منلیک دیر.

ارکسترین هر ۷۰-۸۰ ایفاجیسی گئجه گوندوز یورولمادان اورکدن چالیشیرلار و اونلارین

ادعاسیز، سس سیز و چالیشقان فعالیت لرینه گؤره بو ارکستر گوجلنیبدیر، اما چوخ تاسفله بو ارکستری چوخ زامان منیم آدیم لا تانیلار. منیم آرزوم بودور کی منی اورکسترین آدی آلتیندا تانیسنلار.

■ موسیقی حیاتینیزدا اؤز رهبرلیگینیزی و معلم لیگینیزی نئجه دیرلندیریرسیز؟

■ من هئچ ده یاخشی بیر معلم دئییلیم و نئجه کی دونیادا بو ایکی صنعتی بیر- بیریندن آیریرلار، من ده آیریرام. موسیقی چالیشماسیندا پداگوژی لیک و پرفورمنس لیک آیری- آیری فعالیتلر دیر. منیم دوغوم و ایستگیم پرفورمنس لیگه طرفدیر و بونون اوچون هر زامان چوخ آز طلبه قبول ائله میشم. طلبه لریم ده او اوشاقلاردان عبارت دیر کی، اصرارلا منیمله چالیشماق ایسته ییبلر. معلم لیگ فعالیتیم هر زامان اولوبدور، بوگون ده وار، اما گوجومو ایفا و رهبرلیک ساحه سینده قویورام و الیمن گلنی ده اسیرگیم.

■ بوگون تبریز موسیقیسی هانسی سوپه ده دیر؟ بو سوپه نین مشخصه لری حقیقنده نه دئییه بیلرسیز؟

■ تبریزده موسیقی فعالیتینی چوخ یاخشی بیر یولدا گورورم. مختلف اینسترومنتال ایفاجیلاریندا چوخ گؤزل یوکسلیش لر اولوب. آذربایجان و ایران موسیقیسی، الکترونیک موسیقیسی، پاپ و راک موسیقی لرینده ده همچنین؛ چوخ دیرلی ایشلر گورولور و مختلف ژانرلاردا چالیشیلیر. من موسیقی دینله مکده هئچ زامان بیر چرچئوهم اولماییب هر نوع موسیقی یه قولاق آسمیشام. لذت آپارماق باشقا اولسا دا، اما مختلف موسیقی لری دینله مکده هئچ زامان اؤزومو سیخمامیشام. آپتیق فکرله موسیقی یه باخدیغیم اوچون کنسرتلرده فرقلی ژانرلار منیم الیمی آپتیق قویور و چوخ گؤزل اثرلر یارانیر.

تبریز، موسیقی فعالیتینده یاخشی سرعت آلیبدیر. کلاسیک و غرب موسیقیسی سمفونیک زهی کامرا ارکستری بو مقام دا چوخ گؤزل نائلیت لر الده ائتمیشدیر، بو نائلیت لرده یاخشی معلم لرین عرصه یه گلمه سینه سبب اولور. بونون یانیندا عائله لرین دستک چیخماسی و اؤیرنجی لرین چالیشماسی دا داها چوخ کؤمکچی اولور. بوگون عائله لرین موسیقی یه باخیشلاری دا چوخ

دیییشیدیر. کوچمیشده اکثر عائله‌لر موسیقی فعالیت‌لرینه یاخشی باخمیردیلا، دوزدو، منیم عائله‌م هر زامان منه دستک اولوردولار و اؤزلیک‌له آتام موسیقی درس‌لریمی مکتب درس‌لریمده ده اؤنملی گؤروردو. بوگون اوشاقلارین موسیقی فعالیت‌لری عائله‌لرده یئرینه دوشوبدور. بلکه چوخلاری منیمله راضیلاشمایا، اما ۱۳۶۶-۶۷ اییلرینده موسیقی ساحه‌سینده چالیشماق چوخ چتین اولوردو و بوگون‌له مقایسه‌ده گؤرورم چوخ گؤزل ایره‌لی گئیدیدير، اما هله کی یوکسلیشلر اوچون یئری وار. بوگون تبریزده موسیقی مکتبی، موسیقی کنسرواتوری و گون به گون آرتان موسیقی آموزشگاه‌لاری منی چوخ سئویندیریر.

■ تبریز فیلارمونیک ارکستری نجه یاراندی؟ ایفاچی‌لاری نجه سئچیلیر؟

■ من بو فیلارمونیک ارکستری هنری مدیری، مسئولی و ارکستر رهبری یم، اما اؤزومو تکجه بیر عنوان کیمی تانیرام. بو ارکستر چوخ چتینلیک‌لردن یاراندی و ارکستری هر ۷۰-۸۰ ایفاچیسی گئجه-گوندوز یورولمادان اورکدن چالیشیرلار و اونلارین ادعاسیز، سس‌سیز و چالیشقان فعالیت‌لرینه گؤره بو ارکستر گوجلنیدیر، اما چوخ تاسفله بو ارکستری چوخ زامان منیم اؤیم‌لا تانییرلار. منیم آرزوم بودور کی منی اورکستری آدی آلتیندا تانیسینلار. بو اوشاقلار اؤز فعالیت‌لری یولوندا اینانیملاز بیر ایش گؤرورلر و بو یولا عؤمورلرین قویورلار و اقتصادی ضررلرینه دؤزورلر. کلاسیک سازلاری ساتین آماغا چوخ یوکسک مبلغ ایسته‌نیر و هامیسی خارجدن گلدیگی اوچون «یورو» یا «دلار»‌لا آلینیر و یا تعمیر اولونور. بو اوشاقلار چوخ چتینلیک‌لرله بونون عهد‌ه‌سیندن گلیب بو شهره آبرو قازانیلار. چوخ صمیمی دئییرم: من و ارکستر بو اوشاقلارین تک-تکینه منتداریق.

ایفاچی‌لارین سئچیمینده هر اینسترومنتال گروپونون بیر شفی واردیر کی هر ایفاچی بو شفلرین فیلتره‌سیندن کئچیرلر و سونوندا سئچیلن ایفاچی‌لارلا من گؤرورورم. هر ایفاچی اؤز باجاریغی قدر بو اثرلری ایفا ائده بیلسه، بیزیم ارکستریمیزین بیر عضوی اولابیلر. بیز بو فیلارمونیک ارکستری آدین «تبریز» قویساق دا، باشقا شهرلردن ده ایفاچی‌لاریمیز واردیر. نجه کی بوگون ارکسترده مرنیدن، میان‌دان، اورمیه‌دن و باشقا یئرلردن ده اینسترومنتال ایفاچی‌لاریمیز واردیر.

■ فیلارمونیک موسیقی عمومیتله آذربایجاندا و خصوصیتله نجه شهرینده نجه قارشیلانیر؟

■ تبریزده فیلارمونیک ارکستری ایفا ائتدیگی اثرلر چوخ گؤزل قارشیلانیدیر و دئمک اولار انسانلار بیلیرلر هانسی موسیقی‌یه قولاق آسینلار و دینله‌یجی سویه‌سی یوخاری دیر. تبریزین موسیقی انکشافی، دینله‌یجی‌لرینه باغلی دیر. اونلارین نجه قارشیلادیغیندان باشا دوشورم کی چوخ دا گؤزل موسیقی دوشونورلر. دنیا کلاسیک و آذربایجان کلاسیک موسیقیسی یاخشی سویه‌ده آلینیر. فیلارمونیک ارکستری نین اؤز مخاطبی واردیر و اینانیرام کی گون به گون مخاطبی آرتاجاق دیر.

■ فیلارمونیک ارکسترده رپرتوارلار نجه سئچیلیر؟ بو سئچیمده ایفاچی‌لارین باجاریغی نین نه قدر تاثیر واره؟

■ فیلارمونیک ارکسترده اثرلرین سئچیمی بو دوشونجه‌دن اولور کی بیر اثر دینله‌یجی طرفیندن قبول اولونسون و یا اونون اوچون بیر تانیمنیش اثر اولسون. بیز هر بسته‌کارین اثرین ایفا ائده بیلمه‌ریک. هر بسته‌کارین بیر نجه اختصاصاتمنیش اثری واردیر. بلکه بو اثرلرین اروپادا یاخشی چکیمی اولار، اما اولابیلر تبریزده آزانسانلار طرفیندن تانیلا و یا گؤزلنیلن قدر یاخشی قارشیلانمایا. من اثرلرین سئچیمینده گرک دینله‌یجی‌لریمین چوخونو نظرده آلام و اونلارین سؤگی‌له دینلمک اوچون گلدیک‌لرینه حؤرم قائل اولام. بونون اوچون چوخ چتین بیر ایشدیر کی نجه بیر سئچیم ائله‌ییم کی اونلارین دویغولارینا تاثیر قویوجو بیر اثر اولسون. بو سئچیمده گرک جمعیتیمیزی تانییاق، دویغولارینی بیلگ و ایستک‌لرین یئرینه گتیرک و بوندان سونرا کی مرحله‌ده هر اثرین ارکستراسیونی دییشیلجک. بعضی سازلارین اولماغی و بعضی سازلاری الده ائتمک ارکستری چتین ایشلریندن بیر اولاجاق. اوشاقلار دنیا موسیقیسینی ایفا

▲ عكس: صابر قاضی

انديرلر، اما موسيقي گۇرۇشو تەجە يىتەرلى دئىيل، بوردا سئوگىلر، ايستىكلر، دىنلە يىجىلر، ايفاجىلار و سوليستلرين قابليتلىرى وار و سونوندا شەهرين چكىمين نظردە آلمالى يىق. اولايىلر كى دونيانين بۇيوك اركىسترلىرى بو موضوعلارلا مشغول اولمايىلار، اما بيز بونلارى نظردە آلمالى يىق.

■ موسيقي فعاليتلريندە آنسامبل لازين عۇمرو چوخ قيسا اولور و بير مدت فعاليتدن سونرا داغىلىرلار. بئله بير وضعيتدە بير فيلارمونيك اركىستر بير بئله ايفاجيلارلا نئجه اۇز فعاليتينه دوام اندير؟ و نئجه رهبريت اولور؟ بو يولدا هانسى عامللرين تعيين انديجى رولو و تاثيرى واردير؟

■ تاسف له آنسامبل لازين فعاليتلىرى نين قيسا اولماسى نين بير نئجه سببى واردير. بير سببى اقتصادى وضعيتلردير. بير كىچىك آنسامبلون اگر بليت ساتيشى ياخشى اولورسا اقتصادى وضعيتين دولانديرىلر، اما بير بۇيوك آنسامبل يا فيلارمونيك اركىسترى و يا اۇزل بير موسيقي ژانرى اولورسا، بليت ساتيشى ياخشى اولمازسا بۇيوك اقتصادى ضرره سبب اولور و يقينا دوام ائلمەير. ايكينجى سببى بوروركاسى دير. من نه چتين اولدوغونو و نه آسان اولدوغونو دئميرم، اما زامان آليجى دير. بير اركىسترين مشق لرinden توتموش كنسرت گونونه قدر بير چوخ ادارى ايشلر و قاقماق لارى واردير. اوچونجو سببى، ايفاجى اگر وخت آيىريرسا چاليشماق اوچون، البتدە كى بو چاليشماغين قارشىسيندا بير ايستىكلرى اولاجاقدير؛ هم اقتصادى ايستىكلر، هم ده روح ممنونيتى. دۇردونجوسو، اگر اركىستلردە اۇز باشيناليق و فردى داوانيشلار اولورسا، گروپ فعاليتينده مانع لر يارادا بيلر و اوزامان كى تەجە بير نفر آنسامبلين قرارلاريني وئير، ايفاجى لاردا ممنونيت يارانمير. اركىستردە بيز بو سببلرى آرادان آپارميشيق يا دا چۇزموشوك. تبريزين ارشاد اداره سى بو اركىسترى، تبريز فيلارمونيك

ارکستری بیلدیگی اوچون بیزه چوخ دستک وئریر. ایفچیلار هنج بیر مادی تمنالاری اولمادان، قارشیلیقسیز جاندان-باشدان فعالیت ائیلرلر؛ بیر جدی ایش کیمی چالیشیلار، اما معیشت باخیشلاری یوخدور، بونا باخمایاراق کی چوخ زحمت چکیب بؤیوک بیر فعالیتجه جان قویورلار. باشقا بیر سبب بودور کی بیز ارکسترین قرارلارین هر زمان شورا سیستمینده قاباغا آپارمیشیق و شورانین فکرلرینی آلمیشیق. بیز بیرلیکده دانیشیب، بیر-بیریمیزه قولاق آسب و بیرلیکده قرارلاشیریق. دئمک اولار اوشاقلار بو ارکستری اداره ائله ییرلر. اوشاقلارین آن اؤنملی یانی اودور کی ارکستری منیمسه بیبلر و اؤزلرینینکی بیبلرلر. بیز ده بونلارین قارشیسیندا چالیشیریق کی اوشاقلارین سؤگی لرینه دَیر وئرك. موسیقی اهل فنی بیبلر کی بیر ارکسترده نجه ایشلر قاباغا گئدیر و بؤیوک بیر فعالیت ائدیبلر، بلکه ایگیرمی ایل بوندان اؤنجه بیر فیلامونیک ارکستری یاراتماق امکانشیز گؤرونوردو، اما بوگون اوشاقلار زحمت چکیلر، مالی هزینه لر وئریرلر، معلم لر گؤرورلر، تهران یا باکی دا کورس لار گؤرورلر و بودا بونا گؤره دیر کی فیلامونیک ارکستری منیمسه بیبلر و جاندان-باشدان چالیشیلار. آیدینلادیم کی بو ارکسترده تکجه قوناق منم، بوتون ایفاچی لار ارکسترین ائوئییه سی دیرلر. گله جک ده اولار بیبلر من اولمایام، اما یقینم کی ارکستر اؤز فعالیتین قاباغا آپارا جاقدیر.

■ اقتصادی مسأله دن باشقا هانسی سببلر بیر ارکسترین فعالیتین دوامیندا رول اویناییر؟

■ آد آپارماق ایسته ییرم. «فرازآب» شرکتی نین مدیری صومی جنابلاری، «بردار شیب» شرکتی نین مدیری حسین گوگانی جنابلاری، دکتر افراسیابی و تبریزین اورک جراح لاری بیزیم ارکستر اوچون چوخلو دستک لرده اولوبلار. ارک آموزشگاهیندا مراد کاشف، رامین مجلسی و آیدین کاشف جنابلاری، پژواک آموزشگاهیندا مسعود رحیم پور جنابلاری، «سازمان فرهنگی هنری شهرداری تبریز» نین مدیری نظری جنابلاری و سالونوموزون مسئولی علی مجیدپور جنابلاری بیزیم اوچون مشق امکانشیز یارادیب بیزی چوخ حمایه ائدیبلر. «پیانو باربد» موسسه سینین مدیری محمد ملازم جنابلاری و بو موسسه نین تبریز شعبه سینین مدیری مباشر جنابلاری هم اقتصادی باخیمدان، هم ساز تهیه ائتمکده دستک لری اولوبدور. ارشاد اداره سی نین باش مدیری دکتر محمدپور جنابلارینین دا بیزه چوخلو دستک لری اولوبدور. بلکه چوخ آدلار یادیما دئیل و هامی سیندان عذر ایسته ییرم. بیر بؤیوک ارکسترین هزینه لری دوغوردان اینانیلمازدیر و بیزیم کنسرتلرده نه قدرده ساتیشیمیز یاخی اولسا دا، بو هزینه لری قارشیلایمیر. بعضا اوشاقلارین درس آلماسینی یا سازلار آیینماسینی ارکستر قارشیلاییر.

اقتصادی باخیمیندان سونرا بیر ارکسترین آیقدا دورماسی نین سببی سؤگی، فداکارلیق و مدیریت دیر کی چوخ اؤنملی و بؤیوک بیر مسئولیت دیر و بیر ارکسترین دوامینا سبب اولور. بیر ارکسترده کی هشتاد نفر ایفاچیسی، اوتوز نفر رزرو ایفاچیسی و هشتاد نفر گُر گروپو وار و بو قابلیتده دیر کی دونیانین بؤیوک اثرلرین ایفا ائله سین، بونا دایاق اولماق لازمدیر. بیز موسیقیمیزی دنیا سویه سینده بیان ائلییه بیلیریک و موسیقی سسیمیزی، کوتلوروموز و سولست لریمیزی تانیتدیرا بیلیریک. فیلامونیک ارکستریمیزین بیر چوخ شهرلرده ایفاسینی دوشونک و بؤیوک سالونلاردا کنسرتلریمیزه شرایط یاراداق. بله بیر عادت واردیر کی ایکی مملکت بیر-بیرله باریشاندان، سمفونیک ارکسترلری قارشی مملکتین پایتختینده کنسرتلر ایفا ائیلرلر. بیز ملی سازلاریمیزا، موسیقیمیزه و چوخ باجاریقلی ایفاچیلاریمیزا بو امکانی یارادا بیلیریک کی بیزی باشقا شهرلرده ده تانیتدیرسینلار. تهرانین سمفونیک ارکستریندن سونرا بو ایکینجی ارکستردی و ایفاچیلاری نین هامیسی آذربایجانلی دیر و سازلار قورولوشو بوتوندور. دونیادا بیر سؤز واردیر که بیر شهرین فیلامونیک ارکستری او شهرین شناسنامه سی نین بیر صحیفه سی دیر و بوگون تبریزین شناسنامه سینده بو صحیفه واردیر و ساخلاماق دا لازمدیر.

■ «ایشیق» درگیسی نین اوخوجولارینا سون سؤزوز؟

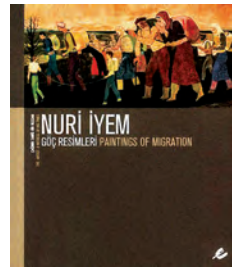
■ بو ارکسترین رهبر و دریزور کیمی یوخ، بیر عضوو کیمی ایسته ییرم فیلامونیک ارکسترین دوامینی هامیمیز دوشونوب ایناناق و اونا دایاق اولاق.

بین‌الخلاق صنعتکار

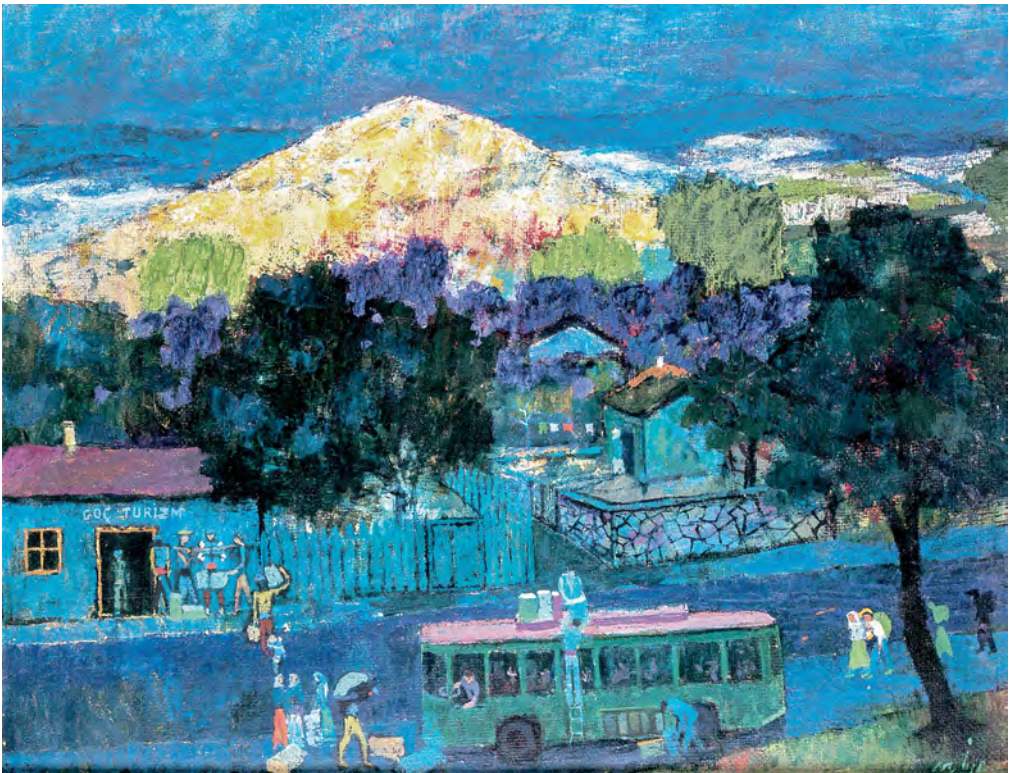
رسام؛ نوری ای یئم (۱۹۱۵-۲۰۰۵)

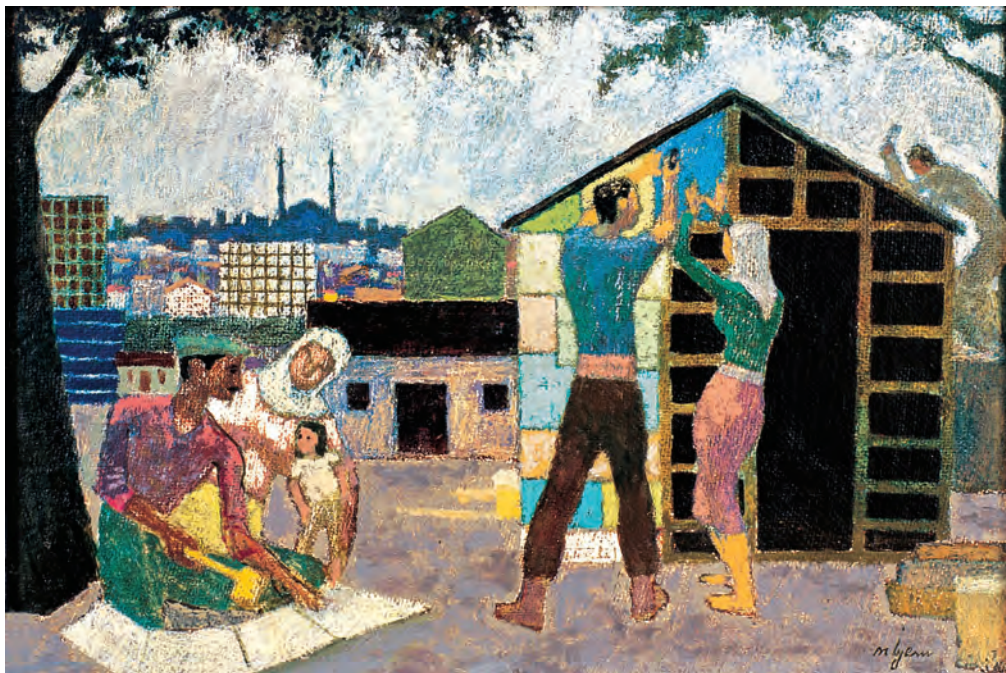
مهاجرت رسیم‌لری؛ دؤورونون شاهدی اولان بیر رسام
تورکیه‌لی صنعتکار، «نوری ای یئم» ۱۹۱۵-جی ایل ده استانبول دا حیاتا گؤز آچیر. او
اینجه صنعت ساحه‌سینده تحصیلاتینی «استانبول دؤولت گؤزل صنعت لر آکادمیاسی» ندا
بیتریب سوسیال-رئالیست اینجه‌صنعت حرکاتی نین آپاریجی رساملاریندان اولور.
نوری ای یئم ۱۹۵۰-جی ایلدن ۲۰۰۴-جی ایل ده تورکیه‌ده مهاجرت مسأله‌سی
ایله باغلی چکدیگی رسیم‌لر، «مهاجرت رسیم‌لری» آدی آلتیندا کتاب دا یاییلیبدیر. بو
کتاب دا ۱۹۵۰-جی ایل لردن باشلانیب، ۱۹۶۰-جی ایل لرده داها سرعتلی شکیلده دوام
اآدن مهاجرت‌لر، آنادولودان بؤیوک شهرلر و خارجى اؤلکه‌لر کؤچن و بؤیوک شهرلری
تانیماق اوچون چالیشان انسانلارین رسیم‌لری چکیلیبدیر. بو اثرلرده، «دؤورونون
شاهدی اولان بیر رسام» ین گؤزوندن، تورک انسانى نین مهاجرت سببلری زامان-
زامان ایزله‌نیلیر و بو اوزدن چوخ اهمیتلی دیر.
نوری ای یئم ۲۰۰۵-جی ایلده استانبولدا حیاتا گؤز یوموبدور.

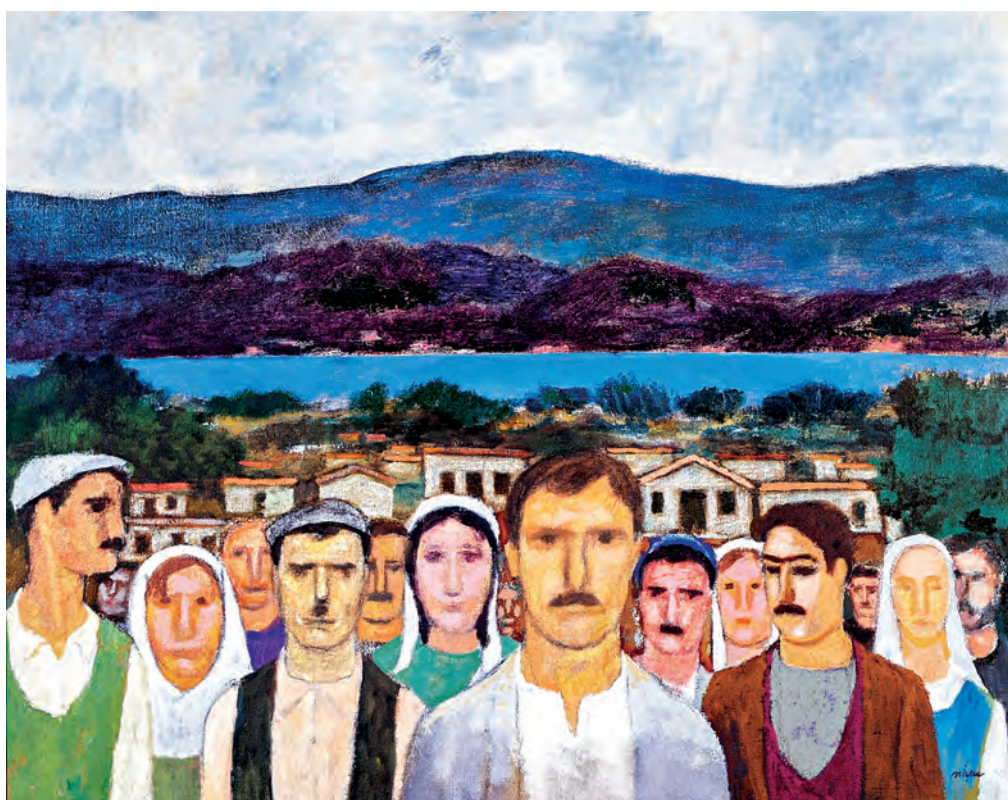

ادبیات ایشیقیندا

یازچی؛ رقیه کیری

- دوغوم ۱۳۴۱ - خوی
- تحصیل تبریز دانشگاهی - لائبراتور علم لری اوزره یوکسک دیپلم
- یاییلان اثرلر تبریزیم! آل تبیم (شعر توپلوسو) - نباتی - تبریز، ۱۳۹۰
- بیر اوجاقدان ایکی کول توپاسی («کیان خیال» لا اورتاق یازیلیمیش) - یاران - تبریز، ۱۳۹۰
- اوره ییم آغرییر (حکایه توپلوسو) - قانون - باکی، ۲۰۱۲
- بو قاپی هئچ چالینما یاجاق (حکایه توپلوسو) - یاران - تبریز، ۱۳۹۲
- اٹویم (رمان) - یاران - تبریز، ۱۳۹۲ / لاتین الفباسیندا - باکی، ۲۰۱۶
- آنلاین یازی لار - یاران - تبریز، ۱۳۹۲
- ایچیمده کی قیز (حکایه توپلوسو) - یاران - تبریز، ۱۳۹۲
- دنبال چشمانت می گردم («پرویز جبرائیل» ین سئچلمیش شعرلرینین فارسجا ترجمه سی) - کشر، ۱۳۹۲
- یئردن اوجا تورپاق (علمی - تخیلی رمان) - موغام - تبریز، ۱۳۹۳
- دو نیا قاپار چالیب یولداش (حکایه توپلوسو) - موغام - تبریز، ۱۳۹۵
- ساجاقدان آسلیمیش اژدها (چین سفرنامه سی)، موغام - تبریز، ۱۳۹۵
- قوشلار داها قورخورلار (رمان) - یانار آیدین - تبریز، ۱۳۹۵
- اؤزبکستان سفرنامه سی - انور - تبریز، ۱۳۹۶
- مژ آغاجی نین کهربا گؤزلری (رمان) - یانار آیدین - تبریز، ۱۳۹۶ / لاتین الفباسیندا - باکی، ۲۰۱۸
- خیالبا ز قورقور (اوشاق ادبیاتی) - آیدین ساو - تبریز، ۱۳۹۷
- آجلیق باراتاسی (رمان) - اختر - تبریز، ۱۳۹۷
- اٹندیم بولاق باشینا (یایلاق سفریندن یازیلار) - اختر - تبریز، ۱۳۹۷

يازىنى دىنلەيىن

آلما دادلى او تاي [جنت باغى]

رقىه كبرى

مهاجرت يولوندا جان لارنى آلدن وئرن ايكي قوشاچايلى قادىن ايله كۆريه لرينه سونولور

■ آياز بير گنجه دير. بيليرم بو تايىدان او تاي كئچديگيميز آن وطنداشلىق كيمليگيميز پوزولوب، «مهاجر» اولاجايىق. بونونلا بئله جنت باغىندا مهاجر اولوب ياشاماغا نه وار كى؟! او تاي كئچديگيميزده آن آرزى ياخالنماقدان، شكنجه دن، اؤلومدن اوزاqlاشيب، حيات يولداش لاريميزا قووشوب، بيرليكدە خوشبخت بير ياشايش سوره جه ييك. او انسانى فيرتينادان سونرا بيزيم ده حيات يولداش لاريميز بير چوخ انسان كيمى جان لارنى گۆتوروب، جنت باغىندا قاچديلار. او سورگون گئدن گوندن برى من جنت باغى نين آلمالارنى دوشونورم. گنجه لر آلمانا فكرى ايله ياتيرام، گوندوزلر آلمانا فكرى ايله يوخودان اويانيپ، گونو باشاباش او تايين دادىنى ذهنيমে تامسينيرام. منه ائله گلير كى او تايين دادى آلمانا دادىندادير. بيز آخار چاي لارين سويوندان قورخان دئيلىك، بو تايىدان او تاي كئجه بيله جك قدر گوجلر قادىن لاريق. اوشا قلىق چاغ لاريميزدا جيغاتي ايله تاتائو بيزيم اويناق يئريميز ايدى، آراز چايى ندير كى اوندان كئچه بيلمه يك!

قوشاچايدان تبريزه، تبريزدن مرندە، اورادان دا بيرباشا آراز قيراغينا گليب چاتميشيق. اؤزوموزله برابر سايسيز- حسابسيز آروز لاريميزى دا گتيرميشيك. بيليرم او تاي كئچندن سونرا حسرت لريميز بو تايدا قالاچاق. مرنددن آراز سارى گلدیگيميزده، يولون اورتاسيندا زونوز تابلوسونو گۆرمك همين يئنه آلمانا گۆيلومه دوشدو. يولداشيم دئديم: «گۆره سن او تايدا دا زونوز آلماسى تاپيلار؟» ايكيميزده گولوشدوك. او دئدى: «نه خبريندى؟ صبرين اولسون، قوی هله او تاي چاتاق، سورا آلمانا دادلى حسرتلرين باش قالدیرسين.»

گنجه ياريسى دير. من ايسه يئريكله يين قادىن كيمى زونوز آلماسىنى يادىمدان چىخارا بيلميرم. بلدچى ايله بيرليكدە ماشيندان ائتيب، آراز سارى يوللا نيريقي. آرازين لاپ داياز يئريندن او تاي

کئچمه‌لى يىك. باشماق لاريميزين باغ لاريني مؤحكىم دويونله ييب، بئليميزده چانتا، شيرين يوخيا دالمىش كۆرپه لريميزى پتولارينا بورويوب باغريميزا باسيب، آخار سويون ايچينه آياق قويوروق. بو هايا-هايدا ندىنسه يئنه زونوز آلماسى گۆيلومه دوشوب. داها دوغروسو آلمانمىخ اولوب، آناشى بئينيمه باتير. سو بئليميزه جن چاتير، سويوق اولسا دا آنجاق گور دئييل. آستا-آستا آياق لاريميزى سويون ديينه باسيريق. بو تايدان او تايا اوچ-دۆرد مترليک فاصيله وار. بيلميرم بلدچى بيزى ايزله يير يوخسا چيخيب گنديب. وسوسه اولورام دۆنوب آرخاما باخيم. اما باخميرام. جئت دۆنوشو اولمايان بير يئردير. داها او تايدان اومودومو بير يوللوق كسملى يم. بيلميرم بو تايدان او تايا چاتديغيميزدا آيرى مهاجرلر كيمي جنت باغى بيزى دونيانين گۆزوندن گيزيلى ساخلاياچاق. بيز ده ائله بو باغين دوغما تۆره مه لرى كيمي سايللاجايق. بيزى باغرينا باساجاق لارينا امينم. بيزى تهلكه لردن، اعداملاردان، دوستاقلاردان قورودقلارينا يقينيم وار. آنجاق، ندىنسه زونوز آلماسيني بو تايدا قويوب گئتمك حسرتى هئچ عاغليمدان چيخمير. كۆرپه لريميزى باغريميزا باشميشيق، قارائليقدا، سس سيز-صداسيز، او تايا سارى آدديم لاريق. يالئيز بيزيم آدديم لاريميزدان تۆرنميش سو سسى گئجه نين سكوئونو پوزور. آياق لاريم چايين ديينده كي داش لارى حس ائدير. گاهدانسا نظريمه گلير آرازين باليى لارى قيج لاريمين آراسيندان سوزوب، اؤتوشورلر. سويون سويوقلوغو تيتره دير جانيمي. بير ديش زونوز آلماسى اولسايدى، تيتره ييشيم كسيلردى بلكه. دۆنوب يولداشيم باخميرام. يقين كي او دا من حالدادير. نه ايسه ايكيميز ده كۆرپه لريميزى پاكاتلانميش بير واراليق كيمي سودان قوروماغا چاليشيريق. بو تايدان او تايا كئچمه ميش كۆرپه لريميزه يوخو شربتى ايچيرتميشديك كي سودان كئچديگيميزده آل-آياق چاليب، آغلاماسينلار. حيات يولداش لاريميز او تايدا، او جنت باغيندا بو پاكاتلانميش واراليق لارى گۆزله ييرلر.

آخير كي... گليب مقصد آلدغيميز يئرین سرحدنه چاتيريق. بو دا او تاى!... ايندى حسرتيني چكديگيميز جئت باغى نين ديوارى نين دالينداييق. البته ديواردان خبر يوخدور. سودان چيخجاق تيتره ييشيميز داها دا آرتير. قارائليق هر يئرى بورويوب. بو تايدان دۆنوب چايين او تاينا باخيرام. اينديسه هم قوشاچاي، هم ده زونوز آلماسى او تايدا قاليب. او تاى قاب قارائليقدير. بلدچى نين قارالتيسى بئله گۆزه گۆرونمور. بو تاى دا او تاى كيمي قارائليقدير. ساغ، سول، اؤنوموز، آرخاميز... هر يئر باشاباش قارائليقدير. يولداشيم آينى اوزالديب، اؤنوموزده كي بير تپه جيكه اشاره ائدير. دينمز-سؤيله مز تپه جيكدن يوخارى قالخيريق. آغزيم آجى دادير. بير ديش زونوز آلماسى اولسايدى...

دئيه سن بيز جئتين پاييزلاميشيندا بورا گلْميشيك. تپه جيكن باشيندا نئجه رديف تيكانلى دمير مفتيل گۆز گۆرونمه ين يئره جن اوزون-اوزون اوزانيب. مفتيل لرین آرخاسيندا قومسال بير يول گۆرونور. يولداشيم دئير: «بلدچى دئيه ن مفتيل لر ائله بو مفتيل لر اولمايدير.» باشماق لاريميز ايله تيكانلى مفتيل لرى تپيكله ييريك. گويا بو مفتيل لره توخوناندا جئتين پاسگاه لارى بو توخونوشو دويورلار. بير يوخ، ايكي يوخ... دالبالا تيكانلى مفتيل لرى تپيكله ييريك، بلكه بيزيم اورادا اولدوغوموزو تئز دويوب، گليب بيزى حيات يولداش لاريميز ياشايان يئره آپارسينلار. بئليميزه جن ايسلانميشيق. بير يئرده داينساق يقين كي سويوقدان دوناريق. مفتيلين قيراغى ايله باشى يوخارى گنديب، قايديريق؛ بلكه جانيميز قيزيشسين. بيلميرم نئجه دفعه گنديب قايتميشيق. سابى آليمدن چيخيب. ديشلریم بير-بيرينه ديه-

دیه دئییرم: «آخی... دئییردیلر... او تایدا... قوش اوچسا دا... باغ صاحب لری نین خبری اولار... بس بو تاواریش لر... نییه بیزیم گلدیگیمیزی... دویمورلار؟... نییه گلیمیرلر... بیزی آپارسینلار؟...»

یولداشیمدان هئچ بیر جواب چیخمیر. او بوتون گوجویله مفتیل لرین قیراغیندا باشی یوخاری گئدیپ، گئری قاییدیر. آرا بیر دایانیب، تیکانلی مفتیل لری تپیک له ییر. دیشلری نین بیر- بیرینه توخوندوغو سسی ائشیدیرم. من ایسه قیچ لاریم طاقتدن دوشوب، اوزومو یولداشیمدا توتوب دئییرم: «ایندی کی اولار بیزی دویمور، اوزوموز گئدیپ اولاری تاپمالی بیق.»

او ایسه مات- مات اوزومه باخیر. آیاغیمی ایکینجی ردیفین مفتیلینه باسیرام. دئییرم: «یقین بو جئتین پاسگاه لاری مفتیل لرین او تاییندادی. اولجه سن کۆرپه نی کئچیرت، سورا اؤزون کئچ.» او ایسه مفتیل لرین آراسیندان قول لارینی اوزالادیپ، کۆرپه نی او تایدا یئر قویور. سونرا اؤزو بیر آلی ایله مفتیلی آزالاییب، گوج ایله او تایا کئچیر. کۆرپه سینی باغرینا باسیب، آیاغینی مفتیلین اوستونه باسیر. من ایسه کۆرپه قوجاغیمدا چوخ چتین لیکله او تایا کئچیرم. مفتیلین تیکانی پالتاریما ایلیشیپ، کوره ییمی یارالاییر. کوره ییم آجیشیر. اما یارا وئجیمه دئییل، جتته یئتیشینجه یارالایم دوزه له جک. کۆرپه می مؤحکم باغریما باسیرام. پتونو اوزوندن قیراغا چکیرم گوروم نفس آلیر یا یوخ؟ کۆرپه م درین یوخیا دالیب. پتونو اوزونه چکیب اونو برک- برک باغریما سیخیرام. کۆرپه م ایله من بیر- بیریمیزی ایسندیرمه لی بیک. یولداشیم دا منه باخیب، من گوردویوم ایشی گورور. ایندیهه قالمیشق کی ساغا گئدک یوخسا سولا. آخیر، ساغا ساری یؤنه لیریک. یئر بومشاق دیر. آفاق لاریمیز قوما باتیر. آفاق لاریمیزین ایزی قومون اوستونده قالیر. خئیلک یول گئدیریک، بوراسی جئت اولماغینا دئییل، آغاج لارین قارالتیسی بئله، منی قورخودور. قارالتیقدا قیرخ قولاقلی دئولره بنزه بیر بو قارالتی لار. بونولا بئله اومودسوز دئییلیم، یقین کی یای فصلینده بو قولاق لارین هر بیریسیندن قیرخ آما آسلییر. آرا- سیرا هر ایکیمیز ده اوجا سسله باغیریریق: «تاواریش... تاواریش... سس وئرن تاواریش!...» سسیمیزه سس وئرن یوخدور اما.

گئتدیگیمز یولدا نه چیراق ایشیغی گۆزه دییر، نه آدام گورونور، نه جه نوار، نه ده پاسگاه. گئری دؤنوب آیاغیمیزی اؤز آفاق ایزلیمیزین اوستونه باسیریق. بو دفعه یولون سول طرفینه اوز قویوروق. سول طرفده ده ساغ طرف کیمی نه انس دن خبر- اتر وار، نه جین دن. طبیعی کی هئچ بیر خبر- اتر اولماسین. آخی، جئت هارا، انس- جین هارا! بورادا یالنیز سالدات تاواریش لر اولاییلر.

بیلیم نئجه ساعات اولار یولون ساغ- سولونا آفاق دؤیوروک. هر ایکیمیزین ده دیزلریمیزین طاقتی قورتولوب. قار دنه- دنه یاغماغا باشلاییر. قارین دنه لری اوزومه دیدیکده آرایییر. دئمک، سوبوقدان دونماق اوزره اولسام دا هله کی بدنیمین ایستیزی قاری اریتمه یه گوجو وار. کۆرپه م یوخدا اولدوغونا گۆره اونو امیزدیرمه میشم. دؤشومون سودو داشدیغی یئرده دونور. دونموش سودومون ردینی جانیمدا حس ائدیرم. چاره سیزلیکدن ساغ- سولو بوراخیب، تاواریش باغیرا- باغیرا قیرخ قولاقلی دئولرین قارالتیسینا ساری گئدیریک. نه کبیریتیمیز وار، نه فندکیمیز. کبیریتیمیز اولسایدی بو قارالتی لارین قولاق لارین قوپاریب یاندیریپ، بیر آز قیزیشاردیق. قار قوش باشی یاغیر. بیر گۆز قیریمیندا هر یئری بورویور. جئتین آغاج لاری قورخونج هئیت لریندن آرینییر. آغاج لارین قارالتی لاری داها قیرخ قولاق دئولره اوخشامیر. یولداشیم کۆرپه سی قوجاغیندا، قار آلتیندا یئرین قوش قووانا بنزه ییر. یقین من ده اونون کیمی یم. دیزلیم طاقتدن دوشوب. یوخوم گلیر. دیزه چؤکوم. یولداشیم ده منه تای. قول لاریمین قوتی بوتون توکله نیب. بیر دیش زونوز آلماسی اولسایدی بلکه گوجه گلیب، آیاغا قالدیردیم. کۆرپه می قوجاغیمدا توتا بیلیمیرم. کۆرپه م قوجاغیمدان یئر دوشور. سورونه- سورونه اونو قارنیمین آلتینا چکیرم. هر نه اولور اولسون، اونو سوبوقدان قورومالی یام. نه باخشی کی اونا یوخو شربتتی اچیرتمیشم. فکریم داغینیقدی. یوخودایم یوخسا او یاق؟ داها یولداشیم ایله کۆرپه سینی گۆره بیلیمیرم. هر یئر آغ آفاق دیر. گرک ده آغ آفاق اولسون. آخی، بوراسی وعد وئر یلمیش جئت باغی دئییل می مہ یئر؟ نه آغری حس ائدیرم نه ده بیر یئریم اینجی ییر. آنجاق بدنیمدن بیر شئین قوپدوغونو حس ائدیرم...

بیر سوال، ایکی جواب

«آذربایجان مهاجرت ادبیاتی» و اونون خصوصیتلری باره ده نه دئییه بیلر سینیز؟

■ آذربایجان مهاجرت ادبیاتی هنج اولماسا یوز نئچه یاشلی بیر ادبیاتدیر. مشروطه دؤوروندن اوزو بئله، سیاسی گرگینلیک لر اساسیندا ائلینی، وطنینی ترک ائتمه یه مجبور اولان شاعرلر و یازیچی لار اؤز ادبی فعالیت لرینی یئنیجه مسکن توتدوغو یئرلرده دوام ائدرک، غریبلیک لرینی، وطن نوستالژیاسینی دا قاتقی وئردی لر دیگر ادبی موضوعلارینا. آذربایجان تاریخی نین کئچمیش یوز ایللیگینده دفعه لرله بونون شاهدی اولموشوق. خیابانی نهضتی نین پوزولماسی بؤیوک فاجعه لری سونوجلاندیراراق، خیابانی یه دستک دوران انسان لارین اولومدن جان قورتارماق اوچون باشقا مملکت لره قاچقین دوشمه سینه سبب اولدو. بو فاجعه لر و قیرغین لار آذربایجان ملی حؤکومتی نین پوزولماسیندان سونرا داها گئیش، داها قورخونج شکیلده تکرارلاندی. خیلی وطنداشیمیز باشقا یئرلره کؤچدولر؛ خیلی عائله لر پوزلدو، یاخود پارچالاندی.

مهاجرت مجبوریتینده قالان کیمسه لرین بیر سیراسی دا ادبیاتچی لار اولدو. ادبیاتچی لار ملی حرکت لرده قاباقجیل عنصرلر کیمی چیخیش ائتمیشدیلر. ائله اونونچون ده اؤزلرینی و عائله لرینی تهلوکه لردن قورتارماق مقصدیله ایستمدن وطنلرینی ترک ائتدیلر. همین شاعرلر، همین یازیچی لار یئنیجه یئرلشدیک لر یئرلرده یاشادیق لاری آجی خاطرلری یازیلاریندا دا عکس ائتدیردیلر. بو خاطرلر، پوئتیک خیال لارلا رنگین لشیب، مهاجرت ادبیاتیمیزی موضوع باخیمیندان اؤز تاثیرلری آلتینا آلدی لار. غریب لیک، وطن نوستالژیاسی و یئنیجه جانیغیندان جان قاپیردیغی اوساندریجی فاجعه لر، شاعرلرین و یازیچی لارین یارادیجیلیق موضوعلارینا قاتیلاراق، باشقا بویالار وئردی اونلارین یازیب یاراتدیغی اثرلره.

بیرینجی جواب:
ناصر داوران
شاعر

▲ «فرانکی» نین اثری

انسان اۆزونو تانیدیغی گوندن کنچمیشینه حسرتله یاناشیبدير. اونون کنچمیشینی تشکیل ائدن عنصرلر، سعادتی گونلر، اۆزونه وطن سانیدیغی تورپاقدایاشادیغی چاغلار، اوشاقلیق دؤورونه عاید ایل لر، اۆزگورلوکده دوشمان قاداسینا یئنیلمه دن سوردویو عؤمور و بو کیمی لردن عبارتدير. انسان بو کنچمیشی ایسترسه گئچک، ایسترسه ده خولیارلاردان دوغموش اولسون آناراق، توختاقلیق تاپیر. بو بیزیم مهاجرت ادبیاتیمیزین دا عینی سرگذشتی دیر. شاعر و یازیچی اۆز نوستالژیاسینی، غربت یئرده قاباریق شکیلده یاشاییر.

مهاجرت ادبیاتیندا وطن حسرتی نین ان یوکسک مۇوقعی واردیر. غریب شاعرین شعرى، وطن قوخوسونو داشیمایا بیلمز. بو تئما مهاجرت شعریمیزین تملى دیر. مهاجر شاعر و یازیچی نین اثرى اونون دیدرگین حیاتینى عکس ائتدیردیگی اوچون، اۆزوکیمی ده پریشاندير. بو احوالات لاری اونلارین دیلینده ده گۆرمک اولور. آنا دیلینی باشاریقلا ایشله دن شاعر و یازیچی آزدير. اولانلارین چوخودا آذربایجان جمهوریتینه مهاجرت ائدن ادبیاتچی لاردیر.

پریشانلیق بعضا ادبیاتچی لارین کیملیگینه ده آشیلانیر. یئرلی مکتب لر، دوشونجه لر، کولتورلر بیر یاندان و دیگر طرفدن ایسه شاعر و یازیچی نین دوغما معنویاتی و آنلایشی اونو سرگردان قویور. ادبیاتچی نه اوپانلی دیر، نه بویانلی. اونون یارادیجیلیغیندا گۆزه چارپان اۆزل تصویرلر، بیان تکنیکاسی دا همین پروبلئمه معروضدور.

مهاجر ادبیاتچی لاریمیز مدرن جمعیت لرده یاشاسالاردا، بعضی چوروموش اسکی یاشایش مدنیتینی قوروماقدا، مدرنیزمه قارشى چيخیش ائديرلر. اسکی دؤورون مدنیتی، معیشت یۇندمی، بورژوازی نین ان گوجلو گئند اۆلکه لرینده شاعرین و یازیچی نین نیسگیل لر عالمنه یول آچاراق، گئریچی رومانیزمه حیات باغیشلايیر. ملی نوستالژیا و اۆزلیکله تاریخی آدمالاردان آد آپارماق، اولارا اؤیونمک، رئال میداندا دوشمانا غلبه چالا بیلمه مک سونجودور. شاعر و یازیچی گوجلو دوشمانا گئچک حیاتدا دئییل، تاریخی و بلکه ده خیالی قهرمان لارا سؤیکه نرک غالب اولماق ایسته ییر. بو اۆزلیک مهاجرت ادبیاتیمیزدا دا دوام ائدیر.

بیر سوال، ایکی جواب

«آذربایجان مهاجرت ادبیاتی» و اونون خصوصیتلری باره ده نه دئییه بیلر سینیز؟

ایکینچی جواب:
سوسن نواده رضی
شاعر

■ هر اؤلكه ده، هر تورپاقداء، زامان- زامان مختلف اجتماعى- سياسى و باشقا فرقلى ندن لره گؤره مهاجرت لر اولوشور. انسان لار كؤچركن، معنوى وارليق لارنى دا مادى وارليق لارى ايله بيرليكده كؤچدورورلر. چاغداش آذربايجانيميز دا ياخين تاريخينده بولان- سولان بئله مهاجرت لره تانيقلىق ائديب. شاعرلريميز، يازيچى لاريميز و ادبياتچى لاريميز هر هانسى سببه گؤره كؤچدوكلرينده، هنر و صنعتكارلىق لارنى دا كؤچدورورلر.

گؤره سن آذربايجانين سينير ائشيگينه مهاجرت ائندن شعر و ادبيات، اؤزونده مخصوص سبك صاحبي اولوب مو؟ اولودورسا، اؤزلىك لارنى نئجه تعريف ائتمك اولار؟ گؤره سن مهاجرتده يارانان شعر و ادبياتيميزلا وطنده يارانان شعر و ادبياتين فرقى نه دير؟ ائتكيلشه بيليپ، بيرى- بيرينه ياخينلاشيرمى، يوخسا گئت- گئده بيرى- بيريندن آرا مى آچير؟

بعضا بو قلمداش لارين يازيسيندا ديل آذربايجان توركجه سى دير، آنجاق ايستر- ايسته مز يازيچى يا ائو صاحب ليگى ائندن اؤلكه نين ده كلمه لرى آرا- سيرا يازيدا كئچير. بعضا ديل توركجه دير اما اورتام تام دا اولراق وطنده اولان كيمى دئييل. بعضا ايسه، اورتام تماما وطنى يانسيدير، ديل بوسبوتون آذربايجان توركجه سى و مهاجرت اؤنجه سى اؤزلىك لارنى قوروماقدا دير آنجاق اورتامين گئنيش دئيشيلمه سى اونو داها دا چيچك لنديريپ.

مهاجرت ادبياتى نه اهميت سيز يا آزا اهميتلى بيلمك اولار، نه ده گؤرمزليكن گلمك اولار. البته كى، غربتده يارانان شعر و يازى بيزيم معاصر ادبياتيميزين بير ژانرى، بير قولو سايلمالي دير آنجاق دوغال اولراق، ايچريده يارانان ادبياتدان فرق لنير. بو ژانر، آذربايجان ادبياتينا دفته شايان اولان يئننى بير قول آرتيرير. باشقا جور دئسك، چاغداش ادبياتيميزين بير كونجونو ده مهاجرت ادبياتى دولدورور. يازيچى نين ديل ياتاغي نين اوزاق اولدوغونو يا دا توليومون گوندم گرچك لارنى ياشاماديغىنى بهانه ائتسك ده، نه قدر گؤرمزليك يا سايمازليقدان گلسك ده، مهاجرت ادبياتى، ايستر ايسته مز هر اؤلكه ادبياتى نين بير پارچاسى دير.

مهاجر قلم ايهه سى نين دونيايا و چئوره سينه باخيشى، وطنده ياشايان هنرمندلر ايله فرقلى اولور. يئننى چئوره، اؤزگه بير ديل، ائودن اوزاقلىق، ايتيمش كيمليك، سياسى دوشونوش طرزينده يئننى لنمه امكانى، ائو صاحب ليگى ائندن اؤلكه ده مدرن بيلم، مدرن تكنولوژى و... هاميسى البته كى، مهاجرتده ياشايان هنر و قلم صاحبينى دريندن درينه ائتكيله بير.

دنديگيميز كيمى، آذربايجان هنرمندلر و قلم صاحبلرى تاريخ بو يو چوخلو مهاجرت تجربه لرى ياشاميشلار. بلكه داها ياخشى دوروملاردا ياشايبيلار، بلكه آجى لار ايچينده ياشام سورورلر. بلكه كيمى لرى قايتماق اومودويلا هئچ ائو- ائشيك قورماق فكرينده اولمايبيلار.

اونلار مهاجرت تجربه سى (هر شكilde اولور اولسون) قارشيسيندا كيمى لرى نوستالژى يه قاپانيپ، كئچميش زامانى و كئچميش يئرلىرى ال لرinden گئتميش بهشت سانيبيلار. كيمى لرى كئچميشده اولان لارى اولدوغوندا داها دا قارامسار تعريفله ييلر. كيمى لرى ايسه بو ايكي اورتامين آراسيندا گل- گئت ده اولوبلار، گاه بو يانا گاه اويانا آغناييب لار. بعضى لرى بوتؤو كئچميشى- هر نه كى وار- سيليب، تكجه گله جگه اوداقلانيلار، بعضى لرى ايسه، نه

▲ «لايت اسپرینگ» يىن اثرى

كئچمىشدىن سىيرىلا بىلىپ، نە دە گلە جگى منىمىسە يە بىلىپ لىر، دولايى سىلە دە روحى دىدرگىن لىكدە ياشىرلار. آنجاق ھەر بىچىم دە اولور اولسون، بونلاردا اورتاق اولان بنزر تجربەلر، باشلارى اوزەرىندەكى كئچمىش كۆلگەسى دىر. او ايستەسە دە، بو كۆلگەنى گۆرمزدن گلە بىلمز. او كئچمىشنى كىملىگىندىن و ياشامىندىن سىلە بىلمز. مھاجرت دە ياشايان شاعىرلر، ايچرىدە اولان اورتامدان فرقلى بىر اورتامدا ياشادىقلارى اوچون، مدام خبرلرى ايزلەيىر، بئەلىكلە ايچرى نىن اورتامىندان خبردار اولاراق، صنعى دە اولسا ايچرى اورتامدا ياشاماق تجربەسىنى ايزلەيىرلر. بو دا اونلارى گنت-گندە شعرىن اوزاقلاشدىرىپ، دوزىازى و اۆزلىكلە دە سياسى تفسىرلر يازماغا يۆلەندىرىپ. بئەلىكلە دە مھاجرت دە سياسى ادبىياتىمىز گلىشىر.

منە گۆرە مھاجرت دەكى ادبىياتىن، اۆزلىكلە دە شعرىن آن اۆنملى عنصر و اونون درى دىيشدىرمە گوجودور. چونكى شاعر بىر يئردە دوغوب، بۇيويوب بويا-باشا چاتىر، آنجاق آنا يئردن كۆچوب باشقا يئردە يئرلىشىنچە، دىل، كولتور، دوشونجە و تپكى گۆسترمە يئتەنگى دىيشىپ متحول اولور، بو ايسە علاوه بىر باشارى و امكان دىر شاعىر و قلم ايبەسى اوچون.

غربت لره قوربان پايى تك وئردىك ايگىدلر
سانمام، وطنىن ھىچ وده گولمز گولو سنسىز
منزىل دن اوزاق، غربتى قوينوندا گۆروركن
شعرىم دە اورك تك اولو مؤخت دولو سنسىز
نيسگىل لرايچىندە چابالير سئوگىلى تبرىز
بختى قاراليب، سۆزلر اولوبدور اۆلو سنسىز
حسرت لره يوخدور داھا چوخ تاب و توانى
قورخوم بودو جان اوستە دوشە شاھگۆلو سنسىز

یازینی دینله یین

آج اؤلور

| سودابه تقی زاده نوز |

■ مطبخین پنجره سیندن حاجی باهار دولایی گۆرونور. دولایین ساغ طرفی مزارلیق، سول طرفی تپه، قارشیسى دره دى. داغی چیخیب بیر باش مزارلیغا ساری گئدیرم. دره یه یاخین مزارلارین بیرى نین اوستونده اوتوروب، قارشیمداکی صحنه یه باخیرام. گۆز ایشلیدیکجه داغ و دره گۆرونور. داغلاری آشدیقجا، یئنه دره لر و داغلار وار. یاشاییشین آچاق اوجاسی کیمی گۆرونور. ان مع العسر یسری! هرچتینلیکدن سونرا راحت لیق وار دئییب آلاه؛ اما ایندی داغا چیخماق راحتلیقى ساییلیر یوخسا دره یه یئتمک، بیلیمیرم! بلکه ده لاپ یاخشیسى ائله آنام کیمی تپه نین اوستونده اوتوروب سووزو درمک دیر. نه چوخ اوجا نه چوخ آچاق!

بی بیم مزارلاری بیر-بیر گزیب، تانیش بیر مزار گۆرن کیمی دایانیب دیلی نین آلتیندا بیر شئی لر میزیداییر. بی بی مین آرخاسیجا دوشورم. هر هانسی مزارین اوستونده دایانیر، من ده اونونلا بیرگه دایانیب مزار داشیندا یازیلیمیش دوغوم و اؤلوم تاریخلرینی اوخویوب مزاردا یاتان شخصین یاشینی حسابلایرام. بی بی حوصله ایله مزاردا یاتانلارین کتچمیشینی آنلادیر. اونون سۆزلیرى منه دونیانین آن گۆزل ناغیلی کیمی گلیر. نئچه دفعه مزارلیغا گلسمک ده، نئچه دفعه بی بی اونلارا گۆره دانیشسا دا، اونون سۆزلیرى هر دفعه منی ایلیک دفعه ائشیتدیگیم کیمی هیجانلاندیریر.

اما مزارلیغین آن سئودیکیم یئری شهیدلرین بؤلومودور. اونلارین دؤورونه حصار چکیبلر. باشلاری اوسته شوشه دن بیر قاب دوزلدیلر. ایچینه مصنوعی گول، پیلاک و شهیده عاید باشقا اشیالار و شکل لر قویوبلار. اونلارین مزارلاری منیم اوچون مزار دئییل معبد کیمی گۆرونور. مزارلیغا گلن هر شخص اؤز تانیشى نین مزارینا گئتدیکدن سونرا بیر ده شهیدلرین مزارینا طرف اوز دؤندریب فاتحه اوخویار. اؤلندن سونرا اوجور بیر مزاریم اولسون ایستدیم! اما اوجور بیر مزار اوچون اوجور دا یاشماق لازیم دیر. ایچیمده ائله بیر ایستک یاراندیقدا بلکه ده آنام تپه ده اوتوروب سووزو درمک او قدر ده یاخشی فکر ساییلیمیر دئییه دوشوندوم!

کیمیسنه داوار سوروسو اطراف باغلاردان چیخیب اوتلایا- اوتلایا مزارلیغا دولور. فکریم داغیلیر. قویونلار مزارلیغین آراسیندا گۆیه رن اوتلاری اوتلاییرلار. قویونلارین نفسی مزارلیغی دیریلدیر. آنام تپه دن سسله نیر: «بسدی دای، هامیسینی یوللادیز بهشته، دورون گلین بورا»

مزارلیقدان تاپدیغیم باشماق تایینی الیمده کی آغاجین باشینا تاخیب گۆیه قالدیریرام: «بی بی اؤلو باشماغی تاپمیشام. سن دئییرسن بو هانسی نین باشماغیدی یادیندان چیخیب قالیب؟»

بی بی دوداغینی دیشله ییب آناما ساری گئدیر. اوزدن گئتمیرم. باشماغی گۆتوروب آناما ساری یولا دوشورم. باشماغی آناما ساری توتوب «یازیق کیشی او دونیادا آیاق یالین قالاچاق» دئییرم. سونرا آغاچی باشیم اوسته بیرایکی دؤور توولاییب، دره یه تولالاییرام.

بی بی مین دردلی هله تزه دئشیلیب: «هئچ یازیقلا چۆرک تاپا بیلیردیلر یئسینلر کی باشماق تاپیب گئیسینلر؟! بؤیوک نئم دئییردی، «آجلیقدان اوشاق لاری امیشدیریم دئییه سوتوم یوخودو، سوت یئرینه اییده اونونو سودا ازیب اونلارا یئدیردیریم». آنام یئردن سووزو دره- دره بی بی مین سوزونون آراسینا آتیلیب دئییر: «هن بالا، آدی دابش تومنلیق باهالیق ایمیش! بوغدا آجلیغی ایدی. بوغدانین باتمانی بئش تومن ایمیش». بی بی اوزونو منه دؤندریب دئییر: «بو ایل بوغدا اکیردیلر، اما یئرله قوراق ایمیش کی، بو ایل یوخ او بیرری ایل گۆییردی». آنام یئنه بی بی نین سوزونون اورتاسینا آتیلیب دئییر: «آتامین دوستو حاجی تقی اؤزو دئییردی باغدا ایشله یردیک، ایکی کیشی بیر آرادا گلیب گئدیب باغین یاخینلیغیندا کی هینه نو کۆهول لرینه گیردیلر. بیرایکی ساعات سونرا ایکسی چخیب گئتدی، اما نه قدر گودوم اوچونجو نفردن خبر اولمادی. ماراقلانیب دالسیجا گئتدیم، گوردوم کیشی لر آجلاریندان آرادین باشین کسب، بودلاری نین یوموشاق اتلریندن یئیب گئدیلر!» سونرا مینت قویوجو بیر سس له سوزونون آردینی توتوب دئدی: «ایندی یه باخماین کی یئمکده سوغان قیزارتماسی اولاندا یئمیرسیز؛ اوندا آجلیقدان ملت بیر بیرری نین اتین یئیردی»

دفعه لرجه بو خاطره لری ائشیتسم ده یئنه تزه لیگی وار. هانسی داغین هانسی کۆهولونده آنامین دئدیگی حادثه نین اوز وئردیگینی یاخیندان گۆرمه سم ده، من اوزوم او زامان اوردا ایمیشام کیمی او حادثه نین ثانیه به ثانیه سین خاطرلاییرام. کیشی لرین گئیدیکلری گئیم لر، کۆهولون گیریشی، کۆهولون ایچی نین قارانلیغی، کۆهولون یانیندا کی آغاج لارین نه اولدوغونو بئله خاطرلاییرام. سانکی حاجی تقی نین یئرینه من باغدا ایمیشام! «بس باشماقلاری نه؟! باشماقلاری واریمیش گۆرسن؟! اؤزومدن سوروشورام. هئچ اوراسینی ایندی یه کیمی دوشونمه میشدیم! دئییرم اؤزومه.

هاوا قارالیر، بی بی دردلی سووزولاری آنامین اته یینه ییغدیغی سووزولارین اوستونه آتیب «گئداق دای، بئواختدی» دئییر. آنام لا بی بی ائوه ساری یولا دوشورلر. آیاقلاریم اونلارلا گئتسه ده فکریم مزاردا یاتان آج اولولرین یانیندا قالیب! بی بی بیر داها دوروب، اوزونو مزارلیغا دؤندیرر. دیلی آلتیندا بیر زادلار میزیدلاییر. گون یاواش- یاواش داغین دالینا آخیر. گونون ساری- قیرمیزی بویاسی مزار داش لارینا یاییلیر.

بی بی فکریمی اوخوموش کیمی دئییر: «بوردا یاتانلارین چوخو هئچ آجلیقدان اۆلمه دیلر ناخوشلوقدان اۆلدولر. آجلیقدان سونرا اۆلن آدم لاری یئردن گۆتوروب باسدیران اولمادی. اونا گۆره ده وبا خسته لیگی گلدی. بعضا او قدر اۆلن اولوردو کی، کیشی لر هئچ سحردن آخشاما مزارلیقدان ائوه دؤنه بیلمدیلر»

کوچه نین باشیندا بی بی ساغوللاشیب آیریلماق ایسته ییر. «بی بی شاما مزار آشیمیز وار هالا» دئییب گولومسه ییرم. آنام دئییر: «قیزنه مزار آشی دی، دویو توپوغوموز وار»

بی بی دن آیریلیب، آنامین قولوندا یاپیشیب گئدیرم. «بئش تومن او زامان چوخ پولوموش؟! آنامدان سوروشورام. «هن بالام، او زامان بئش تومنه باغ آلماق اولاردی. بؤیوک ددم بؤیوک اوتاقلاری نین کیلمینی تکجه ایکی باتمان بوغدا یا ساتمیشدی. بوغدا باها دئییلدی ها، کۆکوندن هئچ یوخ ایدی، تاپیلیردی»

مطبخین پنجره سیندن حاجی باهار دولایینا باخیرام. هله ده ۱۲۹۰-۱۲۹۲- جی ایللرینده یاشاییرام. آجلیق و وبا هر یانی بورویوب. شهرین بوجاق- بوجاغیندا اود یاندیریلیب. یاندیریلیش اودلارین هیس قوخوسونو بورنومدا حس ائدیرم. دریمی سومویونه یاپیشمیش بیر قادین خواهش دولو باخیشلاری ایله دولایدان منه باخیر. ایکی آیاق یالین کیشی اوزاقدان اونا یاخینلاشیر...

آنم اتاقدان سسله نیر: «شام حاضر دی ها، دؤش یئیرسن یا بود؟! کۆهولده کی آرادین دیدیلیمیش بودلاری یادیمادوشور؛ «دؤش یئیرم» دئییرم آناما.

یازینی دینله بین

کۆلگه

| اسماعیل خرمی |

■ هر گون اونو گۆروردوم. انوده، ياتاقدا، كچه ده، شهرده و بوتون گئئديگيم يئرده من له قاراباقارا گليردى. انله بيل كى اونو منه، بير توتقال لايپيشديرميشديلار. ايكي كۆلگه يئرینه هرآن بير كۆلگه بيزى ايزله ييردى. اوندان سوروشاندا نييه بيزيم بير كۆلگه ميز وار؟ دئيردى كى بيزلر بير-بيريمنه او قدر ياخينىق كى باشقا كۆلگه ميز گۆرونمور. يادا بلكه بيز گۆره بيلميريك. اولاييلر كى باشقالارى بيزيم كۆلگه لرى گۆره بيلسين. انو ايشلرينى بيرليكه گۆروردوك. يئمك لريميزى بير يئرده يئيرديك. لاپ بئله حامامادا بيرليكه گئيديرديك. نه ياخشى كى بونو هنج كس بيلميردى. يوخسا داليميزجا آخماق آدمالار دئدى - قودو قالمازدى دانىشارديلار. چوخلارى اؤز گۆزليرينده آغاجى گۆرمزديلر، آنجاق باشقالارى نين ياشايشينا باشلارى قاريشيق بورونلارين دا سوخماغى باجارارديلار. او هميشه منه دئيردى كى اونلاردا چوخ سوچلو دئييلديلر. ايش يوخ، گوج يوخ؛ گزيب دولانماغادا عمل لى باشلى يئر يوخ. يئر اولسادا جيبين بوشلغو هر كسه او اذننى وئرمزدى. گوندن - گونه ايش يئرلىرى نين چوخو باغلانيردى. ايش اولمايان يئرده دئدى - قودو سهلدير، اوغورلوق، يول كسمه، ساواش و قانون پوزجولوقدان توت، باش كسمگه قدر توش گللك اولاردى. يادىما بير عسگرين محاربه ده، باشچى يانه دن دوشمن سيزه غالب گلدى سورغوسونا، جوابى دوشدو. عسگر دئيركى ايگيرمى نندن لره گۆره و باشلايار نه دن لرى سايماما؛ «بيرينجيسى قورشونوموز بيتميشدى. ايكينجيسى». باشچى عسگرين سؤزونو كسر و دئيركى: «داها سايماما. بيرينجيسى بوتون باشايسيزليغا يئترلى دير». ايندى بو ايشسيزليك ده، بوتون شهر داشلاريميزى ال اياقدان ساليردى. من ده بير مكتب اوخويوب اونيورسيته قازانان ايشسيزين بيرى ايديم. واختلاريمى كچه لرده بوش - بوش كئچيره رك، وئيسل - وئيسل دولانيرديم. سؤزو چوخ اوزاقلار ايارماييم. بيزيم بوتون دويولاريميز، دويغولاريميز و هر نه ييميز بير ايدى. هارا باخيرديم اونو گۆروردوم. كتابداكى شكل لر، كچه لرده رنكلام بيلبوردلارى و تلويزيوندا گؤستريلن آدمالار؛ هاميسى او ايدى.

هر گئجه كيمى كئچن گئجه ده ياخشى ياتا بيلمه ميشديم. سحرده ك يئريمده چابالايب گونشين يوخودان دوروب ال اوز يوماغينى گؤزله ييرديم. آخشامدان نارين - نارين ياغيش، آيى، اولدوزلارى و گؤى اوزونو يويوب تميزلמידى. ايندى ده گونشين ياغيشدا چيممك واختى ايدى. گؤزومو آچيب باجادان چؤله باخاندا، گونشى گؤرمه ديم. بلكه ده، منيم كيمى كئچن گئجه ياخشى ياتماميشدى و يوخوسونون اسگيگى واريدي. هئچ نه يئمهدن پالتاريمى گئيب كچه يه چيخديم. كچه يه چيخديم دئيدكه، كچه يه چيخديق. ال - اله يايپيشيب ياغيشدا ايسلانا - ايسلانا يئريمه يه باشلاديق. تئز - تئز دؤنوب اونون گؤزليرينه باخيرديم. گؤزلىرى زيتونو، خزرى، آجانى و ياز يارپاقلارنى منه خاطرلاديردى. سوروشاندا نه دن سنين گؤزلىرين بو قدر ياشيلدى؟ دئيردى انام بونو آتامدان بورج آلب. كچه ده يورويركن بير نفر چوخ مارق لا اونون گؤزلىرينه باخيپ دئدى: «بونون نه گؤزلى واره؟». بونا دؤمه ييب قيسقانچليغيم توتدو. ايسته ديم اونا آغير بير جواب وئريم، آنجاق دؤنوب گئرى يه باخاندا

گۆرمەدیم. بو تئزلیکدە چیخیب گئتمەییندن چاشیب قالمیشدیم. اونا دئدیم: «او بیر نفر هارا گئندی؟». دئدی: «هانسى بیر نفر؟ مگر بیزدن سونرا بوردا باشقا بیرى ده مى وار؟». بو باره ده ایکیمیز چوخ دانیشدیق، آنجاق من گۆردویومو و ائشیتدیگیمی نئچه دفعه سۆیلهسم ده، اودا بیرینی گۆرمەییپ هئچ نه ائشیتمەدیگینی تکرارلايیردی. بو دانیشیقدا اودا اینجیدی، من ده. باشماغی نین باغی بوشالمیشدی، آیلشدی اونو برکیتمەیه. من بیر ایکی آددیم آتاندان سونرا قاییدیپ آرخاما باخدیم. کوچه بوم- بوش ایدی. سانکی یاغیش بوتون گوجو ایله کوچه ده کی لری یویوب آپارمیشدی. بوم- بوز دووارلار اغیز آچیب آدامی یئمک ایستە ییردی. قنودان آخان یاغیش تۇر- تۆکونتولری اوستومه گلیردی. نئچه آددیم گئریه قایتیدیم. کوچه ده دیوارلادان و دووارلار گیزلیجه تر- تلسیک یازیلان یاساق یازیلاردان باشقا هئچ نه گۆرمەدیم. ساچیمدان یاغیش دامجی لاری سوزولوب اوز گۆزومه دولاشیردی. بعضی دوزلو و تورشا چالان دامجی لار دوداقلاریمدا قدر اۇزلرینی یئتیریردی. یاغیش، آدامی یویوب اۇزویله آپارماغی منە چوخ گولونج گلسه ده، ایشینی گۆرموشدو. من بئله سۆزلره هئچ اینامیم دا یوخیدی. بو باره ده اونونلا نئچه کره سۆزه گلیمشیدیک. بیرى آيیران تکی بو اینام سورونو ایدی. من گۆردویومدن باشقا هئچ نه یی قبول ائده بیلیمیردیم. او ایسه گۆرونمه یین چوخلو ایشلره اینامی واریدی. بو دانیشیق منە آرتیق یوروجو اولدوقدا، چوخ درینه گئتمزدی. من ده سۆز یونگوللنسین دئیە، دئیردیم کی سن دئین اولسون. بو دانیشیق یئرینه اۇزموزدن، گۆزلیکدن، حیاتدان و سنین گۆز لرینین یاشیللیغیندان دانیشماق منە داها چوخ ماراقلی ایدی. بیر ده من اۇزوم باشدان آياغا آغری شله سی ایدیم. جانیمدا یووا سالان خورتلاق یارالار ایچیمی قاشیب یئرە توپوروردو. او دانیشیق لار هانسى یوکومدن آزالدیپ منە یاردیم ائده بیلردی؟ او بوش دانیشیق لار بلکه ده بئلیمدە کی یوک لریمه داها آغیر بیر یوک آرتیراردی.

باشقا بیر کوچه یه چاتدیقدا، یاغیش کسمیشدی. بیلەمدیم؛ بالیز بو کوچه ده کسمیشدی و یا گلدیگیم کوچه ده. بیر گۆزل قادین گوزگو قاباغیندا دورااق، اۇز گۆزلیگینه باخماق اوچون، گوزگونون اوزەرینی هوخالایاراق سیلمه یی کیمی، گونش ده ساچاقلاری ایله بولدولاری اوین- بویانا آپاریب گۆزلیگینی کوچه ده کی لره گۆستیریدی. حامامدان یئنی چیخان بیر گلین کیمی باش گۆزونو تومارلایب دورو بولدولارلا اوز- گۆزونو سیغالاییردی. آنجاق ندنسه من گونشی حرصلی و عصبی گۆروردوم. ائله سانیردیم کی منە آیری- آیری باخیر و اوز- گۆزونو تورشاداراق منی تحقیر ائتمک ایستە ییر. ساچاقلاری نین بیرین اوزادیپ باشیمین اورتاسینا قدر چاتمیشدی. بیر اولدو آلولو مته کیمی باشیمدا دلیک آچیردی. بیر داغین آغیرلیغینی بوتون جانیمدا دویوردوم. جهنمده کی قیر قازانین ایستی لیی جانیمدا هوپموشدو. آرخاما باخمادان بورالاردان قاجیب جانیمی قورتارماق ایستە ییردیم. منە سۆیکک بیر کۆلگه قاباغیمدا قوش کیمی قاناد آچیب اوچوردو. منە بنزە میین بیر کۆلگه. بو منە یاردیم ائتمک ایستە ییردی. ال لرینی اوزادیردی، مندن یاپیشیب اۇنومه دارتیردی. کۆلگه نین هر بیر یانی گۆرونوردو. یومرو و قالین یاشیل آچا گۆز لری نین بویاسی، آغ اوندان پیشیریلیمش تندیردن یئنی چیخان کند چۆره یی کیمی یووارلاق اوزو، گون باتان بویادا قیزاران یاناق لاری، یئنی دوغان بولود کیمی ال لری، آغ رز یوموشاقلیغیندا آياقلاری و یاشام دوروشوغوندا بدن، کۆلگه دن چۆله چیخمیشدی.

يازىنى دىنلەيىن

غربت نغمەلىرى

| س. تېرىزى |

■ آرادییم گونشی ذرەلر ایچرە

تازا قانادلانان خیردا قوش کیمی
هله دولنامیش داغی، درهنی؛
اوچمامیش دویونجا مین رنگه چالان
مین دویغو، مین هوس، سئوگی دوغوران
آل - الوان بویالی گول لرین اوسته
گزمه میش دویونجا باغی برهنی؛
هله تانیمامیش او گۆز آچدیغیم
داغی ... درهنی؛

(آخ نەلر گۆرمه میش ... نەلر بیلمه میش
نەلری من هله هئج ائشیتمه میش)
آنجا گۆزل لییه وورولدوغوم آن
قلبیم مین سئوگی ایله چیرپینان زامان
گۆیلردن یئرلر بیر توفان اسدی
اسن توفان لارا یاخیلیدیم، یاندیم.
قیریلدیم باغیمدان، درەدن، دوزدن
آتیلدیم داغلارین آرخاسینداکی
(گولو یاد، داغی یاد،
ائلی یاد، دیلی یاد، هر نغمه سی یاد)
خیاله گلەمین یاد اۆلکەلرە.

قالدیم، حسرت قالدیم، یاندیم، یاخیلیدیم.
اولدوزسوز، ایشیق سیز دایاز گۆی آلتدا،
یوردومون ال چاتماز، ساحلسیز، سونسوز
اولدوزو سایریشان سماسین آندیم.
اوچدوم قانادلانیدیم درهیه داغا
وورغونو اولدوغوم اۆز داغ دره مین
هر گلن قوناقدان سوراغین آلدیم.
گۆزوم گۆزلیک لر گۆزدویو زامان
«بیزده ده کاش بونلار اولایدی» دئدیم.
یامانا توشلاشان هر بیر زاماندا

«یاخشی کی بیزده یوخ!» دئییب، سئویندیم.

یاشادیم هر زمان، هر گنجە، هر گون
بوایکی دونیانین آراسیندا من.
جسمیم یاد یئرلرده اۆلوشکە یرک
قلبیم اۆز یوردومون عشقی یله دولدو،
دیلمدن دوشمه دی بیرجه آن وطن!
آخ! آی لارا اۆتسه ده، ایللر اۆتسه ده
کۆنلومده قوور ائدن اولدولار سۆنمه دی
دونیا لار گۆردوکجه گلیشیدیکجه من
دونیا لیق اولدوقجا یئتیشدیکجه من
اوزوم اۆز یوردومدان بئله دۆنمه دی؛
کۆنلومده قوور ائدن اولدولار سۆنمه دی.
داها دا... داها دا یوکسلیشی من
یئنی دن دامجی یاچۆنمه ده گۆردوم،
آرادییم گونشی ذرەلر ایچرە.
آه! ای ایتیردیگیم! ای آرادیغیم!
سن ای وورولدوغوم دامجی، هارداسان؟
ای گونش له دولو، شفق له دولو
ای ذرە هارداسان؟ هارالارداسان؟
هارداسان ای منیم یوردوم - یووام هئی...!
هارداسان ای منیم ائلیم - او بام هئی...!
هارداسان اودونا یانیب یاندیغیم!
هارداسان عشقی یله آلوولاندیغیم!...
قطره اورەیینده دریا گزدرین،
ذرە دوشونجه سی گونش له دولو
وارلیغی یارپاق تک شووقون لا اسن!
عشقی، محبتی یانغین، آلوولو.
بو خیردا قوش سنی یئنه آراییر
او، دامجی دا دنیز، ذرە ده گونش -
آراییر، آختاریرو هارایلا بیر...

یازینی دینله یین

غربت نغمه لری

هادی قاراجای

■ بیر پارچا اولدوز

سنسیزلیگی پوزا بیلن بیرسس آختاردیم
 یالنیزلیگی پوزا بیلن بیر دوست آرادیم
 دنیا سس سیز ایدی
 کند یقینیدا اویوموش .
 و چؤل لرین اورتاسیندا قبیر قازیر دیلار
 بیر- بیرینه انسان لار .
 آخ، تانریم
 منیم کؤلگم
 داغلار دوشر
 دینزلری اؤرت،
 مصراعلاریم اود پارچاسی
 شعرلریمی گونشه بازار
 و هر بیتیمیش شعریم
 دمیچی کوره سیندن ایستی
 قاراجی چؤره ییندن دادلی اولاردی
 تاپاردیمسا
 تاپاردیمسا آختاردیغیم ال لری .
 دنیا یامان سس سیز،
 ایتگی لر
 ایتگین قالیر قارانلیغیندا حیاتین .
 و ال لر
 بوشونا گزیر بوشلوغوندا هاوانین .
 کیمسه یوخ
 کیمسه یوخ
 سس سیزلیک ایچینده
 بوغولور دنیا سس سیز و سس سیز
 من
 کیمسه سیزم،
 دنیا
 مندن کیمسه سیز.

■ سورگونلوك

آرتیق
 اون ینددی ایل کئچدی .
 عرب چؤل لری نین سورگونوندن
 دؤنمه دی یازلیق بولودلار .
 کول لار
 گولله مدی یوردون قارا تورپاقلاریندا .
 و کوتان لارین کیشی نفسینه
 حسرت قالدی
 تورپاغین باکیردؤش لری .
 سندن کیمه دانیشیم سؤگیلیم؟
 عشق
 اود قارشیسیندا
 ایلک انسانین حئیرتی تک تانینمازدیر .
 کندلری، بايقوش یوواسی
 اوجاق لاری سؤنموش یورد
 سندن کیمه دانیشیم سؤگیلیم؟
 عشق
 دیری باسدیر یلمیش دوشمن کیمی دیر
 نه سئوینجی سئوینج،
 نه دردی درد .
 آنا
 اتدن دانیشماق،
 ایته
 آریادان .
 سندن
 کیمه دانیشیم سؤگیلیم؟

■ دنیا

دنیا بیر آت دیر یوینی بوش،
 ال لر اوسته کئچیر عؤمرو .
 یهرینده آیلشن لر
 آدلی- سانلی
 دیرناغیندا ازیلن لر آدسیز- سانسیز
 و آردینجا دیزین- دیزین سورونن لر .
 کوره ییمده دیرناغی نین یارالاری
 یهرینده آیلشمه دیم بیر آنلیقچون
 و آردینجا سورونمه دیم بیر قاریش دا
 فقط
 فقط
 دیرناغیندا قانا باتدی دیلک لریم
 دیرناغیندا .

ضمیمه فارسی

روزگار سپری شده‌ی یک صنف

| علی دانشیان | روزنامه‌نگار

■ اغلب نقاشان ساختمانی تهران، ترک‌زبانان اهل قره‌داغند و می‌گویند صنف نقاشان ساختمانی را قره‌داغی‌ها می‌گردانند. چگونه یک گروه قومی بیرون از خانه یک صنف را صاحب شده است؟

یکی از روزهای بهار ۱۳۴۶

شب / خارجی / گورستانی در روستای ...

چیزی سیاه‌تر از شب گورستان را در بر گرفته. مرد جوانی کنار ردیف‌های گورِ برِ راه گورستان ایستاده است؛ منتظر. نامش ایمان است. کسی نمی‌داند او آنجاست؛ جز یکی؛ کسی که بناست سراغش بیاید. مرد جوان می‌خواهد سفر کند و چه جایی بهتر از گورستان برای آغاز یک هجرت؛ هجرت از رویاهای مرده؛ تا چون روحی از میان گورهای دوران کهنه برخیزد و زیستن در دوران تازه را بیاغازد. سواری آهسته آهسته از دور سوی او می‌آید. هیچ شبیه یک تک‌سوار رویا نیست - کسی که او را بردارد و ببرد سوی رویاهایش؛ نه براسب سفید، که بر قاطری سیاه می‌آید. سوار، «حسن دایی» است؛ قاصد میان‌سال که نامه‌های کارگران مهاجر به تهران را می‌آورد برای خانواده‌هاشان در روستاهای قره‌داغ. سوار به او می‌رسد.

حسن دایی: برای ما شردست می‌کنی‌ها پسر.

ایمان: نه، به کسی نمی‌گویم تو من را بردی.

حسن دایی دلش نمی‌آید او را پس بفرستد. با هم راه می‌افتند.

آن جوان ۱۹ ساله حالا درست ۷۰ سال دارد و همشهری‌هایش او را با پسوند «دایی» صدا می‌زنند. «ایمان دایی» یکی از اعضای نخستین نسلی است که نزدیک میانه‌ی قرن روستا را ترک گفتند، برگردید شهرها جهیدند و پنجه را تا آرنج در خون آرزوی پاکی زدند که نمی‌توانستند از او چشم ببوشند. روستاها فقیر بودند و شهرهای هنوز نه بزرگ، گرسنه و مهبای بلعیدن. اصلاحات ارضی آغاز شده بود و روستایی‌های تا دیروز مدیون و متعهد به خان و مالک و ارباب حالا دیگر «آزاد» بودند و می‌توانستند بگویند.

روز می‌گذرد

«آزادی» اما تنها سبب مهاجرت روستایی‌ها نبود؛ کم‌تر پیش می‌آید کسی کاری بکند، تنها به این دلیل که می‌تواند. بیشتر روستایی‌ها، به ویژه جوان‌ترهاشان، چاره‌ای جز کوچیدن نداشتند؛ چه اینکه آنان با وجود خرسندی از «آزاد»‌یشان، غمگین و نگران آینده بودند. با این همه، در نوزدهم دی ماه سال ۱۳۴۰ اعلام شد که عملیات اجرای قانون اصلاحات ارضی از آذربایجان شرقی آغاز خواهد شد. کار از مراغه آغاز شد و بیستم شهریور ۴۱ به قره‌داغ رسید. در این منطقه سهم مالک مطابق عرف محل چندان بزرگ نبود. سهم مالک از محصول زراعت دیم یک پنجم و از محصول زراعت آبی یک سوم یا یک چهارم و گاه تا یک پنجم بود؛ اما بهره مالکانه گاه تا شیر مادر را هم در برمی‌گرفت. کوچ روستایی‌ها آغاز شد.

«نخستین نفری
که در خانواده ما
کارگری کرد من
بودم. بهار ۴۶
تصمیم گرفتم برای
کار به تهران بروم،
ولی خانواده‌ام
به شدت مخالف
بودند؛ می‌گفتند
در شأن ما نیست.
پدرم می‌گفت پسر
فلانی که برای ما
کاری کرد رفته
تهران برای کارگری،
منی شود تو هم که
پسر منی بروی.»

روزگار ایمان دایی اما آن روزها واروی رعیتی بود که مالک شده بودند، اما چون ملک نو سود چندان برایشان نداشت می‌کوچیدند. او کوچکترین فرزند خرده‌مالکی بود که ملکش را باخته بود. ایمان دایی می‌گوید: «من از اول کارگر نبودم. ما تا سال ۴۲ زندگی خوبی داشتیم. البته در این حد که پنج بار در سال پلو می‌خوردیم یا مثلاً یک بار در سال پوشاک می‌خریدیم. شش روستا شش دانگ مال ما بود که یک پنجم از محصولات آن‌ها به ما می‌رسید. اما پس از اجرای اصلاحات ارضی زمین‌هایمان، کارکن‌ها، چوپان‌ها، حشم‌دارها و... همه از دست رفتند. خانواده‌ام ورشکست شدند. من آن موقع محصل بودم. پس از اصلاحات ارضی هم تا کلاس ششم خواندم. ولی مدرسه‌ها در آن منطقه بیش از شش پایه نداشتند و برای ادامه‌ی تحصیل یا باید می‌رفتم اهر یا کلبریا تبریز. ولی بودجه‌مان اجازه نمی‌داد. پس از آن کار دشوار شد. امکانات باقی مانده کم نبود، ولی ما کار بلد نبودیم؛ اصلاً نمی‌دانستیم کار چیست!» چنان که لمبتون می‌گوید «مالکان آذربایجان شرقی عموماً از موقعیتشان برای حفظ اسارت و عقب‌ماندگی زارعان بهره می‌گرفتند». آن‌ها سخت با اصلاحات ارضی مخالف بودند. با این همه آنان نه فئودال، که تنها مالکانی بودند که سهم مالک می‌گرفتند و نفوذ چندان نداشتند: «نفوذ مالکان اقتصادی بود تا صرفاً سیاسی. بنابراین مخالفت آن‌ها با اصلاحات ارضی کمتر آشکار بود.» بسیاری از مالکان اسناد فروش و واگذاری زمین‌هایشان را امضا یا طلبشان را به دلیل اینکه واگذاری زمین را غیرقانونی می‌دانستند، وصول نکرده بودند. لمبتون می‌گوید: «در تابستان ۴۳ در اداره‌ی اصلاحات ارضی اهر انبوهی از اسناد مالکیت زمین را دیدم که لازم بود مالکان امضا و بهای زمینشان را وصول کنند.» ایمان دایی چیزی در تایید این خاطره‌ی لمبتون می‌گوید: «به جای پول زمین به ما قبض‌هایی داده بودند که برویم ماه به ماه وصولشان کنیم. عمویم یک روز همه‌ی قبض‌ها را پاره کرد.»

چرخ چرخیده بود و زندگی روی دیگرش را به مالک‌ها نشان می‌داد و طعم رعیت بودن را به ایشان می‌چشاند. رویاهای ایمان جوان داشت رنگ می‌باخت و او برای نجات آن‌ها راهی نداشت جز همانی که هر رعیت دیگری پیش می‌گیرد: کارگری. ایمان دایی می‌گوید: «نخستین نفری که در خانواده ما کارگری کرد من بودم. بهار ۴۶ تصمیم گرفتم برای کار به تهران بروم، ولی خانواده‌ام به شدت مخالف بودند؛ می‌گفتند در شأن ما نیست. پدرم می‌گفت پسر فلانی که برای ما کار می‌کرد رفته تهران برای کارگری، منی شود تو هم که پسر منی بروی. رفتن به تهران ۴۵ تومان خرج داشت، اما آن را به من ندادند تا منصرف شوم. ولی من پنهان از آن‌ها فرار کردم و به تهران آمدم.»

مسافران

ایمان سه روز بعد به تهران می‌رسد. این جوان نخستین کارگر مهاجر به تهران نبود. پس برای انتخاب مقصدش دلیلی روشن داشت: او راهی را گزیده بود که پیش از او هم دیگرانی رفته بودند و ناخشنود بازنگشته بودند؛ آن‌ها می‌توانستند آنجا هوایش را هم داشته باشند. مقصد مطمئن بود و تهران خوش‌اشتهای آن سال‌ها در میزبانی کارگرهای مهاجر روسیاه نبود. ایمان دایی می‌گوید: «من بی هیچ پولی راهی تهران شدم. این را هنگام حرکت به حسن دایی که من را با خود آورده بود، نگفتم؛ او هم به اعتبار خانواده‌ام چیزی نپرسید، لابد با خود گفته بود دارد که آمده. وقتی به تهران رسیدیم، به قهوه‌خانه‌ای رفتیم. آنجا همه همسایه و همکلاسی و آشنا بودند. خوش و بشی کردند و گفتند دیرشان شده و شب می‌آیند سراغم. من هم گرفتم آنجا خوابیدم، وقتی بیدار شدم، دیدم ۵۲ تومان پول دارم! آن‌ها هنگام رفتن هرکدام چیزی در جیبم گذاشته و رفته بودند. با همان، پول حسن دایی را پرداختم.»

کوچ فرزندان زارعان، هرچند با آهنگ بسیار کند ۴۰ نفر در ده سال، از مدت‌ها پیش آغاز شده بود؛ چه اینکه آنان همراه تنگدست بودند برای هجرت چندان نیازی به رسیدن حس «آزادی» پس از اصلاحات ارضی نداشتند. آنان از میانه‌های دهه ۳۰ راهی تهران و گاهی هم تبریز شده بودند. ایمان جوان به تهران رفت؛ چون اهل و خویشش آنجا بودند. نخستین آن‌ها اما دلیلی دیگر داشت.

ایمان دایی می‌گوید: «نخستین کارگران مهاجر از روستای ما در سال ۳۷ و همراه یک قره‌داغی ارمنی به نام همایاک به تهران آمده بودند. همایاک نقاش بود و آن‌ها زیردست او کار نقاشی ساختمان می‌کردند. همشهری‌های ما در تهران همه کارگر نقاش ساختمان بودند. تا زمان به تهران آمدن من، نزدیک به ۴۰ نفر از روستای ما به تهران آمده بودند و کارگری نقاشی می‌کردند. من هم که به تهران آمدم، زیردست همایاک مشغول شدم.»

آن زمان قره‌داغ هفت روستای ارمنی‌نشین داشت که بزرگترینشان وینق بود. وینق ارمنی‌نشین آبادترین روستای منطقه‌ای بود که روی هم‌رفته مسلمان‌نشین به شمار می‌آمد. با اینکه روستا بود، اما اداره ثبت و بخشداری و پاسگاه مرکزی را آنجا ساخته بودند. ایمان دایی می‌گوید: «آنان زندگی نسبتاً مدرنی داشتند. آن‌ها آنجا آهنگر، نجار، بنا ارمنی بودند. بیشتر ارمنی‌های پیشه‌ور مهاجر بودند. همایاک اهل روستای داش‌باش بود. پیشه نقاشی را هم از باکو آورده بودند. ولی پیشه نقاشی در قره‌داغ به درد نمی‌خورد؛ چون مشتری نداشت.»

بیشتر ارمنی‌ها در قره‌داغ ابزار کشاورزی می‌ساختند، پیشه‌ور بودند و، در کنار مالکان و زارعان، یک رأس مثلث قدرت سنتی در ایران. این چنین، از سال‌های پس از وقایع فرقه دمکرات آذربایجان، فشار خان‌ها هم بر ارمنی‌های ارسباران بیشتر شد و قحطی هم بر بیکاری و بی‌سامانی‌های پس از جنگ جهانی دوم افزود، تا مهاجرت دسته‌جمعی ارمنی‌ها به تهران آغاز شود. اصلاحات ارضی بر شتاب این مهاجرت افزود. مهاجران در تهران پیشه‌های صنعتی را برگزیدند. ایمان دایی می‌گوید: «ارمنی‌های قره‌داغ در تهران نقاش شدند. نخستین کارگران مهاجر مسلمان قره‌داغ هم با آن‌ها رفتند و کارگران‌ها شدند و پس از آن، هرکس که از منطقه ما مهاجرت کرد، رفت و به آن‌ها پیوست. ارمنی‌ها پیمانکار نقاشی ساختمان بودند و قره‌داغی‌ها کارگران آن‌ها. پیمانکارها در خیابان منوچهری تهران، همه ارمنی بودند.» جز خیابان منوچهری، خیابان ناصرخسرو و میدان فوزیه (امام حسین کنونی) هم جزو پاتوق‌های

«نخستین کارگران مهاجر از روستای ما در سال ۳۷ و همراه یک قره‌داغی ارمنی به نام همایاک به تهران آمده بودند. همایاک نقاش بود و آن‌ها زیردست او کار نقاشی ساختمان می‌کردند. همشهری‌های ما در تهران همه کارگر نقاش ساختمان بودند. تا زمان به تهران آمدن من، نزدیک به ۴۰ نفر از روستای ما به تهران آمده بودند و کارگری نقاشی می‌کردند. من هم که به تهران آمدم، زیردست همایاک مشغول شدم.»

نخستین پیمانکارهای ارمنی و کارگران قره‌داغی بودند. پای آن‌ها بعدتر و از طریق رنگ‌فروشی‌ها به میدان زندان، میدان رهبر و میدان خراسان هم رسید. در واقع قره‌داغی شدن صنف نقاشان ساختمان تهران از مهاجرت ارمنی‌ها به تهران شروع شد.

خیابان لاله زار، کافه متروپل

هنگامی که آذربایجانی‌های غریب به تهران رسیدند و نقاشی ساختمان پیشه کردند، تازه چند سالی از دیگر شدن شیوه‌های کار نقاشی ساختمان می‌گذشت. تا پیش از آن و تا اوایل دهه‌ی ۲۰ نقاشی ساختمان نه پیشه‌ای مستقل، که جزئی از کارهایی بود که گچ‌کارها می‌کردند. شیوه‌ی کار ابتدایی بود: کارگران گچ‌کار دوده و لاجورد و چند مادر رنگ دیگر چون قرمز و آبی و سیاه را با گچ می‌آمیختند تا دیوارها و گچ‌بری‌ها رنگی شود.

اما اندک اندک، تهران داشت سر و شکلی مانند شهرهای اروپایی می‌گرفت. بیش از ده سال از آغاز پادشاهی رضاشاه می‌گذشت و شمار کارمندان دولت در نظام اداری نوظهور فزونی یافته بود. مردان شاپو می‌گذاشتند و کراوات می‌بستند و کارمندان عالی‌رتبه در تهران و شهرستان‌های بزرگ خانه‌هایی مجلل‌تر می‌خواستند. تقاضای خانه‌های مجلل بیشتر شد، پس سرعت کار نیز می‌بایست بیشتر می‌شد. کار تقسیم شد، مستقل از گچ‌کاری و تخصصی‌تر. بنابر خاطرات محمدعلی گیلانی‌نژاد، یکی از نخستین فعالان صنفی نقاشان ساختمان، کارگران در حوالی سال ۲۵ برای رنگ کردن دیوارها گچ سفید را یک روز پیشتر می‌کوفتند و پودر می‌کردند و در آب می‌خیساندند. روز بعد محلول را از صافی‌های ویژه‌ی کار می‌گذراندند و با دوده و لاجورد و گل ماشی و چون این‌ها می‌آمیختند و «رنگ» - و نه گچ رنگی - می‌ساختند. این ابتکار، احتمالاً ارمنی‌هایی بوده که نقاشی را در باکو آموخته بودند. آن زمان ساعت کار کارگران نقاش، همچون کارگران ساختمانی دیگر، از سپیده‌ی صبح بوده تا غروب آفتاب؛ چیزی نزدیک ۱۴ ساعت.

برای بیشتر کارگران نقاش ساختمان شرایط غالب تا دو دهه پس از آن هم چنین بود؛ از جمله برای همه‌ی قره‌داغی‌ها. با این همه، از پی اصلاحات ارضی صف کارگران مهاجر از قره‌داغ پیوسته به تهران می‌رسید. ایمان‌دایی می‌گوید: «آن زمان بسیار پیش می‌آمد که وقتی یک کارگر نقاش در فصل سرما به روستا بازمی‌گشت، یکی از خانواده‌های روستایی یک گوسفند برایش قربانی می‌کردند و یک روز او را مهمان خود می‌کرد و می‌گفت پسر من را هم برای نقاش شدن با خودت به تهران ببر و زیر پر و بال خودت بگیرش. یک دلیل این موجی که از روستاهای قره‌داغ به سمت نقاشی ساختمان می‌آمد موضوع امنیت بود. مهم بود برایمان که پیش چه کسی کار کنیم. جایی و کسی را نمی‌شناختیم. نمی‌دانستیم اگر در تهران پیش خویشانمان نیاییم، باید کجا سراغ کار برویم. اگر کاری بیابیم، به پول کارمان می‌رسیم؟ نکند برویم سر به نیست شویم؟ حضور خویشاوندان در پیشه این مسائل را حل می‌کرد. موضوع دیگر هم مهارت بود. من که خودم هیچ کاری بلد نبودم. روستایی‌های دیگر هم کشاورزی بلد بودند. امید کارگرانی که از روستا می‌آمدند این بود که پسرعمو یا پسردایی‌شان آن‌ها را در کار راه می‌اندازد. نقاشی هم شغل بدی نبود؛ رشدش سریع بود.»

عموزاده با عموزاده می‌رود و عمه‌زاده با دایی‌زاده و پسرخاله با پسرخاله و همه‌شان هم می‌روند زیر دست کارفرماهای ارمنی پیشتر هم روستایی. شمار آنان بیشتر و بیشتر می‌شود و تبعیدی‌های فرقه را در خود حل می‌کند. فرقه‌ای‌هایی چون هروآبادی و برادران ملک‌زاده حالا دیگر پیمانکارانی نسبتاً بزرگند. صنف فرقه‌ای‌ها حالا دیگر مال قره‌داغی‌هاست. با این همه، شرایط کار همچنان دشوار است. ایمان‌دایی می‌گوید: «همه‌ی ما قره‌داغی‌ها برای ارمنی‌ها کار می‌کردیم. آن‌ها هم با ما کارگران بد رفتار می‌کردند. با لجاجت خیلی سخت می‌گرفتند و اصلاً حق و حقوقی برای ما قائل نبودند. صبح ما را می‌بردند سر کار و شب بازمی‌آوردند.» دلیل این عناد و لجاجت پیمانکاران ارمنی در برابر حق و حقوق کارگران‌شان شاید ریشه در مناقشات «ارمنی - مسلمان» دهه‌های گذشته و رانده‌شدنشان از «سرزمین شوراه‌ها» بود. او ادامه می‌دهد: «یک روز از کسی پرسیدم که ما فقط باید برای ارمنی‌ها کار کنیم؟ مسلمان‌ها نمی‌توانند پیمانکار

نقاشی شوند؟ او هم گفت چرا، یک پاتوقی هست در خیابان لاله زار به نام کافه متروپل، پیمانکارهای آنجا ارمنی نیستند؛ اما ما نمی‌توانیم با این‌ها کار کنیم، اینان روزنامه می‌خوانند، روشن‌فکرند. ما هر روز کله‌سحر می‌رقیم به جایی که صاحب‌کارها می‌آمدند دنبال کارگر نقاش؛ تا ده صبح منتظر می‌ماندیم، اگر کسی ما را با خود نمی‌برد سرکار، برمی‌گشتیم. یک روز که بیکار ماندم، رفتم به کافه متروپل. داخل یک پاساژ بود. با خجالت داخل شدم؛ روستایی بودیم دیگر... قیافه هیچ‌کدام از آدم‌های آنجا به نقاش نمی‌خورد. آراسته بودند و دست همه‌شان کتاب یا روزنامه بود. دوتاشان آمدند سوی من. یکی‌شان پرسید با کی کار داری؟ گفتم کاری ندارم! گفت: شغلت چیست؟ گفتم نقاشم. گفت کارگری؟ گفتم آره. برایم جای آورد. گفت اهل کجایی؟ گفتم قره‌داغ. گفت قره‌داغی‌ها که اینجا نمی‌آیند، با ارمنی‌ها کار می‌کنند. حالا کار بلدی؟ گفتم بلدم. گفت الان کار داری؟ گفتم مدتی است بیکارم و دنبال کار. گفت فردا صبح ساعت هفت و نیم اینجا باش. هشت ماه با او کار کردم. همه‌شان انسان‌های نیکی بودند؛ پیمانکار و روشن‌فکر. او بی که بداند به کافه‌ای رفته بود که پاتوق پیمانکاران چپ بود. ایمان‌دایی می‌گوید: «من دو همکار یکی از پیمانکارهای آنجا به نام محمد خلیلی بودم که هم پیمانکار بود و هم دست به قلم.» محمد خلیلی، نویسنده‌ای چپ‌گرا بود و یکی از اعضای فعال کانون نویسندگان ایران که در شب ششم شب‌های شعر گوته سخن راند. پیمانکاری نقاشی ساختمان برای آنان هم نان داشت و هم مجالی بود برای زیستن در کنار کارگران و مهربانی با ایشان. کافه متروپلی‌ها هم نمایندگان یک نسل مهاجر بودند؛ از خلخال و همدان و چند شهر دیگر. پیمانکاری برای آنان هم کسب و کاری مناسب بود؛ «نهضت» هزینه داشت و آنان می‌بایست کسب و کاری می‌داشتند و برای بستگان به حزبی که راهش از سازمان دادن کارگران می‌گذشت، چه کاری بهتر از پیمانکاری؟

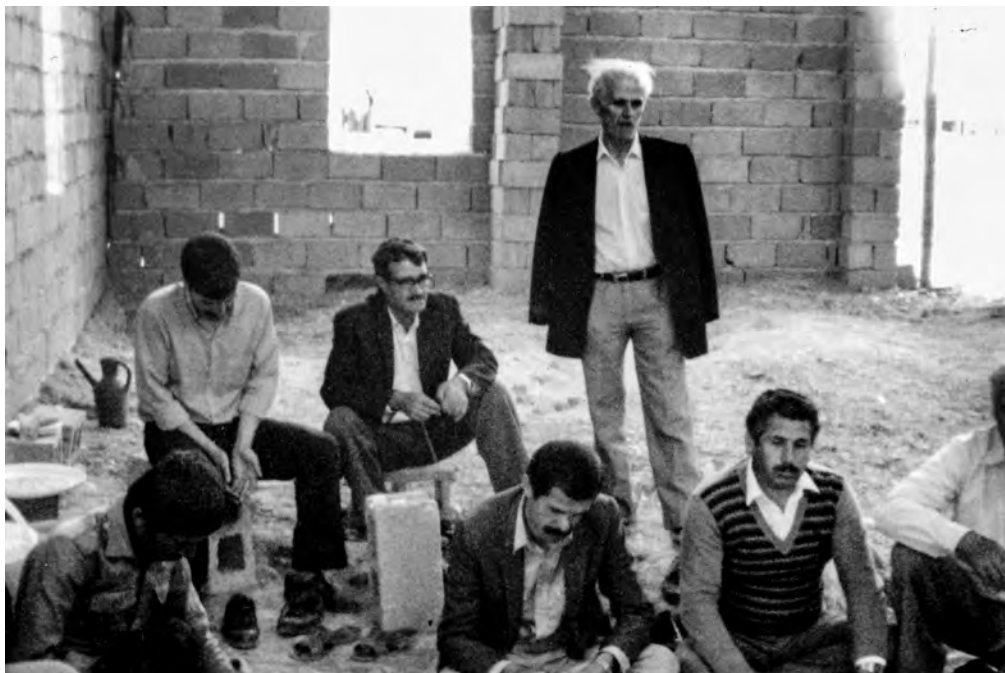
ایمان‌دایی می‌گوید: «کسی که زیر دستش کار می‌کردم یک روز به من گفت سواد داری؟ گفتم شش کلاس. گفت شب‌ها چیزی می‌خوانی؟ گفتم نه. شب‌ها هشت-نه نفر در یک اتاق جمع می‌شدیم و مطالعه ممکن نبود. گذشته از این، مزد روزانه‌مان تنها دو تومان بود و کفاف روزنامه خریدن را نمی‌داد. چند روز بعد گفت حوصله‌ات سر می‌رود، این روزنامه را شب ببر و بخوان. نخست نپذیرفتم، خجالت می‌کشیدم. گفت من این را خوانده‌ام، باطله است، تعارف نکن، ببر و بخوان. روزنامه یا کیهان بود و یا اطلاعات؛ بیشتر کیهان. چند وقت بعد پرسید کتاب هم می‌خوانی؟ من هم به کتاب بسیار علاقه داشتم. گفتم بله، اما نمی‌توانم بخرم. گفت یک کتاب هست که به کار شما نقاش‌ها مربوط است، من خوانده‌ام، به دردم هم نمی‌خورد، ببر و بخوان. کتاب «بشردوستان ژنده‌پوش» بود. این کتاب بسیار بر من اثر گذاشت.»

ایمان‌دایی می‌گوید: «من هرچه می‌خواندم و هرچه از آن‌ها می‌آموختم به هم‌روستایی‌هایم می‌آموختم. اندک اندک قره‌داغی‌ها را به آن پاتوق بردم؛ پایمان به آنجا باز شد و بچه‌ها متحول شدند. کار کردن با آن‌ها هم آسان‌تر بود. مثلاً دست‌کم بعد از ظهر جمعه را تعطیل بودیم. در کار برای ارمنی‌ها چنین چیزهایی نبود. متروپلی‌ها حتی پیش ما خودشان را هم نقد می‌کردند. مثلاً می‌گفتند این حق شماست که کل جمعه را تعطیل باشید و برایش مزد هم بگیرید. ولی خب، چنین نمی‌کردند! البته خودشان هم درآمد چندانی نداشتند که بخواهند تقسیمش کنند. تا سال ۵۱ از آنان آموختم. پس از آن احساس کردم خودمان هم باید کاری کنیم.»

رفیق پسر خاله

دوران جنگ سرد بود و رویارویی چپ جهانی با امپریالیسم و آمریکا؛ شوروی بیخ گوش ایران و در همسایگی آن نشسته بود و در داخل ایران چپ‌ها از هیچ تلاشی برای موثر بودن نمی‌گذشتند. این چنین کارگران نقاش ساختمان‌های نیز، همچون گروه‌هایی در بیشتر اصناف کارگری در تهران آن سال‌ها، می‌بایست تکلیفشان را با یک موضوع روشن می‌ساختند: سندیکا.

کارگران نقاش ساختمان قره‌داغی یک بار روابط خویشاوندی‌شان را در درون صنف و مناسبات شغلی‌شان، بازساخته

بودند. ولی این بار کوشش گروهی از آن‌ها بر بازتولید این روابط در ساختار سازمانی یک تشکیلات صنفی بود. ایمان‌دایی می‌گوید: «چون همه با هم خویشاوند بودیم، پیش از آن که معنای سندیکا یا انجمن را بدانیم، یک صندوق ایجاد کردیم. از هم‌روستایی‌هایمان شروع کردیم و بعد کارگران اهل روستاهای دیگر هم پیوستند. آن کوشش دوامی نداشت. شغل کارگرها طوری بود که نمی‌توانستند کار را داوطلبانه پیش ببرند. پس از آن کسانی ایده تشکیل سندیکا را به ما پیشنهاد کردند؛ گفتند که بافندگان سوزنی سندیکا دارند، بروید سراغ آن‌ها. صنف آن‌ها هم طایفه‌ای بود و بیشترشان آذربایجانی‌ها بودند. سراغ آن‌ها رفتیم. آن‌ها البته سندیکای رسمی نداشتند، اما فعال بودند. ما را هم به جمعشان راه دادند. از سال ۵۲ کارگران داشتند اندک اندک به تب و تاب می‌افتادند. آشنایی ما هم با فعالان سندیکایی بیشتر می‌شد. هرچه از آن‌ها می‌آموختم، می‌آوردم میان کارگران نقاش قره‌داغی. نقاش‌ها آن موقع سندیکای ویژه نداشتند؛ کوشش‌هایشان روشنفکرانه بود؛ دغدغه داشتند و مطالب را یاد می‌گرفتند.»

شاید ایمان‌دایی فراموش کرده است که نقاش‌ها آن موقع سندیکای ویژه و مستقل داشتند. آن‌ها در سال ۵۰ و دو سال پیش از آن که فکر سندیکا به سرایمان‌دایی و کارگران نقاش قره‌داغی بیفتد، سندیکای مستقلشان را بنیان گذاشته بودند. گذشته از این هم، شاید صفت «روشنفکرانه» برای کوشش‌های آنان، در سال‌های پیش از آن، چندان دقیق نباشد. مقصود ایمان‌دایی از صفت روشنفکرانه، چنان که خودش می‌گوید، «دغدغه‌مند» بودن است؛ در حالی که کوشش‌های گروه پیشروی نقاشان ساختمانی، «تشکیلاتی» هم بود. آن‌ها حتی مدت‌ها پیش از سال ۵۰ و از نخستین سال‌های دوران پهلوی دوم، کوشش‌هایشان را برای سامان دادن به تشکیلاتی صنفی آغازیده بودند.

کارنامه

ایمان‌دایی و دوستانش، دو سال پس از بنیان شدن سندیکای کارگران نقاشی ساختمان در سال ۵۰، بی‌خبر از آن سندیکا، مومن به آنچه خوانده‌اند و شنیده‌اند و آموخته‌اند، در پی پیش بردن کوشش‌های سندیکایی‌شان در میان کارگران قره‌داغی بودند. او می‌گوید: «پس از شرکت در جلسه‌های بافنده‌های سوزنی، تصمیم گرفتیم خودمان هم

جلسه‌هایی برای کارگران قره‌داغی برگزار کنیم. اما مکانی برای برپایی جلسه‌ها نداشتیم. یک پاساژ در چهارراه گُنتِ خیابان منوچهری محل کار بافنده‌های سوزنی بود. آن‌ها طبقه‌ی بالای آن را برای برپایی جلسه‌ها در اختیار من گذاشتند. من هم ازشان خواستم که بیایند و برای ما صحبت کنند. نخستین جلسه‌مان با ۷۰-۸۰ نفر برگزار شد. در آن جلسات از حقوق سندیکایی و چنین مسائلی حرف می‌زدیم. شعر و ساز و آواز هم برپا بود تا تعداد بیشتری بیایند. ما نقاش‌ها زیر عنوان سندیکا گرد آمدیم. ۷۰۰-۸۰۰ نفر. همه هم قره‌داغی بودیم. البته محدودیتی از این نظر نداشتیم؛ اگر کارگرهای نقاش دیگر هم می‌آمدند، استقبال می‌کردیم. بعد هم رفتیم فعال‌های کارگری نقاش‌ها را پیدا کردیم. تا پیش از آن سندیکای ما قره‌داغی‌ها غیررسمی بود؛ اما پس از آن در خانه‌ی کارگر یک جایی هم به ما دادند.»

ایمان دایی محافظه‌کاری را از خصوصیات نقاشان ساختمان می‌داند. دلیل محافظه‌کاری آنها هم برای ایمان دایی روشن است: «آن‌ها آن زمان کارگر فصلی بودند و بلا تکلیف؛ نصف سال را نبودند. ما فصل‌های سرد به روستا بازگشتیم؛ برخی برای برداشت محصول، اما برای باقی، ماه سیاه نقاشان بود؛ چون کار نبود. خود من هم از سال ۵۴ تمام سال را در تهران می‌ماندم. از طرف دیگر، آن‌ها از بیکاری در روستا گریخته بودند و هیچ نمی‌خواستند شغلشان را در شهر از دست بدهند. خیالشان این بود که عاقبت به روستا بازخواهند گشت و شهری بودنشان موقتی است. خودشان را شهری نمی‌دانستند که از آن چیزی بخواهند.» این البته تنها مربوط به کارگران قره‌داغی نبود.

این در حالی است که، پیمانکاران ارمنی در همه دوران کارفرمایی‌شان کارگران را از سپیده‌دم تا غروب به کار می‌گرفته‌اند، و حتی همین امروز هم زیادی ساعت کار یکی از مهم‌ترین گله‌های کارگران نقاش ساختمان است. اما ایمان دایی می‌گوید که در سال ۴۶ در همان یک ساعت استراحت ظهر از استادکار درس می‌گرفته است.

ما نمی‌دانیم مزد روزانه کارگران عضو تعاونی نقاشان ساختمانی تهران چند تومان بوده است، اما دست‌کم این را می‌دانیم که در سال ۴۶ کارگران قره‌داغی خیابان منوچهری که از سال ۲۵ برای پیمانکاران ارمنی کار می‌کردند و هر منفعت صنفی را در شبکه روابط خویشاوندی‌شان پخش می‌کردند روزانه ۲۰ ریال مزد می‌گرفتند؛ آن هم به این شرط که کارگر زبده باشند؛ کارگر تازه‌کار پنج ریال کمتر دشت می‌کرد. آنان سراسر هفته را، از جمله جمعه‌ها را، از سپیده‌ی صبح تا غروب آفتاب کار می‌کردند و حتی روحشان هم از وجود سندیکایی که در دهه ۲۰ به پا شده بود و آن تعاونی که پس از سال ۳۲ و دوران ممنوعیت کار سندیکاها سامان یافته بود خبر نداشت. کارگران قره‌داغی در سال ۴۶، آن روزی ۲۰ ریال مزد را هم در حالی می‌گرفتند که بنا بر قانون کار حداقل مزد در سال ۲۵، ۳۴ ریال بود. این چندان عجیب نیست؛ روابط مالی آن‌ها عرفی بود و تکیه‌اش بر اعتبار آدم‌ها؛ آن‌ها نه با کارفرما و نه با رنگ‌فروشی قراردادی نداشتند که ذیل قانون کار باشد؛ حتی رسید یا دست‌نویسی هم در کار نبود. مهم نبود قانون کار چه می‌گوید؛ کارفرما سر همین مزد با آن‌ها توافق کرده بود.

حتی پیمانکاران چپ‌گرای متروپولی هم چیزی بیشتر از مزدی که ارمنی‌ها به کارگران می‌دادند به آنان نمی‌پرداختند؛ هرچند تا غروب از آنان کار نمی‌کشیدند و بعد از ظهر جمعه‌ها را (و نه کل روز را) به آنان می‌بخشیدند و البته پیوسته هم به آنان می‌گفتند که «حق شما بیش از این است».

اصلاً همین پرسشی مهم را پیش می‌نهد: کارگران سندیکای نقاشان ساختمانی می‌خواستند چه چیزی را از چه کسی بگیرند؟ اگر آن‌ها نمی‌توانستند حقوق اولیه‌شان را حتی از پیمانکاران چپ‌گرا و معتقد به سندیکای متروپولی بگیرند، پس از چه کسی می‌توانستند؟ ایمان دایی برای این توجیهی ساده دارد: «[آن پیمانکارها] خودشان هم درآمد چندانی نداشتند که بخواهند تقسیم‌ش کنند.» این یعنی سرمایه‌ای چندان انباشته نشده بود که بازتوزیع آن شرط لازم تحقق عدالت باشد و اغلب کارفرماها آن سرمایه‌دار فاسد و ظالمی نبودند که مبارزه با آن‌ها ناگزیر باشد.

آن صف طولانی از کارگران نقاش ساختمان قره‌داغی که یگراست به خیابان منوچهری می‌آمدند و زیر دست پیمانکارهای ارمنی کار می‌کردند، دست‌کم از سال ۴۶ که می‌توانیم با یقین از آن سخن بگوییم تا وقتی پای یکی از اعضایشان به پاتوق پیمانکاران چپ‌گرا باز نشد و آن‌ها، به قول خود ایمان دایی، به او آموزش ندادند، به فکر

پیگیری متشکل حقوقشان نیفتادند؛ آن‌ها که به سبب روابط خویشاوندی خود به خود متحد هم بودند. ایمان دایی می‌گوید: «هرچند ۷۰ درصد اعضای سندیکا قره‌داغی بودند، اما آن‌ها بیشتر برای تفریح می‌آمدند. نمی‌آمدند که بدانند اضافه کار چیست؟ جمعه کاری چیست؟ برایشان مهم نبود.» چرا مهم نبود؟ ایمان دایی خاطره‌ای از نخستین روزهای پس از به تهران رسیدنش دارد: «جز آن ۵۲ تومانی که روز رسیدن، وقتی من خواب بودم در جیبم گذاشته بودند، همشهری‌هایم در تهران دو روز مرا مهمان کردند. از سر کار که برمی‌گشتند، من را می‌بردند و می‌گرداندند. البته فقط توپخانه را می‌شناختند! خودشان کفش‌های کهنه را وصله و پینه می‌کردند و می‌پوشیدند، اما همان روز اول برایم یک جفت کفش خریدند. پیش از اینکه من را ببرند پیش پیمانکار ارمنی، به من سمباده زدن آموختند؛ گفتند هنگام سمباده زدن نباید دست به دیوار بخورد، اگر بخورد، می‌فهمد تازه کاری و حقوقت ۵ ریال کم می‌شود. پس از آن هم، هنگام یک ساعت استراحت ظهرشان، می‌گفتند ارمنی رفته، برو تمرین کن. این‌ها البته مربوط به روابط خانوادگی بود.» آن‌ها در گروه‌های کوچک خویشاوندی و در اتاق‌های اجاره‌ای می‌زیستند. هزینه خورد و خوراک و اجاره را هم تقسیم بر تعداد می‌کردند و شریکی می‌پرداختند. همین روابط شاید دلیل مهم نبودن سندیکا برای قره‌داغی‌ها باشد. هرچند شاید در نگاه نخست آنان متحد و زندگی‌شان اشتراکی به نظر آید؛ چیزی که خوراک سندیکایی شدن است. اما در واقع همین آن‌ها را بی‌نیاز از سندیکا می‌کرد: آن‌ها بی‌سندیکا هم از یکدیگر حمایت می‌کردند؛ پس اصلاً بنیاد نهادن سندیکا برای آنان چه ضرورتی داشت؟

خاطره‌ی ایمان دایی یک موضوع مهم دیگر هم در خود دارد؛ آن همه کارگر قره‌داغی «فقط [خیابان] توپخانه را می‌شناختند». تهران برای آن‌ها تنها محل کار بود؛ نه خانه. همچون کسی که صبح می‌رود سرکار و شب به خانه بازمی‌گردد، کارگران قره‌داغی پس از فصل سرد به تهران می‌آمدند و پیش از فصل برداشت به خانه، به قره‌داغ، بازمی‌گشتند. جز این ربطی به تهران نداشتند. پس هیچ عجیب نیست که از سندیکایی در خیابان ابوریحان بی‌خبر باشند.

من کارگر نیستم!

ایمان دایی می‌گوید، بیشتر کارگران نقاش، به ویژه قره‌داغی‌ها می‌کوشیدند هرچه زودتر پیمانکار شوند تا سود بیشتر دشت کنند. او می‌گوید: «آن‌ها در تکاپو بودند که زودتر پیشرفت کنند و پیمانکار شوند، تا درآمدشان بیشتر شود؛ چون سودشان در پیمانکاری است. پیمانکار شدن هم چندان دشوار نبود. نقاشی را زود می‌شود آموخت؛ یک قلم است و یک نردبان و شش-هفت ماه تجربه کار. پس از یک سال می‌توانی پیمانکار بشوی. جنس کار هم طوری است که در سن بالا در آن ماندن دشوار است؛ نقاشی دقت زیادی می‌خواهد و پیشه‌ی جوان‌پرستی است.»

ایمان دایی یکی از همان‌هایی است که در آن سال‌ها پیمانکار شد. او در سال ۵۲ در حالی پیگیر تشکیلاتی کردن کارگران قره‌داغی بود که خودش دیگر نه کارگر، که پیمانکار بود؛ همچون همانانی که بدیشان کنایه می‌زد که در تکاپوی پیمانکار شدنند. او می‌گوید: «من سال ۵۲ دیگر به طور حرفه‌ای پیمانکاری می‌کردم. در کل هم تنها هشت ماه کارگر بودم. پس از آن و تا پیش از پیمانکار شدن هم سرپرست کارگرهای دیگر بودم؛ دو تومان مزد بیشتر

تهران برای آن‌ها
تنها محل کار بود؛ نه
خانه. همچون کسی
که صبح می‌رود
سرکار و شب به
خانه بازمی‌گردد،
کارگران قره‌داغی پس
از فصل سرد به تهران
می‌آمدند و پیش
از فصل برداشت به
خانه، به قره‌داغ،
بازمی‌گشتند. جز
این ربطی به تهران
نداشتند.

می‌گرفتم و کار را اداره می‌کردم، اما رنگ نمی‌زدم. با وجود پیمانکار بودن، علاقه داشتم به کارهای اجتماعی. چیزی را که آموخته بودم، رعایت می‌کردم. حداقل مزد نصف روز جمعه‌ها را به کارگران می‌پرداختم. دوبار در روز به آن‌ها چای می‌دادم. چای را با طناب تا طبقه دوازدهم می‌کشیدم برایشان. این را حقوق آن‌ها می‌دانستم و می‌کوشیدم مسائل اخلاقی را رعایت کنم. من به این اصول باور داشتم؛ پس کارفرما بودنم با فعالیت سندیکایی ام تضادی نداشت. آن موقع یک ماشین هم داشتم؛ با آن تا بیست نفر کارگر را سوار می‌کردم و به جلسه‌های سندیکا می‌بردم. «او البته تایید می‌کند که از این‌گونه رفتار کردن با کارگرها سود می‌برده است. این نکته‌ای است که فعالان حقوق کارگری هم همیشه بر آن تاکید دارند؛ اگر حقوق نیروی کار رعایت شود، بهره‌وری آنان افزایش می‌یابد و کارفرما در بلندمدت سود می‌برد.» این فکر را نداشتم، اما خود به خود درآمد داشت. نیتم این نبود. برایشان ماشین می‌گرفتم تا محل. خب زودتر می‌رسیدند و این به نفع من بود. ولی می‌گفتند دست فلانی درد نکند که ماشین گرفته؛ خجول می‌شدند و بهتر کار می‌کردند. برایشان هندوانه و طالبی می‌خریدم، می‌گفتند، چه پیمانکار خوبی! البته بخشی از این کارهای من هم به سبب تعصبی بود که روی هم‌شهری‌هایم داشتم.»

او همچنان فعالیت صنفی‌اش را پی می‌گیرد و نه به اتحادیه‌ی کارفرماها، که به سندیکای کارگران می‌رود. می‌گوید: «آنجا به شوخی به من می‌گفتند تو که پیمانکاری اینجا چه می‌کنی؟» او آن زمان همانی شده که با آن مبارزه می‌کرد! او این را هم می‌گوید که: «هرچند نود درصد پیمانکارها قره‌داغی بودند، اما با این همه، پیمانکار ماندن چندان آسان نبود. کسانی بودند که در کار نقاشی از من ده بار بهتر بودند، اما نتوانستند پیمان کار شوند.»

ایمان‌دایی در یک دوره‌ی ده ساله دو تغییر را تجربه کرده است. با اصلاحات ارضی به زیر افتاد و با پیمانکار شدن و افزایش درآمد هایش باز به بالا خاست. او هم کارگر بود و هم پیمانکار؛ هم فقیر و هم غنی؛ اما نه چون هرکس دیگری که رشد می‌کند و از طبقه‌ای به طبقه‌ی دیگر می‌رود. او برخلاف نویسنده‌ی کتاب محبوبش، رابرت ترسل، خود پایگاه و طبقه‌ی اجتماعی‌اش را پس نزده بود. کارگر شدن برای او ناخواسته بود. او از نعمت به نعمت آمده بود و می‌کوشید به آن بازگردد. به همین سبب هم وقتی کارگر بود، از کارگر بودنش شرمند بود. این بدیهی است. اما کارگر بودن و سال‌ها زیستن در میان و با کارگران، سبب شده بود که او نزد کارگران از مرفه بودنش هم شرمند باشد. روزی که برای گفتگو با او رفتم، از دیدنش جا خوردم. گمان می‌کردم به دیدار یک کارگر بازنشسته می‌روم؛ همچون دیگری که پیشتر با آن‌ها گفتگو کرده بودم. کفش کلارکس، پیراهن پولو و کاپشن لاکوست او کمی برایم عجیب بود. البته که باور ندارم کارگرها باید همیشه کارگر بمانند یا اگر هم مانند، نباید مرفه باشند؛ اما به هر حال باید شبیه به هم طبقه‌ای‌هایشان در وضعیت موجود باشند. زود فهمیدم که او نه یک کارگر بازنشسته، که پیمانکاری بازنشسته است. با این همه، ایمان‌دایی وقتی هنوز برند پوشاکش چشمم را می‌نواخت، گفت: «آدم باید با شعورش و اخلاقش به چشم بیاید، نه امکاناتش. دوست دارم در مورد من هم همین‌طور باشد.»

او تقریباً نخستین و مهم‌ترین فعال صنفی در میان دومین نسل کارگران قره‌داغی مهاجر است که پس از اصلاحات ارضی به تهران رفتند و بخش جدی و اصلی کوشش‌های صنفی و سندیکایی‌اش هم در همان دوران شرمندگی از رفاه شکل گرفتند. گویی او پایگاه و طبقه‌ای اجتماعی برای خود می‌جست و هرچند از جانب متروپلی‌ها و فعالان سندیکایی صنف‌های دیگر تربیتی تئوریک کسب کرده بود، کوشش‌های صنفی‌اش چنان که خود می‌گوید «اخلاقی» بود؛ گویی پاسخی به یک شرم، به یک عذاب وجدان. او پیمانکاری قره‌داغی بود که ملاحظات اخلاقی داشت و شاید همین از اثر کوشش‌های او بر کارگران قره‌داغی می‌کاست. یک پیمانکار به آنان طعنه می‌زد که «فقط می‌خواهید پیمانکار شوید و پیگیر حقوق تان نیستید».

اوایل دی‌ماه ۵۷ / ساختمانی نوساز در حوالی میدان ۲۴ اسفند -روز- داخلی

مردی میانسال پشت پنجره ایستاده و سیگار می‌کشد. زیرپیراهنی سفید آستین کوتاه به تن دارد. روی لباسش جا

به جا لکه‌های رنگ به چشم می‌خورد. پنجره رو به کوچه است. در انتهای کوچه جمعیت زیادی در خیابان دیده می‌شوند. لباس کار به تن دارند؛ تظاهرات کارگران است. صدای شعار دادنشان شنیده می‌شود: «رهبران، رهبران، ما را مسلح کنید.» سیگار مرد به آخر رسیده. مرد جوانی با لباسی شبیه به او می‌آید کنارش، پشت پنجره. دست دراز می‌کند و به ترکی آذربایجانی به او می‌گوید که ته سیگار روشنش را به او بدهد؛ می‌گیردش و با آخرین نفس‌های آتشش سیگار خودش را می‌گیراند. مرد میانسال جدا می‌شود؛ قلم مویش را برمی‌دارد و سوی دیوار سمت چپ خانه می‌رود. خانه خالی از اسباب منزل است.

۲۳ بهمن ۵۷ / جلوی همان ساختمان - روز - خارجی

مرد جوان با همان لباس دارد چهارچوب در را رنگ سفید می‌زند. پشت سرش همان خیابان دیده می‌شود. هنوز پراز جمعیت است. انقلاب اسلامی پیروز شده است.

امروز: شعرو نان

انقلاب که پیروز می‌شود. نقاشان سندیکایی «سرخابی» را برای دبیری سندیکای کارگران نقاش تهران و حومه برمی‌گزینند. یک سال می‌گذرد؛ کارگران سندیکایی دیگر در خانه کارگر جایی ندارند؛ آن‌ها «انجمن همبستگی» را در دروازه شمیران راه می‌اندازند. آنجا هم چندان ماندگار نمی‌شوند؛ ایمان‌دایی می‌گوید: «خاصیت صنفی انجمن همبستگی کم‌رنگ شده بود؛ مطلقاً سیاسی بودند.» خود ایمان‌دایی هم سال ۶۲، پس از بازگشت از سفری گریزناپذیر، وقتی ارتباط‌های کاری‌اش را در نقاشی ساختمان از دست رفته می‌بیند، نقاشی ساختمان را رها می‌کند و پیمانکار ساختمانی می‌شود. فصل سندیکای کارگران نقاش ساختمانی تقریباً تمام شده است، ولی مهاجرت قره‌داغی‌ها به تهران، همچنان ادامه دارد؛ نزدیک انقلاب و پس از آن، از پیش هم بیشتر.

«حسین» در همان سال‌ها به تهران آمده؛ از روستایی در دامنه‌ی کوه‌های اوچ‌قارداش و در سال ۵۶؛ وقتی که مزد کارگران نقاش به ۱۰ تا ۱۵ تومان در روز رسیده بود. او نه با پیمانکاران ارمنی، که با پسرعمه‌اش کار کرد. آن سال‌ها هنوز چند پیمانکار ارمنی در بازار بودند؛ امروز هم چندتایی هستند؛ ولی نه حتی به اندازه‌ی انگشتان یک دست. ارمنی‌های نقاش یک نسل بودند؛ آمدند و رفتند. اما صف کارگران قره‌داغی تا دو دهه پس از انقلاب به تهران می‌رسید؛ هرچند از نیمه‌ی دوم دهه ۶۰ کند شد و سپس به جایی رسید که بشود گفت «تمام شد». حالا بیشتر دفترهای پیمانکاران نقاش ساختمان قره‌داغی‌ها در تهران پارس است؛ بیشتر کارگرا هم، به گفته ایمان‌دایی، ساکن کرچند.

«عدالت» هم سال ۶۲ به تهران کوچیده است؛ در ۱۳ سالگی، از همان روستا. او می‌گوید: «این کوچیدن در قره‌داغ طوری بود که می‌شد گفت رسم است. وقتی پسری به سیزده سالگی می‌رسید برادر بزرگتری، عمویی، خویشاوندی او را با خود به تهران می‌آورد تا اینجا کار را یاد بگیرد.» وقتی از او می‌پرسم که چرا این مهاجرت‌ها در دهه ۷۰ متوقف شدند، می‌گوید: «خب دیگر نقاشی ساختمان کارگری فصلی نبود. کارگرا در تهران ساکن شدند. حالا کارگر ساختمان قره‌داغی، همین‌جا در تهران تولید می‌شود! مثلاً دو پسر من که در تهران به دنیا آمدند، با خود من کار می‌کنند. پول ادامه‌ی تحصیل را ندارند؛ اگر کاری باشد، می‌آیند و کمک دست من تا پولی دشت کنند.»

با این دو در ساختمانی نوساز و خالی در یکی از محله‌های شرق تهران گفتگو کردم؛ داشتند آنجا را رنگ می‌کردند. آن‌ها هم روستایی‌اند، با شش سال اختلاف سنی و با همین قدر اختلاف در زمان کوچشان به تهران. می‌پرسم که چرا پس از این همه سال کار، هنوز کارگرند؟ مگر نمی‌شود پس از یک سال پیمانکار شد؟ حسین می‌گوید: «این پیمانکاری که می‌گویند، مقام و درجه که نیست؛ دیگر مدرک و مهارت خاصی هم لازم ندارد. من امروز کارگر ساده‌ام، اما اگر فردا کاری بگیرم، باید کسی را هم با خودم ببرم؛ آن وقت می‌شوم پیمانکار! دیگر فرق چندانی بین کارگر و پیمانکار نیست. شانس است و به مهارت ربطی ندارد. کارگر نقاش انقدر دغدغه پول دارد که به پیمانکار بودن یا نبودن فکر

نمی‌کند. هر کاری پیش بیاید انجام می‌دهد.» عدالت هم می‌گوید: «به عنوان یک نقاش با سی سال سابقه می‌گویم که موفقیت آن نقاش ساختمانی که موفق شده، اتفاقی بوده است؛ یعنی هیچ راه و روش خاصی وجود ندارد که ما بگوییم اگر ما هم از همان راه برویم، موفق می‌شویم. ما برای خودمان کار می‌کنیم، ولی پیمان کار نیستیم. مثل پیمانکارها هم کار و زندگی نمی‌کنیم.»

انگار دیگر چنان که ایمان دایی می‌گفت رشد کار نقاشی ساختمان تند نیست و دیگر نمی‌شود پس از یک سال پیمانکار شد. فزونی یافتن تعداد نقاشان ساختمانی، از پس شش دهه مهاجرت جوانان قره‌داغی حالا بازار کار نقاشی ساختمان به حد اشباع رسانده است؛ بازار رقابتی است، عرضه‌ی خدمات از تقاضا برای آن بیشتر است و سود نهایی به شدت کم شده است. نقاشی ساختمان کاربراست؛ یعنی برای بزرگ کردن کار و افزایش درآمد، حتما باید نیروی کار بیشتری به کار گرفت. مزد نیروی کار ثابت است و پولی که مزد او از درآمد کم می‌کند، بیشتر از مقداری است که بر آن می‌افزاید. عدالت می‌گوید: «وقتی کاری می‌گیرم، می‌توانم با خودم بگویم که خب، من یک پیمانکارم، پس ضرورتی ندارد که کار کنم. اما نمی‌شود. چیزی که آخر کار برایم می‌ماند آنقدر کم است که ترجیح می‌دهم خودم هم کارگری کنم، تا مزد یک کارگر کم شود. ما الان تنها کار مرفهان تهرانی را راه می‌اندازیم. شما اگر وضعیت زندگی یک کابینت‌ساز را با یک نقاش ساختمان بسنجید، می‌بینید که دست نقاش ساختمان چقدر خالی است.»

با نظر به میزان ساخت و سازها به نظر نمی‌آید بازار نقاشی ساختمان چندان راکد باشد. اما این سخن عدالت یعنی تعداد داوطلبان انجام کار نقاشی ساختمان، از تعداد متقاضیان بیشتر است. انگار کار نقاشی ساختمان مزیت اقتصادی‌اش را باخته و احتمالا هم همین سبب توقف مهاجرت به این پیشه است. خود عدالت می‌گوید: «مردم جایی می‌روند که نان باشد.» او ادامه می‌دهد: «خوشبخت‌ترین کارگرهای نقاش ماییم که می‌آییم سرکار. ما الان کار داریم، پس نان داریم. صدها کارگر هر روز در میدان می‌ایستند تا برای کار ببرندشان؛ اما بیکار می‌مانند. یک همسایه داریم که بیشتر از سه ماه است می‌رود سر میدان. ولی پیراست و کسی برای کارگری نمی‌بردش. ما به سبب آشنایی با صاحب کار الان اینجاییم. کارگری که وضعش خوب شده، شانس آورده و اتفاقی بوده. من از اتفاق حرف نمی‌زنم؛ ساختار چنین است.»

پس از تعطیلی سندیکا و نهاد صنفی رسمی کارگران نقاش ساختمان، آن‌ها تا همین سه سال پیش، ساختاری غیررسمی و محفلی داشتند و می‌کوشیدند منافع صنفی‌شان را حفظ کنند. آن‌ها هر سال در روز کارگر دور هم جمع می‌شدند و متناسب با نرخ تورم بر تعرفه‌های کار می‌افزودند. این را ایمان دایی به من گفته بود. او یکی از اعضای اصلی آن جمع بود که دیگر تقریباً همه‌شان قره‌داغی بودند. آن گردهمایی سالانه هم در یکی از املاک او برگزار می‌شد. از سه سال پیش هم که دیگر نشد آن گردهمایی برگزار شود، انجمن صنفی نقاشان می‌کوشد تعرفه‌ها را تنظیم کند. عدالت اما می‌گوید: «در سال ۹۶ گفتند که ۱۷ هزار تومان قیمت هر متر نقاشی رنگ روغن است. اما ما به ۱۲ هزار تومان هم راضی ایم. ولی آن هم نصیب ما نمی‌شود. البته کسانی هم موقعیتش را دارند و بیشتر از تعرفه هم می‌گیرند. الان هم کسانی هستند که برای هر متر نقاشی رنگ روغن ۲۰ هزار تومان می‌گیرد؛ کسی هم هست که بیشتر از ۶ هزار تومان گیرش نمی‌آید. کارگر آنقدر بیکار می‌ماند که وقتی کاری به او پیشنهاد می‌شود، حاضر است با نصف قیمت هم کار کند، ولی کار کند! اینطور می‌شود که دستمزد پایین

«این کوچیدن در قره‌داغ طوری بود که می‌شد گفت رسم است. وقتی پسری به سیزده سالگی می‌رسید برادر بزرگتری، عموی، خویشاوندی او را با خود به تهران می‌آورد تا اینجا کار را یاد بگیرد.»

▲ عکس: پریسا هاجری

می‌ماند.»

حسین می‌گوید: «وقتی کار نیست، تعیین کردن تعرفه‌ی مزد چه تاثیری دارد؟ سالی که من آمدم سنم کم بود و نمی‌دانستم سندیکا چیست. بعد هم که دانستم، دیدم به درد نمی‌خورد. الان ببینید وضع سندیکا را: بودن و نبودنش فرقی ندارد. من حتی بیمه‌ی نقاش ساختمان هم نیستم؛ بیمه‌ی خانه‌ی موسیقی‌ام.» آنان در بهار ۹۷، هر دو بیشتر از روزی ۸ ساعت کار می‌کنند و نه بیمه‌ی نقاش ساختمان، که بیمه‌ی خانه‌ی موسیقی‌اند؛ در حالی که دیگر کارفرمای سرمایه‌دار ظالمی هم در کار نیست که بتوانند یقه‌اش را بگیرند. پیمان این کار را عدالت بسته، اما دارد پا به پای حسین کار می‌کند؛ به نظر عدالت کاملاً برقرار است!

عدالت می‌گوید: «به نظر من نقاشی ساختمان باید در دست یک نهاد دولتی باشد تا همه برای استخدام کارگر به آنجا مراجعه کنند. مسئول و سیاست‌گذار آن هم باید یک کارگر باسواد باشد تا بداند کار من چیست و من چه می‌خواهم. آنجا باید یک قیمت کارشناسی تعیین شود. اگر این چنین باشد، هر کارگری در منطقه خودش مشغول به کار می‌شود. یک بار ما برای کار به یکی از شهرستان‌های نزدیک تهران می‌رفتیم و هر روز در راه همکارانمان را می‌دیدیم که می‌آیند در منطقه ما کار می‌کنند. اگر آن نهاد باشد، هزینه‌ی رفت و آمد کم می‌شود و روشن می‌شود که هر کس کجا کار می‌کند و چه کار می‌کند.» سخن او هرچند به سبب پیشنهاد دولتی کردن کسب و کار منطقی و پذیرفتنی به نظر نمی‌رسد، اما ایده‌ی تعاونی را به خاطر می‌آورد. اینان اگر نیازی به سندیکا نمی‌بینند، اکنون نیاز به تعاونی را به شدت حس می‌کنند. حالا نیاز به تعاونی هست؛ از درون خودشان جوشیده و ایده‌ای از بیرون برای متشکل کردن کارگران در امور سیاسی نیست. پس شاید حالا زمانش باشد.

حسین می‌گوید: «آنان که برای ما تصمیم می‌گیرند و قانون می‌گذارند، تعریف درستی از کارگر ندارند. کارگر را به چشم ابزار و وسیله می‌بینند؛ مثلاً این بیل است، این کلنگ، این فرغون، این هم کارگر؛ ما را به عنوان یک انسان که حقوقی هم دارد، نمی‌بینند؛ ما برایشان ابزار کاریم.»

▲ عکس: پریسا هاجری

عدالت می‌گوید: «پیمانکاری بود که برای رنگ کردن پنج واحد، ۷۵ میلیون تومان پول گرفته بود. ما برای هر واحد معمولاً پنج میلیون می‌گیریم که برای پنج واحد، می‌شود ۲۵ میلیون. ما نمی‌خواهیم کلاهبرداری کنیم. می‌خواهیم پول منصفانه بگیریم و برویم دنبال شعر و ادبیات!» آن‌ها هر دو شاعرند و در بین آذربایجانی‌ها شناخته شده و اشعار هر دو به شکل کتاب چاپ شده است؛ حسین از سال ۶۸ شعر نوشتن را آغازیده و مجموعه اشعارش به چاپ رسیده است و عدالت از سال‌های نخست دهه ۸۰. عدالت دو دفتر شعر هم چاپ کرده است. هر دو قوپوز هم می‌نوازند؛ حسین استاد ساز عدالت است. می‌گوید: «ما در اصل شاعریم! ما از دل طبیعت آمده‌ایم!» گویا کسی دوست ندارد نقاش ساختمان باشد و انگار کسی جز از سر ناگزیری، زیر بارش نرفته است. عدالت یک عکس از روستایشان را در گوشی تلفنش نشانم می‌دهد.

بخشی از سبب سندیکان‌پذیری قره‌داغی هم شاید در میان دار و درخت آن‌جا نهفته باشد. قره‌داغ اندکی شبیه بهشت است؛ منطقه‌ای کوهستانی، اما سبز و خوش آب و هوا. قره‌داغ نیشابور آذربایجان است؛ سرزمین مومنان به «ناپایداری هستی موقت آدمی». اگر خیام به جبری دیگر، جای خراسان در شمال شرق نقشه امروز ایران و در آذربایجان به دنیا می‌آمد، لابد حالا اهل قره‌داغ می‌بود. بیشتر کارگرانی که با آن‌ها گفتگو کردم، یا شعر می‌گفتند یا قوپوز، ساز عاشیقی، می‌نواختند. وقتی سخن می‌گفتند، همچو عدالت و حسین به غایت واقع‌بین بودند و به چیزی امیدی نبسته بودند. غمگین اما نبودند؛ همچون عاشیقی که با لبخند نوایی سوزناک می‌خواند. عدالت هم با اینکه می‌گوید «از فکر فردا شب‌ها خوابم نمی‌برد»، اما پس همه‌ی حرف‌هایش یک خنده پنهان است؛ انگار یقین دارد که این هم می‌گذرد و هیچ‌کدام از این مشکل‌ها آن‌قدرها هم بزرگ نیستند. برخلاف حسین که کم‌تر لبخند می‌زند و گویی غصه‌ای در او ته‌نشین شده است. انگار دو فراز از مخمس باشند؛ از «عاشیقین اؤز هاواسی».

آن‌ها به ترکی آذربایجانی شعر می‌گویند، آن هم در پایتخت کشوری که زبان رسمی‌اش جز این است؛ پس قدر «زبان» را می‌شناسند. زبان البته هرگز مانع از اتحاد و همراهی آنان در درون صنفشان نبوده؛ چون آن‌ها همه با هم هم‌زبان

بوده‌اند. مسأله زبان برای آنان از جایی دیگر آغاز می‌شود. حسین می‌گوید: «وقتی زبان کسی را از او بگیرید، می‌توانید راحت حق و حقوقش را هم بگیرید. پدران ما در آذربایجان همه بی‌سوادند. وقتی کسی بی‌سواد است، از حقوقش هم خبردار نیست تا بتواند طلبش کند. فرزندان ما اینجا به مدرسه می‌روند و وقتی ازشان می‌خواهند از مشکلاتشان بگویند، اگر هم بگویند، خیلی کوتاه و ساده پاسخ می‌دهند و می‌گویند مشکلی نداریم؛ چون به زبان خودشان نمی‌توانند حرف بزنند.»

ولی عدالت می‌گوید: «من پیش از ترک بودن، یک کارگرم و خانواده دارم؛ اگر زندگی‌ام تامین شود اصلاً لال می‌شوم، با زبان اشاره سخن می‌گویم. انگلیسی حرف می‌زنم. موسیقی و زبان و شعر ندارم؛ قبول، ولی دیگران را که باید بتوانم بخورم تا گرسنه نمانم. نان اگر نباشد، هیچ چیز نیست؛ شعر نیست، ساز نیست. تا وقتی گرسنه باشم، نه می‌توانم شعر بسرایم و نه می‌توانم ساز دست بگیرم.»

عدالت می‌رود که کارتک‌هایشان را تمیز کند تا کارشان را پی بگیرند. وقت استراحتشان تمام شده و این یعنی این گفتگو هم به پایان رسیده است. تبعیدی‌های فرقه در گذشته‌اند، ارمنی‌ها در صنف حل شده‌اند، کارسندیکا تمام شده و دیگر صفی از قره‌داغی‌ها برای مهاجرت به تهران در کار نیست. ولی تاروزی که حتی یک قره‌داغی دیوارهای خانه‌ها را در ازای مزد رنگ می‌کند، پایان قصه‌ای که از دیروز آغاز شده است، باز می‌ماند.

اردیبهشت ۹۷ / طبقه پنجم ساختمانی نوساز حوالی خیابان پیروزی-روز-داخلی

خانه نوساز است و خالی از اسباب. در مرحله‌ی نقاشی است. دو کارگر نقاش روی زمین خشک نشسته‌اند نزدیک یک گاز پیکنیک و منتظرند کتری آب روی آن بجوشد. یکی از دیگری جوان‌تر است؛ هنوز موهایش را روی سرش دارد، هرچند در دو طرف سرش سفیده شده‌اند. دیگری از او بزرگتر به نظر می‌رسد و رفتارش صبورانه‌تر است. موهای سرش ریخته‌اند و موهای مانده در دو طرف، یک دست سفیدند. روبرویشان یک دختر جوان که دوربین عکاسی در دست دارد روی موکتی تمیز نشسته و با قدری فاصله در سمت راستش، یک پسر جوان با دفترچه یادداشت، روی یک سطل رنگ. دختر عکاس - اگر اجازه بدهید می‌خواهم ازتان چند عکس بگیرم.

کارگر میانسال - عکس؟ نه...

کارگر جوان‌تر - با این سرو وضع و لباس؟ برای عکس آدم خوشتیپ می‌کند؛ لباس تمیز می‌پوشد. دختر عکاس - لباس‌تان چه اشکالی دارد؟ خیلی هم قشنگ است. لباس کار است دیگر. همین‌طور خوب است؛ مستند است. کنار ابزار و لوازم و در محیط کارتان.

کارگر جوان‌تر - خب، از همین لوازم بگیر. از سطل رنگ و قلم.

دختر عکاس - چه اشکالی دارد که با همین لباس ازتان عکس بگیرم؟

کارگر جوان‌تر - نه. عکس می‌رود می‌رسد دست دوست و آشنا؛ اسباب خنده‌شان می‌شود. من شاعرم دختر جان!

کارگر میانسال - دیوار واحد طبقه‌ی پایین را باید بتونه بزنیم. موقع کار طوری که صورت‌مان پیدا نباشد، بگیر.

دختر عکاس، با رضایت - خوب است.

دو کارگر نقاش ابزارشان را برمی‌دارند و با دو جوان پله‌های یک طبقه را می‌روند پایین. چند دقیقه‌ای مشغول ساختن بتونه می‌شوند. کنار یکی از دیوارهای واحد طبقه چهارم می‌ایستند. به دو جوان پشت می‌کنند و بی‌اعتنا به آن‌ها گرم کار دک کشیدن بر تن دیوارهای گچی می‌شوند. حواسشان هست که سرشان را نجانبند و جایی جز پیش‌رو را نگاه نکنند تا عکسی از صورتشان در لباس کار ثبت نشود.

از «تُرکِ تهران» بودن

| معصومه تُرکانی | نویسنده |

■ خب حالا همه می‌دانند که اصل آهنگ سریال گیم‌آف‌ترونز ساخته رامین جوادی با آن دیالوگ معروف «وینتر ایز کامینگ» اش برای تُرک‌های شاهسون است، آهنگی که موسیقی متن تمام داستان‌های کوچ ایل، از آناتولی تا تهران است. سریال از روی رمان «ترانه یخ و آتش» ساخته شده که اقتباسی است از اسطوره‌ی «قارداش». مادر همیشه می‌گفت قار+داش یعنی برف و سنگ، یعنی کوه‌های به برف نشسته ساوالان. می‌گفت یعنی ابالفصل، علمدار امیر بی‌لشگر، یعنی پناه و چه کسی است که نداند مقام برادر در تُرک‌ها حتی از پدر و مادر و همسر و فرزند و معشوق بالاتر است؛ و خواهر، همیشه زینب است. کسی که حتی اگر برادر نباشد علامت را زمین نمی‌گذارد و ایل را به سرانجام می‌رساند. تُرک‌ها «کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا» را زندگی می‌کنند و برایشان همه چیز با واقعه کربلا سنجیده می‌شود، کربلا واحد ارزش‌گذاری است برابر با: ای دوست قبولم کن و جانم بستان.

هر وقت آقاجان قند خُرد می‌کرد، ناغیل هم می‌گفت، در ادامه داستان‌هایی که مردمان ایل شب‌ها دور آتش نقل می‌کردند. من در کودکی با چشم‌هایی که از شوق این داستان‌ها به اندازه‌ی یک نعلبکی می‌شد، پامنبری ثابت آقاجان بودم و ایل را در تمام مسیر کوچ همراهی می‌کردم.

اسم سرخپوستی آقاجانم «نشسته روی پوستین» بود، چون زیراندازش همیشه پوست گوسفندهایی بود که مامان با آرد دباغی‌شان می‌کرد و رویشان تترن گل‌دار می‌کشید. آقاجان شلوار طوسی کُردی به پا، زیر پیراهن عرق‌گیر کهنه به تن و عرقچین به سر، تکیه می‌داد به پُشتی‌های مخمل با طرح طاووس که از بس ما به جای اسب ازشان بیگاری کشیده بودیم، از پا و شکل افتاده بودند. درست روبروی تلویزیون فلیپس مبلی مان، جایی که بتواند کُشتی‌گیرهای داخل تلویزیون را کُچ کند. (کُچ کردن اصطلاحی است ورزشی که به راهنمایی کردن بازیکنان توسط مربی گفته می‌شود) و بهشان «بَرَک الله» و «ماشالاه» و «توت توت» و «ددم وای» بگوید. بعد از کُشتی بود که قند خُرد می‌کرد؛ یک چیزی مثل تیشه به کوه لازم بود تا آن همه هیجان را مهار کند. سفره قند دایره‌ای شکل را جلوی پهن می‌کرد و سنگ مخروطی صورتی را که سرش ساییده شده بود داخل سفره می‌گذاشت. آقاجان با تکیه کلام معروفش، «کیشی ایشی دی»، چنان با تیشه به قند می‌زد که تکه‌هایش می‌خورد به در و دیوار و سقف اتاق دوازده متری مان و کمانه می‌کرد و من مدام چشم‌هایم را می‌بستم تا قند توی چشمم نپزد تا به قول مادر «قندین کوراولان قیز» فامیل نباشم. من «قره قیز»، ته‌تغاری آقاجان، قرار بود حافظ تاریخ شفاهی ایل باشم و گوش سپردن به ناغیل‌ها، سنگینی وظیفه بود.

ما شاهسون‌هایی بودیم ساکن بلندی‌های ساوالان که بلندترین قله‌اش «سولطان» نام دارد. در مکانی به نام «داش بولاغ»، جایی که از سنگ‌های سخت چشمه می‌جوشید و بزرگمان «آقایارخان» بود. روزی پسر ارباب چشمش سگ گله‌ی ما را گرفته بود و گفته بود سگ را برای من بفرستید. آقایارخان که شنیده بود گفته بود: «نمنه؟ نه غلطی ائلیب؟ امروز سگمان را می‌خواهند و فردا ناموسمان را. دورور که اینجا دیگر جای ماندن نیست. شاهسون از سگش نمی‌گذرد». این‌طور است که ما ایل آقایارخان می‌توانیم با سندن، ناممان را به‌عنوان اولین گروه مدافع برابری حقوق انسان‌ها و حیوانات ثبت کنیم، آن‌هم وقتی که این چیزها مد نبود، که خود زندگی بود. آن موقع یکی از پیرزن‌ها با تک‌وتوک دندان‌های قفل‌شده روی هم که از بینشان صدای سوت ماندی مثل سوز سرما به گوش می‌رسید، به تُرکی سلیس گفته بود: «وینتر ایز کامینگ»؛ و آقایارخان جواب داده بود: «آزلمه‌یین گوُرک، یولا دوشون».

▲ «نسیم‌های آناتولی، مهاجرت» اثر «ایدمیر آتالای»

ساوالان کوه مقدسی است که به عقیده تُرکان محل نزول وحی است و به آن قسم یاد می‌شود. وقتی که ما همراه اسب‌ها و الاغ‌ها و رمه‌ها مانده چشمه از کوه به پایین سرازیر شدیم، آدم‌های ساکن دامنه با هم نجوا کردند: «داغ آدم‌لاری گلیرلر». آدم‌های کوه، ما بودیم.

آمده بودیم تا رسیده بودیم به «چونگوری»، روستایی نزدیک سلطانیه زنجان؛ یک آبادی رها شده در میان کوه‌هایی که به قامت ساوالان نبودند، اما مأمن بودند برای ما که پای غرورمان، از دشت‌های مغان دل‌کنده بودیم و بعد از آن در هر نسلی بزرگ‌ترین پسر در میان پسرعموها نام «آقایارخان» گرفت تا اسطوره جاودان بماند. آخرین پسرعمو با نام «آقایارخان» سال گذشته فوت کرد، آخرین کسی که مسیر کوچ ایل را می‌دانست.

البته که من فردوسی نیستم و شاهنامه نمی‌گویم و ترک پارسی گوی مختصری هستم، هرچند مادرم به دو شاه باور داشت. شاه خراسان و شاه‌نشین تبریز، که یکی عشق قلبی‌اش بود و دیگری عرق ملی‌اش و با کمی مطالعات درون ایلی می‌دانم که حالا خیلی بشم‌ر سه هم حرکت نکرده‌اند و حتماً کوچ بعد از فصل خرمن بوده و ایل با بنه حرکت کرده، چون نام بزرگ غرور «نان» است و اینکه در تمام سرزمین‌های سرد تُرک‌نشین این پیرزنان هستند که از اواسط مرداد، با وزش اولین باد خنک پاییزی، مانند انذار دهندگان الهی حدیث متواتر رسیدن فصل سرما را با ذکر آیینی «قیش گلیر» تکرار می‌کنند و ما حتی می‌توانیم برای حق کپی‌رایت این دیالوگ از کمپانی سازنده «گیم‌آف‌ترونز» غرامت بگیریم.

پدربزرگم «محمدیار» ادویه‌فروش بود و مادربزرگم طاهره را در یکی از دوره‌گردی‌های روستا به روستا برای فروش ادویه دیده بود و مادربزرگم به چشمش جیران خرامانی آمده بود. طاهره از آنجا که «خوبرویان عالم را رسم وفا نباشد»،

▲ اثر «ترجم سلمانی»

بعد از به دنیا آوردن دو پسر، پدر و عمویم، مرد و فرزندان را رها کرد و رفت به دنبال کشف محمدیارهای تازه. محمدیار تنهایی بچه‌ها را به دندان کشید تا یک روز که دید دارد می‌میرد و چون آن سال‌ها جوانمرگی امری روزمره بود، فرستاد دنبال آهوی گریزپا که من دارم می‌میرم زن، شهرآشوبی را کنار بگذار و بیا برای پسرهایت مادری کن. من خودم پیری مادر بزرگم را دیدم که برای ما طاهره نبود و مش ننه بود؛ مثل همه پیرزن‌های هم‌سن و سالش فرتوت و نزار و بی‌دندان بود و چشم‌هایش آب آورده بود و مدام صدای ناله‌مانندی از بین فک‌های لرزان خالی از دندان‌ش به گوش می‌رسید و کوچک‌ترین اثری از زیبایی بر باد رفته نداشت. بعدترها فهمیدم در جوانی‌اش حالا همچین آهوایی هم نبوده و یک کچلی غیر مختصری هم داشته که با توجه به سیستم خزینه حمام‌ها در آن زمان‌ها امر متداولی بوده. اما و اما خیلی موردپسند مردهایی بوده که در پس‌زمینه ذهنشان این شعر پلی می‌شود:

معشوقه‌ی خانگی به کاری ناید کو دل ببرد، رخ به کسی ننماید
معشوقه خراباتی و مطرب باید تا نیم شبان آید و کوبان آید

وقتی که طاهره برگشت، هیچ‌کدام از پسرها مادرشان را نمی‌شناختند که تا آن روز او را و فامیل مادری را ندیده بودند و این‌طور بود که بعد از مرگ پدر، پسرها با مادرشان مثل دو طفلان مسلم راهی «رامین» روستای مادری شدند. جایی که آنها را «غریب‌لر» صدا می‌کردند، آن غریبه‌ها هم ما بودیم.

پدر بزرگ مادریم «یدالله بابا» که دایی پسرها بود قرار بود پدر بزرگ من بشود، غیرت کشیده بود که خواهرم نباید در روستایی بماند که کسی چشم دیدنش را ندارد. این‌طور بود که ما از ایل جدا شدیم و به قوم یکجانشین مادر پیوستیم. انسانهایی سخت مذهبی که زنان‌شان یاشماق به صورت می‌بستند و به صحرا نمی‌رفتند و برخلاف زنان شاهسون بودند که چهل گیسشان از زیر چارقد بیرون می‌زد و پا به پای مردها در کشتزار و خرمن کار می‌کردند. بعدتر پسرها در روستای مادری با کمک «یدالله بابا» خانه‌ای بنا کردند و صاحب انگورستان موروثی شدند.

پسر ارباب چشمش
سگ گله‌ی ما را
گرفته بود و گفته بود
سگ را برای من
بفرستید. آقایارخان
که شنیده بود گفته
بود: «منه؟ نه غلطی
انلییب؟ امروز
سگمان رامی خواهند
و فردا ناموسمان را.
دورون که اینجا دیگر
جای ماندن نیست.
شاهسون از سگش
فی‌گذرد».

همین که پسرهای سری در بین سرها درآوردند، یک دفعه یکجورهایی شد که همراه طاهره، اسکارلت برپا درفته‌مان، اولین کاشفان فروتن تهران شدند تا آرامی‌ها را یکجا به تهران ببرند و شهر را به نام خودشان سند کنند. اینکه همه‌جا از لفظ ما استفاده می‌کنم به نص صریح آقاجان است که ما را ایلش خطاب می‌کرد و همیشه می‌گفت: «ایل به آدمش ایل است و آدم به ایلش آدم و گذشتگان و آیندگان ما همه قسمتی از تنه واحد ایل بزرگ شاهسون هستند.» البته جمله آخر را از ابوریحان بیرونی دزدیده‌ام آنجا که می‌گوید مردم خوارزم شاخه‌ای از درخت تناور ایران هستند و به ایرانی بودن آنها تاکید میکند، البته نقل به مضمون در نظر بگیرید.

تهران رفتنمان این جوری شد که عموجان را نظری برای اجباری گرفتند؛ یعنی در زمانی که شناسنامه‌ها درست و درمان نبود، دژبان‌های ارتش می‌آمدند و با سیستم بدون خطای چشمی، پسران قلچماق را که ریش و پشم و بازو به هم زده بودند گت بسته به خدمت نظام وظیفه می‌بردند. عموجان بعد از اجباری، از آن جایی که به قول مادر خاک ری دامن گیر است، به خدمت ارتش درآمد تا مقیم تهران شود. مش ننه دختر عمو را برای عموجان عقد کرد و پیغام فرستاد: «دؤن گل آی اوغلان سنه گلین گتیرمیشم» و عموجان پیغام داد که: «من گلیرم، خودتون گلین». دو روز طول کشید تا در زنجان و حومه یکی را پیدا کنند که بتواند این کلمه «خودتون» را برای مش ننه دیلم‌جی کند و همان موقع قامت قیامت مادر بزرگم تا حد چمن بستان خم شد و دیگر از شوهر کردن افتاد. چون فهمید که نسل بعدی آنقدرها هم تُرک‌های بیست و چهار عیاری نخواهند بود

مش ننه اما به این راحتی‌ها رضایت نمی‌داد. این بار پدر نوجوانم را به دنبال عمو فرستاد و از آنجا که آقاجان من، بیشتر یک سکوت‌کننده‌ی قانع‌شونده بود تا یک حرف زننده‌ی مجاب‌کننده، آقاجانم هم مقیم تهران شد. عموجان ناوای ارتش بود و سن آقاجان برای ورود به ارتش کم بود. آقاجان هم به سفارش برادرش پیش دو تا از آشنایان ارمنی او، «قره‌گیل» و «آپر» که در شاه‌آباد سابق نان بورکی پزی داشتند، مشغول به کار شد.

ما به واسطه رفقای ارمنی، قسمتی از افسانه تپه‌های عباس‌آباد هستیم. این تپه‌ها برای ارمنی‌ها بود، می‌رفتند و سنگ می‌انداختند و به قدر قدرت بازو، زمین‌گیری می‌آمد. قره‌گیل آقاجان را برده بود برای خرید زمین؛ آقاجان هم یک سنگ انداخته بود که از تپه‌های عباس‌آباد گذشته بود و از دماوند گذشته بود و از جنگل‌ها و رودخانه‌ها گذشته بود و هی گذشته بود تا اینکه رسیده بود به جایی در داش بولاغ و آنجا فرود آمده بود و خب حالا اینکه یکم هم مسیرش مارپیچی بود بماند. از همان‌جا بود که موسیوهای ارمنی به عرق کشمش فروشی افتادند؛ یعنی تحمل این شکست آن قدر برایشان سخت بود که فقط باده می‌توانست غم دل ز یادشان ببرد و مصرف بالا بود و تولید به صرفه‌تر و یک شغل جدید متولد شد. هر چند ما ساکن تپه‌های عباس نشدیم چون عمو معامله را فسخ کرد و برادری که مانع پیشرفت برادرش شده از کهن الگوهای داستانی است.

مش ننه این بار دختردایی را برای آقاجانم نامزد کرد، اما خبر نداشت که آقاجانم به اجباری رفته و آقاجان تا دو سال بعد به ده نرفت، چون خجالت می‌کشید که بگویند به خاطر نامزدش، مادر من، به ده بازگشته و از همین‌جا بود که مادر هیچ‌وقت تهران را نبخشید و در فراق این شعر را سرود: «تهرانین او قلا... لری / ایپک دن دی پرده لری / تهرانین او داش یولی / یاریم مانع یولی / یولا سالین یاریم گل سین / منیم وفاداریم گل سین» البته این شعر براساس نسخه زنجان است و در تصحیح نسخه تهران، بیت اول به «تهرانین او گؤزل لری» تغییر یافته است.

آقاجان هم مثل عموجان ناوای ارتش شد. هردو به ده برگشتند، عروسی گرفتند و طبق سنت، در شب عروسی از پشت بام به اندازه‌ی یک باغ سیب به عروس‌هایشان سیب پرتاب کردند. تازه عروس‌ها دور اوجاق خانه‌ی پدری چرخیدند و «خیر دوعا» گرفتند و یکی دو روز بعد همراه شوهرهایشان و مش ننه، راهی طهران سال ۱۳۱۵ هجری شمسی شدند. ما بار دیگر کوچ کرده بودیم و می‌آمدیم تا اولین گروه پایتخت‌نشینان ایل باشیم.

به سال دوم مهاجرت نرسیده، برادرها با هم در تهران خانه‌ی شصت متری دو طبقه‌ای ساختند که سال به سال زن عمو

و مادرم در رقابت با هم در طبقات جابجا می‌شدند. از همکف به پنت‌هاوس و از پنت‌هاوس به همکف تا خدای نکرده کم نیاورند. هنوز از شیر دادن بچه‌ای فارغ نشده، بچه دیگر را حامله بودند، جوری که گاهی فاصله زایمان بین طبقات به ساعت می‌رسید و به چند سال نرسیده توی خانه ده تا بچه در حال وول خوردن و ونگ زدن بودند: پنج به پنج. همه‌ی این‌ها به خاطر این بود که هر دو برادر عقیده داشتند که بچه‌دار شدن چرخ‌کارخانه‌ی خداست و کارخانه‌ی خدا را نباید تعطیل کرد. به همین خاطر کارگران با شدت و حدت و وظیفه‌شناسی مشغول کار بودند و در ستایش کارشان این آیه را می‌آوردند که: «سنگینی بچه را زمین برمی‌دارد و روزی‌اش را خدا می‌دهد.» با تمام تلاش‌های خالصانه و بی‌وقفه کارگران به اندازه دو تا تیم فوتبال نشدیم، تازه آن هم به خاطر پاس‌های گل نشده و خود خدا به هشت-هشت رضایت داد و سوت پایان را زد و کارخانه‌ها را تعطیل کرد.

در حالت شش به پنج به نفع عمو جان بودیم که ما خرجمان را جدا کردیم و آقاجان خانه امامزاده عبدالله را خرید تا مجاور باشد. محله ما می‌توانست محله‌ای در سراب، خوی، مشکین یا زنجان باشد. هرچه که بود شبیه تهران نبود. همه‌ی محله تُرک بودند، تراکم بالای تُرک بر متر مربع تهران.

من هفتمین آن هشت نفر بودم که در بیمارستان به دنیا آمدم، در دوره‌ای که دیگر بچه‌ها بزرگ شده بودند و زایمان‌های مکرر در خانه چشم و گوش همه را باز کرده بود. علاوه بر این‌ها من ننه هم پیر شده بود و طی کودتایی سال‌ها برنامه‌ریزی شده، توسط عروس‌ها، که حالا در زندگی پا سفت کرده بودند، از تخت سلطنت به زیر کشیده شده بود و نمی‌توانست آنها را مجبور کند که در خانه بزایند و خودشان را نشان نامحرم ندهند. این سال‌های آخر من ننه توپ فوتبالی بود که بین فوتبال دوستان از این خانه به آن خانه پاس‌کاری می‌شد.

آقاجانم ذاتش شهری بود و همیشه شش‌تیغه که سبزه زدن صورت در ارتش گناهی نابخشودنی بود. عید به عید فاستونی می‌خرید و کت و شلوار خیلی ایکس‌لارج برای خودش می‌دوخت و پاییز به پاییز کت و شلوار نیم دار را در گمرک می‌فروخت و پالتو می‌خرید و خط اتوی لباسش با اتوی زغالی مادر همیشه برقرار بود. در ارتش با عمو جان هر دو تصدیق ششم ابتدایی را گرفتند و عمو جان علاوه بر این‌ها انگلیسی هم یاد گرفت و فلک را سقف شکافت که قبل از آن با سوادترین ما در حد «عم جزء» بود. پدرم در کوچه پشت خانه‌مان، مسجدی ساخت با عنوان «مسجد سیدالشهدا، داخل پرانتز زنجان‌های مقیم مرکز» که خودش کفشار و آبدارچی‌اش بود تا مقام نوکرِ نوکرهای امام حسین را داشته باشد و همیشه می‌گفت در این بارگاه به غیر از سپهسالار به نوکری قبول نمی‌کنند.

مادر هیچ‌وقت دلش با تهران صاف نشد و همیشه در آرزوی بازگشت بود. اولین فرزند خانواده حساب می‌شد اگر لیست پروپیمان فرزندان قبلی از دست‌رفته را در نظر نمی‌گرفتیم و پدری داشت اهل دل که همیشه آرزو داشت خانه‌ای بزرگ داشته باشد که عاشیق‌ها چالا-چالا از این سویس به آن سو بروند و دخترها و نوه‌ها و نتیجه‌های دخترِی را مارالیم، جیرانیم و گوژلیم صدا می‌کرد، جوری که انگار مارال و جیران و گوژل اسم مشترک همه دختران ترک است. برای مادرم، تهران فاصله بود با پدر و مادر و خواهرهایی که زیبایی سنت‌شان بود. باغ‌های زردآلو و انگورستان‌های روستا ازلی و ابدی بودند و تهران، شهر وعده داده شده به ویرانی با زلزله. از نظر مادر که خیابان لاله‌زار آن زمان را شانه‌به‌شانه‌ی آقاجان گز کرده بود و سینما و

می‌رفتی و سنگ
می‌انداختی و به قدر
قدرت بازو، زمین
گیرت می‌آمد.
قره‌گیل آقاجان را
برده بود برای خرید
زمین؛ آقاجان هم
یک سنگ انداخته
بود که از تپه‌های
عباس‌آباد گذشته بود
و از دماوند گذشته
بود و از جنگل‌ها و
رودخانه‌ها گذشته
بود و می‌گفته بود
تا اینکه رسیده بود به
جایی در داش بولاغ و
آنجا فرود آمده بود.

تئاتر رفته و رستوران دیده بود، تهران «سین سیتی» بود با زن‌های مکشوفه و پابی‌جوارب که تا زیر بغل هایشان معلوم بود و از هرجایش صدای گرامافون به گوش می‌رسید که آدم را از یاد خدا دور می‌کرد. مادر با این که فارسی یاد گرفت و پیکار با بی‌سوادی رفت و خیاطی و بافتنی بلد شد، هیچ‌وقت نسبتی با تهران برقرار نکرد. تهران جایی بود که زن‌ها و دخترها را بی‌حیا می‌کرد و مردها و پسرها را که به حجاب زنان بی‌تفاوت بودند بی‌غیرت و سرکش؛ مادر تمام تلاشش را کرد تا ما را به سنت روستا تربیت کند. مادر به سیب‌های زرد نگاه می‌کرد و می‌گفت: «مثل زن‌های تهران، رنگ و رخ ندارند».

همیشه یکی از خاله‌هایم پیش ما بود. عروس نوجوانی که آمده بود تا شهری بودن را محک بزند یا نوزادی در بغل داشت که آورده بود شهر تا مثل قبلی‌ها سهم کلاغ نشود و علاوه بر آن‌ها خیلی از عمی‌قیزی‌ها و عموها و غلوه‌ها و دایی‌قیزی و خالا و غلوه‌ها در مسیر کوچ تهران، به خانه ما که اولین کمپ مهاجران بود می‌آمدند و نصف عمر گرانیامه صرف یادگرفتن نسبت‌های فامیلی شد.

یک بار مادرم یکی از خاله‌هایم را سرتهرانی بازی درآوردن، فتیله‌پیچ کرده بود. خاله که پیش ما بود و همسن خواهرانم، وقتی تهران آمد یک دفعه با دوز خیلی بالا شهری شد. در حد اینکه شلوار لی می‌پوشید (گناه اول) و بلوز سفید آستین‌کوتاه (گناه دوم) و موهایش را نمی‌بافت و یک جور رها در بادی می‌ریخت روی شانه‌ها (گناه سوم) و چادر نازک به سر می‌کرد (گناه چهارم)؛ یک روز خاله جلو در ایستاده بود به دلبری و سعی می‌کرد خیلی فارسی با همسایه‌ها چاق سلامتی کند (گناه پنجم و ششم و هفتم)، آن‌هم درحالی که مادر پایه‌ماهم، مشغول دستمال‌کشی راهرو بود و مدام خاله را می‌پایید و استغفار می‌کرد. در همین حال یکی از خیلی دخترعمه‌های فضولش از راه رسیده بود، همان که قسم دروغش به جان آقا جانم بود. دخترعمه به خاله گیر داده بود که از شکم خواهرت خجالت بکش و برو کمکش کن و خاله جواب داده بود: «دستکج (دستکش) ندارم و اسباب (اعصاب) هم ندارم» و مامان همین را دست گرفته بود و خاله را برای تمدد اعصاب به ده پس فرستاده بود، همراه با نامه‌ای که می‌گفت: «دیدم دوران گذارش از سنت به مدرنیته کوتاه بوده، ترسیدم سنگ‌کوب کنه، بوس و بای». البته خاله‌ی مذکور با دعای خیر پدر و مادر که «بیر پیره گده‌سن کی ساری-ساری کاغیذین گل‌سین» دوباره راهی تهران شد و مکتب زیبایی‌شناسی تهران را پایه‌گذاری کرد.

نسل اول ما که در تهران متولد شد در خانه ترکی صحبت می‌کردند و تازه در مدرسه فارس می‌شدند، اما در نسل دوم ما که ادامه همان نسل اول بود ولی به جهت فاصله سنی با خواهرها و برادرهای بزرگ‌تر، با نوه‌های خانواده محسوس شدیم، دیگر فارسی زبان اول بود. پدر و مادر هم به ترکی و هم به فارسی حرف می‌زدند، به ترکی قربان صدقه‌مان می‌رفتند و به فارسی قارقیش می‌کردند. خود من فارسی حرف می‌زدم و به ترکی جواب می‌شنیدم و ترکی می‌فهمیدم. اما نیازی به ترکی حرف زدن نداشتم چون فهم متقابل وجود داشت، می‌نشستم پای «اصلی و کرم» خواندن مادر و آقا جان؛ «کرم» از درناها و آفتابگردان‌ها سراغ «اصلی» را می‌گرفت و من همان‌جا بود که فهمیدم ترکی، زبان پرنده و گیاه است. مادر از «سارای» می‌گفت، سارای عاشیق‌ها. با مطلع «آپاردی سئل لرسارامی» و می‌گفت که جسد دختر را از رودخانه‌ی رامین گرفته‌اند و مادر بزرگ‌هایمان نقل می‌کردند که مادرش هر سالگرد در ساحل

می‌نشستم پای
«اصلی و کرم»
خواندن مادر و
آقا جان؛
«کرم» از درناها و
آفتابگردان‌ها سراغ
«اصلی» را می‌گرفت
و من همان‌جا بود که
فهمیدم ترکی، زبان
پرنده و گیاه است.

رودخانه به نوحه و نفرین می‌نشست. از سر همان داستان بود که من تصمیم گرفتم غریق نجات بشوم و در دانشگاه هم این رشته را ادامه دادم و خودم را غرقه‌ی قُلزم کلمات کردم و ندانستم که این دریا چه موج خون‌فشان دارد. دو برادر بزرگ‌ترم اسکی‌باز شدند که کوه‌ها صدایشان می‌کردند. شغلشان راننده اتوبوس است که بعد از شغل‌های سرهنگ و سرتیپ و وکیل و وزیر که مادر به‌عنوان شغل قبولشان داشت، به نظر مادر یکی از پرابهت‌ترین شغل‌های دنیا بود. به لفظ مادر «راننده اتورپوس در تیه‌ران دیل شیر می‌خواهد». جوری می‌گفت «راننده اتورپوس» که انگار می‌گفت خلبان بوئینگ هفتصد و چهل و هفت.

دو تا برادر دیگرم زدند به دل ورزش‌های رزمی و من میت نگهدارشان بودم، ضربه‌گیر آبدولیوچاگی و هوک‌های چپ و راست و یته‌پرنده‌هاشان بودم. هردوشان مهندس شدند. یکی عمران و دیگری ماشین ابزار، مادرم هیچ‌وقت مهندس شدنشان را باور نکرد، فکر می‌کرد کارگرند. کوچک‌ترین برادرم به آلمان رفت تا شاخه‌ای از ایل را به اروپا ببرد. سه خواهر بزرگ‌ترم به ترتیب جوشن کبیر و جوشن صغیر، مانند مادر سجاده‌نشینان باوقاری شدند چنگ زده به حبل‌المتین الهی، مقامی که من به آن راه نداشتم و سرهمین مادر همیشه سه تا دختر داشت که از حجابشان راضی بود و قرار بود خیر ببیند و من که چهارمی بودم و مانتویی و دانشگاه رفته، تهران غلبه کرده بر مادر بودم و سرفرزند حساب نمی‌شدم و مادر برایم از خدا هدایت و نجات می‌خواست. جوشن صغیر معلم شد و جوشن‌های کبیر خانه‌دار. از لحاظ محبت مادر به پسرها همین قدر بگویم که حکم «لیسان‌آبی» را داشتند و حق تقدم همیشه با آنها بود.

بعد از مهاجرت به تهران نام اول همه ما «آقایارخان» بود. از میان ما تنها علی بود که به زنجان برگشت تا با قشنگ‌ترین دختر ایل ازدواج کند و زنجان را وطن قرار دهد: مهاجرت معکوس. علی مهندس بود. از گنبد سلطانیه تا غار کتله‌خور و گاوازنگ، از مرمت‌خانه‌ی ذوالفقاری‌ها، ریاحی‌ها و رختشویخانه تا ساختن بازارچه‌ی سنتی زنجان از صفر تا صد و تراشیدن مجسمه‌های قوچ جلوی بازارچه؛ در زنجان جایی نیست که ردی از آبادانی علی نباشد. علی که سرطان گرفت ما به آغاز فصل سرد ایمان آوردیم. تک‌تک ما از خدا خواستیم تا بلاگردان علی شویم و به تمام خدایان قدیم و جدید از تانری گرفته تا الله استغاثه کردیم که «بو آقانی بیزه چوخ گورمه». قبل از علی به ترتیب مش ننه و عموجان و آقاجان و مادر و زن عمو رفته بودند. علی ترتیب رفتن را شکست. در مراسم علی، پیرترین زن ایل دست مرا گرفت و گفت: «اؤلوم وظیفه‌دی، آلاّه داغلارا باخار قار سالار، یورتوز قالسین» و من گفتم: «مرسی». آن هم در برابر کلماتی هم‌پایه‌ی متون عهد عتیق و دلم می‌خواست به ترکی برای برادرم «اوخشاما» بخوانم که زبان لالایی‌ها و عاشقانه‌ها و حماسه‌های زندگی من است، زبان تسلی و نمی‌توانستم، آن هم درحالی‌که ایل شاهسون درون سینه‌ام با نوحه‌ی مؤذن‌زاده، حیدرحیدرگویان مشق قمه می‌کردند. می‌گویند زبان، وطن مهاجرین در غربت است و من در وطن خویش غریب بودم، مانند اولاد ناسپاسی که خاندان نبوتش را گم کرده.

بعد از آقاجان سفره قند جمع شد. حالا قند خُردشده کیلویی می‌گیریم؛ اما روایت‌ها همچنان باقی هستند. ما آدم‌های کوهیم و همیشه به انتظار زمستان، مسلح بوده‌ایم و سختی‌های زمستان جوانمردی برادر را با نقل حماسه‌های آدم‌های معمولی تاب می‌آوریم، چون هیچ مصیبتی از واقعه کربلا بزرگ‌تر نیست. ما مومنینم که باورهای ایل بزرگ شاهسون ما را مانند همیشه رستگار خواهد کرد که آتشی که نمی‌برد همیشه در دل ماست. در یکی از آخرین صحنه‌های فیلم گلا دیاتور، ماکسیموس در میدان مبارزه است، ناتوان و زخمی و خسته، اما همچنان ایستاده. بعد دستی را می‌بینم که بر روی گندمزار کشیده می‌شود، گندمزارهای اهلی‌کننده. بعدش... ماکسیموس در خانه است. من یک میت نگهدار باور دارم زمانی که وقت آخرین کوچ برسد، خودم را در بلندی‌های ساوالان، در پهناوری دشت مغان، در میان چابکسواران ایل شاهسون پیش علی پیدا می‌کنم؛ آن هم به تاخت، به تاخت، به تاخت.

این نوشته با اجازه‌ی نویسنده خلاصه شده است.

برای قشقای‌ها و رفتن‌هایشان

| محمود خداوردی | بازیگر تئاتر |

■ قشقای‌ها عجیبند. برای منی که در شهر به دنیا آمدم، از اینجا در مدرنیته و دهه هفتاد و بعد از چندی سریعاً موبایل و به سرعت برق ماشین خوب از پرشیا و ۴۰۵ به سانتافه و لندکروز و بی‌ام‌و و بنز اوج گرفت، برای منی که حتی شاید فقط ترکی را کمی متوجه می‌شوم، عجیب‌تر هم می‌شود. می‌رفتیم هر از گاهی به ایشوم‌تُرک‌ها و عشیره‌ها، بره و گهره می‌خریدیم و ماست و شیر و لبنیاتی از این دست؛ لااقل حال حاضر طعم روغن خوش و کره محلی را دوست دارم و بویشان از خود به در و مست و پاتیلیم می‌کند. انگار که گمکی از اصالت بهره برده‌ام.

عمه‌ام می‌آمد و حالا که پیر شده گاهی هم می‌آید. ترکی جوری حرف می‌زند و غیبت می‌کند که از لابه‌لای سخنانش چیزهایی کم متوجه می‌شوم؛ انقدر که انگار ادبی و ثقیل حرف به روی زبان تندش می‌آورد.

قشقای‌ها عجیبند. پدرم می‌گفت ترکی حرف بزن پول می‌دهمت. می‌ترسیدم و نمی‌توانستم و او هم ناراحت می‌شد. پدر مُرد؛ هزار-دوهزار نفر آمدند تشییعش. تُرک‌ها از سمت خودش، لُرهای بختیاری که در فارس مستقر بودند از سمت مادر. همه هم فراوان داشتند از تخم‌وترکه‌ها و یکهو می‌دید ۲۰ نفر تخم‌وترکه‌ی یک نفر بودند؛ مثلاً ۱۵ تایشان بچه طرف بودند و ۵ تایشان نوه‌هایش. خلاصه زیاد بودند. مثل عروسی داداش مجیدم، که انگار عروسی مدرنیته و قشقایسم با هم بودند. هزار-دوهزار نفر آمده بودند. پدرم را دوست داشتند. مردمی بود، ته‌تغاری بود، ولی تو‌گویی که بزرگ فامیل بود. مشورت می‌داد، دوستی نشان می‌داد، جلوی قهرا را می‌گرفت، آشتی می‌داد. کچل بود، کت و شلوار در تنالیه رنگی خاکستری می‌پوشید؛ گاه آبی‌اش بیشتر بود، گاه مشکی‌اش؛ ولی خاکستری بود. پیراهن‌ها هم که همان آبی آسمان‌طوری و روشن و صورتی‌ملیح و در همین ترکیب‌های رنگی، که به خاکستری بیایند؛ و می‌آمدند انصافاً.

خوشتیب بود، کارمند بانک بود و بعد از چندی عاشق یکی از فامیل‌هایشان می‌شود؛ نمی‌دهندش. دعوای طایفه‌ای می‌شود که نمی‌دهندش. خانه می‌خرد، زرگری. می‌گفتند بیابان است، گرگ حمله ور می‌شود؛ خرید. با وام بانک، به عشق «کیهان». ندادندش، گذاشت و گذاشت. می‌گذاشت و می‌گذشت. مثل همیشه می‌بخشید. هفت‌سالگی از ایشوم به شهر آمده بود، درس خوانده بود، رشد کرده بود، بانکی شده بود. کارمندی و ریاست و فلان و شعبه افتتاح کردن و

بهمان. آنطور که به برادرهای بزرگترش پول قرض می‌داد که گوسفندی چیزی بخرند؛ با عرضه بود. وقتی مُرد، برادر بزرگش قبل از او مُرده بود. برادر بعدی که حال بزرگتر بود - حسین خان - لب بتون‌های حول محور قبرستان فامیلی‌مان نشسته بود. ملت بخاطر خیرالله - پدرم - به سر و کله زده بودند و کم گمک رفته بودند. حسین خان با همان تن نیمه‌علیش نشسته بود، غصه می‌خورد. سکنه کرده بود، چندبار؛ یادم نمی‌آید چندبار. خیرالله را دوست داشت؛ آنگونه که یک‌بار در خانه شان در زرقان از پله افتاده بود و او را صدا کرده بود، نه چندین و چند بچه‌اش را. او را صدا کرده بود. حسین خان مغرور بود، مغرور. ما ولی به چشم دیدیم که پق زیر گریه زد و نالان بود، تا سوار ماشینی که از مدرنیت آمده بود شد و رفت. و پیش خودمان بماند؛ به خواهر برادرانم - محبوبه و مرضیه و مجید - گفته بود: «مراقب این آخری باشید». من را می‌گفت، محمود.

خیرالله انصافاً محبوب بود. مردمی بود. ابروهای سیاه داشت و چشم درشت، خوش تیپ و با روحیه و پیرانزوی بود. طبق کهن‌الگوهای یونگ، کاراکترش هرمس بود. می‌گفت، می‌خندید و غیره. پدرم سرطان گرفت. چهار سال جنگید. شهناز پایش نشست، پرستاریش را کرد. قصه‌ها شنیده بودم از نوازش موه‌های شهناز توسط خیرالله. زنش شده بود؛ کیهان که نداده بودنش، شهناز را گرفته بود. شهناز زیبا بود، خیرالله هم آنتیک و مردانه. به هم می‌آمدند. من که البته به عشق بازی‌هایشان نرسیدم؛ ته‌تغاری‌ها تقریباً هیچ‌کدام به این قضایا نرسیده‌اند. ما اتفاق بودیم، می‌دانید چه می‌گویم. ولی می‌فهمیدم هنوز هم را دوست دارند. دیدم که شهناز چهار سال پرستاری خیرالله را کرد. خون جگر خورد، عصبی‌تر شد. من درگیر عیاشی و جوانی بودم و من هم آزار دهنده بودم. هرمس بودم و هستم. آن زمان نوجوان بودم و مثل اغلب نوجوانهای ایرانی صرفاً گند می‌زدم تا اینکه چیزی را درست کنم. همان تُرکی حرف نزدنم هم بخشی از اعصاب خورد کردنم بود.

خیرالله ذره ذره آب شد. لُپش ریخت، شکم نداشت، خم شد. کت و شلوارهاش گشاد و گشادتر می‌شدند. ۴۰ کیلو کم کرد، آب شد، مُرد. آنگونه رها که ته زندگی‌اش، دم صبح پنج شنبه ۱۳ آذر، به خواهرم که از تهران آمده بود گفت:

حال دیگر نه پدر داشتم، نه دوست دختر. تا پدرم را نبردند، توان گریه‌ام نبود. حتی رفتم بازار انقلاب اعلامیه اش را چاپ کردم، اما یادم نبود مُرده. اما او مُرده بود. آمدم خانه، با اعلامیه بُردندش؛ ژُمیدم، ریختم، زار زدم. مثل نمی‌دانم چه پرندۀی نَرِ پَرکنده‌ای شده بودم و این طرف و آن طرف می‌رفتم. خیرالله رفت، اصالت رفت، قشقایِ ترین خانواده رفت، شبیه‌ترین فرد خانواده به من، رفت.

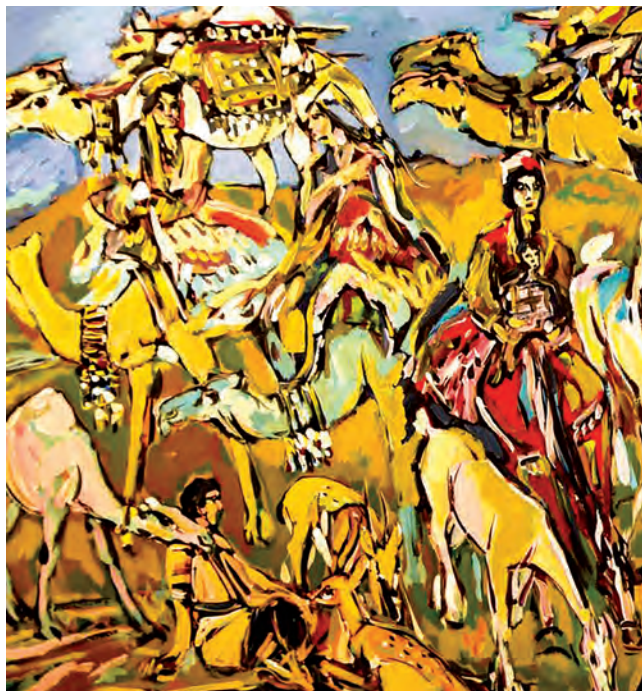
قشقایِ ها عجیبند. به خانه‌مان می‌آمدند، همه نابود. دختران و پسران نادر و کاکاشیر، همه اذعان داشتند که انگار پدر خودشان مُرده. نگوییم که سر قبر خواهرانم را در آغوش می‌گرفتم که آرام شوند و خودم را مُرد می‌نمایاندم. حال من ۲۰ سال بیشتر نداشتم که؛ اما انگار باید ستونیت می‌داشتم، مردانگی، قشقاییت.

از آهنگ‌های قشقایِ می‌گذاشتند و با صدای نی قشقایِ زار می‌زدند. آهنگ‌هایی از مهاجرت و عبور و رفت و آمد و ییلاق و قشلاق و راه. حسین خان هم مرد راستی، همین اواخر. محمد خان - یا آنگونه که قشقایِ ها می‌گویند مَحْدخان - هم مُرده بود، بعد از مرگ پسرش تیمور که رفیق جنگ خیرالله بود. حالا نادر پیر است، کاکاشیر پیر است، گل جهان پیر است، گلستان، خواهر ناتانشان هم مُرده. قشقایِ ها مدام دارند می‌روند، هی می‌روند، هی می‌روند. انگار که تمام سرنوشت عمرشان با همین رفتن بوده باشد. انگار که نمی‌توانند بکنند از عادت آبا و اجدادی‌شان برای رفتن و مهاجرت کردن.

قشقایِ ها عجیبند. مدام می‌روند، مدام می‌روند. اما با درشتی و صلابت می‌روند. عیب و ایراد اخلاقی و بدخُلّقی و گنده‌گویی زیاد دارند، اما جالب می‌روند. انگار آمده‌اند که قشنگ و بامزه بروند. این بامزه که می‌گویم، بامزه‌ی مدرن و کیوت شهری نیست؛ واقعا با مزه. با مزه گوشت گوسفند و کره محلی و پنیر شور محلی. با این مزه‌های محلی و از رنگ و بوی ایشوم و هجرت می‌روند. آنگونه بامزه می‌روند.

قشقایِ ها عجیبند. حالا لازم نیست خیرالله پولم بدهد تا ترکی حرف بزنم. می‌روم و زیر لب برای خیرالله می‌خوانم:

بویول گندرتبریزه
قناتی ریزه-ریزه
خُدام بیر یول وئر بیرزه
بیز گُندک اؤلکه میزه

▲ نقاشی «کوچ قشقایِ» اثر علیقلی مردانی / آرشیو گالری ساعتچی

«سُرم را بکشید، من رفتنی‌تر از این‌هایم» من با صدای نجواگونه خواهرم و مادرم برخاستم از خوابی که شب‌اش اشک‌ریزانی داشتم. خواهرم می‌گفت: «بابا میگه خوابم میاد»، مامانم گفت: «اگه میگه خوابش میاد حالش خوب نیست»، حالش خوب نبود، خوب بود درواقع؛ ولی رفت. پَرزد. خودم پاهایش را از پشت میله تخت کشیدم کنار که اگر خشک شد نخواهد زانوپیش را بشکنیم و جسد زیبایش را خراب کنیم. محبوبه کنار گوشم جیغ می‌زد. داد زدم ساکتش کردم. چشم‌های پدر اما هرچه تلاش کردیم برهم نیامد. مادر گفت: «منتظره». منتظر بود؛ مجید نبود، خانه‌اش بود. مرضیه زنگ کشید به سمتش. گفت: «بابا حالش بده». حالش خوب بود، ما فکر می‌کردیم بد بود؛ ولی رفت.

مجید آمد. مادر و مرضیه؛ دم دَر آن خانه درندشت رفتند. مجید از در ساختمان آمد. گفتند: «تمام کرد». مجید از کمر خم شد، زانوهایش کج شد؛ زنش زد زیر گریه‌ی زنانه.

آن سه متأهل بودند. محبوبه، رسول؛ مرضیه، مجتبی؛ مجید، درنا؛ من، تنها. دوست دختر داشتم، اما دیگر پدر نداشتم. دوست دخترم هم ولِم کرد چند روز بعد و رفت.

مراکز فروش مجله ایشیق

استان آذربایجان غربی

- کتابفروشی دورنا: اورمیه، خیابان امام، پاساژ میرداماد، طبقه پایین، تلفن: ۰۴۴۳۲۲۸۹۸۹.
- کتاب فروشی اندیشه: خوی، بلوار ولی عصر تلفن: ۰۹۱۴۳۶۱۵۹۸۴.
- دکه مطبوعاتی قره ضیاالدین: قره ضیاالدین، خیابان بهشتی، میدان سرباز

استان زنجان

- کتابفروشی حکیم هیدجی: زنجان، چهارراه انقلاب، کوچه باشگاه، پاساژ کسری، طبقه اول، پلاک ۴۳
- تلفن: ۰۲۴۳۳۳۲۳۸۸۵.

استان اردبیل

- کتابفروشی بهروز: اردبیل، چهارراه امام خمینی، مابین شریعتی و چهارراه امام خمینی تلفن: ۰۴۵۳۳۲۴۶۶۲۳.
- کتابفروشی منصور: اردبیل، خیابان شیخ صفی، خیابان اسماعیل بیگ تلفن: ۰۴۵۳۳۲۴۳۸۰۳.
- کتابفروشی دانشجو (میرزایی): پارس آباد، خیابان جمهوری روبروی بیمارستان ارس تلفن: ۰۴۵۳۲۷۲۷۸۸۷.
- کتابفروشی دینز: خیاو (مشکین شهر)، میدان امام، آقای مقدسی تلفن: ۰۹۱۴۱۵۹۶۱۵۸.
- کتابفروشی کریمی: گیوی، میدان شهرداری، روبروی بیمه ایران تلفن: ۰۹۱۴۴۵۴۸۱۱۹.
- کتابفروشی اندیشه: سرعین، خیابان خمینی، جنب هتل کبیر تلفن: ۰۹۱۴۹۵۴۷۹۱۹.

استان تهران

- نشر ثالث: تهران، خیابان کریم خان زند، بین خیابان ایرانشهر و ماهشهر، پلاک ۱۴۸ تلفن: ۰۷-۸۸۳۲۵۳۷۶.
- انتشارات اندیشه نو: تهران، خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه زیر همکف، واحد ۱۰۱
- کتابفروشی آمه: تهران، بلوار کشاورز، تقاطع کارگر، شماره ۳۰۸ تلفن: ۰۶۶۹۳۹۲۴۵.
- کتابفروشی نشر هنوز: تهران، خیابان کریمخان، پلاک ۱۳۴ طبقه دوم تلفن: ۰۲۱۸۸۸۱۰۹۹۱.
- کتابفروشی یاشار: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، تلفن: ۰۲۱۶۶۹۷۰۴۷۲.

استان گلستان

- کتابفروشی قابوس: گنبد کاووس، خیابان امام خمینی، چهارراه شریعتی تلفن: ۰۹۱۱۸۷۸۵۱۸۰.

استان همدان

- خانه کتاب ایران زمین: همدان، خیابان پاستور، خانه کتاب ایران زمین تلفن: ۰۹۱۸۵۷۸۱۶۲۳.

استان قم

- کتابفروشی قیچی لو: قم، آقای نظام قیچی لو تلفن: ۰۹۱۹۶۴۹۶۰۲۳.

استان آذربایجان شرقی

- کتابسرای بیتیک: تبریز، چهارراه ۱۷ شهرپور، پاساژ اطلس، زیرزمین، پلاک ۳ تلفن: ۴۱۳۵۳۵۱۷۷
- کتابفروشی دهخدا: تبریز، خیابان طالقانی، نبش خیابان ارک جدید تلفن: ۴۱-۳۵۵۶۰۶۰۱
- کتابفروشی شایسته: تبریز، خیابان امام، مقابل سه راه طالقانی تلفن: ۴۱۳۵۵۶۱۹۶۱
- کتابفروشی اختر: تبریز، ابتدای خیابان طالقانی، روبروی مصلی تلفن: ۴۱۳۵۵۵۳۹۳
- کتابفروشی آیین: تبریز، چهارراه آبرسان، روبروی مهدکودک آرام پلاک ۶ تلفن: ۴۱۳۳۳۴۱۰۱۱
- شهرکتاب تبریز: تبریز، خیابان امام خمینی، نرسیده به چهارراه آبرسان، ابتدای کوی ۱۳ آبان، پلاک ۳
- کتابفروشی طبیبانی: مراغه، خیابان خواجه نصیر، جنب نگهبانی برق، آقای ودود طبیبانی تلفن: ۹۱۴۴۲۰۸۲۷۹
- کتابفروشی ختایی: بناب، میدان یادبود، تلفن: ۹۱۴۳۲۱۹۰۲۶
- مرکز کتاب معلم میانه، خیابان معلم شمالی، جنب پلاک ۱۰۸ تلفن: ۵۲۲۳۸۲۹۲
- فروشگاه کتاب ارکیده: میانه، خیابان امام خمینی روبروی بازار تلفن: ۵۲۲۲۸۳۹۴
- فروشگاه کتاب فاتحی: میانه، بالاتراز چهارراه بالا، روبروی بازار تلفن: ۵۲۲۲۳۴۳۰

برای پیوستن به مراکز فروش ایشیق با تلفن ۰۹۳۷۹۹۹۶۳۷ یا ۰۲۱-۸۸۸۳۰۱۶۴ تماس بگیرید.

دکه‌های مطبوعاتی و نمایندگی‌های مطبوعات استان آذربایجان شرقی

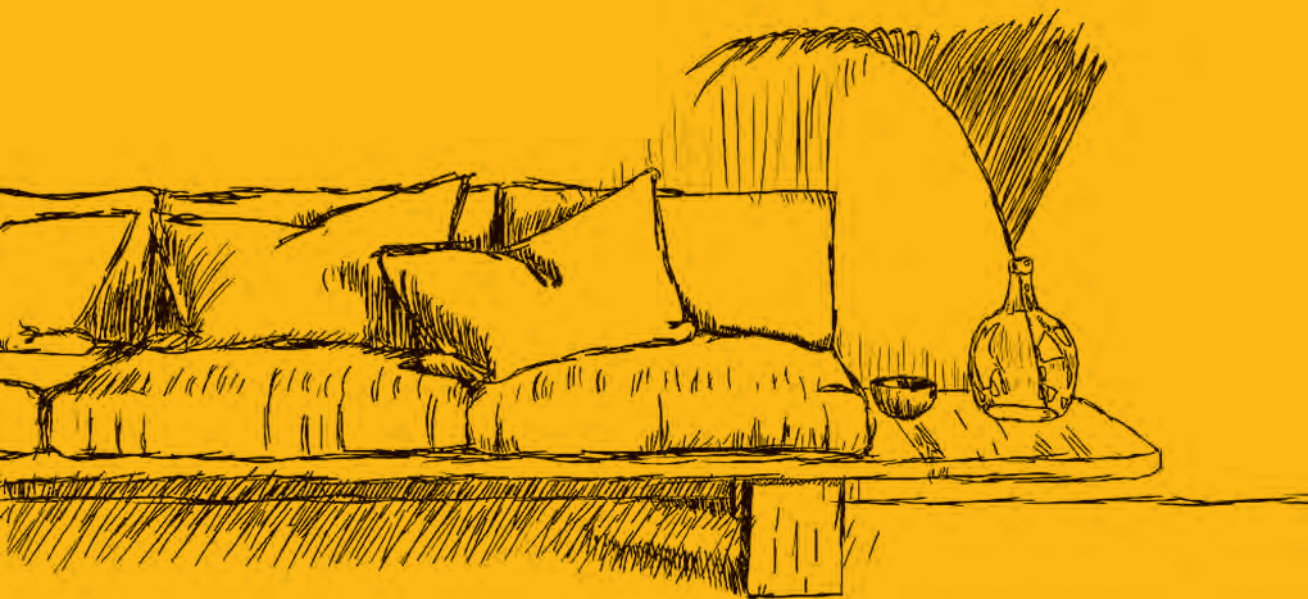
- تبریز، چهارراه شهناز، جنب موبایل جاوید
- تبریز، چهارراه شهناز، روبروی مغازه‌های سنگی
- تبریز، چهارراه شهناز، جنب سونای طبی
- تبریز، جنب بستنی وحید، دکه مطبوعاتی شادمان
- تبریز، چهارراه باغشمال، جنب بیمارستان الزهرا
- تبریز، ابتدای خیابان تربیت، دکه مطبوعاتی بابک
- تبریز، روبروی اداره ارشاد، دکه مطبوعاتی آبرسان
- تبریز، جنب اداره هلال احمر، روبروی اداره نوسازی
- تبریز، اول زعفرانیه، جنب اداره مخابرات
- تبریز، شهرک پرواز، جنب پارک پرواز، دکه مطبوعاتی پرواز
- تبریز، جنب اداره دادگستری، دکه مطبوعاتی دادسرا
- تبریز، چهارراه ششگلان، دکه مطبوعاتی سرور
- تبریز، اول خیابان دارایی، دکه مطبوعاتی دارایی
- تبریز، جنب پارک بانوان بهار، دکه مطبوعاتی رضا
- تبریز، نصف‌راه، ابتدای خیابان اشکان
- تبریز، نصف راه، روبروی اداره بهداشت
- تبریز، فلکه ولیعصر، جنب بانک صادرات
- تبریز، میدان یکه دکان، دکه مطبوعاتی جداری
- سراب، نمایندگی مطبوعات پیری تلفن: ۹۱۴۳۳۴۱۳۸۳
- عجب‌شیر، نمایندگی مطبوعات تقریبی تلفن: ۴۱۳۷۶۲۴۶۲۳
- اسکو، نمایندگی مطبوعات مقدم تلفن: ۹۱۴۴۱۲۱۰۵۵
- شبستر، نمایندگی مطبوعات بادامچی تلفن: ۹۱۴۹۷۱۳۰۰۹
- ورزقان، نمایندگی مطبوعات جلالی تلفن: ۹۱۴۹۲۶۲۴۱۳
- بناب، نمایندگی مطبوعات پویان تلفن: ۹۱۴۹۲۱۰۵۳۴
- مرند، نمایندگی مطبوعات باقرزاده تلفن: ۹۱۴۴۱۰۴۸۷۱
- هادیشهر، نمایندگی مطبوعات اقدامی تلفن: ۹۱۴۴۹۲۴۲۶۵
- هریس، نمایندگی مطبوعات دعاگویی تلفن: ۹۱۴۴۳۲۱۶۵۵
- کلیبر، نمایندگی مطبوعات علی‌وند تلفن: ۹۱۴۷۵۶۴۸۰
- اهر، نمایندگی مطبوعات علم‌الهدی تلفن: ۹۱۴۱۲۶۱۳۶۷
- مراغه، نمایندگی مطبوعات بهروزی تلفن: ۹۱۴۳۲۲۳۴۵۸
- میانه، نمایندگی مطبوعات بهروزی تلفن: ۹۱۴۸۲۹۷۶۵۶

کاغذیواری، پارکت، ترموود

دکوراسیون الیزه، نماینده انحصاری کاغذیواری های
اورجینال آمریکایی و ایتالیایی در آذربایجان شرقی

WallQuest | Regency | Domus Parati

تبریز، ولیعصر، خیابان خوابگاه، برج سینا، طبقه همکف

۰۴۱ - ۳۳۳۰ ۸۶ ۸۶

www.elizehdeco.ir

instagram: @elizeh.deco

@kalartextile

@kalartextile

www.kalartextile.com

قالمالی لار قالار

پارچه مبلی قالار؛ مجموعه‌ای از بهترین‌ها

قالار

تمام آن چیز است که
ارزش ماندگاری دارد

فروشگاه مرکزی:

یافت آباد شرقی، بازار مبلی شماره یک ایران
خیابان ولی محمدی، نبش کوچه طالقانی
مجمع ایران زمین، پارچه مبلی قالار
تلفن: ۶۶۲۱۹۳۳۶ - ۶۶۲۱۱۵۳۰

شوروم:

احمد آباد مستوفی، بلوار پارسا، میدان پارسا شهرک
صنایع چوب بهسازان، سالن ۱۶۸
تلفن: ۵۶۷۱۷۷۱۸ - ۵۶۷۱۷۷۱۹
فکس: ۴۲۶۹۴۷۹۹

طرح ۶۷

✓ اعطای تسهیلات تا سقف ۲ میلیارد ریال

✓ با نرخ ۶٪

✓ ۴۸ ساعته، بدون ضامن

www.bsi.ir